

CAIETE FOLCLORICE ARGES

XIII - XIV

PITEȘTI - 2011

**CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CONSERVAREA ȘI
PROMOVAREA CULTURII TRADIȚIONALE ARGEȘ**

**ASOCIAȚIA FOLCLORIȘTILOR ARGEȘENI
„CONSTANTIN RĂDULESCU-CODIN”**

CAIETE FOLCLORICE ARGEȘ

XIII-XIV

*Comunicări și materiale pe teme de folclor,
etnografie și etnologie*

Pitești, 2011

Colectiv redactional

Director: *dr. Sorin Mazilescu*

Coordonatori: *conf. univ. dr. Adriana Rujan*

prof. Costin Alexandrescu

lect. univ. dr. Adrian Sămărescu

Redactor: *asist. dr. Alexandru Mărchidan*

Corectură: *prof. Constantin Cârstoiu*

Culegere: *Cosmin Bloju, Sorin Dănuț Radu, Bogdan Videanu,*

Tehnoredactare: *Viorica Stoica*

Coperta: *Lavinia Oancea*

CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CONSERVAREA ȘI PROMOVAREA CULTURII TRADIȚIONALE ARGEȘ

Str. Armand Călinescu, Nr. 14 – Pitești,

Județul Argeș, cod poștal: 110047; tel./fax: 0248/219080,

e-mail: creatieag@adslexpress.ro

<http://www.cultura-traditionala-arges.ro>

ISSN 1584 - 2126

Sesiunea de comunicări cu tema:

*Obiceiuri tradiționale
de ieri și de azi*

8-9 mai 2009

COLINDE-IMNURI ALE NAȘTERII DOMNULUI

Cezar Bădescu,
Arefu-Argeș

In calendarul creștin ortodox, nașterea Domnului Iisus Hristos este trecută, pentru prăznuire, pe data de 25 decembrie a anului. În popor i se spune Crăciun. Este cea dintâi sărbătoare închinată Mântuitorului¹.

Cu ea începe șirul celorlalte sărbători pe care creștinii le cinstesc cu mare evlavie și bucurie într-un an. Natalia Dominus Corporalis – nașterea cu trup a Domnului – este cel dintâi praznic împărătesc cu dată fixă, în ordinea cronologică a vieții Mântuitorului. Prăznuirea pe 25 decembrie ca zi a Crăciunului a fost stabilită în anul 354 de către patriarhul Constantinopolului, Sfântul Ioan Gură de Aur (în limba greacă, Hrisostom²).

Deși anotimpul se dovedește puțin favorabil din cauza gerului și a zăpezii, așteptarea Crăciunului provoacă atâtea frământări, emoții și bucurii ca nicio altă sărbătoare din an. O neliniște generală cuprinde întreaga suflare românească, de la pruncu ce deprinde să pronunțe cele dintâi cuvinte și să facă primii pași, până la cei ajunși la senectute. Ea vizează o mulțime de motive privind curățenia și împodobirea casei, confecționarea unor veșminte noi de îmbrăcat în ziua respectivă, procurarea din timp a bunurilor alimentare și apoi prepararea lor pentru îmbelșugarea mesei, purificarea sufletească pentru a putea primi Sfânta Împărtășanie. Adulții se străduiesc să fie mai buni, să uite vrajbele, să nu dea curs ispitelor, să evite certurile, iar copiii fac eforturi să fie cât mai cuminți, cu gândul la darurile lui Moș Crăciun. Crăciunul deschide seria manifestărilor în care eroii sunt și adulții și copiii pentru o perioadă de două săptămâni, de la 25 decembrie (Nașterea Mântuitorului) până la 7

¹ Pr. prof. dr. Ene Braniște, Ecaterina Braniște, *Dicționar Enciclopedic de cunoștințe religioase*, Ed. Diecezana, Caransebeș, 2001, p. 115.

² *Ibidem*.

ianuarie (Soborul Sf. Proroc Ioan Botezătorul). În cadrul acestora, copiii sunt cei care joacă cel mai mult rolul principal, începând cu umblatul după colindețe în Ajun, mersul cu steaua în prima și a doua zi de Crăciun, continuând apoi la Anul Nou cu plugușorul, sorcova, jocul ursului, al caprei și încheind cu colindatul în seara de Sf. Ion.

Crăciunul este sărbătoarea a cărei sosire se vestește în fiecare an printr-un ceremonial păstrat din vremuri îndepărtate. Vestitorii lui sunt colindătorii, iar forma de desfășurare se cheamă colinde. Colindătorii pot fi grupuri de copii, tineri sau adulți, care în noaptea de 24-25 decembrie se deplasează din casă în casă, anunțând printr-un anume cântec Marea Sărbătoare. Colindul sau colinda este o urare versificată ce se cântă totdeauna la sărbătorile Crăciunului¹. Despre aceste urări versificate mi-am propus să vorbesc în comunicarea mea, având în vedere nu pe cele create și tipărite în cărți spre a fi învățate, ci pe acelea care s-au transmis până la noi și continuă să fie transmise prin viu grai, din generație în generație. Referiri concrete voi face la colindele din Arefu – un vechi sat argeșean – care păstrează încă un puternic iz arhaic atât în conținutul textelor, cât și în modul de interpretare a lor.

Îmi place să le consider imnuri, întrucât preamăresc cel mai important eveniment pentru omenire, care a fost Nașterea Pruncului Iisus la anul 750 de la fondarea Romei (ab urbe condita²).

Interes pentru culegerea acestor colinde în Arefu, spre a fi tipărite ca să nu se uite – de-a lungul timpului – au dovedit patru oameni. Acum un secol, prof. C. N. Mateescu a cules din Arefu cinci colinde, tipărite în 1914 de Tudor Pamfile în lucrarea *Sărbătorile la români. Crăciunul, studiu etnografic*. În perioada interbelică, prof. Dimitrie Al. Nanu ajunge și în Arefu, de unde culege trei colinde. Un merit deosebit revine doamnei conf. univ. dr. Adriana Rujan, care a cules cele mai multe colinde din Arefu în două perioade distincte: prima, în 1974, a doua, după 21 de ani, în 1995, provocând și un specialist, pe compozitorul și muzicologul Moise Mitulescu, să facă notația lor muzicală.

Informatori i-au fost un bătrân de 76 de ani – Gheorghe Dobrin (zis și „Gheorghe al Florii” sau „Scriban” – n.n.) și un grup de tineri

¹ Vezi Tudor Pamfile, *Sărbătorile la români, Crăciunul, Studiu etnografic*, Ed. Librăriile Soccec, Co. & Sfetea, București, 1914, p. 51.

² Ene Braniște, *op. cit.*, p. 196.

colindători. Demn de remarcat e și faptul că în 1995, doamna Rujan a ținut să fie prezentă chiar în seara de 24 decembrie, urmărind grupul de colindători la mai multe case, făcând, cum s-ar zice, înregistrările pe viu. Toate colindele culese din satul Arefu apar în lucrarea întocmită de Centrul Creației Populare al Județului Argeș, intitulată *Colinde și obiceiuri de iarnă din Argeș-Muscel*, coordonată de Adriana Rujan și Costin Alexandrescu, apărută la Editura „Paralela 45”, Pitești, 1998.

Din bătrâni se spune că inițial ar fi existat 24 de colinde, dar cu timpul unele au fost date uitării și au dispărut. Strădaniile noastre de a le găsi au rămas fără rezultat. Astăzi se mai știu 14 colinde. Dacă adăugăm și pe cele cinci din lucrarea lui Tudor Pamfile, ajungem la 19, dar până la 24 mai este o diferență de cinci.

Că se uita, iată o dovadă: între cele șase colinde redată în lucrarea *Aref – monografia satului*, apărută la Editura „Arefeana”, București, 2006, figurează numai două din cele cinci publicate de Tudor Pamfile, deși unul dintre autorii monografiei – Stanciu Stănciulescu – era învățător în satul Arefu pe vremea când prof. C.N. Mateescu le-a cules. Apoi, ele diferă și în privința conținutului, cele din monografie având un număr mult mai mic de versuri. Este vorba de colindul „Sus, la vârșă munților” (în monografie se face precizarea: „Colind de fată mare”, p. 228; Pamfile îl încadrează la grupa XXV, intitulată „Fată pețită”, p. 91 – n.n.) și colindul „În aste case minunate” – în monografie el apare cu titlul „Cincea-n curți la mari boieri”, p. 230. Cum se vede, acestui colind i s-a schimbat și numele. Autorii monografiei cred că „cincea” ar însemna „cină”. Doamna Ioana Ruxandra Fruntelată, lect. dr. la Catedra de Folclor, Universitatea București, consideră că e mai degrabă un fonetism rezultat din comprimarea unor adverbe „coalea-aicea” (în monografie, p. 231).

Îi dăm crezare, întrucât la Pamfile colindul exact așa începe, cu versurile:

Icea Doamne,

Icea Doamne,

.....

În aste case minunate (p. 98).

În monografie, colindul începe cu versurile:

Cincea-n curți la mari boieri,

Mari boieri au adormit (p. 230).

De precizat că și conținutul - ca număr de versuri - diferă mult. La Pamfile, are 98 de versuri, în monografie, doar 31.

Lipsească versuri de o rară frumusețe precum:

*Pe zăbrele d-argințele,
La ferești cu floricele
Și-mi luară-n aripioară,
Apușoara limpejoară
Și-mi luară-n gherușele
Pietricele mărunțele...*

Nu se mai amintește nimic de jitnițele din care porumbeii au luat grâu să-l semene pentru a-i bucura pe boieri:

*Și-mi luară-n ciocurile
Grăurele d-aurele;*

.....
*Cu grânele-mi semănară,
Mari boieri se bucurară*
.....

La acest colind voi mai face referiri și în finalul comunicării.

Dacă în vremea când eu eram copil, acum șase decenii, colindul în forma în care este redat în monografia satului se cânta aproape la fiecare casă, azi colindătorii nu-l mai știu nici ca text, nici ca melodie.

Totuși, vreau să precizez că-n Arefu s-a păstrat datina din bătrâni ca-n Noaptea de Crăciun, cu colindele amintite să nu meargă decât tineri adolescenți necăsătoriți. Învățarea lor nu se făcea la școală, ci la cârciuma din sat. Cea mai căutată era a lui Ion Cârstea, poreclit „Păuneci”. La cârciuma lui Păuneci începeau să se adune flăcăii imediat după lăsatul secului (de la jumătatea lunii noiembrie).

Se formau trei echipe – cu câte opt-zece indivizi fiecare – corespunzătoare celor trei cătune ale satului: Vale, Deal, Mohor. Era un fel de întrecere între grupuri, care învăța mai repede să cânte mai frumos. Aprecierea este atât a cârciumarului, cât și a sătenilor care după o zi de trudă veneau să se cinstescă cu o țuică, o secărică, o izmă sau un vin roșu. Uneori, grupul cel mai bun era răsplătit cu câte o sticlă de băutură, ceea ce-i sporea și mai mult pofta de cântat. După ce erau bine învățate, repetiția continua, fiecare grup interpretând prin alternanță câte un colind. Azi, repetiția se face la bufetul din sat, dar de cele mai multe ori acasă la câte un colindător din grup.

S-au menținut ca moștenire și timpul de plecare și modul de colindare. Îmi place să apreciez că-n Arefu se păstrează și astăzi ceea ce Petru Caraman numea „Colindatul propriu-zis, cel serios, al flăcăilor și oamenilor în vârstă, care are loc în noaptea dinspre Crăciun”¹.

Se pleacă în seara de 24 decembrie, nu înainte de ora 22 și se colindă din casă-n casă, tot satul, până la ivirea zorilor. Nu rămâne casă necolindată.

Primul colind se cântă întotdeauna afară, la ferestrele casei. Tinerii grupați pe “mese” (câte doi-trei la fiecare fereastră), cântă pe rând trei-patru versuri. Fiecare „masă” preia în forță, pe ultima unitate silabică a celei anterioare, intonarea strofei următoare, realizându-se un flux continuu al textului și al melosului, precum se succed undele unei ape curgătoare. Este un mod arhaic de interpretare, numit „cântare antifonică” în volumul *Colinde și obiceiuri de iarnă din Argeș-Muscel*. Dacă gazda e primitoare și-i pofteste-n casă, în funcție de componența familiei, aici colindătorii cântau alt colind: „Lucian galben” – dacă-n casă e un băiat neînsurat; „Lele Zdrele!”, dacă în familie e o fată nemăritată; „Ce stai, Doamne?” – de-i gospodar vestit etc.

Înainte, oamenii erau foarte atenți la modul de interpretare a colindelor. Un bătrân, Costică Stanciu – fost și el colindător în tinerețe – obișnuia să-i poftască pe colindători în case, având pregătită pe plită o oală cu vin fiert. Le cerea să-i cânte unu-două colinde din cele știute de el. Dacă era mulțumit, îi cinstea cu câte o cană de vin. Dacă nu cântau bine sau se întâmpla să sară câte un vers din colind, le zicea: „pentru cum mi-ați cântat nu meritați nici plată, nici răsplată”.

Azi nimeni nu mai îndrăznește să facă așa ceva și nu e bine.

Dimineața, când începe să se lumineze de ziuă, la ultimele case, afară, se cânta colindul “Zurorile”. Este o invocare a zorilor de a nu-și grăbi apariția înainte de terminarea colindatului. În culegerea de colinde a Centrului Județean Argeș al Creației Populare, lucrare mai sus-menționată, se precizează: „Colindul Zurorile se înscrie fără îndoială între monumentele spiritualității arhaice românești”².

¹ Petru Caraman, *Colindatul la români, slavi și la alte popoare*, Ed. Minerva, București, 1983, p. 8.

² Adriana Rujan, Costin Alexandrescu, „Prefața” la *Colinde și obiceiuri de iarnă din Argeș-Muscel*, Ed. Paralela 45, Pitești, 1998, p. XIV.

După ce au terminat de colindat, tinerii vin acasă la unul dintre ei, pentru a împărți banii câștigați în sat. Gazda-i cinstește cu o felie de cozonac și o cană cu vin, iar ei cântă tot „Zurorile”, după care fiecare pleacă acasă la el, să se odihnească.

De două decenii, în sat umblă cu colindul și copiii de școală. Ei nu merg toată noaptea, ci de obicei doar la dascălii lor, la conducătorii comunei și la oamenii mai înstăriți. Colindele lor sunt din cele culte publicate-n cărți pe care le deprind cu învățătorii, cu profesorii de religie sau cu preoții din sat. Cele mai dese colinde cântate de ei sunt „O, ce veste minunată!”, „Sus, la poarta raiului”; „Sus, boieri, nu mai dormiți!”, „Deschide ușa, creștine!”, „Aseară pe înserate”.

Închei, reținându-vă atenția cu un colind al cărui text îl dau în întregime pentru a-i putea gusta frumusețea. Eu îl consider adevărata icoană a Noptii Sfinte când a venit pe lume cel hărăzit să fie Salvatorul și Mântuitorul sufletelor noastre, Domnul Iisus Hristos. Se intitulează „Domnului, Domnului, Domn!” și se cântă mai la toate casele.

Iată versurile:

*Domnului, Domn
Când vru Domnul Sfânt să nască,
Răsări o stea frumoasă,
Stea frumoasă, luminoasă;
Nu mergea ca celelalte,
Ci mergea de-a treia parte.
Iarăși Maica Precista
Împrejur se-nvârteja;
Merse la ieslea cailor,
Caii fânul și-l mâncase
Și ogrinji nu mai lăsase;
Iară Maica Precista
Greu blestem mi-i blestema:
Voi cailor, marilor,
Voi sațiul ce vi-l aveți,
Îl aveți și să-l țineți!
Iarăși Maica Precista
Împrejur se-nvârteja;
Merse la ieslea boilor,
Boii fânul și-l mâncase*

*Și ogrinji își mai lăsase.
Iară Maica Precista
Ușurel mi-i blestema:
Voi, boilor, robilor,
Voi sațiul ce vi-l aveți
Să-l aveți, să vi-l țineți
Până plugarii prânzesc
Și voi sațiul să vi-l faceți!
Iară Maica Precista
În ogrinji se-nfășura,
Pe Domnul Sfânt Îl năștea.
Mititel și-nfățișel,
Scutecel de bumbăcel,
Cârpșoare de flori de măr,
Fășioare de in bun.
Neaua ninge de mi-l unge,
Ploaia plouă, mi-l îmbaie,
Vântu-i bate leagănul
Și îi aduce somnul.
Trei crai de la răsărit*

Auzind de Domnul Sfânt,
La-nchinare au venit,
Daruri sfinte aducând:
Aur, smirnă și tămâie,
De pomenire să fie.
Vine-un stol nebotezat,
Cu părul neretezat,
Dar de prunșorul cel sfânt
Să se-apropie n-a putut.
Până-n noaptea de Ispas,
Nici atunci decât un ceas!
Iară Maica Precista
Împrejur se-nvârteja,
Merse la ieslea oilor,
Oile fânul și-l mâncase,
Și ogrinji nu mai lăsase;
Iară Maica Precista
Greu blestem le blestema:
Oilor, omizilor,
Voi sațiul ce vi-l aveți
Să-l aveți, să vi-l țineți!
Până-ți trece drumu-n cruce
Flămânzarea să v-apuce!
De citania popilor,
De parfumul tămâilor.
De para făcliilor,

De mirosul florilor,
De zumzetul albinelor,
De cântarea îngerilor.
Vine un stol botezat,
Și cu părul retezat,
Și de prunc s-a-apropiat:
Voi ați fost, nu l-ați văzut,
Noi am fost și l-am văzut.
Mititel și-nfățîșel,
Scutecel de bumbăcel,
Cârpșoare de flori de măr,
Fășioare de in bun.
Neaua ninge de mi-l unge,
Ploaia plouă de-l îmbaie,
Vântu-i bate leagănul,
Și îi aduce somnul.
Închinăm acest colind,
Toți uniți într-un cuvânt,
Cum e legea din bătrâni,
Din bătrâni, din oameni buni.
Bună vremea, mari boieri!
Să fiți mereu sănătoși
Și la inimă voioși!
Noroc bun, la orice pas!
Sănătate, spor și bani
Și din suflet: LA MULȚI ANI!

Anunțasem câteva referiri și la „Cincea-n curți la mari boieri”, sau cum apare la Pamfile: „În aste case luminate”. Este colindul care-ți pune la mare încercare imaginația prin unele arhaisme folosite: „islice puse-n cuie”; „paloșe lucitoare”; „pistoale-n cingătoare”; „zăbrele d-argințele”; „potriva divanului”; „și-mi cântară (i) mi gândurără” (e vorba de stolul de porumbei - n.n.). Farmecă prin diminutive de-o imensă duioșie: „Și-mi luară-n aripioară/ Apușoară limpejoară/ Pe zăbrele d-argințele,/ La ferești cu floricele;/ Din aripioare-mi scuturară/ Cu apșoară-mi râurară;/ Și-mi luară-n ciocurele/ Grăurele d-aurele;/ Cu grânele-mi semănară,/ Mari boieri se bucurară”. Expresii de o putere vizuală inegalabilă, creatoare de imagini jucăușe ce-ți trimit gândul fie în

slava văzduhului, fie în adâncurile mării: „Și-mi săltară/ De-mi zburară/
Sus, mai sus că se-nălțară,/ Cu-n nor dalb s-amestecară:/ Jos, mai jos că
se lăsară/ În prundurile mării-și dalbe/ Și-mi luară-n gherușele/ Pietricele
mărunțele”.

Colindele din Arefu și modul de interpretare a lor s-au bucurat de
aprecierea specialiștilor și a publicului spectator pe multe scene din țară:
Sighetu Marmației, Iași (unde am fost invitați de trei ori, ultima oară în
2007, când s-au sărbătorit 40 de ani de la inițierea Festivalului folcloric
„Datini și obiceiuri de iarnă”), Giurgiu, Bacău, București – sala Radio,
Muzeul Satului, Patriarhie –, Pitești, Curtea de Argeș (anual), Râmnicu
Vâlcea. La Festivalul-concurs Internațional de datini și obiceiuri de iarnă
„O, ce veste minunată!”, ediția a II-a de la Giurgiu, desfășurat în 18-19
decembrie 1999, grupului de colindători din Arefu i-a fost acordat
premiul I¹.

Am menționat aceste lucruri nu pentru a ne lăuda, ci din dorința
de a sublinia valoarea tradițiilor noastre populare. Ele constituie fondul de
aur al sufletului de român și trebuie păstrate-n puritatea lor, nealterate,
fiindcă înobilează și ne farmecă viața cotidiană.

¹ *Ibidem.*

NUNTA LIPOVEANĂ, ÎNTRE OBICEI ȘI AMINTIRE

Iuliana Băncescu,
București

oate cea mai bine conturată minoritate dintre cele existente în județul Iași este cea a lipovenilor, deși comunitățile închegate pe aceste meleaguri nu au vitalitatea celor de la Brăila sau din Delta.

Interesul pentru păstrarea și manifestarea identității lor s-a conturat mai mult în ultimul timp, deși, pe cale familială sau bisericească, s-au conservat mai multe datini și obiceiuri specifice.

Drept repere ale studiului nostru am luat localitățile în care populația lipovenească este mai bine reprezentată: Focuri, Lespezi, Târgu Frumos, Brătești. Am remarcat, în cadrul acestor comunități, un fond comun al tradițiilor populare, care se regăsește și în obiceiurile de nuntă cunoscute de bătrâni sau practicate încă.

Deoarece de multe ori în discursul nostru despre obiceiurile studiate la lipoveni am fost puși în situația de a vorbi la timpul trecut, dorim să prezentăm o argumentare a acestui fapt, inspirată de teren, lucru care se integrează perfect în subiectul sesiunii noastre științifice, de a pune în oglindă vechile și noile obiceiuri.

Ne-am oprit la obiceiurile de nuntă, care reprezintă o importantă ceremonie atât pentru performeri, cât și pentru comunitatea care participă, activ sau pasiv, la ritualurile și ceremonialurile legate de acest obicei; sau, putem spune în anumite cazuri, participa.

Nu vorbim, așadar, de obiceiuri consemnate în culegeri de folclor (acest gen de culegeri, de fapt, nici nu s-a efectuat în comunitățile de lipoveni din județul Iași), ci de cele aflate pe teren în anul 2008, așa cum sunt ele în prezent: o parte, vii, altă parte, doar în amintirile bătrânilor. Să parcurgem, deci, obiceiurile nupțiale pe care le-am cules de la lipovenii din Iași, în succesiunea momentelor pe care ne-au indicat-o informatorii.

Obiceiul de a merge la horă nu exista la toate comunitățile de lipoveni, deși românii organizau hore. De exemplu, în comunitatea de la **Târgu Frumos** se consideră păcat și dacă dai din picior în ritmul muzicii,

iar tinerii care frecventau horele însemna că au ceva de ascuns. Mersul la hore era considerat destrăbălare și era pedepsit drastic de părinți.

Tinerii aveau însă alte prilejuri de a se întâlni sau cunoaște: la biserică, la clăci (la desfăcat porumb, la împletit cununi de ceapă, la băut floarea-soarelui, la prășit etc.), la cununii, la film, pe ulițe sau prin grădini. În cele mai multe locuri am consemnat întâlniri ale tinerilor, băieți și fete care, cântau, se plimbau, se dădeau în scrânciob, munceau. Un obicei deosebit este *tanocul* din **Târgu Frumos**. Se organiza la răscruce și „pe suhat, la cimitir”, unde tinerii cântau, iar perechile deja formate se roteau în cerc, cântând (nu dansau), apoi jucau „Cureaua”. Jocul consta în alergatul unei fete de către băiatul care avea în mână o curea, în jurul cercului, până când fata ajungea din nou la locul ei. Acolo unde se oprea din fugă era bătută cu cureaua de către băiat. Iar tinerii aveau grijă să lărgească cercul, astfel încât fata să fie prinsă pe lângă gard și să nu poată alerga. Se spune că acest joc era un mijloc de răzbunare pentru flăcăii părăsiți sau trădați de fete. Dar cei care aveau de gând să se căsătorească cu respectivele fete le băteau cu milă.

Între practicile prenuptiale am consemnat și jocul de-a prinsul, cu batista (**Târgu Frumos**). De asemenea, semnul că unui băiat îi plăcea de o fată era acela că îi fura batista pe care fata o purta ieșită din buzunar, la aceste întâlniri dintre tineri (**Târgu Frumos**). O practică de mare amploare, prenuptială, dar prezentă și la femeile căsătorite, era aceea de a cânta la întâlniri, la lucrul câmpului sau în casă, vechi cântece rusești, pe care azi le conservă numai memoria bătrânilor.

La nunțile lipovenilor există multe obiceiuri populare specifice, moștenite din vremea când aceștia viețuiau în spațiul rusesc. Nunta tradițională dura trei zile. Cu vreo 20 de ani în urmă, s-a scurtat la două zile, fapt pentru care au fost multe dispute în comunitate, deoarece nu s-a păstrat tradiția. În contemporaneitate, însă, nunta durează o singură zi. Mai demult, cununia religioasă se făcea duminică, mirii fiind obligați să se împărțasească înainte. Acum se oficiază sâmbăta. Dintre secvențele specifice comunității de lipoveni, întâlnim cununia religioasă oficiată cu coroană, în stil rusesc, nu cununii, ca la românii ortodocși. De asemenea, mireasa nu poartă voal la cununia religioasă, ci basma. Preotul este cel care îi pune pe cap *chicica* (bonetă cusută cu mărgelile și paiete sau simplă), ca semn al legământului cununiei. Apoi mirii vin acasă cu preotul și cu alaiul, purtând cununiile pe cap. Acasă, preotul și tinerii,

uneori și nuntașii, stau la masă. Apoi se risipesc pe la casele lor, iar seara se adună din nou, la masa mare.

Ne propunem să menționăm și alte secvențe ritual-ceremoniale ale nunții lipovenilor, pentru a intra în atmosfera acestei mari sărbători, dar și responsabilități din viața omului; deoarece lipovenii socotesc nunta ceremonie sfântă și unică, răbdând, mai ales în trecut, toate greutățile și neplăcerile pentru a nu strica acest legământ făcut în fața lui Dumnezeu.

Căsătoria se făcea, de regulă, cu consimțământul tinerilor, deși un cuvânt greu îl aveau de spus părinții. Din acest motiv, în trecut, am consemnat și cazuri de căsătorie prin rapt (răpirea fetelor). De asemenea, nu se întâmpla ca tinerii să locuiască împreună înainte de nuntă, așa cum se întâmplă acum frecvent. Motivația este nu numai libertatea sau modernismul, ci se regăsește și în taxele mari pe care le percep preoții lipoveni pentru a oficia căsătoria. De aceea, unii membri ai comunității apelează la preoții ortodocși români, iar alții, destul de mulți, mai conservatori, trăiesc necununăți până când strâng suma necesară.

Dacă tinerii se cunoșteau și se hotărau să se căsătorească, avea loc mai întâi o înțelegere între părinți, la care se stabilea data nunții și a logodnei, unde este cazul, cine și cu ce contribuie la nuntă, cât și ce dau ca zestre părinții. La Focuri, aceasta era considerată drept logodnă. La **Brătești**, însă, logodna se făcea la puțin timp de la înțelegere și consta într-o petrecere pe care o dădea mireasa la casa ei și la care erau invitați tinerii.

Ca semn al legământului dintre doi tineri, mireasa îi dădea zălog logodnicului o batistă, iar el îi dădea bani. Pentru băiat, acest schimb de daruri era semn că fata nu-l va mai refuza. Negocierile la logodnă erau adeseori adevărate afaceri (**Târgu Frumos**). Cu cât mireasa era mai frumoasă, cu atât familia ei contribuia mai puțin la organizarea nunții. Existau și cazuri când, din cauza neînțelegerilor, se rupea logodna („o plesnit harbuzul”, cum spun oamenii). Dacă înțelegerea mergea, și nunta continua cu logodna.

Mai demult, fetele se măritau foarte tinere. Pețitorii veneau la părinți, chiar și fără voia fetei și aceștia stabileau nunta. În alte comunități era obiceiul ca fetele să se mărite după 16 sau 18 ani, când făceau dovada că se pot descurca cu treburile casnice și că știu să coasă, să țeară, să brodeze. Astăzi însă și aceste treburi le învață tinerii „din mers”, fără a mai ține cont de prescripțiile tradiționale; o dovadă că timpul și-a lăsat amprenta și asupra obiceiurilor tradiționale.

În trecut era obiceiul ca tinerii sau femeile din partea miresei să ducă zestrea la casa mirelui, cu o zi înaintea nunții. O încărcau în căruțe și cântând înconjurau satul, apoi se duceau la casa mirelui, cântau în poartă un cântec de întâmpinare și împodobeau casa cu lucrurile aduse de la mireasă, cerând aldămaș pentru zestre. Tinerii mai furau din zestre și nu dădeau înapoi până când nu li se dădea de băut (**Focuri, Târgu Frumos și Brătești**). Apoi fetele, sau cei ce au adus zestrea, îi cereau mirelui dijmă pentru acest lucru. Dacă mireasa era din alt sat, o legau și nu o lăsau liberă până când nu plătea pentru că le-a luat fetelor feciorul (**Focuri**).

La nunțile lipovenilor se pun doi nași (nașul din partea mirelui și nașa din partea miresei) care fac parte din familii diferite (nu sunt soți).

Nașii de botez trebuie să fie rude cât mai apropiate, deoarece - după cum se spune - copiii lor sunt frați de cruce. Dar ai nașilor de cununie se spune că „nu leagă crucea”, de aceea, aceștia pot fi și străini (**Târgu Frumos**).

Conform prescripției tradiționale, cununia religioasă se făcea duminica, mirii fiind obligați să asiste la Sfânta Liturghie, până la Crez, când plecau fiecare la casa părintească. Acum obiceiul nu se mai ține. La terminarea slujbei, venea preotul la mire, apoi pleca, cu alaiul, la mireasă, unde socrii îl întâmpină cu crucea. Spunea *nacealul* (rugăciune începătoare) la mireasă, în casa cea mare, unde intra însoțit de naș și de mire. Pe vremea comunismului, socrii erau cei care mergeau să ia mirii, cu icoana, deoarece mersul preotului era interzis. Probabil că din acest motiv în unele localități (**Lespezi, parțial Brătești**) obiceiul nici nu se mai ținea, ci venea doar mirele cu alaiul la mireasă și pleca la cununia religioasă.

În continuarea ritualului tradițional, preotul îi pune pe miri să-și ia iertare de la părinți, închinându-li-se cu mătanie mare. Apoi „se închină la picioarele preotului” și-și cer iertare.

După efectuarea acestui ritual, tinerii, fără să fi mâncat în acea zi, se cunună la biserică. Preotul le dă anafură și vin să bea dintr-un singur pahar. După ce au băut, preotul sparge paharul, „ca să vadă trăinicia căsniciei”. Se spune că cu cât paharul se sparge mai ușor, cu atât căsnicia este mai trainică.

La cununia religioasă, miresei i se pune chicica și zbornicul, însemne ale femeii căsătorite, peste care se așază șalul (basma). De asemenea, miresei i se împleteau două cozi, în trecut, ca semn că e

măritată. Ritualul tradițional prevede ca tinerii să se întoarcă acasă cu cununile pe cap, ulterior mireasa fiind gătită cu voal. A doua cununie se face în casă și în loc de cununii pe cap, mirii primesc icoana pe umăr.

La venirea de la biserică, în prag îi întâmpină soacra cu pâine și sare, iar socrul, cu icoana. Mirii trebuie să sărute icoana și să guste din pâine și sare. Această icoană este, de altfel, primul dar pe care soacra-mare îl face noii familii și se păstrează, cu sfințenie, în colțul celor mai multe case, având o valoare afectivă deosebită. La **Brătești**, ritualul este același, numai că se organizează a doua zi de nuntă.

Pe vremea când nunta dura trei zile, darul se închina în prima zi, dacă invitații voiau să-l dea. Dacă nu, îl dădeau a doua sau chiar a treia zi, în funcție de cum erau serviți și respectați. La **Târgu Frumos** și **Focuri** am consemnat faptul că mirii trebuie să se închine, făcând mătanie în fața celui ce dădea darul. De aceea, închinatul darurilor dura în trecut foarte mult timp, deoarece nașa (o femeie bună de gură) negocia cu nuntașii și mai cerea daruri pentru noua familie, iar aceștia mai adăugau bani sau, de obicei, daruri în natură la ceea ce dădeau inițial. Era și obiceiul ca nuntașii să se facă a scăpa o fărâmătură de pâine sau cozonac în paharul mirilor sau al nașilor, spunând că este „un iepure” și cerând să se sărute mirii sau să joace, făcând plăcere celui căruia i se închina darul. Semn că au terminat de dat darul era faptul că cel căruia i se închina spunea: „De la noi atât, de la Dumnezeu mai mult!”.

A treia zi de nuntă era dedicată petrecerii rudelor apropiate, bucătăreselor și celor care au contribuit la organizarea nunții și nu au avut timp să se distreze. Tot în această zi umblau pentru *sâla la mâla* (cusut și săpun, în traducere exactă), cerând nuntașilor și alte daruri, pentru ca mireasa să aibă cu ce începe gospodăria. Acum e obiceiul să se ceară bani de biberon sau de lucruri pentru copilul care va veni.

Tot în această zi „făceau la cociorbe”. Bucătăreasa lua cociorba, îi pune o panglică și o juca în fața soacrei-mari, care o servea cu vin și îi dădea ca dar un șorț.

Astăzi, nunțile se desfășoară într-o singură zi, obiceiurile fiind asemănătoare cu cele ale românilor din zonă.

Alături de darurile în bani, se dădeau animale, cereale, legume, astfel încât se asigura existența familiei pentru un an de zile. De asemenea, se dădeau basmale pentru mireasă, cămăși pentru mire, țesături diverse, fețe de masă, lenjerii de pat, pături, perne etc. Aceste daruri doar se făgăduiau la nuntă, pentru ca, în săptămâna următoare acesteia, mirii

să treacă pe la casele gospodarilor, cu căruța, pentru a le lua. Făgăduințele acestea se făceau însă uneori numai de fală, la nuntă, de față cu lumea, iar ulterior erau și cazuri când oamenii nu mai dădeau darurile respective, deși erau scrise pe caiet, de către nași, în dreptul fiecărui nuntaș. De aceea existau și cazuri când tinerii renunțau să le mai ceară, mulțumindu-se cu ce au primit la nuntă.

În comunitățile lipovenești rar există obiceiul ca tinerii căsătoriți să stea cu socrii (**Lespezi**). La nuntă, socrii făgăduiau, de obicei, materiale de construcție și imediat era ridicată o casă din nuiele lipite cu lut. Lângă ea se ridica un feredeu (baie cu abur) nu numai pentru baie, dar și pentru că acolo se prelucra cânepa, iar din negoțul cu fuioare, pe care lipovenii îl făceau cu evreii din zonă, care altădată erau numeroși, trăiau familii întregi.

Tinerii nu aveau voie să aibă relații sexuale până la cununie. Dar dacă mireasa nu era fată mare, se înțelegeau din timp și „nu se făceau de rușine în fața oamenilor”. Dacă unul dintre miri era orfan, se mergea de jur-împrejurul satului cu un brad împodobit cu flori, batiste, panglici, care apoi i se puneau la poartă.

Divorțul era foarte rar în comunitatea lipovenească tradițională. Pentru a-și crește împreună copiii sau pentru a nu se face de răs în comunitate, oamenii răbdau și căsniciile cele mai nefericite. Acum rabdă doar femeile sărace și neinstruite, care nu sunt capabile să-și câștige singure existența.

Tot mai demult, femeile erau cele care țineau casa. Din această cauză aveau puțin timp pentru educația copiilor. Înainte de război, comunitatea rusă din România era în mare parte analfabetă. Fetele nu aveau voie să învețe carte, iar băieții învățau doar „carte slavonă”. De aceea, comunitatea păstrează și acum amintirea școlilor zidite de armata sovietică, datorită cărora s-a mai ridicat nivelul cultural în aceste locuri.

În contemporaneitate, se poate vorbi și în cadrul comunității lipovenilor despre o criză a familiei; o criză de valori, morală, dar și una culturală. Sunt afectate nu numai obiceiurile în sine, ci însăși instituția familiei tradiționale, în care mulți dintre membrii comunității nu mai au încredere.

O bună parte a comunității aflate la vârsta nubilă se află la muncă în străinătate. Dintre tinerii rămași în județul Iași, mulți preferă conviețuirea liberă în locul căsătoriei tradiționale (lucru neîntâlnit până în ultimii ani în comunitățile lipovenilor care sunt foarte rigoriști în ceea ce

privește valorile creștine și morale) sau celibatul, pentru a evita dramele familiale ale generațiilor anterioare sau împovărațiile obligații pe care le presupunea mai demult, îndeosebi pentru femei, o căsătorie.

Întemeierea unei familii este văzută de tot mai mulți tineri mai mult ca o povară decât ca un prilej de bucurie. Nu numai împuținarea căsătoriilor confirmă atitudinea reticentă față de căsătorie, ci și abandonul parental sau filial, înmulțirea divorțurilor, ușurința cu care se desfac căsătoriile sau se înfiripă relațiile extraconjugale.

De asemenea, contextul satului tradițional a dispărut, comunitatea suferind pierderi și transformări ale unei însemnate părți a patrimoniului cultural din cauza deschiderii din ultimii 50-60 de ani, influențelor tot mai puternice ale culturii populare românești, ale mass-media etc.

Remarcabilă este lipsa evoluției nunții de la ritual la spectacol, aceasta devenind, în ultimii ani, mai mult o ceremonie privată, de dimensiune mai puțin comunitară și mai mult familială, în sensul lărgit al noțiunii de neam. Transformările postrevoluționare țin mai mult de revenirea la valorile religioase, anumite practici (cum ar fi venirea preotului și a comunității creștine de la biserică la casa mirelui, plecarea cu preotul prin sat la cununie și întoarcerea acasă cu preotul) fiind interzise în vremea comunismului.

Se poate spune că tânăra generație, presată și de contextul sociocultural actual, a înfăptuit o revoluție a familiei, implicând și profunde schimbări în obiceiuri.

Dispariția unor secvențe ritual-ceremoniale în obiceiurile actuale nu mai constituie deja o surpriză pentru cercetătorii de teren. În momentul acesta se poate vorbi și despre o reșezare a comunității de lipoveni din județul Iași. Tinerii revin din Europa cu o nouă mentalitate, cu noi valori, dintre care o parte se reflectă și în obiceiurile nupțiale.

Previziunile pe care le putem face vizează schimbări profunde, filtrate prin prisma mentalității tradiționale și a unei puternice tradiții creștin-ortodoxe de sorginte rusească, destul de înrădăcinate încă în comunitățile lipovenilor. Viitorul mai mult sau mai puțin îndepărtat va decide cum va tria comunitatea acesie valori, ce și cum va ajunge în obiceiurile nupțiale viitoare.

SÂNTOADERUL – CREDINȚE ȘI TRADIȚII

Diana Cristina If. Brănescu,
Vlădești, Argeș

upă Calendarul ortodox, anual, la 17 februarie are loc praznicul Sfântului Mare Mucenic Teodor Tiron care este cunoscut în popor sub numele de Sfântul Toader.

A trăit în timpul domniei împăratului Dioclețian (248-305) și provenea dintr-o cetate a Amasiei, numită Homialon. La vârsta cerută de regulamentele de atunci se înrolează *ca ostaș tânăr, în cetatea Tironilor (recruților) din legiunea Margariților, condusă de generalul Vringa.*

Fiind creștin convins, refuză aducerea de jertfe idolilor, cum au procedat ceilalți soldați ai armatei din care făcea parte, spunând cu mult curaj:

Fiecare știe cui ostășește, iar eu ostășesc Stăpânului meu Hristos.

Pentru a demonstra neputința zeilor, mai precis a zeiței Cibela căreia i se ceruse a-i aduce daruri, într-o noapte incendiază templul ridicat în cinstea acestora. Este prins și, după ce este bătut și schingiuit, sfârșește prin a fi ars de viu într-un cuptor aprins, în timp ce mărturisea cu bucuria creștinului pregătit pentru viața veșnică:

*Cu Hristos al meu am fost, sunt și voi fi!*¹

Referitor la asuprirea dură a creștinilor, pe vremea împăratului Domițian - se mai știe în popor – dregătorii au dat ordin să se taie toate vitele oamenilor și să fie aruncate în fântâni pentru *a se spurca* apa din care beau creștinii care posteau. În această situație, Sfântul Toader apare în vis unui călugăr care prin rugăciuni determină puterea cerească să provoace ploaie, ceea ce se și întâmplă, ca printr-o minune. Apoi îi îndeamnă pe credincioși să fiarbă grâu în apa care a căzut *de sus* și să-l consume, cum au și făcut, în sâmbăta care a urmat mai multor zile de post negru, când n-au băut apă din fântâni și nici n-au mâncat *de dulce*. În

¹ Proloagele..., vol. I, Editura Bunavestire, Bacău, 1995, pag. 510.

amintirea acestui fapt, se duce grâu la biserică în ziua Sfântului Toader și tot datorită Marelui Mucenic ortodoxii țin postul așa cum se ține astăzi.

Această sâmbătă când credincioșii s-au hrănit cu grâu fiert, care ulterior s-a numit colivă, se intitulează *Sâmbăta lui Toader*, care este în prima săptămână din Păresimi, sărbătoare mobilă, anul acesta (2009) căzând pe 7 martie. De aici s-a născut obiceiul care se numește *Purtatul sâmbetelor*, ceea ce înseamnă că în toate sâmbetele – șase la număr, ultima fiind *Sâmbăta lui Lazăr* – din Postul Mare, mai ales femeile, aduc în coșulețe de nuielă împletite, farfurii de colivă ca *să fie* celor plecați dintre noi pe *lumea ceailaltă*.

O parte din acest aliment constând din grâu fiert amestecat cu nuci pisate, zahăr și ornat cu bomboane, după ce a fost sfințit, este oprit la sfârșitul slujbei religioase de către dascăl la ieșirea din Biserică, iar restul este luat de către credincioși, împărțit săracilor și folosit pentru consum în credința că vor fi alungate duhurile rele și diferite boli. Uneori coliva se folosește și pentru ungerea vitelor sau a pomilor fructiferi în vederea menținerii sănătății lor și a vindecării de diferite maladii.

Datorită sacrificiului său pentru credința creștină și a minunii prin care și-a izbăvit poporul credincios de mâncarea din animalele sacrificate idolilor în timpul postului, numele său intră în tradiția populară sub o formă și cu un sens folcloric asemenea lui Făt-Frumos: Sântoaderul, care este un personaj închipuit având funcția de păzitor al Soarelui în drumul său pe bolta cerească de la răsărit până la apus.

Mai sunt și alte povești scurte în care el este un cavaler viteaz și curajos născut pentru a salva numeroși oameni în situații tragice. După mai multe peripeții, el omoară un balaur care înspăimântă omenirea. Călare pe un cal alb, ucide șarpele care mânca în fiecare an câte un copil și era gata-gata s-o înghită și pe fata de împărat¹.

Prima săptămână din Păresimi, fiind considerată a Cailor lui Sân' Toader, stă sub semnul figurii mitice a acestui personaj. Fiecare zi din intervalul de timp menționat este patronată de un cal, cel mai periculos fiind conducătorul lor, *Sântoaderul cel Mare* sau *Sântoaderul cel Șchiop*, sărbătorit sâmbătă².

¹ Theodor Speranția, *Răspuns la chestionarul de sărbători păgânești*.

² „Obiceiuri – Săptămâna Cailor lui Sântoader”, în *Jurnalul Național*, 11 martie 2006.

După tradiție, aceste patrupede sunt ființe mitice asemenea unor cai deghizați în oameni, mai pe înțeles niște flăcăi cu coada ieșind din cioareci și cu opinci-copite.

Acești cai sunt fioroși, pedepsindu-i pe cei care nu respectă interdicțiile din săptămâna lor: fetele care merg la șezători sunt călcate de copitele lor, femeile nu lucrează nimic pentru că le cade părul, gravidele care încearcă să facă ceva vor ține sarcina 12 luni ca la iepe, bărbații care folosesc unelte tăioase se îmbolnăvesc de reumatisme. Se vede clar teama de Sântoader care poate fi asemuit cu centaurii din cultura greacă și pe care unii specialiști îl numesc Centaurul Carpaților¹.

Prin urmare, săptămâna *Caii lui Sântoader* este de odihnă, torsul, țeșutul și răsucitul lânii și cânepei trebuiau întrerupte și reluate până la Joia Mare, când se pune capăt șezătorilor.

Flăcăii-cai puteau fi alungați numai prin vrăji *de întors* – se întorc vasele cu gura în jos pentru a nu se ascunde în ele duhurile rele – și rugăciuni².

Mai sunt și alte practici cum ar fi cele din sud-estul Moldovei, unde Sâmbăta lui Toader este numită și *Ziua calului*. În ajunul acestei sărbători se tund vitele între coarne, la coadă și la chișiță, apoi se țeșală ca să le crească părul des, *ca să se curețe de iarnă*. Mânjilor li se retează coamele și cozile, ceea ce la cai se face simbolic, tăindu-li-se doar câteva fire, restul fiind împletit frumos, folosindu-se zgărzi roșii. Se împodobesc, de asemenea, căpestrele și hamurile cu ciucuri de lână colorată. Tot în această sărbătoare aproape toți bărbații merg la iarmaroc pentru a vinde sau a cumpăra animale, mai cu seamă, dar și unelte agricole și semințenii³.

Despre cum era la Vlădești, țața Veruța I. Bulac, de 86 de ani, ne spune:

- Când eram eu fată, se ținea Sântoaderul, care era și Ziua Iarmarocului, adică Iarmarocul lui Sântoader. Toți flăcăii și fetele mergeau la Câmpulung, unde era târgul, adică iarmarocul, și se distrau.

¹ Mic dicționar mitologic greco-roman, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1969, pag. 139.

² Articolul „Obiceiuri – Caii lui Sântoader”, *Jurnalul Național*, 11 martie 2006.

³ Eugen Holban, „Ziua Calului – Sântoader”, *Revista Akademia*, Revistă de cultură și filozofie, proiect al Universității Dunărea de Jos, Casei de Cultură a Studenților și al Ligii Studenților, Galați, nr. din mai 2003.

Din totalitatea semnificațiilor ce însoțeau odinioară credințele prilejuite de Sâmbăta lui Sân' Toader se desprinde destul de clar *lepădarea de iarnă, anotimpul lupului* și trecerea la primăvară, *anotimpului calului*¹.

Cândva era obiceiul, în unele zone ale țării, ca în Sâmbăta lui Toader creștinii să pună deasupra colivei (prinosului) un *brăduleț*, adică o pâine coaptă în gospodărie, crestată sub forma copacului care i-a dat numele. După slujba religioasă, acasă copiii primeau și ei câte un *brăduleț* și în mână cu el se strângeau la o casă, prinzându-se de-a verii și verișoarele (veruțele). Apoi agățau pâinicile de crengile unui copăcel/pom tânăr pe care-l scutură ușor. Cel al cărui *brăduleț* atinge primul pământul este *vărul cel mare* de care timp de un an trebuie să asculte toți ceilalți. După acest ritual cu rol educativ, participanții schimbă între ei produsele cu care au venit și le mănâncă bucuroși că *au făcut Sântoaderul*².

De numele Sfântului Toader se leagă și unele rituri de cosmetică și medicină magică, inventate de oameni încă din vremuri îndepărtate în speranța de a trăi fără bătrânețe, sănătoși și ani mulți, dar nu numai atât, ci și în frumusețe fizică desăvârșită.

În noaptea de vineri spre Sâmbăta lui Toader, se fac pregătirile pentru spălarea rituală a părului.

În unele părți ale Moldovei sud-estice, fetele fac prin fierbere o leșie din coceni de porumb sau din lemn de stejar peste care aruncă fân cât puteau lua cu mâna de trei ori din ieslea celui mai frumos cal, spunând de fiecare dată:

Murgule, murgule,

Dă-mi coșița ta

Și ți-o dau pe-a mea!

În unele localități, odată cu fânul, aruncau în cazanul cu leșie și păr din coada iepelor sau diferite plante culese anul trecut în ziua de Drăgaică (Sânziene, 24 iunie), invocându-l pe Sântoader, folosind aceleași vorbe magice.

Fetele din alte sate sud-moldovenești aruncau și pietre în număr de trei sau nouă, zicând:

Să-mi fie capul tare, sănătos ca piatra!

¹ Artur Gorovei, *Credințe și superstiții ale poporului român*, Librăriile Socec, București, 1915, pag. 74, citat de Eugen Holban în articolul de mai sus.

² Informație de pe Internet, *Sântoaderul*, 12 aprilie 2009.

În timp ce-și spălau fetele pe cap cu leșie, mamele repetau de trei ori:

*Toadere, Sântoadere,
Na codița fetei,
Dă codița iepei,
Groasă ca bârna,
Lungă ca prăjina!*

După spălare, fata se așeza în pragul ușii și se pieptăna, începând cu răsăritul soarelui, *pentru ca să se mărite*.

Aceea care nu făcea acest lucru, așa cum am amintit mai sus, înainte de apariția astrului luminos, risca să fie pedepsită cu încurcatul părului:

Dacă nu vă spălați repede, până nu ră sare soarele, are să se incurce caii în părul vostru¹.

Se surprinde aici o aluzie la caii solari din basmele românești cum ar fi Galben de Soare, calul fetei împăratului travestite în voinic (Petre Ispirescu, *Basme*, pag. 70-97), sau *caii de foc*, ruși din soare asemenea celor înhămați la carul Sfântului Ilie (C. Chițimia, *op.cit.*, pag. 211-212).

În alte sate, în zorii zilei de Sântoader, fetele își udau ritualic părul, amestecând în apa fiartă tot felul de plante: busuioc, cimbru, leuștean, priboi etc. În acest fel se crede că părul va crește lung și frumos, dar neapărat spălat înaintea răsăritului, ca să nu le cadă, recitând prin repetare de trei ori:

*Toadere,
Sântoadere,
Dă codița fetelor,
Cât cozile iepelor!*

Câteodată fetele ascundeau sub pat ligheanul cu soluția astfel preparată, iar sub pernă puneau câteva fire de păr și busuioc, așteptând ca noaptea să-și viseze ursitul.

Uneori flăcăii își retezau chica pe care o ascundeau într-o scorbură de răchită, în speranța ca părul să crească asemenea acestei varietăți de salcie.

¹ C. Chițimia, *Folclorul românesc în perspectivă comparată*, pag. 211-212, citat de Eugen Holban în articolul de mai sus.

În multe sate din Ardeal se știe că în vinerea Sântoaderului, fetele își spală părul cu o soluție preparată prin fierbere din oman, iarbă mare, urzică și popelnice, zicând de trei ori cu voce tare:

Toadere,

Toadere,

Fă cosița fetelor

Precum codița iepelor!

În aceeași zonă, dar în alte localități, când se culegea popelnicul, în noaptea de vineri spre sâmbătă, fetele puneau la rădăcina acestuia *pită cu sare*, zicând:

Popelnice,

Popelnice,

Eu îți dau pită cu sare,

Tu să-mi dai cosița mare!,

sau *pită cu ouă:*

Popelnice,

Popelnice,

Eu îți dau pită cu ouă,

Tu să-mi dai cosiță nouă!¹

La Vlădești, încă de vineri-seara, fetele strânse în grupuri mai mari sau mai mici la casa uneia dintre ele pregătesc prin fierbere o soluție din rădăcini de urzică sau/și iarbă-mare, cu care, după răcire, își spală părul pentru a-i da frumusețe și bogăție, repetând de mai multe ori:

Sân' Toadere!

Sân' Toadere!

Ia codița fetelor

Și dă coada cailor!²

sau alte variante ale acestor versuri:

Sântoadere, Sântoadere,

Ia codița fetei

Și dă coada iepei!

Ia codița fetelor

Și dă coada iepelor!³

¹ Saveta Ititesc, *Datini, obiceiuri, superstiții*, 2008.

² Ion Stroe, Steluța Stroe, *Obiceiuri de peste an din județul Argeș*, Editura Paralela 45, Pitești, 2005, pag. 71-72.

³ Informator: Florica Cărlănuș, 68 de ani, 15 aprilie 2009.

Sântoadere

Sântoadere,

Îți dau coada mea

Și dă-mi coada ta!, dar după ce-și înmoaie coada unui cal în soluția preparată¹.

Apoi pun la rădăcina plantelor din care și-au preparat produsul cosmetic pâine și sare, spunând:

Eu te sorocesc (răsplătesc)

Cu pâine și cu sare,

Iar tu sorocește-mă

Cu leac de frumusețe

*Și de tinerețe!*²

Există și un rit magic în dorința fetelor de a avea un păr bogat și frumos asemenea cozii calului pe care-l încăleca Sfântul când era ostaș în cetatea Tironilor.

Această practică este foarte veche, dar asociată cu Sâmbăta lui Toader și suprapusă acesteia prin tradiție, tocmai datorită asemănării – râvnite de orice tânără – dintre totalitatea firelor care-i acoperă capul și acelea ale părții terminale a animalului de călărie.

Versurile acestor incantații au caracter invocativ, implorând Sântoaderul ca ființă supranaturală pentru a veni în ajutorul fetelor, făcându-le mai plăcute.

Credința în forța magică a acestor ritualuri este de domeniul trecutului, astăzi se mai practică foarte rar, fiind cunoscută mai bine doar de vârstnicii satelor.

Mitul Sântoaderului, așa cum este el cunoscut pe teritoriul locuit de români, cu întreg cortegiul de superstiții, credințe și tradiții care-l însoțesc, îmbogățește tezaurul folcloric și etnografic al poporului nostru, nefiind o manifestare izolată, ruptă de altele similare, ci o completare a acestora, formând un tot *identitar* al culturii noastre populare.

¹ Informator: *Veruța I. Bulac*, 86 de ani, 2 aprilie 2009.

² Ion Stroe, Steluța Stroe, *op.cit.*

OBICEIURI ȘI TRADIȚII DACICE TRANSMISE DIN GENERAȚIE ÎN GENERAȚIE

Paul Ioan Cruceană,
Pitești, Argeș

 u trei ani în urmă, vorbind despre „Nedeie” și „Babe” – moșteniri dacice în tradiția și cultura populară românească – arătam că și *cultul Moșilor, Paparudele, Caloianul* și alte obiceiuri și tradiții ancestrale, dacice, *stau la baza unor ritualuri transmise din generație în generație chiar dacă semnificația lor s-a modificat uneori și nu mai este cea de la început.*

Nu vom discuta acum, aici, despre cuvintele dacice, cu deosebire acelea de origine sacră, moștenite de fondul lexical principal al limbii române - nu face obiectul sesiunii actuale și nici al comunicării de față - dar nu putem să nu insistăm asupra faptului că din vocabularul mistico-religios al dacilor s-au transmis și păstrat în limba română cuvinte ca *zăr, plai, balaur* și altele dintre care cel mai semnificativ este cuvântul *moș* cu derivatul său *moașă*.

MOȘ – MOAȘĂ

Termenul *moș* avea o largă arie de folosire care mergea de la înțelesul original de om bătrân, om în vârstă, până la zilele morților, ba chiar până la unele dintre cele mai importante sărbători religioase creștine, ca, de exemplu, *Moș Crăciun*.

Pentru a putea înțelege mai bine semnificația cuvântului *moș*, rezistența lui peste veacuri și transmiterea până în zilele noastre, să facem apel la istorie, mai precis la ceea ce știm, din punct de vedere istoric, despre Dacia secolelor III î.H. – II d.H., când săpăturile arheologice și cercetările efectuate, de-a lungul zecilor de ani, au arătat lipsa aproape totală a mormintelor de înhumăție - așa-zisul *vid de morminte* - în aproape toate regiunile Daciei, cele mai multe dintre mormintele de înhumăție descoperite fiind de copii de până la șapte ani, al căror suflet, conform credințelor generale din epocă, se putea reîntoarce în pântecul mamei. Morților trecuți de vârsta de șapte ani le erau incinerate trupurile,

pentru ca sufletele, purificate prin focul rugurilor, să se înalțe mai repede și mai ușor în *împărăția veșniciei*. Numai aceia care în timpul vieții comiseseră fapte grave îndreptate împotriva semenilor lor, precum și străinii, erau exceptați de la incinerare.

Cu alte cuvinte, dacă până în sec. II î.H., în Dacia, dreptul de mediere cu *lumea de dincolo* îl aveau capii de familie, buncii, străbuncii, moșii, de atunci înainte, până în sec. I d.H., datorită întăririi puterii centrale a statului - în această perioadă există puternicul regat dac cu centrul în S-V Transilvaniei - apar puternice caste preoțești care preiau funcția de mediere dintre cele două lumi, cea de pe pământ și aceea *de dincolo*. Cu alte cuvinte, locul slujbelor se schimbă de la mormintele strămoșilor la templul preoților. Fenomenul este specific numai pentru sec. II î.H. - I d.H. și asta se constată cel mai bine în faptul că pentru perioada anterioară secolului al II-lea î.H., ca și pentru aceea de după cucerirea Daciei de către romani, adică după secolul I d.H., avem morminte, în sensul că au fost descoperite morminte de înhumatie, dar nu existau temple, ceea ce înseamnă că principalul ofician al slujbei era cel mai bătrân¹ om din familie, iar locul de practicare a ceremoniilor religioase era lângă mormintele moșilor, ale celor cărora romanii le spuneau *pater familias*. Putem afirma cu toată certitudinea că, după căderea Sarmizegetusei, moșii și cultele lor familiale își intră din nou în drepturi.

Nu încap nicio îndoială că, după cucerirea Daciei de către romani, religia dacilor a fost aceea care s-a impus, în raport cu religia romanilor, cu precădere în ceea ce privește cultele casnice, familiale. În felul acesta ne putem explica faptul că în limba română nu s-au păstrat și transmis formele *lares* și *manes* (*lari* și *mani*) pentru strămoși.

De exemplu, cuvântul *lar*, care desemnează zeul local, familial, este întâlnit în limba română numai în legătură cu forma *Dumnezeu* (*Dominus-Deus*), cu precădere în colinde - *Ieroi Doamne* și altele.

De asemenea, să nu uităm că, până în secolul al XX-lea, nu zilele *larilor* sau *manilor* abundau în calendarul ortodox al românilor, ci acelea ale *moșilor*: *moșii sau moșul* de la Crăciun, *moșii* de Iarnă, de Păresemi,

¹ Un asemenea obicei îl vedem și astăzi la țișanii căldărari de pe teritoriul României, poate și la alții, la care ceremonialul pomenirii mortului, la 40 de zile, șase luni și un an, este îndeplinit, de obicei, de cel mai bătrân membru al comunității respective, însoțit de un alt bătrân și o bătrână, tot din aceeași comunitate. În unele cazuri, mai ales la cei săraci, chiar înmormântarea este *oficiată* de bătrânii comunității.

de Florii, de Joia Mare, de Paști, de Sângiorgi, de Ispas, de Rusalii, de Sânzieni, de Sânpetru etc.

Totuși, în acea parte a Daciei, ocupată și stăpânită de romani, în detrimentul termenului de *moș*, cu sensul de om în vârstă, s-a impus până la urmă forma *bătrân*, provenită din latinul *veteranus* – *soldat lăsat la vatră*, știut fiind că, în mod normal, în acele timpuri, ba chiar până aproape de zilele noastre, soldații părăseau armata pe motiv de înaintare în vârstă, de bătrânețe adică – precum și *țărână*, *țarină* (legat de pământ), *țară*, *sătean* etc.

În Dacia ocupată și stăpânită de romani, cu toate că termenii de *moș* și *moșie* nu lipsesc cu desăvârșire, ele sunt depășite numeric de cele de origine latină, în vreme ce în Moldova, acolo unde stăpânirea romană a fost temporară și indirectă, noțiunile de *moș* și *moșie* le depășesc, statistic vorbind, pe cele de origine latină.

Ba, mai mult, în zona devălmașă a Moldovei, termenul *moș* a dat naștere celor de *moșneni* sau *moșteni*, cuvinte ce definesc o categorie aparte de săteni. Tot aici se mai întâlnesc sau, mă rog!, se întâlneau până nu demult, sate devălmașe care purtau numele de *Moșeni* sau *Moșești*.

Inutil să demonstrăm aici, acum, proveniența dacică a cuvântului *moș*. Aceasta a fost demonstrată de lingviști prin compararea formei românești cu altele asemănătoare ca formă și înțeles din limbile aromână (*moșu*, *moașe*), meglenoromână (*moș*, *moașă*) și albaneză (*motsche*, *mosche*). Ne vom rezuma numai să spunem că, așa cum o dovedesc concluziile majorității lingviștilor care s-au ocupat de această problemă, cuvintele *moș* și *moașă* aparțin stratului, lexical, traco-dacic.

Despre teonimele *Zalmoxes* și *Zamolxes* se știe că ar fi metateze, adică doar una este adevărată, cealaltă nefiind altceva decât o transcriere greșită. Se știe că forma *Zalmoxes* o întâlnim la Herodot, Platon, Diodor din Sicilia, Apuleius, ca să cităm doar pe câțiva dintre ei, în vreme ce forma *Zamolxes* o întâlnim la Herodian, Clemens din Alexandria, Origene, Iulian Apostatul, Iordanes și alții.

Să fie oare o ciudățenie sau o lipsă de atenție a anticilor Strabon și Lucian faptul că întâlnim în scrierile lor atât forma *Zalmoxes* cât și pe aceea de *Zamolxes*?

În *Lexiconul Suidas* ni se spune, pe de o parte, că *Zalmoxes* a fost sclavul lui *Pythagoras* și, în altă parte, același *Lexicon* spune că *Zalmoxes* este feminin, nune de zeiță.

Dacă *Zalmoxes-Zamolxes* nu a fost un daimon (semizeu) androgin, cum se explică faptul că toate limbile care preiau fondul traco-dacic păstrează atât forma masculină de *moș*, cât și pe cea feminină de *moașă*?

Ceva mai mult, la una dintre cele mai importante sărbători creștine, Nașterea Pruncului Iisus, *moșul* și *moașa* ocupă un loc central: *Moșul Crăciun* și *Moașa Crăciuneasa*, divinități necreștine și neromane, pregătesc nașterea Mântuitorului creștin.

Considerăm că singura explicație posibilă pentru care scriitorii antici folosesc forma de *Zalmoxes*, ca și pe aceea de *Zamolxes*, pentru care limbile traco-dacice păstrează terminologia *moș* – *moașă* și pentru care *Moșul Crăciun* este însoțit de *Moașa Crăciuneasă* (*Crăciuniță*), este aceea că toate aceste moșteniri provin de la *daimon*-ul androgin *Zalmoxes-Zamolxes*, *Zalmoxes* fiind *Zeul-Moș*, iar *Zamolxes* fiind *Zeul-Moașă*.

Observând că în secolul al II-lea î. H. scriitorul antic Mnaseas scria că *geții cinstesc pe Cronos, numindu-l Zalmoxes*, în mitologia greco-romană Cronos nefiind altul decât *Zeul-Moș*, iar Diodor din Sicilia afirma că *daimon*-ul get primise legile de la *Hestia, zeitatea lor*, cercetătorul religiei dacilor, Dan Oltean (Dan Oltean – *Religia dacilor*, Colecția Mythos, Editura Saeculum I.O., București, 2002) concluzionează la începutul acestui veac: *Faptul că Zalmoxes este identificat cu Cronos și că poate intra în legături cu Hestia nu probează decât aspectul androgin al «daimon»-ului slăvit de geți.*

Ușor-ușor *moșul* se retrage din fața lui *Dominus-Deus*, în vreme ce *moașa* se retrage la rândul ei din locul rezervat Dianei și părăsește sărbătorile (Sânzienele) legate de cultul acesteia.

La români, *moșul* și *moașa* ocupă, mai ales la sate, locul următor după preot și după *Dominus-Deus*, menținându-se la nivelul aspectelor strict familiale. *Moșul* are în vedere regimul proprietății, veghează la respectarea acesteia de către toți sătenii și, prin înțelepciunea sa, conferită de vârsta înaintată, aplanează conflictele ivite la nivelul satului, în vreme ce *moașa* va patrona mai departe cultele familiale axate mai ales pe naștere, adică va veghea asupra perpetuării în bune condiții a descendenților.

PAPARUDELE ȘI CALOIANUL

Ritualuri străvechi, dar despre care nu putem afirma categoric că sunt moșteniri dacice, sunt *Paparudele*, *Caloianul* și *Solomonarii*,

ritualuri menite fie să provoace apele cerești, ploile, fie, dimpotrivă, de a le opri.

Din capul locului trebuie spus că toate aceste trei ritualuri au un caracter mitic.

Asupra posibilității ca *Paparuda* să aibă legături cu strămoșii noștri daci, s-a pronunțat afirmativ Maria Comșa care a găsit în așezarea de la Popești-Novaci (județul Giurgiu) ritul specific de invocare a ploii, figurat pe un fragment de vas ceramic (Maria Comșa – *Reprezentări de dansuri rituale getice din secolul I î.H.*, în *Thraco-Dacica*, nr. 8, 1987, pp. 192 – 199).

Prefixul *Papa*, din cuvântul *Paparude*, înseamnă *părinte* și îl întâlnim în mai toate limbile indo-europene.

Este adevărat că ritualul ca atare – ceremoniile *Paparudelor* – se găsește răspândit pe aproape întreg teritoriul României, în vreme ce, pentru epoca dacică, nu există decât o singură dovadă a unui dans asemănător, cea de la Popești-Novaci (Giurgiu), despre care am amintit mai sus.

Lipsa altor mărturii, din epoca dacică, asupra ritualului *Paparudelor*, ne face să nu ne grăbim a fi categorici în a concluziona că ceremonialul *Paparudelor* este de sorginte dacică.

Se pare însă că strămoșii *Paparudelor* nu aveau doar simplul, unicul rol de a invoca ploaia prin îmbrăcămintea lor de frunze și prin stropirea cu apă, ci este, mai mult ca sigur, vorba de ceva mult mai amplu. Ei, strămoșii *Paparudelor*, îl întruchipau, se pare, pe însuși zeul vegetației care renăștea acum în toată splendoarea lui.

Datorită multiplelor sărbători în care este invocat spiritul vegetal - *Sângiorgiul*, *Paparudele*, *Armindenul* - și ținând cont și de orientarea axei unora dintre sanctuarele dacice pe direcția de 70° N – E, marcând adică data de 1 mai, se pare că zeul dac al vegetației era implicat, într-o formă sau alta, în toate aceste ritualuri.

De la sine înțeles că dacii, adepți ai iconoclasmului religios, nu puteau accepta antropomorfismul divinității în cauză.

Nu la fel se pune problema în ceea ce privește celălalt obicei de invocare a ploii, *Caloianul*, la care legăturile sale cu epoca dacică sunt mult mai evidente.

După cum presupun că este îndeobște cunoscut, în cazul *Caloianului* nu mai este vorba de oameni care cântă și dansează după un anumit ritual, ci de simple figurine, amulete, de lut.

De pe la sfârșitul veacului al XIX-lea, ne parvine cea mai veche descriere a acestui obicei: *Când nu plouă la românii cei vechi, femeile și mai cu seamă fetele efigiază o statuie de argilă sau de lut gălbui, mare cât o palmă pe care o numesc Caloian, îi fac un sicriu de scoarță, îl învelesc în giulgiu și ducându-l la un mormânt făcut înadins, fetele înmormântează pe figurantul Caloian și apoi, făcându-i comândarea, se ospătează*” (Cf. Dumitru Pop, *Obiceiuri agrare în tradiția populară românească*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1989).

Ritualul *Caloianului* este de esență magică, iar numele său vine din bulgărescul *kaloiani*, derivat din *kalean*, care înseamnă *păpușă de lut*.

Dacă în ritualul *Paparudelor*, specific zeului vegetației, era reactualizată divinitatea prin oameni și prin nume (am arătat că *papa* înseamnă *părinte, strămoș*), în cazul *Caloianului* este invocată doar ploaia, prin îngroparea ori dezgroparea amuletei.

Aria de răspândire a *Caloianului* o reprezintă mai ales sudul României, dar îl întâlnim și în Moldova, în vreme ce în Transilvania este foarte puțin cunoscut.

De fapt, aria de răspândire a figurinelor antropomorfe dacice este identică cu aria de răspândire a *Caloianului* românesc.

S-a constatat că toate figurinele antropomorfe *din secolul 4 - 3 î.H. provin din zona estică și sudică a Carpaților, abia în secolul 2 î. H. - 1 d.H., răspândindu-se și în celelalte zone.* (Cf. Valeriu Sârbu – *Credințe și practici funerare religioase și magice în lumea geto-dacilor*, Ed. Porto-Franco, Galați, 1993).

Este firesc ca riturile magice de invocare a ploii să fi apărut în zonele secetoase ale Daciei și României, adică în zonele sudice și estice.

Au fost semnalate și există mai multe variante ale *Caloianului*. În unele zone, după cum observă Dumitru Pop, se fac două păpuși de lut, una cu chip de bărbat și cealaltă, cu chip de femeie. Prima este numită *tatăl-soarelui* și se înfige într-un par din gard, iar cea de a doua este numită *mama-ploii*. Pe timp de secetă, *tatăl-soarelui* este îngropat, iar *mama-ploii* este pusă într-un gard. În alte sate erau îngropate ambele amulete și apoi erau dezgropate și rupte în bucăți.

Este de remarcat faptul că între reprezentările antropomorfe ale dacilor și statueta *Caloianului* există destule asemănări. Statueta miticului *Caloian* nu are reprezentat sexul, în vreme ce *tatăl-soarelui* și *mama-ploii* îl au. Dintre figurinele antropomorfe dacice descoperite și inventariate, 62% din total nu au sexul identificat, adică 159 de exemplare. Figurile

antropomorfe dacice de sex masculin sunt în proporție de 19%, adică 49 de exemplare din cele descoperite și inventariate, în vreme ce acelea de sex feminin sunt în număr de 50 de exemplare.

Dacă în unele sate din România amuletele sunt unele înfipite în gard, iar altele, rupte, în mod asemănător, figurinele antropomorfe dacice descoperite și inventariate, unele, 33 %, prezintă cavități, canale, orificii ori împunsături – ceea ce sugerează faptul că, în timpul ceremonialului ancestral, ele au fost înfipite în ceva – în vreme ce alte figurine antropomorfe dacice, destul de multe, au lipsă, pentru că le-au fost rupte tot ca urmare a ceremonialului, fie capul, fie mâinile ori picioarele. De remarcat faptul că figurinele zoomorfe dacice nu prezintă asemenea aspecte.

De la sine înțeles că figurina îngropată reprezintă seceta, iar cea dezgropată este spiritul ploii.

Socotim că aceste asemănări între, să zicem, *caloianul dacic* și cel românesc nu sunt deloc întâmplătoare, ba, ținând cont de aria de răspândire a figurinelor antropomorfe dacice descoperite, de care am vorbit mai sus, ca și de aria de practicare, în România, a ceremonialului „Caloianului”, credem că acesta din urmă își are originile în cel dacic.

Trebuie bine înțeles că toate aceste rituri, ritualuri despre care am vorbit până acum ca și cele despre care încă nu am vorbit, sunt de natură magică, nu au avut și nici nu au nimic a face cu ritualurile oficiale, religioase, patronate și oficiate de biserică, desigur după apariția creștinismului, după cum nu au avut nimic a face nici cu religia dacilor.

Caloianul, care nu are o dată fixă de celebrare, iar aria lui de răspândire cuprinde numai teritoriul României și Bulgariei, este, cu siguranță, un ritual de origine traco-getică.

Altfel spus, *Caloianul* reprezintă un model tipic de obicei ritualic, moștenit de la strămoșii noștri daci, perpetuat, în mod tradițional, din generație în generație și ajuns până în zilele noastre.

JOCUL URSULUI

Constantin Dinu, Niculina Dinu,
Boțești, Argeș

biceiu nu este original din Boțești, dar o dată pe an se practica și la noi din cele mai îndepărtate vremuri. În satele de la poalele munților meridionali, spre partea sudică (Mățău, Mesteacăn, Stoenesti, Bădeni din actualul județ Argeș), pe lângă români trăiau și mulți țigani sedentari cu diferite ocupații, dintre care o amintim pe cea de „ursari”.

Acești ursari capturau din munți, nu știm prin ce mijloace, un pui de urs pe care, într-un timp îndelungat (câțiva ani), reușeau să-l dresaze, să-l determine să execute la anumite comenzi ale stăpânului o serie de mișcări ale picioarelor, apoi să se ridice în două picioare, să urce pe o scară etc.

Aceste mișcări erau executate de urs în ritmul produs de un fel de tobă, numită darabana bătută de un alt coechipier. Puiul de urs avea pus pe cap un fel de căpăstru confecționat din piele groasă, solidă, de care se lega un lanț nu prea gros. Dresarea începea prin aducerea ursului cu picioarele pe o tablă de fier încălzită la foc, care să-l deranjeze la picioare, dar să nu-l ardă.

După ce ursarul aprecia că ursul său și-a însușit cunoștințele de dresaj necesare, își forma o echipă de patru-cinci oameni și un măgar purtând pe spate un samar și pornea să colinde satele din împrejurimi, ajungând până în județele de câmpie, pe tot parcursul anului, cu excepția iernii. Striga la fiecare poartă de gospodar: „primiți ursul?” și numai cu încuviințarea acestuia intra în curte.

Se moștenise credința că, dacă va juca ursul în curtea unui gospodar, acesta va avea parte numai de bine, casa va fi ferită de rele, membrii familiei vor fi toți sănătoși, în anul respectiv se vor obține producții bune de fructe, legume, cereale etc.

Obiceiu se practica în mijlocul curții gospodarului, în prezența tuturor membrilor familiei. La comanda ursarului, începea să bată darabanaua, ursul începea să joace pe patru picioare, în ritmul ascultat,

apoi ritmul era schimbat și ursul se ridica în două picioare, rotindu-se prin mișcări lente, făcând adevărate reverențe spectatorilor. În final, revenea pe patru picioare și, tot la comanda ursarului, mergea la fiecare spectator, întinzându-i laba piciorului anterior ca și cum „ar da noroc” cu el. Toate comenzile erau rostite într-o limbă necunoscută de localnici, probabil „ursărească”, pe care numai echipa de ursari și ursul o înțelegeau.

Cu aceasta, obiceiul lua sfârșit și ursarii primeau drept plată o sumă modestă de bani și produse agricole și alimentare, fără ca ursarii să le pretindă.

La rugămintea gazdei, echipa de ursari putea să suplimenteze spectacolul.

Relatez din memorie dorința tatălui meu ca ursul să se ridice în podul casei, pentru a înlătura duhurile rele ce s-ar putea îndrepta spre ea. În acest sens, tata aducea o scară pe care să se urce ursul în podul casei, care, sub greutatea ursului, s-a rupt. Tata nu renunță și aduce una mai solidă, pe care ursul, cu multă prudență, se urcă numai până când ajunge cu capul în podul casei. La comanda ursarului, ursul deschide gura și rotește capul spre cele patru puncte cardinale, simulând îndepărtarea duhurilor rele prin suflare, după care ursul coboară.

Tata mai face o intervenție la ursar, spunându-i că-l doare mijlocul și-l roagă să-l calce puțin ursul, convins fiind că astfel se vindecă. Atunci tata se așază pe iarba din curte cu fața în jos și ursarul comandă ursului să se ridice cu picioarele pe spatele tatălui meu. Ursul începe să-și miște picioarele în ritmul produs de darabană, până când tata îi spune ursarului că este suficient (probabil că nu-l mai putea suporta pe urs). După ce tata se ridică, tot la comanda ursarului, ursul îi întinde tatei laba piciorului anterior parcă „dând noroc” cu el, prin aceasta convingându-l că lucrarea sa va avea leac în vindecarea durerii mijlocului său.

În final, părinții mei oferă ursarilor o sumă mulțumitoare de bani și, în plus, li se mai dă câte un ciur de prune și poame uscate, fasole-boabe, o bucată de șuncă, o felie de brânză, o pâine făcută de mama la cuptor și un ciur cu mălai. Apreciind că ciurul mamei este cam mic, în ritmul produs de darabană și pe o melodie destul de plăcută, ursarul cântă mamei următoarele versuri:

Ciurul lelii mîitel

Să-l umplem de două ori.

Ursarul nu s-a oprit din cântat până când mama nu s-a lăsat convinsă ca să mai umple ciurul cu mălai încă o dată.

În tot acest timp, în curtea noastră au venit toți vecinii „la spectacol”, iar tata le-a oferit tuturor câte un ciocan cu țiucă (ciocanul era un vas în formă de sticlă cu gâtul strâmt și lung). Se înțelege că nici ursarii nu au fost neglijați. În final, i-a fost oferit și ursului care a prins ciocanul cu laba piciorului anterior drept și tot prin niște reverențe din cap, i-a salutat pe toți spectatorii. Curios că ursul a orientat ciocanul spre gură pentru a-l bea, dar jumătate din țiucă s-a scurs pe pământ.

După toate acestea, ursarii au plecat mulțumiți din curtea casei noastre, cu promisiunea că, în anul ce va urma, vor reveni.

Sosirea ursarilor cu „Jocul ursului” era așteptată cu multă plăcere de toți locuitorii satului și mai ales de copii. Odată intrați ursarii în sat, câinii gospodariilor se poneau pe un lătrat în disperare, greu de descris. Câinii legați erau în stare să-și rupă lanțul, iar cei liberi lătrau la mare distanță de urs. Probabil că de aici a rămas proverbul: *Câinii latră, ursul merge!* și într-adevăr, ursarii cu ursul lor mergeau agale pe drumul nostru de țară, plin de praf și bolovani, fără să le pese de ceva.

Veselia mare era făcută și de copiii satului care, în gura mare, strigau în urma ursarilor: „Ursul, măăă!, Ursul, măăă!” și, fără să vrea, făceau o adevărată alarmă, la care locuitorii satului le deschideau porțile cu multă bucurie, bucurie ce putea fi citită pe fețele tuturor gospodariilor.

Era un obicei frumos, care producea boțștenilor noștri niște stări emoționale pline de satisfacție și mulțumire desăvârșită.

Acest obicei a dăinuit sute de ani, cam până în anul 1950, când, încet-încet, a dispărut, poate pentru totdeauna.

OBICEIURI DE NUNTĂ ÎN ZONA DE CÂMPIE A JUDEȚULUI SATU MARE

Ștefan Enyedi,
Satu Mare

ituat în nord-vestul României, județul Satu Mare are o suprafață de 4.418 km pătrați pe care trăiesc 366.096 de locuitori. În județ conviețuiesc, pe lângă români, maghiari, germani (șvabi), romi, ucraineni, evrei (acum mai puțini) și alte naționalități.

Nunta își păstrează încă și azi caracterul sacru, datorită faptului că, pe aceste meleaguri, creștinismul este atestat din primele secole ale mileniului I (descoperirile de la Medieșu Aurit). La începutul mileniului II s-a format statul feudal maghiar cu influență deosebită a bisericii creștine din Apus. În secolele următoare s-au așezat mai multe ordine călugărești, fiind menționate mănăstiri atât pentru călugărițe, cât și pentru călugări (paulini, dominicani, franciscani, iezuiți, salezieni, piariști și surorile milostive). Aceste comunități monahale au avut o influență deosebită asupra formării conștiinței colective, educației și culturii locuitorilor din zonă. A șaptea taină a bisericilor creștine este căsătoria.

Evidența stării civile a persoanelor și matricolele au fost ținute de biserică până la sfârșitul secolului XIX. Atunci apare în zonă oficiul stării civile. Deci, căsătoria, cu toate cerințele, obligațiile și altele cele era rânduită de biserică. Canoanele bisericii impuneau condițiile împlinirii căsătoriei. Aici aș dori să menționez: starea de sănătate, vârsta (majoratul, recunoscut de autorități), confesiunea celuilalt și consimțământul liber. Tot aici trebuie să menționăm piedicile în calea căsătoriei (gradele de rudenie, constrângerea din partea părinților sau altor persoane, și situații neprincipiale cum ar fi furtul sau răpitul fecioarelor).

În secolul XX, paleta bisericilor creștine de pe teritoriul județului a fost foarte variată. La începutul secolului, în cadrul Imperiului Austro-Ungar, religia de stat a fost cea catolică (împăratul avea și titlul de rege apostolic), dar mai existau biserica reformată, mozaică, neoprotestantă (în germani). După primele decenii apare și biserica ortodoxă, ca după 1948

să fie religia majorității populației. Dar ideea că „Ce Dumnezeu a legat omul nu poate să desfacă”, sau „Căsătoria se leagă în ceruri” s-a menținut până aproape de sfârșitul secolului XX.

Dintre aceste biserici, doar cea catolică nu recunoaște divorțul, dar fiind dominantă în mai multe secole, în conștiința maselor s-a înfiripat ideea că legătura de căsătorie se face pe toată viața. Așa că ceremonia fiind unică în viața omului, i se atribuia o atenție deosebită, conform perioadelor în care a avut loc. Mă refer aici la perioadele marcate de situația economică și socială a vremii. Așa ar fi perioada dinaintea Primului Război Mondial, perioada interbelică și vremea celui de Al Doilea Război Mondial – aș mai aminti și vremea de după război și perioada comunismului.

În cercetările mele am întâlnit persoane care s-au căsătorit după întoarcerea din deportarea din U.R.S.S. Căsătoria s-a făcut foarte modest, după liturghia de dimineață din zi lucrătoare și mirii și-au văzut de treburile cotidiene, cum ar fi hrănirea animalelor și muncile de pe câmp. Altor nu le permitea situația economică să facă ceremonii deosebite. Trebuie subliniat totuși că oamenii se supuneau obligațiilor cetățenești la Oficiul Stării Civile, și neapărat căsătoria era oficiată de preot. În satul meu nu a fost biserică romano-catolică în secolul XX până în 1926 – vecina a povestit că s-au căsătorit în fața statuii Sfântului Iosif, care era în peretele clădirii Băii Balneare, la marginea pădurii Noroieni.

În studiul de față am în vedere nunțile din perioada comunismului și după, organizate de comunitățile românești și maghiare din zona de câmpie a județului, care nu sunt incluse în zone folclorice renumite ca Țara Oașului sau Zona Codrului. Aș dori să fac o comparație între orațiile din Medieșu Aurit, localitate având în majoritate români și Micula, cu populație majoritară maghiară, din Județul Satu Mare. La români am cules orațiile rostite de Cuciulan Ioan, 54 de ani, Medieșu Aurit, Strada Principală, Nr. 263, persoană care este staroste de câteva decenii în localitatea amintită. Domnul Cuciulan este un om cu o voce bărbătească puternică, are talent de recitator, bun orator. Pe lângă studiile elementare, a făcut Școala Profesională de Mecanici Agricoli - în „epoca de aur” a lucrat ca tractorist. Fiind șeful secției de mecanizare din localitate, nu o dată ni s-a întâmplat ca sâmbăta să fie declarată zi normală de lucru, deoarece erau campaniile agricole și trebuia să fie acoperită lipsa tractoristului măcar de la amiază, ca să poată participa la nunta cunoscuților. Acum, Ionică este șofer la Primăria Medieșului Aurit și

poate liniștit să se dedice activității. Fehér László, fecior din Micula, strada Principală, Nr. 602, în vârstă de 33 ani, a terminat Școala de Arte și Meserii „Gellért Sándor” din localitate și face pe starostele de circa 15 ani. Este un fecior cu talente de orator, are o voce frumoasă și stil de a vorbi plăcut.

Diferența între nunțile de astăzi și mai de demult este că foarte mulți tineri sunt plecați la muncă în străinătate, dar nunta caută să și-o facă în satul natal și doresc să fie cât mai fastuoasă și în același timp, cât mai „tradițională”. Mireasa trebuie să fie cât mai frumoasă – sunt magazine care oferă modele de rochii de mireasă din străinătate, cât mai scumpe și mai arătoase, de la cele mai renumite saloane de modă. Mi-aduc aminte că în copilărie, mireasa, „fată mare”, trebuia să aibă și părul acoperit cu vâl; cea care a avut relații intime înainte de cununie trebuia să aibă cocul părului scos de sub vâl, iar cele gravide nu aveau voie să poarte vâl. Rochia miresei era „albă ca zăpada”, croită din mătase albă, de croitoreasa din sat, iar costumul mirelui era un costum negru confecționat la fabrică. Mai trebuie să adaug că la noi în sat numai acea mireasă era frumoasă care „plângea” când era dusă la cununie. Tot așa și la români.¹ La români erau doi domnișori de onoare care o îmbrățișau pe mireasă dintr-o parte și alta, la maghiari numai unul. Mireasa era însoțită așa până la intrarea în biserică; înainte de a păși pragul bisericii, mirele trebuia s-o însoțească până la altar. La maghiari, domnișorul de onoare conduce mireasa până la intrarea în biserică. Mirele, la români, două domnișoare de onoare la maghiari, numai una o conducea. Influența Occidentului se vede cel mai bine la îmbrăcămintea mirilor. Tradiția în acest sens nu se mai respectă, am văzut mirese la care rochia avea modele în albastru-deschis sau roz. De asemenea, se mai întâmplă ca mirele să aștepte mireasa la altar, ea fiind condusă de tatăl ei. Acest moment a fost împrumutat tot din Occident.

La maghiarii din Micula, în a doua jumătate a secolului XX, verișoarele și verișorii se îmbrăcau pentru domnișoare de onoare și mergeau în perechi după mireasă sau mire. Din partea miresei erau îmbrăcate cu rochie roză fetele, iar din partea mirelui, cu rochii de culoare albastru-deschis. Băieții, în ambele cazuri, aveau costume de culoare închisă. Pe pieptul stâng băieții aveau „struț” de flori, pe vremuri, garoafe roșii cu panglică formând cocarde – astăzi sunt confecționate din

¹ Gheorghe Focșa, *Spectacolul nunții din Țara Oașului*, Satu Mare, 1999.

flori artificiale de mătase albă și prinse cu ace de gămălie. Numărul domnișoarelor și domnișorilor era în funcție de numărul verișoarelor și verilor, precum și de numărul prietenilor apropiați și de posibilitățile materiale. Astăzi, numărul lor este foarte redus, din cauza faptului că au dispărut familiile cu număr mare de copii. Rochiile sunt de culori variate, în funcție de posibilitățile materiale ale persoanelor participante și nu respectă tradiția, ci, mai degrabă, gustul fiecăruia. Menționez că sunt nenumărate magazine care oferă o varietate de rochii de la atelierele cele mai renumite de croitorie care au modele din diferite case de modă, numai bani să fie, și știm din cele mai recente statistici făcute de Uniunea Europeană că în România, chit că-i criză, s-a menținut nivelul cumpărăturilor pe cap de locuitor. Globalizarea - și în cazul nunților - nu poate fi evitată!

În mare, nunta se desfășoară în felul următor: invitații din partea mirelui se adună la casa lui, unde se prezintă și starostele și muzicanții. Starostele organizează plecarea de la mire la mireasă. Acolo se cere mireasa și se duc la cununia civilă, dacă e cazul, apoi la biserică și de acolo mai înainte, la mire, unde era un cort în curte, în care avea loc nunta. Astăzi și nunțile de la țară se țin la restaurante. În multe comune sunt deja săli de nunți sau participanții la eveniment se retrag în cămine culturale. Aici aș aminti cazul din Porumbesti și Cidreag, tot din județul Satu Mare: pe vremuri, după cununia religioasă, neamurile mirelui se întorceau la mire și rudeniile miresei la casa miresei, unde chefuiau până dimineața. Tinerii căsătoriți stăteau până la miezul nopții într-un loc, după care se duceau în celălalt loc. Astăzi se duc la căminul cultural.

Starostele (mai apare și sub forma de „taroste”¹), este foarte important în desfășurarea nunții. În zona amintită, poate fi numai persoană de sex masculin (în Oaș puteau fi și femei)². El conduce și dirijează ceremonialul nunții. Starostele este ales de tineri în înțelegere, acesta face parte dintre neamurile unuia sau din cercul de prieteni și cunoscuți ai tinerilor sau părinților lor. În trecut era unul din „chemătorii” pentru nuntă. Invitația la nuntă până la mijlocul secolului trecut s-a făcut prin feciorii din rudenia miresei și mirelui. Chemarea la nuntă se efectua în duminicile premergătoare nunții, dar și în zilele săptămânii în care era nunta și mai aveau obligația de a aduna darurile oferite pentru nuntă: o

¹ *Ibidem.*

² *Ibidem.*

găină, făină și ouă pentru pregătirea nunții. În copilăria mea, sâmbăta familiile mergeau la nuntă, femeia ducând în brațe un tort pregătit de ea. Acesta se pune pe masă după miezul nopții. Bărbații duceau un urcior (demijon) de la cinci la zece litri de vin.

Orațiile au rolul specificat de Ioan Moanță astfel:

Purtătoare ale unui mesaj etic și estetic, orațiile evidențiază rolul, alesele însușiri fizice și morale ale mirelui și miresei, folosind tipuri generale, dar racordate la situația „prezentă”, apelând la simbol, metaforă, alegorie; relevă momentele-cheie ale ritului de trecere; imprimă dinamism, solemnitate, fast; conferă o măreție sărbătorească, ideală, de neuitat, o aură epică și dramatică nunții, făcând-o să penduleze între ceremonie și spectacol festiv¹.

În lucrarea de față prezentăm ciclul orațiilor care subliniază despărțirea tinerilor de părinți – iertăciunile („bulciugul”, termen care se mai folosește în zona studiată), urări și închinări de felicitare a nașilor. Se mai fac urări la înmânarea darurilor (la maghiari, în secolul trecut era dansul miresei, ocazie cu care se strângeau daruri în bani la „cumpărarea miresei”, ultimul dansator fiind mirele), și tot la maghiari, urări la aducerea bucatelor la masă și ospăț.²

În Medieșu Aurit și Micula nunțile încep la mire. La o oră determinată, în funcție de faptul că starea civilă e chiar în ziua nunții sau a avut loc în zilele precedente, rudeniile se adună și la îndemnul starostelui pleacă la mireasă. Starostele, după ce „și-a dres gâtul” cu un pahar, două de pălincă, atrage atenția mulțimii și îndeamnă să fie liniște. Dacă la români acest îndemn se face cu versurile următoare:

*Frunză verde de costreie,
Muzica puțin să steie!
Mult iubită adunare,
Vă rog un cuvânt de iertare
Și puțină ascultare,*

la maghiari, în traducere liberă: „Să auzim câteva cuvinte, domnilor!”.

Atât la români, cât și la maghiari, starostele vorbește în numele

¹ *** *Nunta la Români*, Editura Minerva, București, 1989.

² *Ibidem*.

mirilor. La români, mirele este „crăișor”, orația se încadrează în general în una din variantele răspândite pe plan național; la maghiari este simplu - „mire”. În Medieș, înainte de a ajunge la mulțumirea și rămasul-bun adresate părinților („bulciug”, în maghiară „búcsú”), prin mai multe versuri sunt creionate tainele și surprizele căsniciei (viața se schimbă, nu mai faci ce vrei, ci cum vor alții, adică perechea ta). Rămasul-bun adresat tatălui, mamei, fraților, surorilor, vecinilor și prietenilor, în varianta românească este aproximativ la fel. La maghiari este separat pentru tată, mamă, frați și surori, și la urmă, vecini și prieteni. Tatăl este pomenit pentru prima oară, că și în biserică bărbatul este pe primul loc.

În ambele cazuri se dă socoteală în fața lui Dumnezeu și a mulțimii. Fiecare staroste încheie orația, cerând binecuvântarea lui Dumnezeu; în Medieș:

*Cu un struț de busuioc,
Dumnezeu să le dea noroc!*

În Micula:

*Áldjon meg az Isten benneteket,
Mind boldog élettél! în traducere liberă:
Să vă binecuvânteze Dumnezeu
Cu viață fericită!*

Aș dori să remarc încă un paralelism în cazul bulciugului miresei. La români, starostele spune:

*A noastră tânără mireasă
Zice așe, prin gura me.*

Evidențiind și subliniind că este solul, vestitorul miresei. Tot așa și la maghiari, starostele evidențiază că (în traducere):

*Frumoasa mireasă așa ar spune,
Dacă inima nu i-ar fi plină de durere,
Spun eu ce cugetă ea acum,
Văd pe fața-i tristă că așa ar zice.*

În ambele cazuri, orația se aseamănă prin recunoștința și mulțumirea adresate părinților că i-au crescut. Iertăciunea la maghiari

precizează pentru fiecare părinte că trebuie să „întindă mâna” – semnul împăcării și să-și sărute copilul – semnul iertării. Dacă la români se observă o diferențiere mai mare între orația rostită la mire și mireasă, mai ales când sunt relevate tainele căsniciei, la maghiari iertăciunile diferă mai puțin, se spun cam aceleași versuri.

La români, ultima orație se rostește la intrarea în sala de mese. La maghiari se mai spun urări la aducerea bucatelor la masă.

În concluzie, putem aminti:

Ceremonia nunții este expusă globalizării. Au o influență deosebită mass-media, filmele, obiceiurile din locurile unde trăiesc tinerii (Italia, Spania sau Ungaria).

Sunt influențe reciproce: în Medieș, nașii, domnișoarele de onoare și domnișorii mai poartă șterguri, câteva decenii mai devreme în Porumbesti nașii aveau șterguri petrecute peste umeri și ajungeau până la pământ. Mai nou văd că și la maghiari se folosește „strigarea darurilor la masă”, cu speranța că se oferă o sumă mai mare dacă informația este publică.

Costumele poartă amprenta deosebită a modei internaționale. Magazinele de specialitate sunt deschise pentru toată lumea – condiția necesară și suficientă este doar conținutul portmoneului.

În filmele prezentate se poate observa că în ambele cazuri muzicanții folosesc aceleași instrumente pentru însoțirea alaiului. Din cauza exigenței pentru intensitatea sonoră s-a schimbat componența tarafului: de la instrumente cu corzi (vioară și braci), la instrumente de suflat, taragot, în cazul nostru, saxofon acompaniat de acordeoane.

Redăm mai jos orațiile rostite la mire și mireasă.

La mire: „Cerutul mirelui”

*Al nost' tânăr crăișor,
Plin de jale și de dor,
Dimineața s-o sculat,
Fața albă și-o spălat,
Părul și l-o pieptănat,
În grădina cu flori a intrat.
Și și-a rupt o mândră floare,
Aleasă între fecioare.
Și-a rupt o rujă crină (plină),*

S-o mute în altă grădină,
Să-l aibă la inimă.
Gată-te tu, mire, bine,
Gată-te că ceasul vine
Ș-aducem de bucurie,
Că merem la cununie,
Unde a ta mireasă te așteaptă,
La biserică pe treaptă!
Și în biserică veți intra,
Și amândoi veți primi daruri peste voi.
Veți veni apoi acasă,
Tu mire și ea mireasă.
Veți trăi bine sau rău,
Cum va ajuta Dumnezeu.
Dar înainte să porniți,
Sărută pe ai tăi părinți.
Dă-le-o dulce sărutare
Și le cere iertare
Și frumos le mulțumește,
Pentru că te-au putut crește!
Iartă-i, mamă și tată,
Dacă v-au greșit vreodată,
Căci nu-i copil să se nască,
La părinți să nu greșească!
Ia-ți tu, mire, iertăciuni,
De la părinții tăi cei buni,
De la steaua de lângă lună,
De la-a ta măicuță bună!
De la iarba de sub fag,
De la-al tău tătucu drag;
De la iarbă de sub cruci,
De la unchi, de la mătuși,
De la struți de cărăjele,
De la veri și de la vere,
De la grădina cu flori,
De la frați, de la surori.
Că tu altul nu te-i duce seara în șezători,
Unde-s fete și feciori.

Că de-i întârzia prin sat,
Te-a întreba că unde ai stat?
Și-ți mulțumesc, măicuță bună,
Că m-ai legănat pe mână,
Și m-ai ținut la pieptul tău,
Și la bine, și la rău!
De la apă l-ai grijit,
Și de la foc l-ai ferit.
Multe rele ți-a făcut,
Până când tu l-ai crescut.
Dar cu fața înlăcrimată,
Se întoarce la tine, tată,
Te rog din suflet iartă-l
De ți-a greșit vreodată!
Vine ploaie cu bulbuci,
Gată-te și ieși pe uși,
Cu un struț de busuioc,
Dumnezeu să le dea noroc!

Bulciugul la casa miresei

Frunză verde de costreie,
Muzica puțin să steie.
Mult iubită adunare,
Vă rog un cuvânt de iertare,
Și puțină ascultare!
A noastră tânără crăiasă
Zice-așe, prin gura me:
De dimineață s-o sculat,
Față albă și-a spălat,
Părul și l-a pieptănat,
În oglindă s-a uitat.
Și îi tare bucuroasă
C-o văzut că e frumoasă.
Cu cunună ca o zână,
Și cu nume de regină.
Bucurie mare,
Care-i rar cine o are.

Înconjurată de fete,
Ea-i mai frumoasă ca toate.
Mireasă, pe casa ta
Cântă cucul și mierla!
Bate-i, Doamne, clonțul lui,
Să nu cânte nimăru,
Să-și lasă părinții lui!
Mierla cântă de iubire,
Iar cucul, de despărțire.
Despărțire cu năcaz,
Și cu lacrimi pe obraz,
Mă duc, mamă, și te las!
Ia-ți, mireasă, rămas-bun
De la mamă, de la tată,
De la frații tăi deodată,
De la a ta scumpă cunună
Care te-a făcut mireasă,
Și-ți dă nume de nevestă,
Căci tu te vei muta
Peste dealuri, peste munți,
La părinți necunoscuți,
Nu-i ști rândul ușilor,
Nici snaga părinților;
Până când te-i învăța,
Vai, supărată îi sta!
Iartă-mă, măicuță, bine,
Că vin străini după mine!
Gată, mamă, tăte-a mele,
Că m-oi despărți cu ele!
Frunză verde de bujor,
Pân-aici ți-a fost ușor.
Și acu' mireasă, draga mea,
Ai dreptul să suspinezi,
După binele ce-l pierzi.
Că oricât ai mai trăi,
Așe bine nu ți-a fi,
Că binele ista din fetie
Nu-i popă să-l poată scrie!

Frunzuliță și una,
Măritatu nu-i așa,
Cum ar zice cineva,
Cum ai lua un măr din drum,
Să-l arunci dacă nu-i bun,
Cum ai lua din păr o pară,
S-o arunci dacă-i amară,
Cum ai lua din prun o prună,
S-o arunci dacă nu-i bună.
Măritatu-i fir de ață,
Și te leagă pe o viață.
Măritatu-i fir de foc,
La coadă fără noroc.
Caută și te silește,
Fă-i pe plac, și-l prețuiește,
Căci mirele nu-ți e frate,
Să gândești că nu te-a bate;
Nu te-a bate cu bota,
Dar te-a bate cu vorba!
Frunză verde măr rotat,
Te-ai trezit la măritat,
Ca floarea la scuturat.
Floarea iar va înflori,
Dar tu fată n-oi mai fi.
Pe deal după gustare,
N-oi fi fată până-i soare.
Frunzuliță măghiran,
Mai puteai feti un an,
Ca să-ți porți petalele,
Ca toate garoafele.
Garoafa-i floare ușoară,
Vântul suflă și ea zboară.
Frunză verde din poieni,
Dumneavoastră, dragi medieșeni,
Care aicea v-ați adunat,
Pe mine m-ați ascultat,
Acum, oameni de omenie,
Ne-om duce la cununie

*Și-om cere frumos iertare,
Acum gata de plecare!
Dumnezeu să le dea noroc,
Bucurie-n orice loc,
Multă roadă în câmpie,
O mie de ani să ție!
La mulți ani să ne trăiască,
Mirele și-a lui mireasă!
Cu un struț de busuioc,
Dumnezeu să le dea noroc!*

După cununie, la intrarea la masa festivă

Alaiul este așteptat cu ușile închise, starostele bate la ușă și spune:

*Ieșiți, buhă, din bordei,
Și vedeți afară ce-i?*

Iese cineva și întreabă: *Cine sunteți voi?*

De unde veniți și ce doriți?

La care starostele zice:

*A' nost' tânăr crăișor,
Plin de jale și de dor,
Dimineața s-a sculat,
Fața albă și-o spălat,
Părul și l-a pieptănat,
Și în goarnă a suflat,
Multă oaste s-adunat.
Și ne-a ales pe noi, v'o doi,
Care suntem cu fire mai cuminte,
Și ne-a dat calea înainte.
Noi porunca i-am ascultat,
Pe cai am încălecat,
Și din răsărit de soare,
Venim tropăind călare.
Înarmați cu puști, cu pistoale,
Dar mai mult cu mâinurile goale.
Merindele ni s-au gătat,
Urmele ni s-au astupat,
Altu drum nu ne-arățați,*

*Dar înlontru ne lăsați.
Că de nu, să știți voi, frate,
Că-ți crapă cojocul în spate!
Noi înlontru vom intra,
Și acte vă vom arăta.
Pentru că a noastră-i vina,
Că am dat cu voi mâna.
Da-i mai bine hai și be,
Pălincă de a me,
Pălincă de la Medieș,
Dacă-o bei ești nevoieș!
Țipați grâu, nu țipați pleavă,
Să fie mirii de treabă.
Cu un struț de busuioc,
Dumnezeu să le dea noroc!*

Lumea repetă: Noroc, noroc, noroc!

PEȚITUL ȘI CEREMONIALUL NUNȚII LA VĂLENI-DÂMBOVIȚA

Raluca Marinescu,
Pitești, Argeș

omuna în care m-am născut se numește Văleni-Dâmbovița și este situată în partea de nord-est a Podișului Getic, la poalele Carpaților Meridionali, la 28 km de orașul Câmpulung, capitala fostului raion Muscel căruia i-a aparținut până în anul 1960. Oricine a deschis ochii aici, în acest univers sănătos, mereu întinerit, a sorbit cu nesaț farmecul baladelor, doinelor și colindelor sau a rămas descumpănit în fața magiei descântătoarelor, ridicate pe vremuri la mare cinste, într-o lume cu orizonturi culturale prea restrânse pentru a înțelege just esența materială a lumii.

Nunta este complexul de obiceiuri care ceremonializează căsătoria. Este singurul ceremonial de trecere conservat, la care protagoniștii participă conștient. Structura suitei poetice ceremoniale diferă de la o zonă folclorică la alta, în funcție de tradițiile locale și de secvențele ceremoniale mai puternic conservate. Ceremonialului de nuntă îi este caracteristică o structură secvențială arborescentă similară unei piese de teatru realizate cu multe și diverse personaje și pe mai multe scene.

Actul întâi surprinde în centrul său momentul încuviințării sau al pețitului, logodna sau încredințarea, apoi strigările sau vestirile prin care se aduce la cunoașterea publică acceptarea căsătoriei de către ambele familii. Ceremonialul se continuă cu pregătirea nunții: se aleg personajele – nunii, starostele, vorniceii (chemătorii), colăcerul (orator popular), tarisfatul (cel care poartă plosca nunului și vorbește în numele acestuia), stegarii, lăutarii, *vătăjițele*, bucătărele etc.

Nunta propriu-zisă este cel de-al doilea act al spectacolului, care susținut de un vast material folcloric, se desfășoară secvențial: chemarea, bărbieritul, vedrele, țealele, iertarea, conăcăria (orația de nuntă), schimburile, dansul, bradul, masa mică (se oferă invitaților pâine, sare și rachiu), scalda (mirii se îmbăiază în apă ne-ncepută în care se pun lapte dulce, miere și diferite plante în special busuioc, simbolul dragostei),

gătirea, iertăciunile, plecarea la cununie, cununia religioasă, întoarcerea de la cununie, colăcăria. Actul al treilea se petrece în casa mirelui și cuprinde: masa mare (mirele și mireasa, nunii, invitații ocupă locurile stabilite de tradiție), jocul, răpirea închipuită, scoaterea zestre, iertăciunea.

Intrarea miresei în noua familie se produce în cadrul unui alt ceremonial complex cu secvențe desfășurate linear, de obicei la noua casă a ginerelui: primirea tinerilor de către socri, invitarea lor și a nașilor în casă, spălarea și ștergerea rituală pe mâini a socrului și a nașului cu apa turnată și cu prosopul oferit de către mireasă, căreia i se dă un dar în bani spre hazul asistenței, hora mare (jocul socrilor).

Pentru a putea descrie așa cum se cuvine o nuntă din satul meu natal am făcut apel la oamenii bătrâni din sat și la caietele de însemnări ale regretatului Ion B. Pârvu, cronicar al satului, și am descoperit următoarele:

...După ce flăcăul îi spune fetei că vrea s-o ia în căsătorie, aduce vestea părinților săi și-i roagă să meargă cu el „în peșit” la „Floarea-Florilor”, la... ”Zâna-Zorilor” ori la... ”Ileana Cosânzeana” - așa i se aprinde dragostea de tare.

Părinții, văzându-l atât de aprins, pleacă „în peșit”, dar nu uită să ia sub minte plosca cu țuică îndulcită cu miere ori zahăr, că de!... aci este norocul!...

Ajunșând la casa fetei, oamenii se pun la vorbă, ba de una, ba de alta, până peșitorii fac atentă gazda:

-Da' nu ne-ntrebați de ce am venit?

Iar gazda răspunde:

-Păi, să vă spuneți păsu' ce v-a adus la casa noastră!...

Atunci începeau pilduirile despre rostul venirii, al flăcăului și se deschidea vorba despre zestre fetei.

După ce se înțelegeau, peșitorul scotea plosca de sub haină și o întindea către tatăl fetei, cu urarea:

-Să dea Dumnezeu noroc!...

Ce-am vorbit nu mai întorc...

-Să fie de bine! Să ne trăiască tinerii! – răspundea viitorul custru.

Și începeau a cinsti din ploscă țuică îndulcită, punând mai departe lucrurile la cale. După ce „se ajung” din toate cu privire la căsătorie și zestre, tinerii merg la oficiul primăriei pentru începerea „lucrărilor” de încheierea căsătoriei.

Și acum ține-te, pânză, nu te rupe!...

Părăsind acum firul însemnărilor lui Ion B. Pârvu, mă voi rezuma la unele momente mai importante din desfășurarea nunții. Ritualul nunții ar fi următorul. Sâmbătă pe la amiază, mirele, însoțit de rudenii, de flăcăi și de fete, de prieteni, urcați în căruțe trase de cai cu clopoței, toți „înarmați” cu ploști pline de țuică ori cu vin, în cântece de lăutari, chiuind de răsună văile și dealurile, se îndreaptă spre casa miresei ca să ia „toalele”, adică zestrea fetei. Odinioară, se trăgea cu puștile, dar acum s-a renunțat la acest obicei.

Ajunși la casa miresei, mirele împreună cu însoțitorii sunt poftiți în casă, unde sunt cinstiți cu mâncare și băutură din belșug. Nuntașii încarcă în căruțe zestrea: velințe, zăvestre, chilimuri, perne, fultuci, mobilă, vase, iar deasupra lor se așază mireasa care va merge să gătească locuința mirelui.

După ce îndeplinește această îndatorire, mireasa se întoarce la părinții ei. Momentul plecării căruțelor la casa ginerelui cu zestrea mi-a fost relatat de o mătușă de 92 de ani din satul Mesteacăn, sat ce aparține comunei Văleni:

Mireasa este poftită să se suie și ea în căruță. Dacă nu vrea, primește două-trei bice pe spinare de la fratele de ginere, ca să aibă vacile lapte!...

Invitația la nuntă se făcea de vornicei sau colăceri (însoțitori călări ai ginerelui). Aceștia rosteau orația de nuntă:

-Bună dimineața, cinstiți socri-mari! Iar socrul, care își întâmpina oaspeții în fața casei cu porțile larg deschise, răspundea:

-Mulțumim Dumneavoastră, boieri mari! Ce umblați, ce căutați?

-Dumneavoastră, să ne luați seama noastră? Sate și orașe îndepărtate, noi peste tot am umblat și am colindat, dar la nimeni seamă nu am dat! Acum, pentru că ne întrebați și că ne-ați ieșit în întâmpinare ca unor frați, adevărul-adevărat de la noi să-l aflați:

Iacă, tânărul nostru împărat astăzi de dimineață s-a sculat, s-a pieptănat, la icoană s-a-nchinat, la palat ne-a chemat și poruncă ne-a dat să ne gătim și după cerbi și căprioare la vânatoare să pornim. Am plecat și am umblat munți înalți, păduri cu brazi, până ce ajunserăm într-o dumbravă cu iarbă grasă și acolo deterăm peste urmă aleasă! Unii spuseră că ar fi urmă de căprioară, dar alții, cu mintea mai plină, spuseră că este urmă de zână să-i fie împăratul nostru cunună! Pe urmele zânei pornind, umblând și căutând, am descoperit că zâna cea

măiastră se află ascunsă la dumneavoastră în casă și că s-a prefăcut într-o floare albă de crin, ca noi să n-o găsim! Și dacă până aici am sosit, să știți: cu noi nu este de glumit! De noi nu scăpați până ce floarea dalbă nu ne dați! Am venit cu târnăcoape de argint să scoatem florica din pământ și s-o sădăm în grădina împăratului nostru. Acolo-i locul să-i priască, să-nflorească, să rodească și să nu se ofilească!

Noi avem firman de la împărat cu dreptul de a ne îndeplini a noastră datorie. Cine știe carte latinească să poștească aci să citească! Să nu vină vreun popă tuns care să nu dea niciun răspuns! Să fie un popă cu barba ca fusul, să ne dea curând răspunsul!

Socrul răspundea:

-Răspunsul nostru vi-l dau pe loc, cu șase pahare de vin și șase marama de in, cusute cu mătase, aici în casă, de preacinstita mireasă! Iar dialogul continua astfel:

- Să nu fie de la vreo vecină, să pășim vreo rușine; că atunci va fi necinstea noastră și ocara dumneavoastră. Noi am mai sta, am mai cuvânta, dar ne e teamă că va însera și nu avem la caii noștri ce da și nici noi ce mânca și unde ne culca...

-Apoi pentru oameni de cinste și bună-cuviință ca dumneavoastră se găsește loc să vă poftim să rămâneți la noi!

-Atunci, socri-mari, să lărgiți casa, să întindeți masa, să ne puneți la îndemână buți cu vin, care cu fân, boi grași, claponasi, vaci lăptoase, fete frumoase! Ba încă, socri-mari, să mai aveți și lăutari, să petrecem și să ne veselim și să se ducă vestea-n sat că suntem veniți de la împărat! La caii noștri să dați trifoaică, tăiată în noaptea de Drăgaică, cu roua neluată, cu floarea nescuturată, strânsă dimineața în zori, de două fete surorî! Caii noștri să mănânce și din capete să nu miște; să bea, dar din picioare să nu dea. De nu aveți bucate de ajuns, să vă căutați loc de ascuns. Ori de fugit, căci cu noi nu este de glumit!

D-ocamdată, socri-mari, să ne împăcăm și câte o țuică să gustăm. Poștește mai întâi de la noi această ploscă umflată, de picioare crăcănată! P- aici lată, p- aici lată; sărut-o, socre, o dată! Dar să n-o săruți prea tare, că din căciulă-ți sare!

Odată cu terminarea orației, așa cum este scris în însemnările lui I. B. Pârvu, mireasa ieșea din casă cu o doniță cu apă proaspătă și cu un buchet de busuioc pe care îl înmuia în doniță și stropea pe colăceri. Vârsa apoi apa din doniță la picioarele calului ginerelui și se apuca să lege la

gâtul fiecărui cal, începând cu cel al ginerelui, câte o batistă cusută cu mâna ei.

Sâmbătă-seara se face bradul de nuntă, la casa miresei. Bradul este adus de fratele de ginere și se așază pe o masă, în mijlocul curții sau într-o cameră. Împodobirea se face cu hârtie albă frumos crestată și cu fire de betelă; apoi, i se pune o batistă, cusută cu multă măiestrie, și nelipsitul colac al bradului. Se adună să-l gătească mai ales fete și băieți, dar și perechi mai tinere. De obicei, aceștia pornesc seara de la casa mirelui, însoțiți de lăutari. Ei vin chiuind și cinstesc din ploștile cu țuică. Ginerile nu ia parte la această ceremonie și se zice că nici n-ar avea voie să-și vadă mireasa sâmbătă-seara.

Când bradul este gata, se încinge hora bradului, după care băieții, fetele și perechile tinere joacă până la ziuă. Mireasa este datoare să joace cu toți flăcăii care o poftesc la joc.

Duminică-dimineța, mirele este bărbierit de „fratele de ginere”, în timp ce lăutarii cântă: *Foaie verde de susai/Ce făcui de măn-surai:/Multă dragoste stricai!.../Pusei briciul să mă raz,/Mor fetele de necaz.../*.

După bărbierit și tuns, mirele își îmbracă un costum frumos, anume pregătit, total sau parțial (cămașa și cioarecii de ginere). Dacă mai rămâneau oameni nepoftiți la nuntă, el lua două ploști, una cu vin, alta cu rachiu (țuică), și mergea, însoțit de fratele de ginere și de lăutari, să-i cheme la nuntă. La una dintre ploști atârnavă o batistă minunat înflorată (cusută de mâna miresei) și un colac frumos rumenit. Oriunde mergea, mirele rostea către cei care-l întâmpinau:

-Bună dimineața și bine v-am găsit sănătoși!...

La care gazda răspundea:

-Bună dimineața și bine ați venit!

Apoi mirele întindea plosca gazdei să cinstească, poftind-o la cununie și la masa mare prin cuvintele:

-Vă poftesc, dacă aveți dragoste și plăcere, la nuntă!...

Iar gazda răspundea:

-Numai să fim sănătoși și om veni cu voie bună!

După ce termină de umblat cu plosca, ginerile revine acasă. Apoi se pregătește să meargă la nași, de unde împreună trec să ia mireasa și pornesc la cununie. În vreme ce ginerile se conformează acestor tradiții, mireasa este supusă următorului ritual. Ajutată de „sora de mireasă” și de femeii tinere, ea se împodobește cât mai atent și mai frumos. Își pune ie de

mireasă, fotă, floare, beteală și, peste beteală, vâl. După ce s-a gătit, merge însoțită de „fratele de mireasă” și de „sora de mireasă” la cea mai apropiată fântână către răsărit. Acolo, se adună lume și în cântecele lăutarilor „se dă mireasa la apă”. La Mesteacăn, „sora de mireasă” scoate apă și o varsă într-o farfurie adâncă, pe care mireasa și cu „fratele de mireasă” o țin într-un șervet. La Văleni, farfuria se așază pe pământ, iar mireasa îi dă de trei ori consecutiv cu piciorul, după ce a fost umplută de fiecare dată. Înainte de a vărsa apa, mireasa înmoaie în aceasta un mănunchi de busuioc, împodobit cu beteală și având legat de el un ban de argint. Cu busuiocul, fata stropește spre răsărit, apus, miazăzi și miazănoapte, invocând astfel natura să-i dăruiască belșug și rodnicie în noua ei viață. Mireasa va păstra acest mănunchi până la moarte, când îi va fi pus în sicriu, ca un simbol al fidelității păstrate în viața conjugală.

Cu prilejul „datului la apă”, „fratele de mireasă” primește de la aceasta un ștergar sau o batistă cu frumoase înflorituri. Ritualul se încheie cu o horă, după care mireasa și nuntașii se întorc acasă. Femeile dau plocon o pasăre sau bani soacrei-mici, care le servește și lor dulciuri, cozonac, vin ori țuică. În momentul când se apropie nuntașii cu mirele și nunul, cei de la mireasă leagă poarta.

Aceștia sosind, se prefac că se luptă; apoi porțile sunt larg deschise și alaiul intră în curtea socrilor-mici. Aici oaspeții sunt întâmpinați de mireasă, după care, în frunte cu nașii și cu mirele, sunt poftiți la masă.

La Mesteacăn era obiceiul ca mireasa să nu iasă să facă primirea, fiind adusă din altă cameră, după ce se așezau cu toții la masă.

La început, mirilor li se dă să mănânce un ou fiert, împărțit „pe din două”, semn al vieții comune pe care o vor începe. La masă nu li se servește carne, ca să nu fie răi. După masă, nașii îi invită pe miri să-și ceară iertăciune de la părinții miresei (socrii-mici).

Este un moment deosebit de emoționant pentru toți nuntașii, determinat de starea sufletească a miresei, care-și ia rămas-bun de la părinți, cât și pentru aceștia care se despart de fata lor și nu știu ce viață va duce de acum încolo.

Începe ginerele: -Iertați-ne, cinstiți părinți și ne blagosloviți!

Tatăl-socru: -Dumnezeu să vă cinstească și să vă blagoslovească!

Dialogul se repetă de trei ori, după care ginerele sărută mâna socrilor. Apoi mireasa, cu lacrimi în ochi și izbucnind în plâns:

-Iertați-ne, cinstiți părinți, și ne blagosloviți!

Tatăl: -Dumnezeu să vă cinstească și să vă blagoslovească!

Din nou dialogul se repetă de trei ori, după care mireasa sărută mâna părinților ei. În ultima perioadă, mai ales la Văleni, mireasa rostește rugămintea de iertare concomitent cu mirele, iar părinții miresei, răspund împreună, după care îi sărută pe obraji. Acum nunta este gata de plecare la cununie.

„Fratele de ginere” ia bradul și pe naș de mână, nașul, pe ginere, ginerele, pe mireasă, mireasa pe nașă, ies afară și fac horă, în care se prind toți nuntașii. Apoi mireasa se desprinde, vine în fața ginerelui, căruia îi pune în piept o fundă mare și doi galbeni. Trece apoi și prinde funde nașilor. „Sora de mireasă”, ajutată de câteva fete, prinde funde la nuntași. Fundele se găsesc prinse pe o fultucă mare. Înainte de a pleca la cununie, ginerele „rupe” la piept ia soacrei-mici și-i pune bani în sân, iar ea îi dă un șervet și un colac.

În timp ce ies pe poartă, cineva îi întâmpină cu o găleată sau doniță plină cu apă, în care nunul și mirele aruncă bani (monede). „Ieșindu-le cu plin”, mireasa și ginerele căpătau încredere în norocul hărăzit de soartă.

De la cununia religioasă, nunta merge la ginere acasă. Aici, mireasa toarnă apă părinților ginerelui să se spele pe mâini și le întinde un șervet nou și frumos să se șteargă, iar aceștia îi pun bani de argint în urcior. În timp ce socrii se spală, cei mai hazlii nuntași le presară în apă și pe mâini cenușă și mălai, „ca să nu ducă tinerii lipsă de nimic”. Apoi tinerii și mirii joacă până la sosirea pocânzeilor (socrii-mici și rudele lor). În amurg, după sosirea pocânzeilor, se joacă hora miresei. Soacra-mică vine cu un coș în mijlocul horei și împarte daruri: ie, batic, mâneci de ie pentru soacra-mare și nașă, cămăși pentru socrul-mare și naș; apoi, șervete frumos înflorate și alte obiecte pentru rudele apropiate din partea ginerelui și a miresei.

Darurile sunt așezate pe umerii celor ce, în horă fiind, se fac că nu observă, în timp ce lăutarii cântă nuneasca: *Ce mai lună luminoasă,/Ce mai mireasă frumoasă!.../Ce mai soare luminos,/Ce mai ginere frumos!.../Bine-ți șade, nune-mare,/ Că ai finii ca o floare!... etc.*

Apoi nașa și „sora de mireasă” trec cu mireasa într-o cameră pentru a o îmbrăca nevastă. Miresei i se iau beteala și vâlul și i se pun pe cap bariș nou, împodobit, peste acesta, marama și pe frunte „legătoarea”, semn că a trecut cu cinste din rândul fetelor în rândul femeilor măritate. După ce s-a împodobit mireasa, ginerele intră și o trage de păr, apoi îi lasă un dar. Se continuă apoi hora, urmată și de alte jocuri în care joacă și tineri și bătrâni. La spartul horei, se rupe colacul de la bradul nunții, luat

de fratele de ginere când a plecat cu mireasa. Pentru acest colac se dă o luptă în lege, fiecare flăcău încercând să apuce din el și să mănânce o bucată, pentru a se însura cât mai curând. Bradul este urcat și prins în vârful casei, în care vor locui tinerii și acolo rămâne până ce vremea îl va măcina. Uneori, ginerile sau prietenii acestuia pregăteau, în același scop, prăjina bradului de mireasă, în vârful căreia un cățărător versat ridica bradul sub privirile admirative ale nuntașilor.

După ce s-a întunecat, se întind mesele la care sunt poftiți mai întâi pocânzeii. Se mănâncă și se bea cu îndestulare, băutura de bază fiind țuica de prune. Acum este momentul să-și arate lăutarii măiestria, prin cântece de lume, de pahar, pe placul tinerilor și al bătrânilor. Lăutarii cântă și la mese, dar și tinerilor care continuă să joace. După brânză și măsline, după sarmale și friptură, când se ajunge la cozonac, mesenii sunt gata să-i dăruiască pe miri, ca, de la bun început, noua familie să pornească în viață cu un temei cât mai bun.

Bătând cu arcușul în vioară, după ce a cerut ascultare, unul dintre lăutari, mai glumeț, isteț și bun de gură, spune:

...Păi, cinstiți meseni, ați mâncat, ați băut, ați petrecut, dar la mirii din seara asta v-ați gândit cu ce-i dăruiiți?

Bună dimineța (pentru că încep zorii de viață ai noii perechi) și bine v-am găsit!....

Ia scotoțiți-vă punga și scoateți bănet cât mai mult! Și așa, cu glume și veselie, începe darul de nuntă.

Luni-dimineța, când lăutarii, obosiți după atâta cântat, se trezesc dintr-un somn iepuresc, se duc mai întâi la fereastra camerei unde dorm ginerile și mireasa și le cântă „Zorile” („Zorile de dimineță/Tuturor le pare greață;/Numai mie cu dulceață,/Că sunt cu mândra pe brațe./Zorilor, surorilor,/Ce pripiți la revărsat,/Pe noi, tineri, ne sculați?/Țâne, Doamne, luna-n nor./Să mă satur de amor;/Țâne, Doamne, luna-n ceață,/Să mă satur de dulceață!/ Pe deal pe la Spiridon,/Toate păsările dorm;/Numai una n-are somn/Și zboară din pom în pom/Și strigă: Ion, Ion,/Vin' la țața să te-adorm,/Să te-adorm la sânișor,/Să-ți pară somnu ușor!/Să trăiești, să-mbătrânești,/Ani mai mulți și fericiți!”). Nunta nu se oprește aici, ci continuă până luni seara și chiar mai mult. Aceasta este doar o variantă de nuntă care se practica în vremuri mai îndepărtate în comuna mea natală, deoarece astăzi rareori mai putem lua parte la o nuntă tradițională „ca la carte”.

SEMNIFICAȚIA ETNOCULTURALĂ A ZILEI CRUCII – REPERE IDENTITARE ARGEȘENE

Sorin Mazilescu,
Pitești, Argeș

rucea este simbolul religios esențial în creștinism, pe temeiul răstignirii lui Iisus Hristos, și semn emblematic sau magic în unele culte solare și ignice arhaice, prezentă în mitograme, inscripții și imagini cu caracter mitologic din Egipt, China, India (svastica), Creta, Africa, Australia.

Se pare că forma cea mai veche a crucii e un simbol al focului (două bețe încrucișate, prin frecarea cărora se obține flacăra); ca simbol solar, crucea reproduce cele patru raze fundamentale.

În creștinism apare târziu, combinată cu simbolul mielului, iar ca simbol al răstignirii, abia în sec. al VIII-lea (sub formă de crucifix); originea acesteia este mai veche, deoarece simbolul roman al crucificării nu era o cruce propriu-zisă, ci o combinație din două stinghii în formă de „T”. Mormintele din epoca creștinismului primitiv nu erau încă marcate prin cruce; figurau alte simboluri funerare: un miel, un pește. Ca simbol creștin, s-a dezvoltat din evenimentul tradițional al răstignirii lui Iisus Hristos, deci de la pedeapsa practică în Imperiul Roman de crucificare a tâlharilor condamnați la moarte. În doctrina creștină, simbolul dobândește sensul de sacrificiu divin, după sacrificiul arhetipal făcut de Hristos pentru salvarea omenirii.

Crucea simbolizează ideea Centrului și a direcțiilor sau liniilor de forță care pleacă de la acest Centru. Este un model al totalității cosmosului, dar și al omului (sau divinității antropomorfe) cu mâinile desfăcute. Încă din paleolitic, ea devine un simbol al vieții și al morții, al unității și al alternanței lor. În tezaurul neolitic descoperit la Tangâru, există figurine feminine de ceramică, cruciforme, care au pe corpul lor incrustat semnul șarpelui și al crucii, ambele fiind dintre cele mai vechi simboluri ale morții și resurecției.

Simbolul precreștin al crucii este, astfel, atât de încărcat, încât la ora actuală este greu, dacă nu chiar imposibil de făcut o distincție clară în

care dintre funcțiile apotropaice sau de magie stimulatorie avem o moștenire păgână sau o influență creștină. E arma cea mai puternică a Domnului Hristos și a omului. Prin cruce s-a sfințit, s-a blagoslovit pământul, când diavolul a dus pe Dumnezeu în cele patru părți ale noului pământ, cu gând să-l arunce în apa fără sfârșit. Prin acest simbol s-a sfințit carul ce era al diavolului, luându-se acum din stăpânirea lui, s-a sfințit casa prin crucea ferestrei, izgonindu-se diavolul dintr-însa și se sfințește în fiecare zi omul, făcându-și semnul ei. Tot ea este cea care ajută la orice împrejurare, când Necuratul și duhurile rele stau să-l primejduiască pe creștin. De Ziua Crucii magia capătă valențe deosebite; se strâng buruieni: mintă creață, calapăr, busuioc, cipruș (lemnul Domnului), botângi, săsuce, măieran, cimbru și se usucă pe la icoane. Cu acestea se fac apoi scalde la bolnavi. Perjele strânse în această zi sunt bune de bubă-rea, iar prunele culese dimineața pe nemâncate sunt folosite pentru descântat.

Este evidentă asimilarea crucii cu divinitățile tutelare ale neamului sau așezarea în cultul *troițelor românești*, încărcate cu simboluri astrale precreștine, care apără și purifică răscrucile de drumuri. De obârșie păgână, dar potențate de religia creștină, trebuie să fie și crucile făcute cu flacăra lumânării de Bună Vestire sau de Paști, pe ușile și grinzile caselor. În aceeași situație se prezintă unele animale (măgarul, peștele), roade (grâul, nuca) sau plante (crucea-voinicului), considerate „cristoforice” (purătoare de cruce).

În cultura tradițională românească, *crucea* sau *semnul crucii* e un apotropeu, o amuletă, un talisman și un gest magic de apărare îndreptat împotriva răului, indiferent de unde ar veni acesta.

Unele dintre obiceiurile specifice Sântămăriei Mici au fost preluate în arealul Argeș-Muscel și nu numai, de sărbătoarea vecină, Înălțarea Sfintei Cruci (14 septembrie), numită în calendarul popular Ziua Crucii și, local, Ziua Șarpelui. La aceste sărbători se făceau observații astronomice și pronosticuri meteorologice, se culegeau plante de leac și multe alte lucruri. Interesante sunt credințele despre șarpe, unul dintre cele mai vechi simboluri calendaristice ale omenirii. Șarpele este una dintre primele divinități ale omenirii, atestată de arheologi încă din paleolitic. Semnificația exclusiv malefică este relativ târzie și este legată de mitul biblic. Omorârea lui se pedepsea cu moartea unei persoane, femeie, dacă murea șerpoaica, bărbat, dacă murea șarpele, iar apariția șarpelui în pragul casei era considerată semn de moarte.

Oamenii de pe valea Râului Doamnei cred că *șarpe este la toată casa; unde este șarpe, e noroc în casă, merge bine și niciun rău, niciun farmec nu se prinde. Ferească Dumnezeu să-l omori, că îndată moare unul din gospodari. Acela se cheamă șarpe de casă.*

De la Ziua Crucii până la Alexii, toate găngăniile, jigăniile stau ascunse ca într-o lacră prin borți, văgăuni și alte ascunzișuri. Merg toate păsările, se călătoresc de la noi și vin tocmai primăvara. Șerpilor, înainte de a intra în ascunziș, se adună la aluniș pentru a face o piatră scumpă. În folclorul nostru există o „poveste” despre înnoirea timpului, numită „bătutul mărgicii”. *Primăvara, într-un loc anume se adună toți șerpilor din lume unde se luptă aprig. După luptă, datorită efortului, rămâne o spumă din care se întrupează o mărgică, o piatră prețioasă. Șarpele care apucă s-o înghită se transformă în balaur și se urcă la ceruri, purtând ploile. Ploile mănoase, aducătoare de recolte bogate. Dacă se va nimeri cineva pe acolo, e bine să ia o nuia de alun, s-o agite către aluniș și să zică de trei ori: „Șerpi, șerpișori./ De rău făcători./ Intră-n bortă, că iarna vine/ Și-i rău pentru tine!”. După rostirea acestor vorbe, să se dea repede la o parte, căci șerpilor, înșirându-se unul după altul, vor porni din aluniș. Omul trebuie să-l ucidă pe cel din frunte, pe cel din mijloc și pe cel din coadă; să caute în gușa celui din urmă și va găsi în ea piatra cea scumpă, tămăduitoare de multe boli.*

Șerpilor care i-au mușcat pe oameni nu pot intra în pământ în această zi, pentru acest păcat pământul neprimindu-i. Ei sunt meniți ca să-i omoare omul, pentru ca greșeala făptuită să se șteargă. După Ziua Crucii, nimănui nu-i mai este îngăduit să ucidă șerpi.

De Ziua Crucii, pământul se închide și pentru plante: acum vorbesc toate florile, care-și arată părerea lor de rău că se usucă. Acele plante care încă își mai păstrează viața se socotesc necurate sau a fi menite altor scopuri decât nevoilor și desfătărilor omenești. Dacă se mai găsesc încă fragi, ei nu trebuie mâncați, fiind sorociți morților. În această zi nu trebuie să se mănânce nimic ce are cruce: usturoi, nucă, perjă, pește (că are cruce în cap), întocmai precum și de Sf. Ioan nu se mănâncă nimic ce are cap.

Un alt aspect interesant al acestei zile îl constituie *cârstovul viilor*, când e bine să se înceapă culesul strugurilor. În zona de sud-vest a arealului Argeș-Muscel se cheamă preotul pentru săvârșirea rugăciunii la locul unde se vor așeza butoaiele pentru vin. Țăranii postesc o săptămână întreagă și fac rugăciuni la vii și pivnițe. La cules este obiceiul ca, după

ce se calcă strugurii, când este să se toarne în butie cea dintâi vadră de vin, să se adune toți culegătorii care să dea un chiot. Se procedează tot așa la toate buțile, când se începe turnatul în ele. În timpul culesului, serile se face câte un foc mare de viță uscată, împrejurul căruia culegătorii joacă, după ce au mâncat, și lăutarii cântă. La culesul viilor nu este uitat **strugurele lui Dumnezeu**: nu se culeg strugurii de pe ultimul buștean al viei, aceștia fiind lăsați ca ofrandă lui Dumnezeu sau păsărilor cerului.

Relațiile dintre om și natură erau reglementate după reguli care aveau ca efect menținerea unui echilibru între componentele mediului geografic. Spre deosebire de Calendarul bisericesc, dedicat Sfintei Treimi și câtorva mii de sfinți, omul satului tradițional își împărțea zilele Calendarului popular cu plantele (Nunta-Urzicilor, Ziua-Grâului), păsările (Ziua-Cucului, Dragobete, Marțea-Ciorilor) și animalele (zile ale ursului, calului, șarpelui).

Astfel, păstrarea acestor sărbători populare care cuprind numeroase obiceiuri, acte și practici magice, constituie un punct de plecare și de meditație pentru ceea ce înseamnă viața creștină de la țară și felul cum ea se reflectă în contemporaneitate.

BIBLIOGRAFIE

1. Bonte, Pierre-Izard, Michel, *Dicționar de etnologie și antropologie*, Editura Polirom, 1999.
2. Evseev, Ivan, *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, Ed. Amarcord, Timișoara, 1998.
3. Ghinoiu, Ion, *Sărbători și obiceiuri românești*, Ed. Elion, 2002.
4. Kernbach, Victor, *Dicționar de mitologie generală*, Ed. Albatros, București, 1995.
5. Olteanu, Antoaneta, *Calendarele poporului român*, Ed. Paideia, București, 2001.

CĂLUȘARII DIN OINACU

Gheorghe Nițescu,
Giurgiu

pre deosebire de alte comune ale județului Giurgiu unde se practică acest obicei, în comuna Oinacu, fiecare din cele trei sate componente (Oinacu, Braniștea și Comasca)

are câte o ceată de călușari cu costumație, pași de dans, melodii de acompaniament și succesiunea momentelor ritualului diferite, chiar dacă localitățile sunt situate între ele la mică distanță. Pentru prezentarea de față am ales ceata de călușari din Oinacu, cunoscută pentru virtuozitatea dansului ei nu numai pe plan local, ci și într-o zonă mai largă, cuprinzând localitățile Remuș, Gostinu și Giurgiu. Pe lângă datele existente la Centrul pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale al Județului Giurgiu, informații deosebit de valoroase ne-au fost oferite de Radu Velicu în vârstă de 66 de ani, vătaf al cetei de călușari timp de peste 40 de ani. Ceata de călușari la care ne referim este alcătuită din vătaf, ajutor de vătaf, opt jucători, stegar, mut și doi lăutari.

Vătaful¹ este conducătorul cetei de călușari și hotărârile lui sunt respectate întocmai de componenții cetei. El decide asupra persoanelor care fac parte din ceată anul respectiv, stabilește persoana care va fi mut în ceată, tocmește lăutarii, stabilește locul, data și ora adunării cetei, costumația, momentele desfășurării ritualului, dansurile care compun suita, locurile unde se dansează și casa la care se organizează servirea mesei în comun a călușarilor. Pe lângă calitățile de organizator, vătaful trebuie să fie mai întâi de toate un foarte bun dansator, pentru că el este conducătorul în dans al celorlalți membri din ceată.

Ajutorul de vătaf este călușarul care dansează lângă vătaf și care poate prelua conducerea în dans a cetei la solicitarea vătafului. Acest lucru se întâmplă mai ales când vătaful vrea să se odihnească sau să observe mai bine evoluția dansului.

¹ Ion Ghinoiu, *Obiceiuri populare de peste an. Dicționar*. București, Editura Fundației Culturale Române, 1997, p. 213.

Mutul¹ reprezintă personajul comic al cetei, având ca rol principal întreținerea bunei dispoziții a asistenței, prin improvizarea unor momente comice. El intervine și în dans pentru alinierea formației, delimitează spațiul de joc, trasând un cerc cu vârful sabiei, ajută pe vătaf la jurământ, pregătind legătura steagului. El are interdicția de a vorbi, dar în cazul cetei la care ne referim, interdicția nu este foarte severă, mutul având permisiunea sa vorbească din când în când².

Stegarul este călușarul care poartă steagul în toate zilele când se joacă pe la casele gospodarilor și trebuie să fie atent ca vârful acestuia să nu atingă niciodată pământul. Pe timpul nopții, steagul rămâne în curtea vătafului, legat orizontal sub streșina casei, iar după **dezlegat**, stegarul are grijă ca prăjina să fie depozitată într-o dependință a gospodăriei sale, să fie ferită de umezeală și să nu se folosească în alte scopuri³.

Lăutarii sunt doi instrumentiști care cântă la vioară și țambal și provin din localitatea Frătești, centru lăutăresc important în zona noastră folclorică. Din anul 2002 până în zilele noastre, cuplul instrumental este alcătuit din Ion Călin, la vioară, și Nicolae Frunză, la țambal.

Costumația călușarilor se compune din pălărie neagră cu panglici roșii, albastre, albe și galbene care cad pe spate, cămașă albă cu doi trandafiri din funde cusuți pe piept, dintre care unul, de culoare roșie, bandă tricoloră pusă pe diagonală de la dreapta la stânga, „colan” (brâu cusut cu mărgelile colorate), două șorțuri țărănești cusute cu motive populare și prinse în față și în spate, pantaloni negri, ciorapi negri cu ciucuri roșii, opinci cu ciucuri roșii în vârf și piteni cu zurgălăi. În mâini poartă bețe din lemn de alun confecționate la strung, cu dimensiunea de aproximativ un metru, având prinse de mânere panglici colorate⁴.

Mutul se îmbracă cu haine vechi, rupte și peticite, poartă o căciulă veche pe cap și are în mână o sabie de lemn. Până în anii '80, acesta purta și un falus de lemn prins la brâu, cu care făcea anumite gesturi sugerând actul sexual⁵. Aflându-se într-una din zilele Rusaliilor la

¹ Cristian C. Ghenea, *Din trecutul culturii muzicale românești*. București, Editura Muzicală, 1965, pp. 39-40.

² Teodor T. Burada, „Privelști și datini populare în Moldova”. În: *Opere, vol. III*, București, Editura Muzicală, 1978, p. 204.

³ Ion Ghinoiu, *op. cit.*, p. 189.

⁴ Romulus Vulcănescu, *Mitologie Română*. București, Editura Academiei, 1987, pp. 378-379.

⁵ Cristian C. Ghenea, *op. cit.* p. 40.

București, în Piața „Progresul”, călușarii au fost alungați de agenții de ordine publică, sub motivul comportamentului obscen. Atunci ei au hotărât să scoată acest accesoriu. Mutul mai poartă și o traistă pe umăr, în care strânge banii oferiți de persoanele cărora le-a plăcut evoluția acestuia.

Legatul călușului este momentul când se rostește jurământul și se leagă steagul. Pentru aceasta, cu trei săptămâni înainte de Rusalii, vătaful și doi călușari merg acasă la lăutari, le dau arvuna și stabilesc ziua, ora și locul întâlnirii ceteei. În ziua de sâmbătă, înainte de duminica Rusaliilor, în jurul orei 13:00, călușarii costumați se strâng în curtea vătafului, după care merg în tăcere, încolonați doi câte doi, pe o pajiște la marginea satului, în apropierea casei vătafului, unde în mod tradițional se face legatul călușului. La locul respectiv, vătaful, ajutat de mut, leagă în vârful prăjinii fire de usturoi, pelin, grâu și o năframă albă, cusută cu motive populare, adusă de stegar. Legătura se face cu ajutorul panglicilor colorate primite de la toți călușarii (câte una de fiecare). După acest moment, călușarii aflați de o parte și de alta a prăjinii steagului, ținute în poziție orizontală, pun mâna dreaptă pe steag și repetă jurământul rostit de vătaf. Jurământul se referă la faptul că trebuie să fie călușari adevărați, să nu se îmbete sau să aibă contact cu femeile pe durata zilelor când aceștia joacă. În acest timp, călușarii țin în gură câte un fir de pelin, dat de vătaf. După jurământ, trec în tăcere, unul câte unul, pe sub steag. Prăjina steagului se ridică apoi în poziție verticală. Un călușar se urcă în vârf și stă acolo, până când ceilalți joacă „Florica” în jurul ei. După încheierea jocului, călușarul coboară și își ocupă locul în formație. La acest moment, nu au voie să asiste persoane străine (nici chiar stăpânul aceluia loc). Pelinul ținut în gură în timpul jurământului este păstrat de călușari ca plantă cu puteri tămăduitoare. După încheierea legatului, ceata se întoarce la casa vătafului, după care se pleacă la Giurgiu.

Jocul la casele gospodariilor începe sâmbătă după ora 15:00 la Giurgiu, continuă în oraș toată ziua de duminică și se încheie luni-seara, la Oinacu, după ce a fost colindat întregul sat.

Mutul este cel care intră primul pe poartă și întreabă gazda dacă primește călușul. După acordul acesteia, vătaful, împreună cu toată ceata, intră în curte. Gazda pune o găleată cu apă pe o măsuță în fața casei, o farfurie cu sare (sau un bolovan de sare), usturoi și o altă farfurie cu „colărezi” (bucățele de aluat fierte în lapte). Mutul sau vătaful așază găleata cu apă în centrul cercului trasat cu vârful sabiei. Călușarii joacă

după aceea în acest perimetru, având tot timpul găleata cu apă în centru. După ce au jucat, mutul sau vătaful așază găleata înapoi pe masă, primind, din partea gazdei, un prosop. Suita de dansuri pe care călușarii o joacă la casele gospodarilor se compune din „Florica”, „Brâul”, „Cârligul” și „Hora Călușarilor”. La acest ultim dans cu care se încheie jocul, se prind și persoanele din asistență. La sfârșit, gazda oferă călușarilor bani pe care îi ia vătaful și îi pune într-o traistă aflată în grija stegarului. Călușarii mai primesc deseori țuică, vin și cozonac.

Dezlegatul călușului se face luni, la apusul soarelui, tot la locul unde s-a făcut legatul. Se procedează întocmai ca la legat, cu momentele în ordine inversă și tot acum are loc ultimul joc. Usturoiul, pelinul și gălul se împart în mod egal călușarilor care le iau acasă. Năframa, care a stat trei zile legată în vârful steagului, este luată înapoi de stegar și păstrată pentru anul viitor. Ultimul act este aruncarea prăjinii de către toți călușarii odată, după care este luată de stegar acasă la el. Tot acum se plătește și restul sumei de bani lăutarilor, conform înțelegerii făcute cu aceștia. În anii trecuți, dezlegatul avea loc marți-seara, iar legatul se făcea sâmbătă-seara.

Practicile de vindecare specifice călușului¹ se adresează tuturor categoriilor de persoane care, potrivit credințelor populare, se pot însănătoși sau pot fi ferite de boli dacă sunt tămăduite de membrii cetei. Astfel, mamele care au copii bolnavi dau îmbrăcăminte de la copiii respectivi pentru a fi purtate la brâu de călușari. După dezlegat, acestea se înapoiază și se îmbracă cu ele copiii, pentru a se însănătoși, „să fugă sperietura”. Părinții pun copiii în brațele călușarilor, să joace cu ei în horă. La sfârșit, călușarii pun copiii pe iarbă verde, așază lângă ei bețele și pălăriile, iar părinții ridică de acolo copiii, după ce în prealabil au lăsat în locul respectiv diferite sume de bani. Pentru însănătoșirea copiilor bolnavi de „sperietură”, în anii trecuți se rupea o bucată de pânză din fusta mutului, i se dădea foc și se afuma cu ea. Acest obicei a dispărut în ultimii ani. Dacă un matur sau un copil este bolnav, se pune pe pământ un așternut, se așază pe el, iar călușarii sar pe rând de trei ori pe deasupra acestuia. Din apa din găleata care a stat în mijlocul cercului când aceștia au jucat în curtea gospodarului, prima dată bea gazda, apoi membrii familiei, persoanele din asistență care doresc acest lucru și, la sfârșit,

¹ Ovidiu Drâmba, *Istoria culturii și civilizației*. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, p. 810.

animalele din curte. Pentru copiii bolnavi de „sperietură” sau pentru prevenirea acestei boli se pun pe capacul găleții obiecte de îmbrăcăminte ale acestora. În unele gospodării care au cai, se pune pe masă și un ham de cal „ca să nu se sperie”. Usturoiul luat din steag de către călușari la dezlegat este consumat în credința că acesta poate preveni îmbolnăvirea de malarie, „să nu-i prinză frigurile”. În cele trei zile de căluș, membrii cetei poartă la ei căpățâni de usturoi, pe care le împart celor care solicită acest lucru, pentru ca aceștia să fie feriți de boli. Pelinul din steag se pune sub așternut, în credința că astfel se poate preveni apariția unor boli. Grâul folosit la legatul steagului se dă de mâncare animalelor, pentru ca acestea „să rămână sănătoase”.

Pe lângă practicile de vindecare, există și alte **obiceiuri și credințe legate de acest ritual**, prezente încă în conștiința oamenilor, întărind astfel faptul că tradiția s-a păstrat în forme bine reprezentate, chiar dacă elementele civilizației moderne pătrunse în lumea satului tind să înlocuiască vechile valori.

Când un tânăr vrea să intre în ceată, acesta este pus să joace împreună cu ceilalți călușari în ziua de luni, la casele gospodarilor din Oinacu. Dacă dovedește aptitudini de dansator, anul următor este introdus în ceată. Un călușar trebuie să rămână în ceată un număr impar de ani.

Dacă o persoană trece printre doi călușari, aceasta trebuie să facă mișcarea înapoi tot printre cei doi.

La casele gospodarilor este obiceiul ca gazda să aducă o oală de pământ plină cu lapte, din care beau toți călușarii. Când îi vine rândul mutului, acesta bea și el, după care aruncă oala în sus și o sparge cu sabia.

Atunci când se întâlnesc două cete de călușari în sat, se iau la întrecere în dans. Ceata învingătoare rămâne în continuare să joace la casele oamenilor, iar cealaltă pleacă în altă localitate.

Pe timpul când sunt legați prin jurământ, membrii cetei nu au voie să intre în biserică.

TRADIȚII, DATINI ȘI OBICEIURI MUSCELENE DE LA SFÂRȘITUL VEACULUI AL XIX-LEA

Radu Oprea,
Pitești, Argeș

Intre răspunsurile la chestionarul juridic lansat de B. P. Hasdeu în anii 1877-1878 se află și cel întocmit de judecătorul D. N. Drăghici pentru așezările rurale ce făceau parte din Judecătoria Ocolului Podgoria din județul Muscel, manuscris aflat în colecțiile Bibliotecii Academiei Române, ce poartă nr. 3438, și este datat 7 august 1882. Se poate spune că manuscrisul în cauză reprezintă unul din cele mai elaborate și cuprinzătoare răspunsuri la cele peste 400 de întrebări din chestionarul lui Hasdeu și singurul realizat de un profesionist în domeniu (un jurist), celelalte fiind întocmite – aproape în exclusivitate – de către învățători.

Structurat în trei părți (I, despre sat; II, despre casă; III, despre lucruri), manuscrisul ne dezvăluie informații extrem de interesante și unele cu totul inedite despre universul culturii noastre tradiționale din această zonă a țării, acum mai bine de 125 de ani.

La 1882, plasa Podgoria cuprindea 15 comune și era situată în sudul vechiului județ Muscel, începând din apropiere de orașul Pitești (comuna Valea Mare) și până la limita cu județul Dâmbovița (comunele Leordeni și Glâmbocata), precum și localitățile de pe valea râului Cârcinov, până la Dobrești.

În preambulul răspunsurilor oferite pentru cele trei părți distincte ale chestionarului, autorul mărturisește că informațiile sale au fost culese și de la 12 săteni, amintiți nominal, cu vârste cuprinse între 40 și 75 de ani, din următoarele localități: Valea Mare, Ștefănești, Golești, Ciocănești, Văleni, Vrănești, Gorganu, Priboieni, Beleți–Negrești.

În concepția locuitorilor din aceste așezări rurale, deosebirea dintre sat și cătun este dată de „depărtarea și numărul familiilor”, ceea ce a făcut să se pretindă „că satul fiind mai numeros are un drept mai înalt în

orice afaceri de interes comun”¹. Interesant ni se pare a fi și sensul pe care muscelenii din această zonă îl dau cuvântului „siliște”, prin care înțeleg îndeobște, „locurile împomite”²

Asupra înțelesului pe care îl aveau cuvintele „sat”, „cătun”, „siliște”, în vorbirea locuitorilor din ținutul Bacăului – ca să facem o paralelă cu cele menționate pentru plasa Podgoria–Muscel – răspunsurile la chestionarul lui B. P. Hasdeu (singurele publicate până în prezent)³ ne relevă că: „Poporul face deosebire între sat, cătun și siliște în modul următor: El numește *sat* pe acela care are case mai multe; zicerea de *cătună* poporul nu o întrebuințează, ci în loc de cătun întrebuințează zicerea de *sătuc* sau *sătișor*, când e vorba despre un loc unde se află cât de puține case locuite de oameni. *Siliște* numește locul cel mai bun de arătură”⁴. După cum se observă, termenul „siliște” – în accepțiunea sa primară, de loc unde a fost odinioară o așezare sătească (din slavul *selo*) – a căpătat în Muscel cu totul alte sensuri, ca și în Moldova de altfel, uneori fiind cu totul necunoscut vechiul înțeles în vorbirea curentă.

Iată, de pildă, cum descrie împărțirea hotarului sătesc, și cu denumirile aferente, învățătorul N. Vasilescu din satul Glâmbocel–Muscel, în răspunsurile trimise la chestionarul lingvistic al lui B. P. Hasdeu, la 7 mai 1885: „Câmpul lucrat se numește *arătură* - *țarină*, *curături* și *imaș* - dacă este bun (gras). *Siliște* se numește pe lângă sat. *Prosie* se numește locul nelucrat, de la un an până la trei ani, apoi se numește *țelină*. *Izlaz* de vite și *livezi* de fân”⁵.

Asupra înțelesului ce se dă – în vorbirea sătenilor – termenului de „ungurean”, – manuscrisul relevă că: „Numele de *Ungureanu* se dă tuturor ce locuiesc sub poalele munților despre Austria și, în caz de a se statornici ei prin vreun sat, acest nume de ungurean îi rămâne în veci; ei sunt priviți ca români și se îndeletnicesc cu munca câmpului”⁶.

¹ Biblioteca Academiei Române (se va prescurta BAR), ms. 3438, f. 74 r.

² *Ibidem*.

³ „Columna lui Traian”, serie nouă, III, 1882, nr. 1-12; B. P. Hasdeu, *Soarele și luna. Folclor tradițional în versuri*, vol. II, ed. critică de I. Opreașan, București, 2002, pp. 225-287.

⁴ B. P. Hasdeu, *op. cit.*, p. 225.

⁵ BAR, ms. 3427, f. 231 v.

⁶ *Idem*, ms. 3438, f. 75 r.

În privința unităților de măsură, întrebuințate în sânul comunităților rurale muscelene, în manuscris se spune că: „Măsura pentru lungime și înălțime este stânjenul de 8 palme domnești, adică palma îngenucheată; pentru grosime este palma, pentru greutate, cântarul și pentru timp prin soare, ziua, iar noaptea, prin stele... Pentru măsuri de pământ se întrebuințează prăjina de 24 palme, făcută după stânjen... zicerea pe aici este: «cât ai da de-asvârlita», prin care se însemnează o distanță; se mai zice «o fugă de cal» sau «cât bate pușca».¹

Deși obștile satești din zonă – în forma lor de organizare clasică, de comunități devălmașe – se aflau într-un profund proces de disoluție, manuscrisul cuprinde totuși mai multe răspunsuri vizând modalitățile de organizare și funcționare ale acestor forme comunitare. De pildă, despre deosebiriile dintre moșneni și clăcași – în opinia locuitorilor de atunci – se spunea că „răzașii sau moșnenii priveau pe clăcași ca oameni înjosiți și săraci până la împrumut, de aci, aceasta a dispărut, căci clăcașii au devenit mai puternici... Se fac adesea căsătorii și înfrățiri între rezași sau moșteni cu alți săteni, fără să aibă aceasta altă socotință osebită... Nu este osebire în cinste între moșneni sau rezași, decât după stare și purtare; boier se zice aceluia care și-au schimbat portul țărănesc și au o stare înaintată”.²

În ceea ce privește modalitatea de stăpânire, organizare internă a obștei și drepturile moșnenilor, răspunsurile ne arată că „Rezașii sau moșnenii au genealogii scrise, așezate prin acte... iar scopul genealogiei este așezarea stăpânirii averilor lor... Deosebirea între rezașii sau moșnenii despărțiți de cei devălmași este că cei despărțiți cârmuiesc și posedă lucrurile lor după voință, pe când ceilalți atarnă de cel care are parte mai mare, și adesea sunt pe drumuri de judecată; despărțirile s-au făcut totdeauna când s-a înemerit ca partea numeroasă să fie oameni pașnici și de înțeles... Oameni din alte neamuri au isbutit a intra în obștea rezășească prin căsătorii, împrumuturi de bani (care nemaiputând plăti împrumutătorului s-au despăgubit prin părțile celor împrumutați) sau prin cumpărături... Osebirea între moșnenii pogorâți dintr-o tulpină și între cei intrați în obște în alte chipuri consistă în aceea că cei din urmă se privesc

¹ BAR, ms. 3438, f. 76 v.

² BAR, ms. 3438, f. 77 v.

ca venetici... Bătrânul, în satele moștenești, însemnează capul neamului; moșul însemnează pe primul autor al neamului din care se cobor”¹.

Despre rostul și alcătuirea „cetelor de neam”, unitățile de bază ale obștii sătești, autorul manuscrisului precizează: „Zicerea *ai săi sau cu ai săi* se înțelege neamul unei cete de moșneni... Devălmașii din satele moștenești, când se iau cu toții la un loc, se cheamă ceată, după cum sunt în hrisoavele lor... O asemenea ceată se întocmește de la patru sau cinci persoane în sus, oriunde ar ajunge numărul care se poate urca... chiar la sută... Orice ceată de devălmași își alege un cap sau mai multe dintre dâșii spre a o reprezenta, dar aceasta nu se moștenește, căci variază după inteligență, capacitate și osebite împrejurări... Însușirile ce se caută în alegerea capului <cetei> este îndrăsneala și inteligența, pe lângă care este atașat totdeauna cel mai bogat... Dreptul capului cetei consistă în a reprezenta drepturile ei înaintea judecății, a face contracte cu avocații, iar asupra averii nu se întinde... Capul cetei este depărtat și dat jos când abuzează de încrederea mandatului său, prin hotărârea luată de toți ceilalți cetari... Văduva nu ajunge niciodată cap al cetei în locul bărbatului său și nici altă femeie... Devălmașii se împart după condițiunile devălmașii, astfel că unii sunt devălmași asupra fondului, iar alții asupra usufructului; vârsta ce se cere spre a avea glas în sfaturile cetei este cea de 25 ani sau după însurătoare; și femeile iau parte la sfat... Sfaturile devălmașilor sunt asupra judecăților, asupra administrațiunii averii și împărțirii foloaselor. Capul cetei nu are hotărâre nediscutată... Un devălmaș are averea sa deosebită de devălmășie, precum pământ, vie sau ogrăzi de pruni, pădure etc. (n.n. *stăpânirile locurești*)... Cetele moșnenilor se desfac numai când ies din indiviziune prin a lor voință”².

Manuscrisul ne relevă informații interesante despre formarea și activitățile cetelor de haiduci: „...haiducii se recrutează unul pe altul, prin înțelegerea dintre cei îndrăsneți și voinici; după ce s-au întovărașit, ș-aleg căpitanul, pe cel mai deștept și mai voinic, și care este supus a jura pe armă că va face bune chibzuii și nu va face trădare. Căpitanul ține la dânsul și în stăpânirea sa prada, și când o împărțește el, ia o parte mai mult. Întâlnirile le au prin păduri, pe la câte un semn hotărât de ceată sau la casa vreunei gazde, unde hotărâsc și pun în lucrare scopul. Iarna au gazde care sunt bine plătite și care-i tăinuiesc totdeauna... Haiducii se

¹ *Ibidem*, f. 78 r.

² *Ibidem*, f. 78 v. – 80 r.

privesc ca binefăcători pentru săraci și răzbunători asupra bogaților; adesea bântuie pe bogații care iau camătă mare și asupresc pe săraci”¹.

De o inedită descriere beneficiază, în cuprinsul manuscrisului, vechiul obicei al luării la oaste: „Țăranii-și aduc aminte despre vechiul așezământ al oștii. În vechime, strângerea ostașilor era printr-o procedare secretă, la Crăciun și Bobotează. Ispravnicul, zapciul și jurații satului se înțelegeau între dânșii și, la un moment dat, într-o noapte, se năpusteau asupra familiilor ce aveau flăcăi; după ce prindeau pe flăcăi, îi legau și îi băgau în fiară; dacă se întâmpla a scăpa, luau pe tată și-l supuneau la torturi spre a-și prinde singur fiul. Adesea se întâmplă lupte violente și chiar omoruri. Modul acesta de recrutare era o panică prin comune. Nu exista nicio răsplătire decât scutirea de bir și straje pe tot timpul cât flăcăul era sub steag”².

O atenție aparte este acordată și aspectelor ce vizează și frecvența numelor de botez în comunitățile sătenești și prilejul cu care se face schimbarea acestor nume: „numele de botez este mai obișnuit Ion, al doilea, Nicolae și al treilea, Gheorghe; pronumele nu există, căci fiecare își ia poreclile tatălui, adică dacă pe cel născut îl cheamă Ion și pe tatăl său Nicolae, el se numește Ion Nicolae, și așa mai încolo. Porecla se naște din fapte osebite ale umbletului, al vorbii sau al portului și altele de felul acesta; odată flăcăul și fata poreclită, rămân și mor cu porecla, câteodată rămân ca moștenire, așa că unul purtând adesea o basma după gât, i s-a zis „basmangiu”, altul, fiind prea pitic, i s-a zis „bese în cisme” sau „bese aproape”, altul cu pielea neagră i s-a zis „cur negru” și de multe ori s-a moștenit. Unul care a hoțit i s-a zis „Ion Hoțul” sau „Stan Hoțul”, așa că el s-a familiarizat, încât adesea răspunde la acest nume... Săteanul își schimbă numele numai când este bântuit de boală epileptică, aduce pe nași și îi dă alt nume”³.

Întrebările din partea a doua a chestionarului juridic sunt grupate de B. P. Hasdeu sub titlul generic „Casa”, dar de fapt acestea se referă la grupul familial, întemeierea acestuia, la practicile și ritualurile logodnei, nunții etc.

Așa cum am menționat anterior, autorul subliniază în preambulul acestui capitol că a cules informațiile pentru redactarea răspunsurilor și

¹ *Ibidem*, f. 82 v.

² *Ibidem*, f. 83 r.

³ *Ibidem*, f. 83 v.

de la patru săteni, cu vârste cuprinse între 60 și 75 de ani, din localitățile Văleni, Vrănești și Beleți–Negrești.

Iată cum ne sunt înfățișate, în paginile de manuscris, obiceiurile pețitului și logodnei: „Obiceiul pețirii este că tatăl copilului sau rudele și amicii care-l însoțesc merg cu două ploști, una cu rachiu și alta cu vin, la părinții fetei; după ce se văd spun scopul venirii și voiesc a afla dacă fetei îi place băiatul. Dacă fetei îi place băiatul, atunci gustă dintr-o ploscă care voiește. Acesta este semnul că fata place pe flăcău. Atunci se îndatorează tatăl fetei să formeze actul dotal. Vin cu actul părinții fetei la părintele flăcăului și dacă aceștia se mulțumesc, hotărâsc o zi de a doua întâlnire la părinții fetei, unde merg părinții flăcăului, împreună cu acesta, pun masă de petrec și hotărâsc ziua nunții, până la care se îngrijesc de pregătirea lucrurilor trebuincioase... Logodna se socotește săvârșită în ziua când se adună la masă de hotărâsc nunta, fără a se face vreun schimb între tineri... Împrejurările ce aduc stricarea logodnei sunt că tinerii aud unul în contra altuia de viciurile ascunse, sau de rele purtări. Câteodată se strică și din pricină că nu se poate răspunde zestrea înaintea nunții... Acela care strică logodna este ținut a face despăgubirea cheltuielilor celeilalte părți... Fata a cărei logodnă se strică este privită că a rămas de răs în sat”¹.

În privința calităților pe care sătenii le apreciază la o tânără mireasă, sau implicațiilor pe care le-ar avea înrudirea dintre tineri la împiedicarea viitoarei căsătorii, aflăm: „Într-o mireasă se caută vrednicia, purtarea și zestrea. De multe ori însă influențează zestrea astăzi. Iar mai înainte erau vrednicia și purtarea... Piedicile la căsătorie, din pricina rudenii, sunt de atâtea feluri pe cât sunt și înclinările rudenii... Spița rudenii este până la al treilea văr inclusiv, cuscrimea, cumetria din botez, strănepoți și frați de cruce... Rudenia sufletească - precum cumetria din botez, frăția de cruce, cuscrimea și cumnăția – este o piedică la căsătorie... Copilul luat de suflet nu se poate căsători cu copilul cel adevărat al tatălui care l-a luat de suflet. Dar cu rudele tatălui se poate căsători”².

În cuprinsul unor răspunsuri, autorul face și succinte descrieri ale unor ritualuri specifice nunților locale. De pildă: „În ajunul nunții vin o femeie și un bărbat cu plocon care se compune dintr-o pasăre friptă, două

¹ *Ibidem*, f. 86 r. – 86 v.

² *Ibidem*, f. 87 r. – 88 r.

jimble, câțiva covrigi, zmochine și turte dulci. Aceștia se numesc merinzari sau pocânzei. În dimineața nunții vin două persoane care aduc cismele socrului și soacrei miresii (părinților ginerelui) și care primesc și ei câte un mic dar. Aceștia se numesc călțunari. În seara de nuntă, după cununie, vin alte două persoane care reprezintă pe părinții miresii la masă. Aceștia fac daruri bănești și chiar câte un petic de pământ sau vite, tot din partea părinților miresii; aceștia se numesc tot pocânzei”¹.

În legătură cu vechea tradiție a păstrării fecioriei miresei, autorul ne spune că: „Se ține foarte mult la fecioria miresii, dovadă se cere sângele în seara de culcare. Când mireasa nu și-a păstrat fecioria, a doua zi nu se împărțește merișor poleit. Când vin părinții miresii a treia zi, găuresc un pahar și le dau vin cu el, sau le pun linguri găurite la masă, alții le dau coțofană friptă, alții pun mireasa pe o grapă sau pe o sanie întoarsă cu tâlpicile în sus și o pornesc a doua zi la părinții ei; atunci cad la învoială și mai adaugă la zestre”².

Este descris și un interesant obicei referitor la statutul copiilor gemeni: „Obiceiul în popor în privința copiilor gemeni este: când unul din acești copii moare, cel viu se bagă în fiare cu cel mort, de câte un picior, cheamă apoi un alt copil străin de le descuie fiarele, se leapădă fratele viu de cel mort și se prinde frate de cruce cu cel străin. La nuntă tot astfel se urmează, băgându-se în fiare amândoi frații și un altul străin vine de le descuie, se leapădă de fratele care rămâne neînsurat și se prinde frate de cruce cu cel străin. Așa se urmează și cu fetele. Acești frați de cruce nu se pot căsători unul cu altul”³.

În sfârșit, iată câteva considerații pe care autorul le face asupra rolului pe care îl joacă relațiile de rudenie în cultura comunităților rurale tradiționale: „Rudenia se împarte în popor după sânge, după cuscrimi și după cumetriile de botez... Poporul împarte rudenia după sânge. Întrebuințează osebirea între rude de sus, rude de jos, rude de alături. Face osebire între rudenia de viță bărbătească ca mai apropiată decât cea de viță femeiască... În cazuri de vânzări se păstrează obiceiul de a se întreba rudele și vecinul care este alături dacă sunt amatori a cumpăra... Rudele și vecinii aveau dreptul de a răscumpăra o avere nemișcătoare vândută, numai atunci când nu au fost întrebați în momentele vânzării.

¹ *Ibidem*, f. 90 r.

² *Ibidem*, f. 90 r.

³ *Ibidem*, f. 93 r.

Aceasta se făcea prin judecată, în termen de un an. Astăzi însă nu mai există acest drept... Cumetriile sunt de două feluri, aceea de la botezul copilului și aceea când se taie moțul copilului la 3 ani... Legăturile între nași și fini sunt tot ca acelea ale părinților legitimi... Înfrățirea de cruce este de două feluri: când doi copii sunt născuți în aceeași lună, la moarte se bagă în fiare, cel rămas în viață cu mortul. Copilul lunatec se leapădă de fratele mort și se prinde frate de cruce cu cel strein, care descuie fiarele. La însurătoare se face asemenea cu cel care se însoară, care se leapădă de fratele ce rămâne neînsurat. Al doilea fel este că, voind doi copii de a se prinde frați de cruce, în ziua de moși iau fiecare câte o doniță, oală, urcior sau o cană de apă, și le schimbă unul cu altul. Și aceasta este legătura frății de cruce. Așa se urmează între ambele sexe. Căsătoria între dâșii este prohibită”¹.

Ne oprim aici cu descrierea răspunsurilor primite la chestionarul juridic elaborat de B. P. Hasdeu, în perioada 1877-1878, manuscris ce mai cuprinde informații demne de interes privind relațiile de drept cutumiar din sânul comunităților satești muscelene de acum peste 125 de ani, cum ar fi cele despre: *diată*, *arvună*, *adălmașul*, *zălogul*, *vechile semne de hotare* etc.

¹ *Ibidem*, 94 v. – 95 r.

DRAGOBETE – SĂRBĂTOARE TRADIȚIONALĂ ROMÂNEASCĂ – ORI ... VALENTINE'S DAY?

Laura Elisabeta Panătescu,
Galați

„Cine iubește și lasă Dumnezeu să-i dea pedeapsă ...”

- Maria Tănase -

 u toate că „Dragobetele” are vechime, deține monopolul pe teritoriul țării în nordul și sudul Dunării, și beneficiază de ritualuri și povești la fel de frumoase precum cele ale obiceiurilor adoptate de peste mări și țări, ca orice produs românesc, nu este promovat, fiind considerat a fi un obicei învechit, prea puțin spectaculos sau chiar nedemn de a fi reînviat.

Astăzi putem să aducem în actualitate semnificația sărbătorii și să înviem ceea ce a fost și, cu siguranță va fi și pentru generațiile următoare **DRAGOBETELE**.

MOTTO:

Cine iubește și este iubit nu va mai fi niciodată același om ca înainte. –

Octavian Paler

A iubi înseamnă a suferi și cum mulți fug de suferință, puțini știu să iubească! – spunea Emil Cioran, iar Francisco de Rojas Zorrilla sublinia: *Iubirea este un foc ascuns, o boală plăcută, o otravă bună la gust, o dulce amărăciune, un chin devastator, un zbucium plin de bucurie, o rană sălbatică și dulce, o moarte blândă.*

Conform D.E.X. al limbii române, „tradițiile (unui popor) reprezintă ansamblul de concepții, de obiceiuri, de datini, de credințe care se statornicesc istoricește în cadrul unor grupuri sociale sau naționale, și care se transmit (prin viu grai) din generație în generație, constituind pentru fiecare grup social trăsătura lui specifică ♦ obicei, uzanță; datină ♦ informație (reală sau imaginară) privitoare la fapte ori evenimente din

trecut, transmisă pe cale orală [Var.:(înv.) tradițiune s.f.] – Din fr. tradition”.

Tradițiile românești, care de-a lungul timpului au fost păstrate și transmise cu dragoste și mândrie de român, încep să se piardă, fapt ce face ca tineretul din ziua de astăzi să uite și chiar să înlocuiască tradiția autohtonă. Dar sărbătorile sunt întotdeauna binevenite, iar motive de sărbătoare se găsesc în tradițiile și obiceiurile românești pe tot parcursul anului. Ele sunt frumoase, educative, spectaculoase prin modalitatea lor de desfășurare și somptuoase prin costumația specifică atât portului popular al zonei, regiunii, cât și obiceiului desfășurat, dar, cu părere de rău, în zilele noastre sunt la concurență și chiar pierd uneori în fața sărbătorilor marca „made in ...”.

Respectul pentru identitatea națională s-a diminuat în favoarea efectului de copiere, de adoptare și identificare cu al sărbătorilor de împrumut, intens mediatizate și comercializate, care sunt acceptate din ce în ce mai mult, datorită sufocantelor campanii publicitare mass-media și superficialității, iar tinerii care țin la sărbătorile cu puternic iz de import sărbătoresc astăzi *Valentine's Day*.

Dacă se dorește sărbătorirea unui „Valentin” sau „Valentină”, putem sărbători românește în spiritul canoanelor creștin-ortodoxe, pentru că în calendarul creștin ortodox este menționat atât în data de 10 februarie – Sfânta Muceniță Valentina (în aceeași zi fiind pomenirea Sfintei Mucenițe Enata și Sfântul Mucenic Haralambie), cât și în data de 24 octombrie – Sfântul Mucenic Valentin (alături de Sfântul Mare Mucenic Areta și Sfânta Muceniță Sevastiana).

Sfântul Valentin - devenit astăzi simbol al „Zilei Îndrăgostiților”, datează din timpuri de mult apuse, când era o sărbătoare dedicată Junonei (Hera, la greci) soția lui Jupiter (Zeus, la greci). Treptat, ziua de 14 februarie a devenit ziua în care se făceau schimburi de mesaje de dragoste, iar Valentin a devenit sfântul patron al îndrăgostiților. Ziua era sărbătorită prin trimiterea de cadouri cu mesaje de iubire.

Astăzi, manifestările care au loc de Sfântul Valentin sunt: achiziționarea și oferirea drept cadou a dulciurilor cu forme cât mai variate, special realizate pentru această zi, concertele în aer liber sau în săli de spectacole, căsătoriile de o zi pentru cuplurile care țin să marcheze în mod cât mai „original” acest gen de sărbătoare, petrecerile prin discoteci și goana nebună după cadourile realizate special pentru această zi, achiziționate din magazinele dornice de un profit imediat.

Legenda spune că Sfântul Valentin a fost un preot roman care a trăit în perioada de maximă persecuție a creștinilor din timpul domniei lui Claudius cel Crud. Împăratul, observând că soldații necăsătoriți luptau mai bine, a interzis căsătoriile și logodnele între tineri. La rândul său, tânăr fiind, Valentin a fost unul dintre cei care au ajutat în secret cuplurile care doreau să se căsătorească. Prins, tânărul preot Valentin a fost dus la închisoare și apoi condamnat la moarte, execuția lui având loc în data de 14 februarie. Legenda mai spune că, în închisoare fiind, a continuat să trimită mesaje de încurajare către creștini, spunându-le: *Amintiți-vă de Valentin și Vă iubesc*, precum și mesaje de dragoste către fiica asupritorului său Asterius, iar ultimele lui cuvinte fiind: *...al tău Valentin*, cunoscute astăzi prin celebra expresie *Your Valentine*.

Altă versiune spune că fiica lui Asterius era oarbă, dar prin credința și rugăciunile Sfântului Valentin, a fost vindecată. Impresionat, Asterius a trecut și el la creștinism.

Obiceiuri de Sfântul Valentin:

- se spune că dacă găsești o mânășă în ziua de Sfântul Valentin, stăpânul ei va fi alesul tău;
- dacă suflă într-o păpădie, vei avea atâția copii câte semințe rămân pe ea;
- primul nume de bărbat auzit în această zi va fi numele bărbatului tău;
- te vei căsători cu un bărbat sărac și vei fi fericită dacă va zbura o vrabie deasupra ta și te vei căsători cu un bărbat bogat dacă vei vedea un sticlete.

Alte obiceiuri :

- zidarii se roagă pentru a primi binecuvântarea Sfântului Valentin când lucrează pe schele;
- în dimineața Sfântului Valentin se pune apă sfințită în apa pe care o beau animalele de casă;
- agricultorii dau ocol terenului, pentru a fi feriți de hoți și animale de pradă, de alți dăunători.

În anul 496, Papa Gelasius a oficializat data de 14 februarie ca ziua Sfântului Valentin, anulând astfel sărbătoarea păgână a fertilității, **Lupercalia**, celebrată pe 15 februarie.

Originea acestei sărbători este veche și nimeni nu este sigur care este adevărul, însă nu există niciun dubiu privind importanța acordată acesteia la timpul respectiv.

Lupercaliile, premergătoare *Sfântului Valentin*, erau sărbătorile romane celebrate anual pe Colinele Palatine, în perioada 13–15 februarie, în cinstea lui Lupercus (Pan – zeul păstorilor și țarinilor) sau Faunus, în fața peșterii unde lupoanca ar fi hrănit pe Romulus și Remus, și care reprezenta pentru acea perioadă simbolul autenticității lumii romane, considerată a fi emblema Romei. Luna februarie era perioada propice acestor sărbători și însemna pregătirea pentru purificarea elementelor feminine: ogoare, femei. Considerată sărbătoare a fertilității, în această zi ritualul ce trebuia practicat presupunea ca tinerele femei să alerge pe străzi îmbrăcate în piei de capră, fiind bătute cu niște funii sau fâșii de piele înmuiate în sânge, de proveniență animală, existând astfel convingerea că această flagelare conduce la sporirea fertilității viitoarelor soții. Tinerii preoți ce formau Frăția Lupului jupuiau animalul adus drept ofrandă lui Lupercus, iar pielea sângerândă o tăiau fâșii și loveau cu ea pământul și femeile întâlnite în cale, considerându-se că, prin acest mod, vor fi mai apte de dragoste și mai rodnice.

Dar... noi suntem români.

Dacă ne place în România să trăim, să iubim și să vorbim românește, atunci trebuie să promovăm valorile și tradițiile românești și chiar să revenim la obiceiurile pentru care strămoșii noștri au luptat să le poată păstra și transmite mai departe generațiilor ce le-au urmat, zestrea de neam.

Chiar dacă noi nu avem un sfânt protector precum blajinul Sfânt Valentin din tradiția catolică, avem însă un „zân”, o divinitate mitologică, asemănătoare lui Eros – zeul iubirii din mitologia greacă sau Cupidon (zeul dragostei în mitologia romană). **Dragobetele** personifică logodna animalelor și prin extensie a fetelor și băieților, fiind imaginat ca un bărbat chipeș, neastâmpărat și „Năvalnic” (plantă de dragoste cu aceeași denumire – folosită ca iarbă pentru farmece și descânțece).

În timp ce Sfântul Valentin este iubitor, blajin și delicat – atribute acordate de obicei celor care prin pronie cerească ajung în rândul sfinților - **Dragobetele** nostru este frumos, pătimaș și chiar temut. Îți sucește mințile, fiind un „naș cosmic” ce oficiază din ceruri nunta tuturor animalelor la începutul primăverii și își sărbătorește ziua pe 24 februarie (alteori este sărbătorit la 1 sau 25 martie – Olteanu, 2001, p. 116).

Ziua de 24 februarie – când Biserica Ortodoxă sărbătorește Aflarea Capului Sfântului Ioan – este consemnată în calendarul popular ca Ioan Dragobete, cunoscut și sub denumirea de Cap de primăvară,

Sântion de primăvară, Dragobete, **Drăgostițele** (la rândul lor, *Drăgostițele sunt personificări ale iubirii în folclorul românesc, prezente în lirica de dragoste, dar și în textele unor descânțece. În conformitate cu o străveche credință populară, dragostea, mai ales în formele ei paroxistice, este o boală și a sufletului, de care nu scapă niciun om: „Câte boale sunt pe lume,/ Toate-mi au leacuri și nume,/ Numai boala dorului/ N-o știe nici doctorii,/ Că și doctorii de dor/ Capătă boală și mor,/ Că și doctorii de drag,/ Capătă boală și zac” – Antologie de lirică populară, 26).*

Originea acestei sărbători este în ciclurile naturii, mai ales în lumea păsărilor, pentru că acum are loc nunta păsărilor în pădure. Nu întâmplător, pasărea este considerată una din cele mai vechi divinități ale naturii și dragostei. Românii numeau sărbătoarea Dragobetelui și *Logodnicul Păsărilor* sau *Granguru*, spunând că în acea perioadă păsările se împerechează și își fac cuib, obiceiul fiind preluat de la păsări și de către oameni. Motivațiile preluării erau profunde, deoarece păsările erau privite ca mesagere ale zeilor, semnificația cuvântului „pasăre” în greacă însemnând „mesaj al cerului”.

Obiceiurile și credințele ce însoțesc această zi sunt multe și variate, pentru fiecare categorie de vârstă, sex și chiar de regiune:

- *în această zi, bărbaților li se recomandă să își ia măsuri de siguranță, ei trebuie să intre în contact cu forțele fecunde și, mai mult, trebuie să fie atenți să nu le supere pe femei. Bărbații nu au voie să se certe cu soțiile sau cu alte femei, pentru că nu le va merge bine (Speranția, I, f. 418 v.);*

- *flăcăii și fetele ies afară, la câmp, unde fac horă și petrec astfel cu multă veselie (Speranția, I, f. 105 v);*

- *băieții pleacă împreună cu fetele după urzici (Speranția, I, f. 105 v);*

- *fetele și băieții îl sărbătoreau cu sfințenie pe Dragobete, pentru a fi și ei îndrăgostiți tot anul;*

- *în această zi se făceau legămintele de prietenie dintre fete și băieți, legământul făcut în această zi fiind sfânt și nu se putea desface până la moarte;*

- *tinerii schimbă vorbe de dragoste între ei, sperând să fie iubiți de toți, pe tot parcursul anului. În plus, ei practicau un obicei de inițiere premaritală, în scopul de a se feri de farmece și făcături de urât (am*

putea spune că de aici provine și obiceiul recent al cavalerilor și domnișoarelor de onoare de la nunți);

- dacă în această zi ai norocul să auzi pupăza, vei fi harnic tot anul (Gherman - 4, 1923, p. 120);

- femeile obișnuiau să atingă un bărbat din alt sat, pentru a fi dragăstoase tot anul;

- fiecare avea grijă ca această zi să nu-l prindă fără pereche, ceea ce ar fi reprezentat un semn rău, prevestitor de singurătate pe întreg parcursul anului, până la următoarea zi de Dragobete;

- dacă plouă, primăvara va veni devreme și va fi frumoasă;

- în această zi nu se țese, nu se cârpește, nu se lucrează la câmp sau în fierărie, în schimb se face curățenie generală în casă, pentru ca tot ce va urma să fie cu spor;

- unele fete și femei doreau chiar să fie pedepsite de Dragobete, lucrând de ziua lui, iar apoi luând drumul pădurii, aici fiind „nevoite” să se lase iubite de Dragobete.

Nici oamenii mai în vârstă nu stăteau degeaba, ziua Dragobetelui fiind ziua în care trebuiau să aibă grijă de toate orășaniile din ogradă, dar și de păsările cerului. În această zi nu se sacrificau animale, pentru că astfel s-ar fi stricat rostul împerecherilor. Se mai spunea că cine participa la această sărbătoare avea să fie ferit de bolile anului, și mai ales de febră și că Dragobetele îi ajută pe gospodari să aibă un an îmbelșugat.

Desfășurarea ceremoniilor și actelor rituale sunt atestate de informațiile oamenilor de la care au fost culese, precum și de zicala **Dragobetele sărută fetele** (Muntenia, Oltenia, Dobrogea, Transilvania).

În zona Moldovei s-a auzit de această tradiție, se cunoaște modalitatea ei de desfășurare, dar nu se practică. Nu s-au descoperit nici particularități, dar nici reminiscențe care să evidențieze sau să ateste localizarea în aria județului Galați.

Dragobetele, fiul Dochiei, era în societatea tradițională românească o divinitate mitologică (ale cărei rădăcini pornesc încă din neolitic), patron al tinerilor îndrăgostiți. La vechii daci Dragobetele era un pețitor și un naș al animalelor. Este descris ca fiind un tânăr frumos, puternic și bun, dar neastâmpărat și tare iubitor, putând fi întâlnit prin păduri, inspirator al pornirilor senzuale, dar curate, al dragostei firești la animale și oameni.

Asemănări și deosebiri între Dragobete, Lupercalii și Valentine's Day sunt. Mărturie stau străvechile rituri atestate la tracii nord-dunăreni,

ca și la cei sud-dunăreni, cum ar fi **ritualul înfrățirii** (între băieți) și **însurățirii** (între fete), prezent până în secolul trecut în ceremonialul Dragobetelui, ce poate fi comparat cu **Frăția Lupului**, a tinerilor preoți care porneau Lupercaliile. În Dragobete, **ritualul înfrățirii** sau **însurățirii** (ceremonial prezent până în secolul trecut) consta în creșterea brațului în formă de cruce, atât la fete, cât și la băieți, suprapunându-și apoi tăieturile și devenind astfel frați și respectiv surori de cruce.

Dacă în seara dinaintea zilei de Dragobete, fetele mari strângeau ultimele rămășițe de zăpadă – numită și „zăpada zânelor” – pentru ca apa, provenită din topirea omătului, să poată fi folosită atât pentru înfrumusețare, cât și pentru diferite descântece de dragoste, iubire și fertilitate, prin analogie, tinerii din Frăția Lupului stropeau cu sânge și loveau pământul și femeile ieșite în cale cu fâșiile de piele însângerați ale animalelor sacrificate pentru ritualurile de fertilitate și rodnicie specifice acestei zile.

În dimineața Dragobetelui, tinerii – fete și băieți, îmbrăcați în hainele de sărbătoare - se strângeau în mijlocul satului sau la biserică, precum românii pe Colinele Palatine, pornind apoi în cete, cântând prin lunci și prin păduri, pentru a culege primele flori ale primăverii și alte plante miraculoase pe care le păstrau la icoane, pentru a fi folosite de-a lungul anului în diverse farmece de dragoste sau descântece. La întoarcere, fetele alergau spre sat (precum femeile procedau pe străzi la sărbătorile precreștine), obicei numit „zburătorit” (Mehedinți), urmărite de băieții cărora le căzuseră dragi. Prinse din urmă, dacă la rândul lor fetele plăceau băiatul, îl sărutau în vâzul tuturor, sărut ce semnifica logodna celor doi, Dragobetele fiind astfel un prilej pentru comunitate de a afla ce nunți se mai pregătesc pentru toamnă, asemănător căsătoriilor pentru o zi celebrate de Valentine's Day.

Pe de altă parte, o serie de credințe populare sugerează accentul pregnant pus pe personajele feminine, și nu neapărat pe acel mitic personaj enigmatic, patron al păsărilor. Pornind spre pădure, chiuind și hăulind, pentru a culege ghiocci, viorele și tămâioare, flori făcute apoi buchete ce sunt lăsate să fie purtate de apele curgătoare, fetele aveau credința că dragostea și ursitul vor apărea în urma acestui rit premarital. Tradiția susține că împreunarea florilor-surori, vitregite de natură, să nu se întâlnească niciodată, echivala cu o faptă bună.

Fetele nemăritate sau nevestele lipsite de dragostea bărbaților apelau la „făcături”, descântece și descântătoare care, la rândul lor,

foloseau **ierburi de dragoste** și cuvinte de leac numai de ele știute. Ieri, ca și azi, la sate, „farmecele”, „legăturile” și descântecele de dragoste și iubire mai sunt încă practici adesea folosite pentru ca fetele să-și aducă alături de ele băiatul mult râvnit sau să-și îndepărteze vreo rivală reală sau închipuită. Ritualul presupunea folosirea anumitor flori, buruieni sau chiar plante otrăvitoare, culese în anumite momente ale zilei și în anumite anotimpuri ale anului. Cu ajutorul unui studiu realizat de profesorul Ion Ghinoiu de la Institutul de Etnografie și Folclor „Constatin Brăiloiu” - București, amintim doar câteva dintre acestea, cum ar fi:

✓ **Floarea-dragostei** – plantă ce crește pe lângă pâraiele din zonele înalte, considerată a fi protectoarea casei și locuitorilor ei de dușmani. Se aducea din sălbăticie și se răsădea într-un colț ferit și curat al grădinii. Se plantau din această floare câte două fire – unul pentru fată și unul pentru băiat - , unul lângă altul, și, dacă firele se apropiau, tinerii îndrăgostiți urmau a se căsători.

✓ **Mătrăguna – sau Iarba-Lupului** – poate fi invocată pentru dragoste, căsătorie, bogăție, fericire sau, din contră, pentru despărțire, ură, dușmănie, sărăcie, moarte. Deși se considera că este păcat s-o folosești pentru îndeplinirea unor dorințe, se recurgea frecvent la puterea ei, mai ales de către fetele nemăritate și nebăgate în seamă de băieți. Cultul mătrăgunei se folosea în trei timpi rituali: descoperirea și menirea plantei (i se spunea cui îi va fi de folos), scoaterea și aducerea ei acasă, prepararea leacului – de la caz la caz – plantarea sau păstrarea pentru a fi folosită la momentul oportun. Sunt cunoscute puterile ei miraculoase, fiind folosită încă din antichitate în practicile ce presupuneau magia și medicina empirică.

✓ **Năvalnicul** este buruiană de dragoste și leac. **Limba-cerbului**, cum i se mai spune, **Năvalnicul** crește la umbră, în zonele colinare înalte împădurite, precum și la munte, pe vetre anume, știute de babe făcătoare de farmece pentru dragoste. Preferă pădurile de fag. La câmpie, apariția sa este sporadică. Pentru a putea fi folosită cu spor, planta este culeasă în zorii zilei de Sfânta Maria Mare, când, câte o babă cunoscătoare, însoțită de fete și flăcăi plini de veselie și voie bună, care cântă și chiuie, pleacă prin pădure în căutarea acesteia. Tinerii duc în mână zahăr, iar baba primenită și îmbrăcată în cămașă albă zice: *cum năvălește lumea la zahăr, așa să năvălească și dragostea la mine în casă!* Mai tare și mai cu foc se chiuie când tinerii dau cu ochii de buruiana dragostei, de

năzdrăvanul și frumosul Năvalnic, căci pentru a culege planta se cere multă veselie.

✓ **Iarba-lui-Bărboi** (ce are rădăcina în formă de față de drac) este înrudită cu Mătrăguna, fiind invocată de românii basarabeni în farmecele de dragoste. Planta este scoasă marți-seara de către o persoană care nu trebuie să privească înapoi, nici la dus, nici la întors, să poarte cămașă curată, și care să-i aducă în dar pâine, sare și o bucată de pânză, propunându-i, cu respect, schimbul: „Eu vă dau pâine și sare, /Voi să-mi fiți folositoare!”.

✓ **Izma (Menta sălbatică)** – apare frecvent în cântecele și descântecele de dragoste plesnită (fata părăsită de iubit): „Izmă verde mirositoare,/ Fată mare în uitare,/ Voinicel căzut în rele/ Și pe deal și pe vâlcele,/ Să te ardă focul viu,/ Să trăiești în sat pustiu./ Izmă, izmă, izmă verde,/ Bate-l, Doamne, și îl pierde,/ De dorul mândruții lui/ Fir-ar al pustiului!”

✓ **Farmecele și descântecele de iubit** (Marian, S. Fl.) sunt multe, cunoscute sau necunoscute încă. Cele mai temute și spuse cu jumătate de gură, chiar și de cele care le mai practică, ar fi:

• **Facerea cu ulcica** – „Eu nu-nvârt ulcica,/ Ci-ntorc gândul/ Și cuvântul/ Și inima lui ... cu totul/ De la alte fete spre mine./ Să par din față/ Cuconiță,/ Iar din dos, păuniță./ Câți în urmă mi-or călca,/ Toți m-or lăuda,/ Cu dâșii-oi juca,/ În gură m-oi săruta,/ De mână că m-or lua,/ Cu dâșii m-oi dezmiarda”. Vraja aceasta, culeasă în Mitocul Dragomirnei și comunicată de dr. St. Saghin, se face mai cu seamă de către fetele care nu se pot mărita.

• **Așternerea patului** – „Mie-mi aștern bumbac și mătăasă/ Flăcăilor... holeră ghimpoasă,/ Foc și urzici,/ Ace și furnici,/ Să nu poată bea,/ Să nu poată mânca,/ Să nu poată adormi,/ Să nu poată s-odihni/ Pân’la mine n-or veni/ Și cu min’ s-or dragosti!” – fata care voiește să fie căutată și dragostită de feciori, rostește cuvintele acestei vrăji (auzite de la o româncă din satul Stulpicani și comunicată de dl. V. Turturean), totdeauna seara când își așterne patul și merge să se culce.

• **Făcătură de despărțire** – „Cine-i aceea,/ Cine-i aceea?/ - Catrina?/ Ce are pe cap?/ - Piele de drac!/ Ce are pe trup?/ - Piele de lup!/ Ce are pe vine?/ - Piele de câine!/ Ce are în gură?/ - Pricaz și ură!/ Dacă-i așa,/ Să fugă... de ea/ Ca de dracu’/ Și să se teamă/ Ca de lup/ Și să se păzească/ Ca de-un câine turbat!” – această vrajă se

realizează atunci când doi oameni se înțeleg, iar dușmanii vor să-i despartă, descântec dictat de Domnica Popescu ...

Făcăturile de dragoste și de urât erau uzitate din timpuri străvechi și la ele recurgeau atât fetele tinere, cât și femeii în puterea vârstei care se considerau la un moment dat neatrăgătoare sau amenințate de pierderea iubirii aproapei.

***În iubire se simte mai mult decât este nevoie, se suferă mai mult decât se cugetă, se visează mai mult decât se trăiește.* – Octavian Paler**

BIBLIOGRAFIE:

1. Evseev, Ivan, *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, Editura Amarcord, Timișoara, 1998.
2. Olteanu, Antoaneta, *Calendarele poporului român* (Colecția cărților de referință), Editura Paideia, București, 2001.
3. Marian, Simion Florea, *Vrăji, farmece și desfaceri*, reeditare a *Descântecelelor poporane române*, culese de S. FL. Marian, Editura Coresi, București, 1996.
4. Ghinoiu, Ion, *Obiceiuri de peste an*, Dicționar, Editura Fundației Culturale Române, București, 1997.
5. Ghinoiu, Ion, *Zile și mituri. Calendarul țaranului român 2000*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999.
6. Ghinoiu, Ion, *Vârstele timpului*, Editura Meridiane, București, 1988.
7. Franklin, Alberta Mildred, *The Lupercalia*, Columbia University, New York, 1921.
8. Gorovei, Artur, *Descântecele românilor*, București, Editura Academiei, 1931.
9. Gherman, Traian, „Prognosticuri”, în revista «*Comoara satelor*», an. I, nr. 9, 1923.
10. Ghinoiu, Ion, *Zile și Mituri*, Editura Fundației PRO.
11. Institutul de Lingvistică din București, *Dicționarul Explicativ al Limbii române*, București, Editura Academiei R.S.R., 1975.

OBICEIURI TRADIȚIONALE ȘI COMPONENTE STRUCTURALE AFLATE ÎN REGRES

Nicolae Pantazică,
Băjești, Argeș

Obiceiurile tradiționale, manifestări folclorice pitorești, capătă alura, unele de mari spectacole, altele de „rituri mărunte” cum sugestiv le numea prof. Gheorghe Vrabie, marele folclorist și mentor al Asociației folcloriștilor argeșeni „C. Rădulescu-Codin” în lucrările de specialitate ce l-au făcut celebru nu numai în România. Ele sunt o oglindă a relațiilor omului cu natura înconjurătoare, cu lumea, și în ultimă instanță, a relațiilor interumane.

Mihai Pop spunea că s-au manifestat plenar și spectaculos atunci când viața curgea pe făgașul ei normal. Schimbările petrecute în viața socială au avut drept urmare modificări ale obiceiurilor tradiționale, schimbări ce au avut ca rezultat, de cele mai multe ori, alterarea atât a formelor de manifestare, cât și a conținutului, iar alteori, mai dureros, dispariția unor elemente din structura manifestării, dacă nu chiar a obiceiului în totalitate.

Apariția altor obiceiuri este un fenomen logic, expresie a soluțiilor pe care oamenii le-au găsit pentru a face ca lucrurile să reîntre în normal când, după cum spunea Mihai Pop, „rânduilele lumii au fost dintr-o pricină sau alta stricate”.

Din multitudinea factorilor ce au contribuit la disoluția tradițiilor enumerăm, într-o ordine aleatorie:

- aparitiia curentului electric;
- diversificarea mass-media și amplificarea rolului acesteia;
- colectivizarea agriculturii;

-tendința de modernizare (de europenizare) forțată, manifestată obsesiv și agresiv, atât la nivelul instituțiilor de cultură, cât și la reprezentanții acestora care și-au făcut un titlu de glorie din înlocuirea sărbătorilor și simbolurilor românești cu altele străine (Sf. Valentin, Halloween, iepurașul);

-degradarea până la ridicol a serbărilor școlare unde apar copii în costumație hilară și interpretează texte în alte limbi... de circulație,

spectacole în care nici copiii nu știu ce spun, nici spectatorii nu știu ce ascultă;

-bolșevizarea României, proces agresiv și distructiv, urmărit insistent și promovat cu violență , având ca model „marele vecin de la Răsărit”.

OBICEIURI DISPĂRUTE ÎN TOTALITATE - BUHAIUL

În seara de ajun a Anului Nou colindătorii urau gospodarilor un an bun, cu roade bogate, cu sănătate și bucurii, pe fondul sunetelor grave scoase de buhai. Acesta era confecționat dintr-o putinică, de cele mai multe ori un putinei retezat la jumătate. Partea de sus era acoperită cu o piele de oaie, tăbăcită și străpunsă la jumătate de o șuviță din păr de cal. Pentru ca buhaiul să... boncăluie, sau să borăncăne, cel care îl mînuia trebuia din timp în timp să toarne în palme zeamă de varză murată.

Textul urării era o variantă a Plugușorului, mai scurtă, care se referea mai mult la alegerea locului, semănatul și seceratul grâului, precum și urarea finală:

*Și la anul să venim,
Să vă găsim înfloriți,
Ca merii, ca perii,
În mijlocul verii!*

COLINDATUL CU NUIELELE SAU CU BRADUL

În aceeași seară de Ajun, pe lângă sorcovă, unii copii colindau cu „nuielele”, un snop de două-trei nuiete subțiri de alun cu care loveau ușor gazda în frunte, în ritmul colindei. Alți copii foloseau crenguțe de brad, sau crenguțe de măr puse la înflorit încă de la Sf. Andrei.

PAPARUDA (PĂPĂRUDA)

După Primul Război Mondial, cete de copii localnici însoțeau „păpăruda”, o fată cu coroniță și fustă de bozii, la gât cu salbă din rămurele de salcie, purtând în mână o găleată și un buchet de busuioc (Inf. Nel Rădescu-Frunzel, 85 de ani). Stropea cu apă pe cei din casă, curtea, vitele, în timp ce juca împreună cu însoțitorii și se stropeau cu apă: *Păpărudă, rudă,/ Vină de ne udă/ Cu găleata, leata,/ Peste toată ceata/ Porumbul să crească,/ Grâul să rodească.* Apoi obiceiul s-a practicat în ceată, una-două țișgânci și puradeii lor.

Această invocație către „stăpâna apelor” care ținea încuiate ploile era adresată după ce sătenii epuizau toate metodele cunoscute: udatul plantelor cu găleata, irigatul cu roata instalată pe malul Bratiei ori pe

anumite ierugi numite toplițe, săpatul de puțuri adânci de 1-2 m până la pânza freatică, ceremonii religioase cu sobor de preoți etc.

Femeile ieșeau la poartă și aruncau cu apă peste păpărude. Copiii se țineau droaie după ele și se stropeau la rândul lor unii pe alții într-o larmă asurzitoare.

După război, până prin 1970, în verile secetoase apăreau păpărudele, mai ales de la Valea Mănăstirii. Primeau tot ce li se oferea: mălai, felii de pâine, ouă, bani. Dacă se întâmpla duminica, și de cele mai multe ori atunci veneau, câștigul creștea considerabil.

Colectivizarea agriculturii a schimbat radical natura relației țăranului cu pământul care nu mai era al lui, ci al „colectivului” privit ca o entitate individuală. În pofida propagandei acerbe susținute de activiștii de partid, cum că „pământul e al nostru”, iar recolta e tot „a noastră”, țăranii vedeau că din munca și recolta „noastră” se aleg cu foarte puțin. Circula și o vorbă: „Colectiva e un rai./ Fură dacă vrei să ai” iar țăranul își motiva gestul: „Ce? Fur de la mine? Fur de la ei!”.

În ultima vreme, datorită schimbărilor de climă, a verilor caniculare, ucigătoare, oamenii își amintesc de „păpărude”, dar acestea nu mai apar, iar dintre săteni, nimeni nu are curaj „să se coboare” până acolo de a juca un rol consacrat în urmă cu câteva decenii de țișani. Din bătrânul obicei a mai rămas doar cântecul copiilor:

Cărămidă nouă,/ Dă, Doamne, să plouă!

Cărămidă rea,/ Dă, Doamne, să stea!

Cărămidă lucitoare,/ Dă, Doamne, să fie soare!

Catagrafia din anul 1838 arată că cei mai mulți băjeșteni erau plugari. Pe lângă ei, în sat ființau rotari, butari, tronari, funier(1), ulier (1), fierar, dulgheri, croitor, practicând meserii fără de care viața colectivității rurale s-ar fi desfășurat anevoios. Odată cu dezvoltarea industriei de prelucrare a lemnului, mulți și-au găsit un rost muncind „la pădure”, în sectoare forestiere aflate în zone foarte îndepărtate de sat: Orăștie, Hunedoara, Cugir, Caransebeș, Covasna, Comandău, Oituz. Echipele erau recrutate de câțiva inși din Lerești care semneau contracte avantajoase cu UFET-urile respective. Nicoară, Vulpoiu, Pahonțu erau dintre cei mai cunoscuți.

Anul calendaristic era împărțit în patru segmente de timp numite „chirii”: între Anul Nou și Paști, de la Paști la Sf. Ilie, între Sf. Ilie și Sf. Dumitru, și ultima, de la Sf. Dumitru la Crăciun.

Vătafii, așa erau numiți angajatorii, veneau în localitate, recrutau oamenii, negociau condițiile de viață, de muncă și de plată. La termenul fixat, echipa pleca la gară însoțită de familii. Bărbatul, cu ranița-n spate, cu toporul sau fierăstrăul pe mână, mergea înainte, alături de copii. Nevestele, cu ochii plânși, duceau legăturile cu „de-ale gurii”: fasole, untură, oase afumate, mălai, necesare până la instalare. Aveau cu ei o femeie angajată ca bucătar, plătită tot de angajator.

Aceștia au adus cu ei câteva elemente lexicale spectaculoase, folosite și azi în comunicarea orală pentru a pigmenta narațiunea:

- cușcău – bucată de canal din scânduri lungi de cca 2 m
- a corhăni – a trage lemnele la gura canalului
- țapină – cârlig de tras lemnele
- puică – gură de canal sub formă de estuar
- poștar – supraveghetor al canalului
- bau! – semnal codificat de oprire a lucrului din cauza unei

avariei pe canal

- varda! – atenționare că lemnele au plecat pe canal
- dura! – semnal codificat anunțând ora mesei
- hibă – defecțiune
- hopșa/hobja – clăci de depănușat porumbul, unde uneori se strecurau și muncitorii forestieri mai tineri, dacă parchetul dat în exploatare se afla în apropierea satului.

Dintre numeroșii băjeșteni care munceau la pădure mi-amintesc de Chinină, Vasile Spătaru, Titișor al lui Nedelcu, Gheorghe Dobrogean, Néculae Dobrogean, Basu, fiul său Ion, Manciu, Gruia, Titi Pascu, Ică Pascu, Anton Borcănesci, Codin, Hoțu, Ion Dobrogean, Mitu Răducanu, Titel Marinescu și mulți alții. Cu banii agonisiți și-au făcut case, pregătindu-se pentru însurătoare, unii, iar alții i-au folosit să-și ducă traiul omeneste.

Plecarea recruților la cătănie era un moment ce anima viața satului obosit de muncile toamnei. Trei zile flăcăii „din leat” colindau satul cu lăutari, alături de care venea Gheorghe Cozma, gornistul. La răspântii, flăcăii încingeau hore îndrăcite și jucau fetele de care „aveau drag”, în admirația noastră, a copiilor care nu-i slăbeam nicio clipă pe recruți, chiar dacă acasă ne aștepta de cele mai multe ori o chelfâneală strașnică. Pe mine tata nu mă bătea, numai mă certa, dar o „ceartă” ce se vedea de la o poștă: ori aveam un ochi umflat, ori o falcă strâmbă, sau o mână legată de gât, semne purtate și de alții din ceata de însoțitori.

Când plecau la gară cu valizele, însoțiți de părinți sau de frați mai mari, muream de necaz că nu mă pot duce și eu cu ei la Câmpulung, unde, după cum îmi spunea vărul meu mai mare, Ion Bica, avea loc un adevărat spectacol. Cânta Cozma cu goarna de răsună Câmpulungul. Pietării din apropiere lăsau mărfurile pe tarabă și fuga la Comisariat, să nu piardă cântecele ce le răscoleau amintiri: „Treceți, batalioane române, Carpații!”, „Dulce-i viața când ești militar...”, „Măine toți recruții pleacă...”. Gornistul încheia recitalul cu un cântec din vremea războiului, când fusese combatant:

*Nistrule, când te-am trecut,
Erai tulbure și-adânc,
Și-napoi când te voi trece,
Să fii limpede și rece!*

Ieșea colonelul Vălimăreanu: „Gheorghe, vină-ți, mă, în fire, că aud ăștia de colea”, aluzie la milițieni al căror sediu era în apropiere. Apoi, pe tren până la Pitești, tot un cântec și un chiuit. Cei de acasă auzeau totul, deoarece trenul trecea la un kilometru și jumătate de satul nostru.

Obiceiul s-a menținut până prin 1975, după care a fost înlocuit cu „Balul recruților”. După acest an recrutarea avea loc în „rate”, iar obiceiul s-a diluat. Cozma a îmbătrânit, iar după 1990 a plecat... dincolo.

Astăzi, renunțarea la obligativitatea stagiului militar a trimis obiceiul în uitare și în amintiri.

Șezătoarea propriu-zisă, ca și alte manifestări înrudite, claca și furcăria, au dispărut și ele din peisajul tradițional al așezărilor satești.

Claca pentru depănușatul porumbului a dispărut imediat după colectivizare. Pământul puțin rămas în folosința țăranului ca „lot ajutător” îi aducea în bătaură câțiva saci de porumb-știulete, depănușat încă de pe câmp. Înainte, obiceiul era deosebit de atrăgător, mai ales pentru copii. Aveam prilejul să ascultăm poveștile de demult ale celor bătrâni, să gustăm glume și pozne fără număr.

Cea mai frumoasă clacă era la Țupurug, vecinul nostru, frate cu bunicul dinspre tată. Se aduna tot cătunul. Aveau porumb mult, și, mai ales, cazanul de țuică mai mereu în funcțiune. Bărbații beau țuică, femeile mâncau gogoși, iar noi, copiii, ne delectam cu porumbi cruzi, mai bine zis cocoloașe, fierți în borhotul ce clocotea în cazan. Moș Niță al Sandului, bătrân, cu mustați falnice, sta pe scaun sprijinit în baston. Asculta sporovăiala celorlalți și nu intra în discuții decât rareori. Mai vorbăreț și

mai sfătos era moș Niță Hașpaliu, și el trecut de 80 de ani. Bătrânele Manda lui Țupurug, bunica mea Lia lui Pâclea, lelea Mița lui Hașpaliu și Lisandrina Ciocănea stăteau într-un colț și șușoteau cu glas mai mult șoptit, alături de celelalte femei.

Puștimea era mai tot timpul în chiloman, încât biata bunica era nevoită să ne croiască cu jordia ca să ne vedem de treabă. Cine găsea nouă știuleți roșii (imposibil, că asemenea soi nu se cultiva la Băjești) putea pleca la culcare. Odată, am scotocit tot pătulul de acasă unde am găsit șapte. Am furat de la Spătaru încă doi și m-am prezentat la clacă. După ce am mâncat pe săturate, am scos binișor porumbii roșii din sân, i-am arătat și... direcția acasă, spre mirarea generală: „uite, bă, ce noroc pe ăsta al Rafirii”, numai că moș Niță m-a văzut și le-a spus tărășenia. De atunci toți erau cu ochii pe mine.

Claca pentru tors, numită furcărie, a dăinuit până la colectivizare. Apoi suprafețele pentru cânepă s-au micșorat simțitor, iar după cinci-șase ani au dispărut. Furcăria s-a practicat nu numai ca formă a șezătorii, dar și ocazional. Vara se adunau două-trei bătrâne rămase acasă cu grija copiilor și la umbra unui copac torceau și tăifășuiau, în timp ce copiii se jucau în țărâna din ogradă. Uneori gazda trata musafirii cu floricele. Noi, copiii, tăbăram pe coșulețul plin și nu ne lăsam până ce nu-l goleam.

Seara, furcăria era mult mai consistentă ca manifestare. Se adunau toate vecinele pe rând, la fiecare, și torceau toată cânepa sau lâna. Fetele mai puțin iscusite în arta de a toarce erau îndemnate să lucreze cu spor, altfel vine Joimărița și va fi vai de capul lor, știut fiind că aceasta, în hidoșenia ei fizică și morală, nu iartă pe nimeni dacă n-a tors cânepa.

Obiceiul a mai pâlpâit în gospodăriile cu oi multe, iar după colectivizare, doar ciobanii mai organizau asemenea furcării, dar între ei, sau cu rudele lor.

Primăvara, bătrânele ieșeau la soarele mângâietor și torceau în fața porții, la blană. Ieșea una, după care, ca un făcut, apăreau și celelalte. Discuțiile erau spumoase, atacând cele „mai arzătoare cestiuni la ordinea zilei” comentate pătimaș, cu argumente infailibile în fața cărora orice avocat ar fi pălit.

Lelea Frunza, o femeie haidoșă, trecută de 75 de ani, lată-n solduri, cu pieptul masiv sub cămașa albă de bumbac, cu basmaua legată tinerește la ceafă, deschidea ușor porțița curții și se așeza pe blană, ocupând aproape trei sferturi din lățimea laviței. Urmărea cu coada ochiului pe vecina ei, Leana lui Cimpoieru, care nu întârzia să apară cu

furca-n brâu. Se așeza și ea pe blană, micuță, sfrijită, cu pieptărașul de lână strâns pe trupu-i firav, cu basmaua înnodată sub bărbie și cu zâmbet de om nevinovat. Se sucea-n dreapta și-n stânga să-și facă loc pe blană. „Dă-te, fă Frunzo, mai încolo, că ai curu cât Banatu”, la care vecina râdea zgomotos, râs însoțit de săltatul burții și al pieptului. Începea un dialog de zile mari.

-Păi, ce, fă, ca tine, fără burtă, fără cur, parc-ai fi țavă de tun!

-Mă mir ce-o fi văzut Gheorghe la tine, ditamai muierea! Eu nu te-aș fi luat nici moartă!, adăuga Leana mulțumită.

-Leano, când se ducea alde Cimpoiu după pește cu sacul sau cu vârșă, nu se învătea, fa, după buturile mari? Acolo era speranță de pește.... Și torceau fără să mai zică nimic până când le deranja radioul din fereastră. Era săptămâna Paștilor.

„Tovarășul Nicolae Ceaușescu efectuează o vizită oficială în... Președintele României este însoțit de tovarășa Elena Ceaușescu...” anunț la care a lui Cimpoiu fierbea de furie. „Fă Frunzo, muiere zăpăcită ca asta n-am văzut! În loc să stea la casa ei să vâruie, să spele, că vine Paștele, se ține de curul bărbatului”.

Și iar râdea lelea Frunza de se mira cealaltă ce-a apucat-o de râde așa cu foc.

Șezătoarea propriu-zisă la care participau fete și flăcăi se desfășura pe „cătune”: în Tomecești, la Ioana lui Mangalagiu, în Poiana lui Țăbrete – la Maria lui Mircea Borcăneci, pe Vale – la Bina lui Nae Măcău, în Centru – la Gheorghe Lungu.

Fetele coseau, torceau, împleteau. Altele se chinuiau la gherghef. Când le era lumea mai dragă, flăcăii le mișcau rama de lemn făcându-le să greșească. Alteori le ștergeam desenul de pe pânză și îl înlocuiam cu altul, iar ele mureau de ciudă când băgau de seamă modificarea. Erau întreceri la ghicitori sau proverbe. Câteodată jucam „telefonul fără fir”. Cineva spunea un cuvânt la urechea altuia și de la unul la altul, cuvântul trebuia să ajungă la ultimul, care era nevoit să-l spună cu glas tare. Pe parcurs îl pocea fiecare cum se pricepea, dar penultimul avea grijă să-l schimonosească, iar ultimul era nevoit să suporte consecințele. Pedepsele erau drastice... „s-o pupi pe... a lui cutare de zece ori”... Pedepsă, nu glumă!

Fetele aduceau semințe, floricele, gogoși (numite fie minciunele, fie pancove), poame uscate, mere. Băieții veneau cu bomboane spirtoase

(mentolate), dar nu dădeau decât câte una..., să nu li se carieze măselele, cu ciubuce, turtă dulce, ciocolățele, bomboane în polei.

Farmecul șezătorilor a început să pălească după 1970, deoarece mulți tineri erau plecați la școli, alții lucrau la Uzinele „Dacia” din Colibași, pe schimburi, iar timp liber nu prea mai era. După cele opt ore de program urmau cursurile de calificare, și mulți tineri preferau somnul în locul șezătorilor. Se mulțumeau cu hora de duminică ori balul de sâmbătă-seara.

Nunta, obicei fundamental la români, se află actualmente într-un accentuat proces de degradare, dacă ținem seama de etapele ce se derulează de la „cătătorii de casă” până la „Uncrop” (ospașul și datinile ce se desfășoară a doua zi după cununie).

Nunta are o desfășurare temporală și spațială, cu dimensiuni mai reduse ori mai întinse, în funcție de mai mulți factori: starea materială, originea, poziția celor doi miri în societate și mai ales a familiilor lor, nașii, derularea celorlalte nunți anunțate anterior etc. Ideea unui posibil mariaj între fata lui cutare... cu băiatul cutare este sugerată încă de la „Strigarea peste sat”.

„Cătătorul de casă”, uneori numit mai plastic „Cătătorul de... cur” intră în acțiune. Sondează cu abilitate părerea familiei fetei despre o posibilă căsătorie cu băiatul. Sesizând că acestora nu le-ar displace, acțiunea devine mai concretă și se stabilește data când feciorul va veni să pețască fata. Alteori data peșitului este ținută secretă, așa că părinții fetei sunt luați pe... nepregătite. Dar ei știau foarte bine că în seara respectivă vor avea peșitori. Gura lumii...

Flăcăul vine însoțit de o rudă mai apropiată, cu un rang social deosebit, cu o poziție respectabilă în comunitate, capabil să-i convingă pe părinții fetei că au făcut o alegere bună. Se discută probleme ce n-au nicio legătură cu viitorul mariaj. Masa e plină de bunătăți, băutura dezleagă limbile, până când cel „de vază” se adresează gazdelor:

-Măi oameni buni, am mâncat, am băut, ne-am veselit, dar nimeni nu ne-a întrebat de ce am venit (sau ce căutăm la voi în bătătură)!

Primind explicația, gazdele intră în discuție și se stabilește ziua logodnei, a întâlnirii celor două familii, tot în casa miresei.

Logodna, actul inițial prin care se pun bazele viitoarei familii, adună în jurul meselor familia fetei și pe cea a viitorului mire, susținuți de către cei mai de seamă reprezentanți ai ... neamului. Atmosfera este sobră, țeapănă, nu ca la „cătătorul de casă”, când covoarele, așternuturile,

țesăturile, zestrea miresei sunt scoase... să se aerisească..., așa din pură întâmplare. Masa este bogată, cu băutură și mâncăruri rafinate, din belșug. Discuțiile se poartă pe marginea unor evenimente lipsite de importanță, numai ca timpul să treacă. De obicei, nașul aduce vorba de căsătoria plănuită, și după ce capătă acordul tuturor, deschide discuția despre dota miresei. Se alcătuieste „foaia de zestre” care capătă valoare de act notarial, fiind semnată de părinți, miri, nași, martori.

O foaie de zestre model întocmește la 11 decembrie 1918 Toader Marinescu fiicei sale la căsătoria cu Vasile N. Preda, zis Predan. Actul dotal este înregistrat ulterior la Judecătoria din Stâlpeni în Registrul de foi dotale.

ACT DOTAL

În vederea căsătoriei ce fiica mea Elena contractează cu tânărul Vasile N. I. Preda, din comuna Băjești, subsemnatul Toader I. Marinescu din aceeași comună îi constituiesc ca dotă următoarea avere:

1. Cincizeci ari pământ, numit în Iuda la Mălăiște, vecinat la răsărit cu drumul, la apus cu islazul, la miazănoapte cu Niță Olteanu, la miazăzi cu Gh. Lăzărescu, evaluat la suma de ----- 600 lei.

2. Patruzeci și șase ari pământ arabil numit în Luncă, la Puțul lui Din, vecinat la răsărit cu Zăvoiul Statului, la apus cu drumul luncii, la miazănoapte cu Sandu Spătaru, la miazăzi cu Gheorghe Nae Toma, evaluat-----600 lei. Toate aceste imobile sunt situate în comuna Băjești.

3. Patru mii lei bani numerar----- 4.000 lei

4. Una vacă cu vițel în burtă----- 600 lei.

5. Una rămătoare----- 140 lei.

6. Două vase pentru țiucă în capacitate de 80 dal----- 300 lei.

7. Trusoul compus din: opt țoale de lână valorate 1000 lei, opt fețe de perini și opt fote valorate 400 lei, opt fultuci în valoare de 400 lei, zece prosoape în valoare de 100 lei, zece ii cusute și alese în valoare de 600 lei, trei haine în valoare de 1000 lei, trei perechi ghete în valoare de 500 lei, cinci costume naționale în valoare de 700 lei, trei rochii în valoare 500 lei. Valoare trusou ---5.200 lei. Peste tot șapte articole în valoare totală de 11.440 lei (unsprezece mii patru sute patruzeci lei). Subsemnații viitorii soți declarăm că ne mulțumim cu dota ce ni s-a constituit, iar eu, viitorul soț, declar că mă supun regimului dotal. Urmează semnăturile: Toader Marinescu, Elena T. Marinescu, Vasile N. I. Preda, apoi consemnarea celui ce a întocmit actul: Scris și redactat de mine după voința părților. Grefier Bogdan.

Acum se stabilesc amănuntele derulării nunții: data, meniul, muzica, locul petrecerii etc. Din acest moment familiile se adresează una alteia cu „cusre!”, iar tinerii, cu „mamă, tată, nașule!”. Este momentul când se deschide „lada de zestre” și toți cei ce participă la logodnă așteaptă nerăbdători să se scrie „foaia de dotă/zestre” semnată de părinți, miri, nași, martori.

Acest moment s-a diluat semnificativ. Nu mai are fastul și farmecul de altădată. Înțelegerea se face „pe onoare”, iar, de cele mai multe ori, toți își respectă cuvântul.

Nunta, în desfășurarea ei, a pierdut componente de mare farmec: orația de nuntă, vedrele, punerea pe grapă (după nuntă, dacă mireasa nu a fost virgină).

Îmi amintesc de anii copilăriei când fugeam de acasă împreună cu copiii din vecini „să vedem mireasa”. Nunta trecea cu tot alaiul pe ulițele prăfuite. Lumea ieșea grămadă la porți. Mireasa era punctul central, atracția generală. Mirele și nașul cu ploștile pline cu rachiu treceau și cinsteau pe fiecare, tânăr sau bătrân, inclusiv pe noi, copiii. Bătrânele, cu lacrimi în ochi, îmbrățișau și sărutau mireasa, urându-i casă de piatră, sănătate, copii mulți și buni. Clipe cu adevărat emoționante! Printre ultimele mirese care au străbătut satul pe jos cale de aproape 2 km, dacă nu ultima, a fost învățătoarea Nadia Ciocănea, căsătorită în 1999 cu Lucian Pantazică, ofițer.

Astăzi, ca să vezi mireasa, trebuie să mergi fie la biserică, fie la casa ginerelui, unde coboară din mașină.

Sigur, sunt multe obiceiuri care nu s-au pierdut, dar au sărăcit în conținut sau forme de manifestare. Este, de altfel, situația folclorului românesc în zilele de azi, ale europenizării cu orice preț. Am putut auzi de „primul Paște european”, expresii care-ți dau fiori când vezi oameni în toată firea admirând o... cultură europeană, care, vorba marelui Caragiale, „este sublimă, dar lipsește cu desăvârșire”, în sensul că tradiția românească este infinit mai bogată, mult superioară și capabilă să ne asigure identitatea de care avem nevoie, ca neam și țară.

COLINDEȚELE - BUCURIA DE-O NOAPTE A COPIILOR

Elena Camelia-Sighiartău,

Arefu, Argeș

remile curg ca zăpezile topite de soarele primăvărat, un ier ce nu-și mai găsește ecou decât în cămara cu amintiri. În goana nebună a timpului, ne mai îngăduim din când în când răgazul să mai cotrobăim în cotlonul cu aduceri-aminte și să scoatem la lumină prăfuite frânturi de viață. Ne amăgim că suntem din nou în trecut, când toate-și aveau rostul lor și ne îmbălsămam sufletul cu frăgezimea fărâmițatului „odinioară”. Povestirile noastre adevărate le par copiilor sau nepoților născociri ale unui narator suspectat de senilitate sau de-o imaginație prea debordantă. Pentru generațiile de acum viața nu-și mai are farmec fără telefon mobil, calculator și mașină la scară, iar supermarketul din colț ține loc de Moș Crăciun. Cine nu mai ține pasul cu vremea îngroașă rândurile celor „înapoiți” sau pe cale de dispariție, care striga-n gura mare în stilul inconfundabil al lui nenea Iancu Caragiale: „Ori să se revizuiască, primesc, dar să nu se schimbe nimica, ori să nu se revizuiască, primesc, dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, și anume în părțile esențiale...”. Și, totuși, cu nostalgiile trecutului ne-ncovoiem supuși lui Cronos și navigăm mai departe pe talazurile înșelătoare ale vremii ce va să vie cu melancolia „zăpezilor de altădată” din lirica lui François Villon... Dar poate că le vom regăsi în cutiuța cu amintiri...

Între cele mai vii, rămân fără îndoială cele ale copilăriei; Giovanni Papini definea vârsta inocenței drept „iubire, bucurie și zburdălnicie”¹ („Un om sfârșit” - n.n.); ea comprimă, pentru cei mai mulți dintre noi, momente de neuitat. Tristețile-s adesea trecătoare, atunci când înnegurează zâmbetul „florilor vii ale pământului” și sufletul se înseninează cu ușurință atunci când vezi viața cu ochii de copil.

Eu una „sufăr” de-o melancolie delirant-duioasă a plaiurilor natale... Poate-i de vină depărtarea (pădurea bavareză nu reușește să-mi desfete simțurile așa cum o făcea pâlcul de pini de peste valea Arefului din spatele casei din „deal”). Eeeh, “unde ești, copilărie, cu pădurea ta cu

¹ Giovanni Papini *apud* Mircea Traian Biju, p. 93.

tot?” mă-ntreb și eu, nostalgică asemenea lui Eminescu și răspunsul nu-l mai aflu decât în oftatul prelung ce-mi însoțește aducerile-aminte.

Ticu (tata) mă alinta „Tita” (probabil de la „fetița”, termen pe care eu îl rosteam stâlcit în primii ani de viață). Pentru mine fiecare anotimp își avea rânduielele lui: primăvara venea cu mărtișorul, vara cu fânul, toamna cu adunatul roadelor, dară iarna era... timpul magic al colindelor de Crăciun și-al mirosului de cetină verde al bradului împodobit. Mămicile și bunicile dereticău prin casă; hainele „de-ale bune” erau spălate, călcate și așezate la loc de cinste; la noi în sat lumea se pregătea să întâmpine Nașterea Domnului, totul era o mare fierbere în fiecare gospodărie. Și noi, ca fiecare creștin arefean, țineam pasul cu toate rânduielele. Posteam cam o săptămână, ca să primim pâștițele în ziua de Crăciun. Unii erau mai harnici și țineau post mai lung, dar la noi Mica (scumpa mea măicuță) se mai făcea că uită oala de lapte pe foc și le mai dădea plozilor câte-o bucatură „de dulce”. Ultima săptămână, însă, era lege; trebuia să înghiți în sec, chiar dacă șoricul și mirosul de carne afumată îți gâdilau papilele gustative. Dar noi, copiii, uitam repede; aveam alte griji... Era vremea poveștilor iernii și anotimpul își avea un ceremonial aparte pentru mine, ca prâslea al casei. Cu obrajii rumeni de gerul ce-mi biciuia fața, îl însoțeam pe tata în preumblările lui pe firul văii, întovărășiți mai întâi de Ursu (câinele nostru ciobănesc, un fel de Zdreanță arefean) și mai apoi de Rex, un ogar arătos, dar plin de purici și cam slab de înger, rămas în istoria familiei prin nevrednicia de care a dat dovadă în încercarea de-a prinde o cumătră vulpe venită-n bătătură la furat. Frații mei mai mari se amăgeau la gândul că într-o bună zi Rex va să devină un adevărat câine de vânătoare, dar Rex cădea cu brio la toate probele de urmărire inițiate de flăcăi în păduricea de pini de peste vale. Ca să mai uite de insuccese și să nu-l biruiască depresia postvânătoarească, eu și Ticu (tata) îi îngăduiam să ne însoțească în desele plimbări ale noastre. În timp ce Rex încă mai încerca să-și dovedească sieși virtuțile strămoșilor săi, mirosind urme imaginare de fiare ale pădurii, eu mă extaziam vizual de ciudățeniile formelor de gheață care luau cu asalt digurile de piatră de pe vale. Și Ticu începea cam așa: “Ehee, Tita, știi tu, demult, tare demult, trăia prin locurile astea un bătrân pe nume Moș Crivăț ce-ngheța apele și făurea palate de cleștar întocmai cu cele în care-și are sălașul Moș Crăciun la Polul Nord”. Tic³ (numele de alint al tatălui meu) era meșter în a născoci povești care prindeau numaidecât rădăcina

în solul reavăn al imaginației mele. Îl ascultam cu evlavie și an de an scriam noi file de poveste în cartea minții mele.

Când iarna începea să-și ningă zăpezile în valuri albe, partidele de săniuș, bulgăreala/frecușul sau patinajul pe gheață încinse cu vecinul și prietenul meu de joacă, Costel, păleau în fața farmecului aparte al colindețelor. Știam că avea apoi să urmeze Crăciunul cu darurile lăsate din belșug de Moșu' venit special pentru mine din palatul lui de cleștar de la Polul Nord. Dar înainte de venirea moșului, mai era noaptea colindețelor¹... Pentru că la început eram prea „cu cașul la gură” ca să primesc învoiala de plecare cu ceata de copii la colindat, mă mulțumeam cu „mizera” mea condiție de a merge la cele două-trei case de prin vecini cu Micuța de mână. Așa făcea tot poporul la noi la Aref; obiceiul, care încă se păstrează, e că tâncii de până la cinci ani să fie purtați în brațe sau de mânăuță de părinți sau bunici; se merge doar prin vecini și tot ce ai de făcut e să întinzi mânăuța și ți se vor da... mere, nuci, covrigi sau turtă dulce. Pe la șase-șapte ani mai prinzi ceva elan, ești dat în grija unuia mai mare, cu care mergi singur tot pe la casele vecinilor, ca mai apoi să te întorci de unde ai plecat... urmărit de ochiul vigilent al unuia dintre părinți care te-așteaptă răbdător în poarta casei. De la opt ani, deja se cheamă că ești pe picioarele tale; chiar dacă nu te-ncumești să umbli toată noaptea, cel puțin până la jumătatea ei tot ți-i îngăduit să umbli pe coclauri.

Eu am fost mai tomnatică... Fiindcă stăteam prea departe de centrul satului, trebuia să îndur an de an „umiliința” de a merge tot prin vecini... Nea Ilie și Tanti Leana lu' Cojocar, oricât erau ei de darnici (Nea Ilie era cam zgârcit, ce-i drept), tot nu-mi puteau umple traista de dimensiuni modice, de altfel. Ce-i drept, simțeam ceva din spiritul unui adevărat colindător când strigam cât mă ținea pe mine gura „Colindeț, că-nghet/Covrig, că mi-e frig!!!!” și „Bună dimineța la Moș Ajun!”. Dar rodul strădaniei mele fonice era mai mult decât umilitor: nouă-zece covrigi, câteva mere (și alea crețești), o napolitană sau „Eugenie” (obligatoriu, de post). A fost o vreme când eram fericită cu puținul meu, dar a venit timpul când dorința de a-mi vedea traista doldora de covrigi a-nceput să nu-mi mai dea pace. Îmi amintesc perfect: în clasa a IV-a am pus piciorul în prag; mizilicurile nu mai erau de mine – venise timpul să

¹ Spre deosebire de alte localități, trebuie menționat că la noi în sat se umblă numai noaptea după colindețe, din seara de 23 decembrie până-n zorii Ajunului Crăciunului.

îngroș rândurile adevăraților colindători. Așa că m-am hotărât să intru în rândul lumii și să plec după colindețe ca să-mi umplu și eu vârtos traista cu de-ale gurii în seara lui Moș-Ajun. La noi în sat tradiția era ca în 23 ale lui Undrea (Decembrie, popular) copiii satului să se strângă în cete în centrul satului și să purceadă după colindețe. Noaptea colindețelor, așa cum mi-o amintesc eu, era o noapte a voioșiei, când satul vuia de la o margine la alta. Se chiuia, se șuiera, se spuneau glume, băieții se întreceau la trântă, puneau piedici sau se tăvăleau prin zăpadă. Cei mai îndrăzneți chiar aprindeau câte-o țigară sau dădeau pe gât câte-un păhăruț de tărie/zeama de prună. Asta până se pleca. Înainte, cârciuma lui Ion Păuneci din mijlocul satului era locul de reper. Toți copiii satului se adunau pe platoul de ciment din față. Azi cârciuma nu mai există, copiii se adună însă tot într-un loc din apropiere, în fața magazinului sătesc.

Oamenii ieșeau la porți cu colindețele și fiecare se așeza la rând. Obligatorie era strigătura dinainte „Una, două, trei! Bună dimineața la Moș, Ajun!”; cine nu striga nu-și merita covrigul. După vacanța de iarnă, peripețiile din timpul colindețelor erau la loc de cinste în repertoriul fiecărui școlar; picanteriile nopții cu pricina erau așa de haioase, încât musai trebuia să te faci luntre și punte să te alături cetei de copii.

Mai rămânea un mic obstacol de trecut: obținerea învoielii părintești și credeți-mă, pentru mine una, nu a fost un lucru ușor. La început argumentele mele au pălit vădit în fața expunerii detaliate a riscurilor ce avea să le implice o asemenea odisee iernatică: vlăjganii care or să se ia de tine, frigul, căinii de pe uliță, oboseala, depărtarea („știi tu cât e de mers până-n capătul celălalt al satului, aproape de Măgurea?” „și apoi cine are grija ta dacă rămâi în urmă? Te poți tu ține după ceilalți..., păi atâția merg repede, nu ca tine care știm noi cum te moșești...”). „Eeee, da!” și când oi veni acasă cu traista doldora de covrigi, o să vedeți cum se bat fântării la gurile voastre. Parcă nu știu eu că o să vă placă să-i rumeniți pe marginea sobei și-o să tot ronțăiți până-n ziua Crăciunului din ei?”, gândeam eu, dar tăceam chitic de frică să nu pun și mai multe paie pe foc. Răsplata pentru înghițitul în sec și răbdare era mult mai ispititoare: o traistă plină cu covrigi pe care o s-o aduc drept ofrandă familiei mele. Ce-i drept, am pus la bătaie și arsenalul de lacrimi din dotare, așa că încet-încet inima părinților s-a-nmuiat și-au început ei apoi să se căiască fiindcă-mi refuzau una dintre cele mai mari bucurii ale copiilor de atunci - mersul după colindețe. Urma planul de bătaie..., căci nu plecai așa, fără arme, la luptă. Aveam nevoie de echipament, nenică!

Fiecare copil trebuia să se-nfățișeze înaintea mai-marilor cetei pregătit de marea aventură a vieții lui. Cum totul se făcea pe ultima sută de metri, Micuței (mamei) i-a revenit misiunea de-a mă pregăti cum se cuvine. Așa că-n seara de colindețe aveam în dotare una bucată ditai traista de cules mere (scurtată cu un tiv lat din motive pur estetice, altfel traista mă întrecea în înălțime); avantaj, eu: dacă strângeam mai mulți covrigi, îmi puteam ajusta săculețul după voie, cu condiția să-l pot căra. Traistei cu pricina, Mica, ridicată la rang de croitoreasă ad hoc, îi atașase un cordon gros de halat de casă, ca să nu care cumva să-mi roadă bunătate de umăr de „vrednic pionier”. Mănuși și căciulă groase de lână, pantaloni maro de schior și un urson maro de la o mătușă îmi completeau trusoul de colindător. În picioare, obligatoriu, ciubotele antiderapante și-n mână o bătă sănătoasă de cioban, cu care aveam să mă apăr (la nevoie) de dulăii dezlanțuiți ai consătenilor - întregeau tabloul meu din seara lui Moș-Ajun a leatului 1983. O „Fefelegă” în miniatură, mai abitir ca-n „Iarna pe uliță” a lui Coșbuc:

*Colo-n colț acum răsare
Un copil, al nu știu cui,
Largi de-un cot sunt pașii lui,
Iar el mic, căci pe cărare
Parcă nu-i.*

*Haina-i măturând pământul
Și-o târăște-abia, abia:
Cinci ca el încap în ea,
Să mai bată, soro, vântul
Dac-o vrea!*

Eram însă mândră nevoie mare de înfățișarea mea; nu-mi încăpeam în piele de bucurie la gândul că o să am și eu apoi cu ce mă fâli în fața prietenilor de la școală. Așa că seara magică putea să-nceapă. Vorba ceea, apoi dacă-i bal, bal să fie. Și-am purces în minunata mea călătorie de explorator al meleagurilor natale pe timp de iarnă.

Cum cetele de copii erau împărțite-n trei (mohoreni, vălenii și delenii, după cele trei cătune ale satului: Mohor, Vale și Deal), fiecare se atașa grupului care colinda casele din vecinătatea sa; delenilor le-a revenit onoarea de-a mă avea printre ei ca „bobocică”. Aveam un statut

privilegiat, fiindcă nimeni nu voia să se pună rău cu Dom' director sau cu Doamna Angela, profi la școala din sat.

Am fost dată în grija unor fete mai mari. Cum frații mei erau trecuți binișor de vârsta copilăriei, nu mă mai puteau însoți. Regula era ca până la 13-14 ani să mergi la colindat; fetele mai mari erau catalogate de tăticile din sat drept „iepe bătrâne“ dacă se-ncumetau să mai meargă la colindețe după 14 ani. Mi s-au găsit niște „surate” de ocazie: Dana și Viorica, eleve-model de-ale mamei și tatei, aveau misiunea să mă protejeze și să mă dea în primire întreagă și nevătămată la spartul târgului. Așa se întâmpla de fapt cu toți ceilalți copii care plecau la colindețe. Fiecare avea un protejat și pe cineva pe care să protejeze: frați, veri, vecini, prieteni.

La 10 seara se dădea startul în marea cursă care pentru mine se va numi „Prima traistă plină de colindețe“. Când am ajuns eu, copiii se strânseseră deja în fața bufetului satului și a „cooperativei” (magazinul universal, puncte de referință în geografia satului). Să tot fi fost vreo sută și ceva. Acolo vreo câțiva haidamaci își căutau oițele rătăcite: „Tu ce ești, mă? Delean, mohoran, vălean?” „Delean”, răspundea câte un picic. „Fugi colo, că pleacă turma fără tine!”, îl apostrofa nenicul. Iar către ceilalți: „Vezi, bă, ciobane, că-ți mai vine-n turmă un mielusel!”. Cei câțiva vlăjgani de 16-17 ani erau căpeteniile. Ei dădeau semnalul de plecare și tot ei erau „capetele luminate” a căror misie era de a-și proteja grupul: pe drum să evite încăierările sau să-i ocrotească pe cei mai mici, iar în curțile gospodariilor să asigure buna rânduială a cetei când se împărțeau colindețe.

Semnalul de plecare a fost un șuielat prelung al unuia dintre zdrahoni (cred că Mitică-l chema); apoi, un „Gata, mă! Haideți să plecăm!”, gutural, ca de fumător înrăit. Și duși am fost. Alergam din casă-n casă și dacă gospodarul nu ne aștepta afară, strigam din toți rărunchii: „Una, două, trei, Bună dimineța la Moș-Ajun!”. Dacă și a doua oară se lasă greu convins, strigam din nou, mai vartos: „Ne dați, ori nu ne dați?”. Și adăugam, pentru sufletele mloase: „Covrig, că mi-e frig!”, „Colindeț, că îngheț!”, „Bomboane, că mi-e foame!”. Dacă nimeream un gospodar mai zgârcioman, cum îi ziceam noi, „stil Popa Oșlobanu”, copiii îi scoteau poarta din țâțâni și o aruncau pe drum, așa, ca să-i fie-nvățare de minte până-n leatu' următor.

Știu că era frumos, eram vreo sută și ceva de copii și răsuna tot dealul de chioțele noastre. Frigul nu-l mai simțeam de la urcușuri și

coborâșuri pe plaiul nostru mioritic. Proba de pârliazuri am trecut-o cu brio, fiindcă era drumul ce-l băteam eu zilnic spre școală. La vremea aceea tata era directorul școlii, iar oamenii prin sat îi spuneau „Dom’ director”. Așa ca mă umflam în pene ori de câte ori femeile mă întrebau la poartă: „Tu a cui ești fa, maică?” și răspundeam făloasă: „A lu’ Cezar și Angela Bădescu”. Cum ai mei erau profesori de frunte în sat, oamenii se simțeau oarecum obligați să mă privilegieze. Mă simțeam bine; eram în centrul atenției. Le auzeam pe țâțici cum sușoteau „Uite, fa, și p-a lu’ Dom’ director!”. Iar mie: „Mai ia, fa, mamă d-aici!”, și-mi mai îndesau câte doi-trei covrigi în traistă. Căci dacă lumea te cunoștea, atunci sigur mai primeai și doi-trei covrigi/mere/napolitane bonus. Avantaj, eu! Să-mi trăiască părinții, îmi ziceam în gând. Cei ce aveau rude pe la oraș mai aveau și delicatese, caramele sau bomboane, de exemplu, care la vremea respectivă erau la mare căutare printre noi, copiii. Părinții și bunicii îmi povestiseră că pe vremea lor oamenii dădeau mere, pere, nuci, covrigi făcuți în casă, copti pe plita sobei, sau turtele de făină, rotunde, de mărimea unui ceas de buzunar, coapte tot pe plită. Pe vremea mea, însă, vremea turtelelor de casă era apusă, însă istorioara hazlie a bunicii mi-o mai amintesc: pe când mergea ea după colindețe, așteptând ca gospodina să coacă toate turtelele la casă colindată, zgâindu-se, copiii suiți pe prispa casei să vadă mai bine pe fereastră cum se rumenesc colindețele lor s-au luat la hârjoneală; două blăni (scânduri) prea bătrâne să le mai țină balamalele au cedat la unison; un biet băiețică, Gligore (zicea bunica), ștergându-și nasul de mânecă, trăgea și el cu ochiul pe geam, nerăbdător s-apuice printre primii un colindeț. Un scârțâit prelung, a jale și... un „Aaaa!””, au mai auzit ceilalți. Apoi, ca din senin, bietul Gligore s-a trezit călărind un godac (porc) ce dormea sub sală. Speriat, Gligore, speriat și porcul trezit din somnul dulce cu vișări de sfeclă roșie și zemoasă... „Pseudocal” și pseudojokeu au țâșnit de sub sală într-o veritabilă cursă cu obstacole prin acareturile gospodărilor. Spectacolul a fost pe cînste. Porcul guița, piciul țipa, ținându-i isonul, iar ceata striga, printre hohote de râs: „Uite, mă, pe Făt-Frumos, călare pe calul înaripat...”. Și-uite așa, unii cu ponoasele, alții cu foloasele...

Partea cea mai plăcută era când ajungeam la nașu, „popa” Stănciulescu. Cum slujea la biserica din sat, copiii se-nghesuiau la poarta lui, fiindcă era darnic și mereu primeai mai mult decât de la ceilalți săteni. Îi soseau odraslele și nepoții de la București și toți ieșeau la împărțit. Noi, copiii, ne aliniam frumos, nepoții lui ne puneau să strigăm

tare, ca la munte: „colindeț că-ngheț...” și fiecare aștepta cuminte să-și primească porția/tainul și binecuvântarea părintelui. Aici iarăși am avut câștig de cauză, fiind finica lui și deja citeam pe fețele celorlalți o urmă de invidie. Dar așa era cam peste tot: dacă oamenii te cunoșteau, musai aveau asigurată câțiva covrigi în plus.

Atunci ningeza zdravăn în decembrie și asta dădea tot farmecul serii. Zăpada era mare, înotam prin ea, ne mai tăvăleam prin nămeți, mai cădeam de-a berbeleacul, ne bulgăream; fetișcanele și flăcăiandrii de 13-14 ani, ca să-și dovedească afecțiunea sau aversiunea unii față de ceilalți, se mai luau la frecuş uneori. Dacă cineva avea „chită” pe tine, adică îți purta pică, bulgăreala era asigurată. Cum nu aveau numere de mobil de schimbat, schimbau ocheade și era frumos. Noiăștia micii, cei cu „caș la gură” (cum se zice pe la noi), eram de multe ori pe post de iscoade; după, se dădea raportul, care cu care, cine cu cine și fetele își încasau porția de păruială de la mămici, dacă nu se purtasera cuviincios, sau intraseră-n vorbă cu de-alde „nevrednici”. Textul era arhicunoscut: „Las’ că mi-au spus mie ăla micu’/aia mică,/ ăia micii, a/ai lu’ alde nentu’ Sile/ țăță-ta Lenuța, cu cin’ te-a/u văzut asar’ și să-mi crape obrazu’ de rușine, nu alta...Ce-o fi zis lumea?”. Așa era la țară atunci: se punea mare preț pe gura satului. Cred, totuși, că oamenii erau mulțumiți și fericiți în naivitatea lor.

Casele de la poalele muntelui Măgurea erau ultimele în periplul nostru nocturn. După ce ne luam tainul și de-acolo, mai strigam un „Hala, hala!”¹ de trei ori și urma drumul anevoios înapoi. Ceata se mai răsfirea, căci fiecare rămânea pe la casa lui, dacă se întâmpla să fie în drum; în plus, oboseala se făcea simțită, moș Ene începea să ne dea târcoale, iar traista parcă atârna din ce în ce mai grea cu fiecare pas. Îmi amintesc că am ajuns acasă la 3 dimineața. Un vecin mă adusese acasă. Era lună plină, zăpada-mi scârțâia sub picioare și tot Areful dormea un somn liniștit de iarnă. În depărtare se mai auzeau încă strigăte stinse „1,2,3.

¹ „Hala, Hala!” se striga la toate casele după primirea colindețelor. Unii sunt tentați să creadă că “hala!” e prescurtarea cuvântului “Alah”, care înseamnă Dumnezeu, dar e și strigătul războinic la mahomedani. Deci ar fi fost deprins din vremea stăpânirii turcești la noi. Credem, mai degrabă, că e o expresie de mulțumire, exprimată printr-o interjecție care s-ar traduce ca urare de mulțumire, cum ar fi “spor, noroc, binecuvântare, fericire!”. Această părere e exprimată și în lucrarea *Aref. Monografia satului*, întocmită de autorii Stănciulescu, tată și fiu (1976).

Bună-dimineața la Moș-Ajun!” Mulțumirea cea mare a urmat acasă, după număratul covrigilor. Vrând-nevrând, mi-am trezit tot familionul și ne-am pus pe numărat covrigi. Captură de zile mari: 200 de covrigi, 15 mere, zece napolitane și vreo 20 de bomboane și caramelle. Prilej pentru mine de a-mi șantaja frații (așa se făcea, știam de la colegi). În definitiv, eu asudasem ca să umplu traista: cine se-nfruptă din covrigii și bomboanele mele, mă ia la vânătoare cu Rex. Era un troc cinstit, mi se părea mie, lor nu...

La colindețe am mers patru ani la rând, dar prima seară a rămas la loc de cinste în anelele amintirilor mele din copilărie. Fiecare avem strânse-n tolbă aduceri-aminte ce vor pieri odată cu noi, de nu ne vom învrednici să le consemnăm pe răbojul timpului.

BIBLIOGRAFIE:

1. Biju, Mircea Traian. *Mic dicționar al spiritului uman*. București, Ed. Albatros, 1983.
2. Stanciu Stănciulescu, Ionel Stănciulescu. *Aref: Monografia satului*. București, Ed. Arefeana, 2006.

OBICEIURI DE PESTE AN SPECIFICE ZONEI GALAȚI, DIN PERSPECTIVA ROLURILOR DE GEN. STRUCTURI ARHAICE ȘI CONTEMPORANE

Anișoara Stegaru,
Galați

eși abordată pe larg de către cercetători de marcă în domeniu, am considerat oportună orientarea spre această temă, având la bază o dublă motivație: evidențierea unor obiceiuri tradiționale care s-au manifestat într-o zonă etnofolclorică mai puțin cunoscută – zona Galațiului – și nu în ultimul rând, abordarea acestei teme dintr-o perspectivă dihotomică (având în vedere relația grupurilor de fete și flăcăi) și diacronică, fapt ce ar permite consolidarea unei imagini cât mai ample.

Adeseori, studiile care tratează tema obiceiurilor specifice perioadei cuprinse între Sfântul Nicolae și Bobotează preferă o abordare univocă, preponderent orientată din perspectiva cetelor de flăcăi. În cazul de față, am urmărit punerea în evidență și a planului aparent secund, acela al preocupărilor specifice grupurilor de fete de măritat, manifestate în această perioadă și spun aparent secund pentru că ele se manifestau cu efervescență, chiar dacă se desfășurau cumva în subsidiar. Și aceasta pentru că acest *obicei, colindatul, acolo unde el e în floare, nu e numai o datină, el e o adevărată instituție, cu legile și regulile ei, cu o anumită organizare cu totul aparte*¹.

Unitatea indisolubilă a relațiilor biunivoce existente între ceată și membrii *comunității este reliefată și de către T. Herseni: Cetele de feciori desfășurau obiceiurile care le reveneau cu ocazia sărbătorilor de iarnă în unire cu satul întreg, încât trebuie să le socotim ca un complex socioetnografic care depășește cu mult aspectul de „asociație juvenilă”, fiind în realitate o treabă a comunității sătești în totalitatea ei*².

¹ Petru Caraman, *Colindatul la români, slavi și la alte popoare*, Editura Minerva, București, 1983:10.

² Traian Herseni, *Forme străvechi de cultură poporană românească*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977: 154.

Făcând referire la un studiu realizat de R. Wolfram, Octavian Buhociu insistă asupra unor precizări: „societățile de bărbați sunt de regulă paternaliste, pleacă de la o *reflecție de dominare a întregului popor, pe când confreriile de feciori sunt spontane, ofensive, de cucerire de rang social nou, prin care speța se califică, se generează și progresează, cu atât mai mult cu cât acestea implică și fetele mari, fiind astfel o societate completă*”¹.

În urma cercetărilor întreprinse, am remarcat multitudinea denumirilor oferite *constituirii grupului de flăcăi, în arealul județului Galați*: „se prindeau la flăcăi”, „se adunau la odaie”, „umblau cu malalaua”, „la colind”, arareori utilizându-se termenul de ceată sau cete, conducătorul grupului de flăcăi fiind cunoscut sub numele de vătaf, zaraf sau cămăraș. În unele zone „și alegeau doi cămărași – unu’ di Crăciun și unu’ di Anu’ Nou. Cămărașul aduna banii, porumbu’, plătea muzicanții. Cămărașii nu se puneau dintre cei răi, trebuia să aibă o situație”². *Înțelegem, așadar, că în vederea alegerii unui flăcău în postura de cămăraș, un rol decisiv îl avea statutul acestuia*.

Pentru a aduce în atenție modul de organizare, rolul și atribuțiile grupurilor de flăcăi, cu particularitățile zonei etnoculturale aflate în discuție, redăm câteva mărturii, în forma crudă a acestora, tocmai pentru a nu știrbi cu nimic din pitorescul relatării: „când eram cavalier, și împăca muzăca di Sfântu’ Neculai. În zăua șei și făcea și hori. Sara cînd ni prindem la flăcăi – cî și prinde’ la flăcăi atunci când avei șaispi ani, gata; ti ridica în sus la podeli, alții ti bate pi cap și ti ura acolo cî ești flăcău; n-avei voi și joci pînă nu ti prindei la flăcăi, trebuie și dai acolo o decî di vin. Flăcăii (n.n. - care urmau să fie primiți în ceată) cereau permisiunea părinților tatî, io disarî mă prind la flăcăi...”³. Fiecare flăcău își lua asupra lui un responsabil căruia îi dădea un bacșăș și după ce era acceptat, îi cinstea pe ceilalți flăcăi. De regulă, într-un an erau primiți cam zece-unsprezece flăcăi. Flăcăul responsabil era cel care îl proteja și îl iniția pe noul venit (îl învăța să joace, să cînte colindele, îl învăța care erau normele bunei-cuviințe). Dacă un *flăcău îndrăznea să intre în horă fără să fi fost „prins la flăcăi”, risca să fie scos din horă în văzul tuturor. În*

¹ Octavian Buhociu, *Folclorul de iarnă, ziorile și poezia păstorească*, Editura Minerva, București, 1979: 51.

² M. C. Miron, n. 1927, Miron C. D., n. 1939, *Odaia Manolache, Com. Vânători*.

³ *Ibidem*.

mod firesc, „ei stăteau pe de lătura horei sau mai jucau cu neamurile”. Surprindem aici rolul esențial pe care îl deținea ceata în inițierea tinerilor.

După cum se poate observa, „viața cetei era reglementată prin obiceiuri sau prin „contracte” scrise (reglementate) în care se prevedeau tot felul de obligații și interdicții: cât timp stăteau la gazdă, feciorii nu puteau părăsi ceata fără aprobarea vătafului”¹. Odată cu trecerea timpului, tinerii folosesc sediul de întâlnire (prăvălia) preponderent pentru repetiții, fără a mai fi respectată permanența cetei la odaie sau la gazdă; după întâlnirile stabilite seară de seară, fiecare membru al cetei se îndrepta spre propria locuință.

În ceată erau de regulă cam treizeci-patruzeci de flăcăi. „La prăvălie mergeam pentru repetiții în fiecare seară, după ce termina fiecare de așezat vitile”. Proprietarului prăvăliei nu îi ofereau nimic membrii cetei, beneficiul său fiind asigurat din vânzarea făcută de flăcăi. După repetiție, fiecare flăcău mergea acasă, de regulă pe la nouă-zece seara. La prăvălie „mai ciupeau câte un pahar cu vin”, mai spuneau palavre... di la Sfântu’ Neculai și pân’ la Crășion, flăcăii tot’ merjeu la prăvălii și învățau colindili pi doui tabiri, spuneau unii o jumati, unii o jumati, și în zăua di Ajun plecam cu colindu’. „Când plecau flăcăii di colindau, n-aveau voi si umbli prin sat alte echipe”².

Sesizăm conturarea clară a structurii organizatorice a cetei, în zona noastră evidențiindu-se preponderent ceata constituită doar prin participarea flăcăilor, apelul la intervenția tinerilor căsătoriți în ceată, având un caracter sporadic. „Uneori apelam și la ajutorul tinerilor care se căsătoriseră între timp, da’ lor le plăteam”³.

Odată cu trecerea timpului, ca urmare a extinderii satului (ca număr de gospodării), „se făceau două cete, una umbla pe o parte și una, pe cealaltă parte a satului. Erau multe colinde, poate și zece. Care avea fată mare avea pretenția să i se colinde fata. Colindam fiecare casă”. Când se apropiau flăcăii, oamenii spuneau: „Vin flăcăii, auz’, ia!...”. Și noi spuneam: „Primiți flăcăii?”⁴. În unele localități nici nu era nevoie ca flăcăii să își anunțe sosirea în mod formal, colindele interpretate de

¹ Traian Herseni, *Forme străvechi de cultură populară românească*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977: 7.

² M. C. Miron, n. 1927, Miron C. D, n. 1939, *Odaia Manolache, Com. Vânători*.

³ Dumitrache Oprea, n. 1946, *com. Cuza-Vodă*.

⁴ M. C. Miron, n. 1927, Miron C. D, n. 1939, *Odaia Manolache, Com. Vânători*.

membrii grupului anunțându-i de la distanță. Dacă cineva încuia poarta, risca să o găsească a doua zi scoasă din balamale. Colindul se cânta la fereastră, iar gazdele stăteau în casă. Urătorii erau răsplătiți cu bani „cam la valoarea unui litru de vin”. Unii gospodari îi mai cinsteau pe flăcăi cu un pahar cu vin...

Dacă obiceiul colindatului intra preponderent în atribuțiile grupului de flăcăi, remarcăm și unele particularități zonale - „în subzona Horincea (n.n. - în partea de N-NE a județului Galați) s-a colindat dintotdeauna în Ajunul Anului Nou și n-au colindat niciodată băieții – flăcăii – ci au colindat și colindă încă doar fetele”. În exclusivitate, fetele! Adolescențele și fetele mari începeau să colinde abia după asfințitul soarelui, în paralel cu flăcăii care umblau cu plugul. Fetele umblau până la miezul nopții, în timp ce flăcăii depășeau cu mult această oră. Toată noaptea, odată cu flăcăii, mai porneau cu uratul și cete de gospodari căsătoriți. Atât flăcăii, cât și bărbații tineri se mascau. Fetele se organizau în grupuri de câte trei și cântau un binecunoscut colind: „Florile dalbe de măr dulce”. După cum remarcă etnologul Eugen Holban, „Obiceiul nu pare izolat, în sate răzlețe, ci într-o subzonă – și chiar zonă (n.n.), extinzându-se, conform aceluiași autor, și în sudul județelor Vaslui și Bacău) – bine conturată și oarecum compactă sub aspect etnocultural”¹

Între Crăciun și Anul Nou, flăcăii repetau plugul. În unele localități, Priponești – spre exemplu – flăcăii se adunau la casa cămărașului în ultima zi a lunii decembrie, încă de la ora cinci de dimineață, îmbrăcați în costume tradiționale și mascați („urâți”) – cu măști din pânză de sac, pene, boabe de fasole, cojoace îmbrăcate pe dos, în picioare, opinci, cu veșcă din coajă de tei în jurul brâului, de care erau atârname tălâncile. Ajunși la poarta gospodarului, sunau din corn pentru a vesti sosirea „Plugului mare”, intrau în curte, muzica începea să cânte, flăcăii jucau o sârbă și invitau fata gospodarului la joc. După ce jucau fata, flăcăii opreau muzica și începeau plugul, apoi erau omeniți de gazdă, precum e datina. Un singur flăcău spunea plugul, tot satul, iar flăcăii hăiau. „Era mai palicar cel care îl spunea”². Plugul se spunea tot la fereastră. Se mergea cu plugul până când ajungeau la ultimul gospodar din sat.

¹ Eugen Holban, *Școala gălățeană*, decembrie, 2003: 14.

² Toader Dodan, n. 1931, *com. Priponești*.

În localitatea Liești, flăcăii se întruneau în cete de câte șase-șapte și plecau cu „plugul mare” în sat, respectând împărțirea satului pe coturi (pe zone). În casă intrau doar doi dintre flăcăi, restul „hăiau” afară. Fiecare ceată de flăcăi purta o „suliță” pentru carnea și cârnații primiți ca răsplată din partea gazdelor. Foarte interesant, după mărturiile localnicilor, este faptul că întotdeauna flăcăii încheiau plugul mare la un pom: *Când ni întorceam înapoi pi uliși, acolo era un salcâm mari, gros, și în jurul lui spuneam plugul ultima dată, așa era datina, și nu încheiem la casă di om. Era un salcâm di trii ori mai gros ca mini. Ni adunam toț’ în juru’ lui și spuneam plugul la salcâm. „Și nu încheieț’ plugu’ la mini”, spuneau oaminii, „cî mergi rău”¹.*

O formă de supraviețuire a caracterului ritualic al grupurilor de flăcăi se poate distinge în cazul așa-numiților „Mocani din Brăhășești”, după cum relatează etnologul Eugen Holban: „toți acei mocani (...) îmbrăcați în cojoace, cu măști confecționate din piei de animale și înnobilate cu autentice coarne de berbec sau de țap, carauale ce străbăteau satul dintr-o parte în alta, din amurg până în miez de noapte, se adunau în dimineața zilei de ajun la marginea de vest a satului, într-un loc consacrat. (...) În drum spre locul întâlnirii, ei nu treceau indiferenți pe lângă celelalte spații suspecte de a fi contaminate și repetau întru totul ritualul de purificare, de alungare a dimonilor”². După cum remarcă Lucia Berdan, întâlnim aici o multitudine de simboluri: „al violenței sacre, simbolismul solar (n.n. jocul în cerc), travestitul ritual, preponderența elementului masculin în actul creației, (căci lovirea fetelor, femeilor, dintre privitori, cu bâta, are conotații sacre, de fertilitate); urâtenia costumației (...) ascunde de fapt *frumosul* într-un simbolism deghezat”³.

Făcând referire la obiceiul mascaților, Ancuța Chirvăsuță (n. 1925), din Gohor, își amintește: „spuneau plugul și se mai izgheau între ei” (n.n. - ca într-o confruntare permanentă). Purtând măști, măciuci din papură cu un cartof în interior, moșoi alergau la horă pe cei mai mici. Mascații veneau în preajma horei. Cunoscuți sub numele de *mascați, urâți sau uncheși*, „toate faptele care se întâmplă în sat, acolo se dădeau

¹ Costică Dibu, n. 1946, Ilie Mantu, n. 1941, com. Liești.

² Eugen Holban, *Mocanii lui Sănnicoară*, Miorița, 2004, nr. 11:108.

³ Lucia Berdan, *Totemism românesc*, Editura Universității A.I. Cuza, Iași, 2001:175.

pe față în zâua de Sfântu' Vasâli, când sî făcea hora". Odată cu trecerea timpului, locul și rolul măștilor autentice, încărcate de simbolism și semnificație, sunt preluate de pseudosubstitute cum ar fi păsări sau animale moarte. Remarcăm aici, deja, o fază de disoluție a obiceiului.

În majoritatea satelor, de Sf. Vasile se adunau colacii. „Plecau pe la zece dimineața, cu lăutari care cântau la vioară și la cobză. Flăcăul - după ce primea colacul, îl juca până la poartă, și apoi în tot satul, până îi adunau pe toți. Flăcăul primea colacul de la fata care avea plăcere sî i-l dea, alături de o batistă cusută, care era purtată de acesta la vedere. După ce adunau colacii, îi lăsau la o gazdă și când era hora întemeiată, flăcăii jucau colacii în horă, câți erau, zece-cincisprezece". „Di pi ci-i jucau, îi aduceau acolo la casă, puneau șorț' dinainti și mergeau și serveau nemurii întâi și pi urmă mai dădeu și la celelalte persoane. Erau discuții între femei: „ia uiti ci colac ari cutari..."¹. Colacul - cu funcție agrară („oferit colindătorilor pretutindeni și în chip obligatoriu, de aici și formele sale speciale în care se întrevede cu prisosință caracterul său de dar primitiv, din prima recoltă, menit să asigure bogăție gospodăriei, cât și viitoarea recoltă"²) devine în timp un simbol al manifestării preferințelor maritale. După cum remarcă și Traian Herseni, („unul din aspectele principale ale complexului de obiceiuri legate de ceata de feciori era această verificare reciprocă a partidelor de căsătorie"³). De-a lungul timpului, însă, acest obicei al oferirii colacului s-a diminuat până la dispariție.

Cu timpul, spiritul de comuniune și apartenență la ceată se diminuează, flăcăii, după ce terminau de umblat cu plugul, mergeau înainte acasă la unul dintre vătafi sau la odaie și stăteau la masă, petreceau. Această întâlnire a membrilor cetei și-a pierdut caracterul de sacralitate și comuniune, unii dintre membrii cetei acordând o atenție din ce în ce mai redusă acestei întruniri, preferând să petreacă, după cum ne-au mărturisit, „revelionul" alături de prietenă. Observăm că inclusiv denumirea sărbătorii în sine a suferit transformări, noaptea Anului Nou căpătând denumirea de „revelion".

¹ M. C. Miron, n. 1927, Miron C. D, n. 1939, *Odaia Manolache, Com. Vânători*.

² Ilie Moise, *Confrerii carpatice de tineret. Ceata de feciori*, Ed. Imago, Sibiu, 1999: 46.

³ Traian Herseni, *Forme străvechi de cultură poporană românească*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977: 125.

„Era și plugul spus pe cete de tineri necăsătoriți, iar tinerii căsătoriți și până la vârste înaintate de 35-45 de ani mergeau cu un plug tras de boi și trăgeau o brazdă în curtea gospodarului”¹. „Plugul se băga în ograda omului, ca să fie cu noroc”². Redăm în continuare o relatare interesantă în legătură cu obiceiul de a merge de Anul Nou cu plugul tras de boi: „Noi n-am umblat (referindu-se la anii '50, generația sa), că nu mai aveau boi. Care aveau boi, înaintea mea, au mers, lu' tata acasă i-au tras o brazdă cu plugul: - *Mă, da' ce faciți mi, îni araț' ograda?* S-a făcut și la noi treaba asta, da' di mult, di mult... Io m-am născut în cai, n-am văzut boi la tata.”³ Observăm, așadar, că semnificația acestui obicei s-a pierdut, și mai mult decât atât, folosirea în gospodărie a unor atelaje trase de boi devenise însemnul unui statut social inferior.

După cum aminteam anterior, deși desfășurată oarecum în subsidiar, o activitate febrilă desfășurau, preponderent în noaptea Anului Nou, grupurile fetelor de măritat. Ritualurile și practicile premaritale se disting prin încărcătura simbolică. În acest sens, fetele obișnuiau să meargă în grădină în noaptea Anului Nou, legate la ochi, pentru a număra nouă pomi sau nouă deregi. Există credința că anumite caracteristici ale pomului, „vorbesc” despre trăsăturile ursitului. „Era un obicei la noi, nu era gardurili, ca acu' – din scândurî, erau făcuți din pari și cu nuieli. Și ni-am dus la verișoara me' în grădinî, ș-am numărat noui pari, și-i legai un hir di ați roșai la paru' acela, și a doua zi videi, dacă paru era gol, iei un băiet sărac, iar dacă ari coajî pi el, îi mai bogat. Și așa o fost, cî era și cu coajî pi el, și mai crăpășios – o fost mai mari ca mini (n.n. - soțul ei) cu zăși ani”⁴. Tot în noaptea Anului Nou, fetele obișnuiau să meargă la fântână pentru a aduce apă neîncepută, o amestecau cu părți egale de făină și sare, făceau o turtă pe care o consumau apoi, având convingerea că peste noapte în vis va veni ursitul. „În noaptea di Anu' Nou, ni-ntovărășam trii-patru feti, ni dușem și luam apî di la trii fântâni, o adușem în gurî, și o înmuaiam cu o leacă di făinî; fășei o turtî săratî, o coșei în vatrî, o mîncai și sî spune' cî îți vini ursătoriu noaptea”⁵.

¹ Amelian C., n. 1940, *com. Tulucești*.

² Patriche Ilie, n. 1944, Odaia Manolache, *com. Vânători*.

³ Ilie Mantu, n. 1941, *com. Liești*.

⁴ D. Floarea, n. 1924, *com. Umbrărești*, 2007.

⁵ *Ibidem*.

„Sor'mea, mai mari, îni poveste' cî sî adunau cu fetili la Anu' Nou și sî uitau în fântâni cu lumânări aprinsî, ca sî își vadî ursâta!”¹.

Deși pe parcursul colindatului între cetele de flăcăi, organizați pe „coturi” (n.n. - zone), exista o oarecare concurență și se manifestau anumite interdicții de încălcare reciprocă a arealelor stabilite, hora se organiza în comun, cămărașii întrunindu-se și contribuind cu bani sau cereale, pentru plata lăutarilor.

În ziua „de Sfântul Vasile, hora începea după-prânz, și ținea până amurgea. La horă vineau fetili sânguri, flăcăii jucau sârba pi umeri, și-n bătai, di sărea țarna. Când intrau fetele, nu mai jucau cu mânili sus, *erau la cârlige* (n.n. - se țineau de mână, de degetul mic). Flăcăii jucau cam o jumătate di oră, apoi intrau fetele, dar nu toate o dată. Trii zâli a Crăciunului și Anului Nou și în sara di Bobotează era muzăca a noastră, a cavalerilor, la prăvălii, jiucam toț'..., iar în zâua di Sfîntu' Ion ni dădem deoparti și era a oaminilor, cî vineu oamini perechi, di sî umplea prăvălia”.

Transformările socioculturale și istorice pe care le-au suferit comunitățile tradiționale și-au pus amprenta asupra modului de manifestare a membrilor acestora, din perspectiva obiceiurilor. Mărturiile sunt edificatoare în acest sens: „pînă în '57, când s-a colectivizat tot satul, era altă viață..., se făceau clăci, țeseau...”. După cum ne relata altcineva, în '61 a venit din armată, era tot cavaler, a mers împreună cu alți trei flăcăi, cu plugul, dar fără a mai avea fastul de altădată. Flăcăii au început să se căsătorească și obiceiul s-a cam stins. Se mai întruneau cîteva familii de tineri căsătoriți și mergeau de Anul Nou pe la nași, rude apropiate. Cu timpul, folclorul își pierde statutul primordial, căpătînd preponderent un caracter instituționalizat, scenic. Tinerii nu „se mai prindeau la flăcăi”, ci erau cooptați „în echipa artistică”. Referindu-se la modul de manifestare a obiceiurilor de Crăciun și Anul Nou, „acuma dacî vin doi-trei copilași, spun o vorbă, două și pleacă”, sau „acum nu mai vini nimeni sî dischidî poarta, mai degrabă umblă pi la Tecuci (n.n. - la oraș).

Informațiile etnografice redată au fost culese de Anișoara Stegaru și se regăsesc în Arhiva C.C.D.J. Galați.

¹ V. Veronica, n. 1938, *Coasta Lupii, com. Nicorești*, 2007.

BIBLIOGRAFIE:

1. Berdan, Lucia, *Totemism românesc*, Editura Universității A. I. Cuza, Iași, 2001.
2. Buhociu, Octavian, *Folclorul de iarnă, ziorile și poezia păstorească*, Editura Minerva, București, 1979.
3. Caraman, Petru, *Colindatul la români, slavi și la alte popoare*, Editura Minerva, București, 1983.
4. Herseni, Traian, *Forme străvechi de cultură poporană românească*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977.
5. Holban, Eugen, *Școala gălățeană*, decembrie, 2003.
6. Moise, Ilie, *Confrerii carpatice de tineret. Ceata de feciori*, Ed. Imago, Sibiu, 1999.

DISPONIBILITĂȚI SINTACTICO-SEMANTICE ALE MOTIVELOR PASTORALE

Elena Cremona Țintatu-Comănescu,
Pitești, Argeș

ransfigurarea poeziei păstorești în poezie haiducească este un proces de metamorfoză culturală care are loc prin trecerea de la vânătoare la păstorie și agricultură, iar de la păstoria transhumantă la haiducie. Densusianu a studiat folclorul liric pastoral și a dezvăluit rolul său de „matrice” a liricii haiducești. La români, haiducul este deseori un cioban revoltat. Unul din motivele predilecte ale poeziei pastorale este primăvara, văzută ca mamă a vieții în genere și a păstoriei în special, când se hotărăște plecarea oilor la munte. Motivul acesta este preluat în întregime de poezia haiducească. Impulsul la acțiune imediată și la apărarea proprietății, legătura adâncă cu pământul se găsesc deopotrivă în poezia haiducească, unde însă orientarea se îmbogățește *printr-o activitate majoră a conștiinței istorice* (Buhociu O., 1979, p. 278).

„Migrațiunile” păstorești prin plecarea de acasă și din sat pe mult timp, șase luni, unul sau doi ani, fenomen care a dus la stabilirea ciobanilor în alte regiuni, deci la emigrare, a creat un motiv liric remarcat de Densusianu și numit *al înstrăinării sau al dorului*. Această temă care cântă depărtarea de casă, dorul, înstrăinarea, se află și la alte popoare care au un strat de civilizație și cultură pastorală. *Toată lirica păstorească culminează spre o poezie de neliniști și suferințe stăpânite de melancolie învăluitoare, de nostalgii care leagă gândurile, de presimțiri care când întunecă sufletul, când îi vestesc mângâieri, înviorări, spre ceea ce poezia graiului nostru a numit dorul*. (Densusianu Ov., *Vieața...*, 1966, p. 294).

Lirica dorului ajunge a fixa geografic, teritorial, împărăția sa care este într-o parte culmea muntelui, adică pășunile de sus. Dorul este precursor al dragostei, uneori identic cu ea, dar cel mai adesea tensiunea subiectivă care-l generează este mai cuprinzătoare decât cea a iubirii dintre fete și feciori. Dorul arde ca focul și consumă trupul cum se

consumă lumânarea. Dorul este visat de tineret ca o iarbă paradiziacă înainte de a trăi și a-l cunoaște, dar după aceea este o iarbă amară, o durere rea, care a pus stăpânire pe inimă și a stricat-o, putrezind-o. *Stricarea inimii* este un alt motiv liric, provocată de prea mult dor, de faptul că acesta nu s-a consumat printr-o acțiune reușită, ci a stat, a coclit, proces care a transformat situația în opusul ei, în urât, adică disperare, dezgust, scârbă și plictis, frică: *Tot urātu-i cu dor mult*, sau *Aș vinde dor cu urât*. Dorul golește de elan vital, pe când urâtul pune în criză. Cele două stări sufletești sunt trăite sau suferite adânc, se îmbină într-o stare paradoxală sau apar ca doi poli ai unei axe, care se susțin și se refuză în același timp. Starea de dor-urât este trăită în mod individual și nu numai ca emoție colectivă. Dorul se poate obiectiva: *La porțile dorului,/ La muntele somnului...*, sau se află la extrema cealaltă, este o stare existențială profundă, fără obiect, greu de definit, greu de tradus. Dorul ca motiv liric, în același timp păstoresc și haiducesc, este sentimentul trăit de un tânăr suferind în neștire. *Este un bărbat întins pe iarbă la umbra bradului sau a fagului* (Buhociu O., 1979, p. 280) un viitor haiduc. *Un păcurar cu asemenea suferință a inimii lasă berbecii și merge în haiducie.* (*Idem*)

Dintre motivele lirice păstorești care dezvoltă situația dor-urât sunt *Se duc oile*, și *Când și-a pierdut ciobanul oile*. Motivul *Se duc oile* aparține transhumanței, și apare la românii din Carpați, sau la cei din Macedonia. Munții, pășunea, plaiul de sus rămân singure după ce turmele coboară spre Dunăre și țărmul mării, la iernat. Se cântă melodia naturii, a stânelor rămase pustii.

*Se duc oile, se duc
Și se duc și nu mai vin
Pân' la Sfântul Constantin.
Se duc oile la țară,
Nu vin pân' la primăvară (...)* (corpus de texte).

Motivul *Pierderea oilor* este foarte variat și nuanțat ca melodie, și este cunoscut cel puțin din 1846, prin Alecu Russo. Disparația turmelor are loc din cauza intemperiilor naturii, furtunilor, viscoalelor, ploilor, mai rar din cauza lupilor, a hoților sau a neatenției ciobanilor.

Pe neatenția și natura visătoare a ciobanului s-a „altoit” o *legendă* care circulă și singură, fără melodie și în proză: un ciobănaș s-a

îndrăgostit de o fată și vine cu ea la stână, în timp ce turma îi era sub grija unei oi călăuze. Aventura tânărului mocan a supărat-o într-atât pe oaie, încât ea l-a părăsit, plecând cu turma undeva la munte. Pe când ciobanul este plecat în căutarea oilor, mama lui, de asemenea, îl caută. El era printre niște pietre și văzându-și mama, de rușine se ascunde, se preface în scai, ca să se lege în veci de oi. În unele variante se spune că ciobanul moare chiar de dorul oilor.

Există printre *colinde*, căzută din epica păstorească, varianta transilvană numită *Judecata păcurarilor*, a cântului *Miorița*, redusă la conflictul dintre doi juni ciobani și un al treilea, străin, care va fi ucis, variantă de circa 15 versuri. Fără suflu epic, nu inovează nimic, dimpotrivă, mioara și maica au dispărut, iar conflictul provocat de darul de crescător excepțional de vite al ciobanului, prin virtutea căruia este un ales, se reduce la o ceartă, și aceasta neclară, fie că cel de-al treilea păcurar este străin, fie că acesta ar fi pe cale să-și apropie o fată de maior, fiind vorba de un conflict erotic.

Dacă în *Colinda de doi* este vorba de doi gemeni, doi frați de cruce sau doi frați de arme, între care conflictul în mod normal este exclus, legătura dintre ei fiind de ordin magic, în *Colinda de trei frați* se prezintă trei frați ciobani (o triadă cu caracter magic și religios), cel mai mic fiind foarte bogat. Toți trei sunt crescători de vite, merg împreună în același timp și pe aceleași locuri, și totuși numai cel mai mic ajunge să aibă bogății fabuloase. De altfel, turmele acestuia sunt cele mai aurite, mai strălucitoare, căci numai el dispune de magia divină. Cei trei ciobani-frați sau ciobani-veri se trag dintr-o singură mamă sau din trei surori, geneza matriliniară având întâietate față de cea paternă. *Cei trei ciobănei/Tustrei verișori/Că-s din trei surori* (Buhociu O., 1979, p. 289).

O. Buhociu vorbește despre „supraviețuiri de ordinul parentării” în folclorul românesc, pe care le aflăm în *Cântul Miorii*, în *Mircea Ciobănașul* și în *Oprișan-Dobrișan*. Disputa fraților pentru turmele de oi ai căror berbeci au lână de argint și carnele de aur capătă un deznodământ deosebit. Cei doi frați mari sunt de acord să-l ucidă pe cel mic, care întoarce violența către sine, acceptând tragedia.

Alteori, cei doi frați mai bogați în turme au o soră pe care zmeii vor s-o fure. Cântul epic *Ciobanul și zmeii*, denumit și *Cei trei frați și nouă zmei* – sau *balauri* – posedă aceeași triadă simbolică. Cei trei frați mari ar fi dispuși să discute cu ei, în cele din urmă să le dea sora, de

teamă să nu piardă turmele, pe când cel mic refuză planul fraților, se luptă cu zmeii și-i ucide. Acesta este motivul *Sora păcurarului*.

O baladă destul de răspândită este și cea care se numește *Păcurarul și sora*. Pe când stăteau la stână și mulgeau oile, păcurarul și sora văd ridicându-se un nor, și nu era nor de ploaie, ci veneau zmeii să o ia, să o peștească. Fratele le vorbește zmeilor și pentru că nu-i convinge să primească alte bunuri, se luptă cu ei.

Păcurarul apare în numeroase *motive epice* ale poeziei populare românești, după cum reiese din repertoriul întocmit de Al. Amzulescu. Viața păstorească cu greutățile și frumusețile ei este o sursă a epicii, mama, femeia-cioban, iubita ciobanului, având comportamentul impus de această viață. Universul pastoral poetizat este bogat și variat.

Într-un cântec, o fată își plânge soarta: *Du-te, Voino, du-te/ Cu oile-n munte/ Și mi-ți adu-aminte/ Unde m-ai lăsat:/ În margini de sat*. Se înțelege că păcurarul s-a urcat cu turma pe plai, lăsând sau părăsind iubita, poate chiar soția tânără, căci situația eroinei este ambiguă. Ea l-a așteptat un timp, apoi urcă ea la munte, urmând un itinerar comun mai multor motive epice românești, cum ar fi Iorgovan sau Maica bătrână. Este vorba despre întâlnirea pe cale a Negurei, a Mierlei ca pre-știutoare de destine. Ele nu știu unde este Voina sau nu se încumetă să-i spună. În schimb, Cucul, totdeauna fidel păstorilor, îi spune drept că l-a văzut și cunoscut pe Voina într-o seară, pe munte, la stână, pe când mulgea oile. Lunga așteptare a iubitei, a soției sau a mamei, a păcurarului plecat în transumanță, s-a îmbinat cu o credință generală la păstorii carpațici: pietrificarea. „Cauza trecerii în piatră se cere ghicită: poate și-a trădat iubita, poate a fost blestemat, poate este o maladie, o alienare a oamenilor de la munte” (Buhociu O., 1979, pp. 291-292). Căinii sunt metamorfozați și ei în buciume.

O așteptare mai îndelungată, mai dureros expusă, dublată de o colindare prin locuri grele, fie dunărene și țărmuri de mare, fie de munte, în căutarea fiului pierdut, rănit sau ucis în luptă, ne prezintă un alt motiv numit uneori *Maica bătrână*, alteori *Pe țărmuri de mare*. Majoritatea variantelor descriu epic o mamă care-și caută fiul, refuzând să creadă că este pierdut sau mort. De câteva ori este vorba despre iubită sau soție, care-și caută iubitul-ostaș sau soțul prins de o nenorocire. Căutarea este de fapt un pelerinaj, o evaziune sufletească și o aventură. Pelerinajul se face de pe țărmul apei, al Mării Negre, al Dunării, al Prutului, al Crișului, spre înălțimile Carpaților. Un vast tablou care cuprinde aceleași limite ale

transhumanței: marea și muntele. Variantele acestui motiv aparțin atât *epicii*, cât și *liricii* sau *colindelor*.

Maica bătrână își găsește fiul iubit, iar acesta îi spune să-i aducă ierburi de leac. Mama îl roagă să vină acasă, dar acesta refuză. Întorcându-se acasă, va muri îndată, dar va înțelege decizia fiului.

Chipul mamei bătrâne care-și caută fiul plecat cu turmele la munte, sau la război, a căpătat în cultura românească o mare valoare simbolică. „Motivul păstoresc *Cântul Miorii* e cel care a universalizat la români icoana maicii bătrâne” (*Ibidem*, p. 295). Maica bătrână a fost asimilată și de *Cântul Mioarei*; Densusianu consideră acest episod ca nefundamental, iar D. Caracostea, care și el consideră *Miorița* cântecul etnic reprezentativ românesc, susține la rândul său că maica bătrână este o depunere târzie, este stratul ultim al cântului. De aceea crede O. Buhociu că motivul *Pe țarmuri de mare*, cu mama eroină, este deosebit de *Miorița*, un motiv independent, cu individualitatea lui perfect limitată. *Cântul Mioarei* a avut și el pe mama - soră eroină, ea fiind cea căreia Maica bătrână i-a luat locul. Pe de altă parte, maica bătrână, mamă îndurerată care-și caută fiul pe drumurile turmelor transhumante de pe țărmurile Mării Negre pe culmile Carpaților, este văzută ca o „matroană”, creatoare a speței umane locale. „În cultura pastorală carpatică, femeia-păstor mai are și alte acțiuni prin care rolul ei apare premergător și cu nimic inferior celui al păcurarului” (*Ibidem*, p. 297).

Ov. Densusianu remarcă paralelismul dintre doinele păstorești și cele haiducești. Explicația constă în derivarea de motive, cu transpuneri dintr-un gen de poezie în altul, cu adaptări folclorice așa cum le întâlnim și alteori. Ce aparținea la origine poeziei păstorești a derivat spre cea haiducească. De aceea păstorii care-și pierd oile, sau care sărăcesc în urma vreunui război, în urma birurilor grele, merg să se haiducească, iar mamele lor îi îndeamnă să revină acasă.

O baladă pomenește de haiducul Hatmana care se înfrățește cu un păstor, merg împreună la Pașa cel Mare pe care îl amenință și de la care iau mulți bani. Devenind bogați, haiducul va renunța la haiducie. Densusianu o consideră o alcătuire cam săracă rătăcită în poezia noastră, o reminiscență dintr-un ciclu străin.

Într-o altă baladă este vorba de un păcurar care e îndemnat de mândra să lase stâna și să plece cu haiducii, să se îmbogățească. *Lasă berbecii,/ Hai cu voinicii*. El o ascultă și pleacă împreună cu tovarășii

găsiți, și le iau banii boierilor. Ca un haiduc având obiceiul să ia din turmele ciobanilor este înfățișat Jianu.

*Măi mocan, frate mocan,
N-ai auzit de-un Jian,
De un hoț de căpitan
Care ia caii de la mocani
Și mieii de la ciobani?*

În balade se povestește cum haiducii se duceau la stâne, ispitiți de ce puteau găsi acolo, și atunci se încingeau lupte cu ciobanii sau păstorii, intimidați, care îi lăsau să ia tot ce-și doreau. Apare un nou ciclu al poeziei populare, care contrastează cu cel descris anterior. Din această ultimă serie, *Balada lui Costea* face tranziția între cele două cicluri. *Balada lui Codreanu* povestește simplu cum haiducul trece din stână în stână pentru a lua câte un cârlan.

*N-ai auzit de-un Codrean
Și de-un hoț de căpitan
Ce ia cai de la mocani
Și mieii de la ciobani?*

(Densusianu Ov., 1966, p. 353)

Ca și Codreanu, mergea din stână în stână Gheorghii sau Gheorghiaș. Într-o zi se îndreaptă spre stâna lui moș Radu, mai mult ca să-i ceară bani decât să-i ia din oi. Acolo, stând de vorbă cu baciul, descoperă pe Macovei căruia avea să-i ceară socoteală că odată îl urmărise ca să-l prindă. Reproșându-i cum se purtase cu el, îl omoară. La plecare îl amenință și pe moș Radu pentru a nu fi acuzat de omor. Tonul este schimbat în favoarea haiducilor. Din aceeași serie de balade face parte și cea a lui Șoigu (cunoscută regional – *Șalga*). Într-o baladă aromână, *Cornicea*, se spune cum din turma lui Dezga hoții luă într-o zi un miel minunat cu stea în frunte și cu coarne de argint. Când Dezga află aceasta, pornește cu tovarășii lui să dea de urma hoților pe care îi găsește și îi pedepsește.

Așadar, motivele pastorale pot evolua în motive haiducești, dar există situația în care aceleași motive apar în specii literare diferite, fie epice sau lirice: balade pastorale, cântece ciobănești, legende pastorale, colinde pastorale. Această migrare a motivelor duce la o formă de adaptare a lor, la o disponibilitate de a apărea în contexte sintactico-semantică foarte diferite. Imaginația colectivă uimește prin valențele ei neobișnuite. Important pentru creativitatea colectivă nu este doar noul,

căci efecte inedite, rafinate stilistic, produc uneori tocmai aceste „permutări”, aceste reasamblări ale unui joc de puzzle, cum s-ar putea numi tematica pastorală.

BIBLIOGRAFIE:

1. Bîrlea, Ovidiu, 1970 (vol I-1981, vol II-1983) – *Folclor românesc*, București, E.A. R.S.R.
2. Bîrlea, Ovidiu, 1966 - „Miorița” - colindă, *Revista de etnografie și folclor*, XIII.
3. Buhociu, Octavian, 1979 – *Folclorul de iarnă, ziorile și poezia păstorească*, București, Minerva.
4. Densusianu, Ovid, 1966 – *Flori alese din cântecele populare*, București, E.P.L.
5. Vrabie, Gheorghe, 1966 – *Balada populară română*, București, E.A.R.S.R.
6. Vrabie, Gheorghe, 1984 – *Poetica Mioriței. Studiu stilistic*, București, E.A.R.S.R.
7. Vrabie, Gheorghe, 1970 – *Din estetica poeziei populare române. Analize stilistice și literare*, București, Albatros.

Sesiunea de comunicări cu tema:

*Ceremonialul existențial -
restructurări diacronice*

8-9 mai 2010

PLUGARUL, ÎNTRE RITUAL ȘI SPECTACOL

Delia Barbu,
Brașov

In cultura populară tradițională, obiceiul formează un capitol important, fiindcă întreaga viață a omului, munca lui dintr-un an și diferitele lui ocupații, relațiile cu semenii și cu întruchipările mitologice erau întrețesute cu diverse obiceiuri. Unele au păstrat până astăzi forme ample de manifestare, în care vechile rituri se îmbină cu acte ceremoniale, cu manifestări spectaculoase. Ele sunt adevăratele sărbători populare bogate în cântece, dansuri, poezie, acte mimice și dramatice. La aceste sărbători contribuie toate domeniile folclorului și chiar unele domenii ale artelor populare plastice.

Obiceiurile sunt în cea mai mare parte transmise prin tradiție. Ele au fost supuse unui continuu proces de adaptare la noi contexte socioculturale și aceasta le-a asigurat trăinicia. Obiceiurile au contribuit în trecut la închegarea unei colectivități, la păstrarea formelor tradiționale de viață. Păstrarea obiceiurilor a fost în anumite momente un mod de apărare a colectivităților populare de influențe dezagregatoare venite din afară. În satele cu viață folclorică tradițională, obiceiurile de peste an aveau și au și în prezent caracter general. În colectivitățile tradiționale, obiceiurile dădeau un ritm propriu vieții.

Respectarea și practicarea lor după rânduiala îndatinată imprimă vieții colective, familiei și în general vieții sociale a satului o anumită cadență. În perioada muncilor agricole ele stabileau un echilibru între muncă și odihnă, prin etapele care marcau sfârșitul anumitor munci și pregătirea pentru altele.

Obiceiurile proprii anumitor locuri prezentau forme deosebite de realizare. Unul dintre cele mai importante obiceiuri de muncă din zona Țării Făgărașului, obiceiul „Plugarului”, care se sărbătorea a doua zi de Paști, era un mod de a distinge pe cei ce erau în fruntea muncilor de primăvară, de a-i batjocori și pedepsi pe cei leneși. Aceasta fiindcă în colectivitățile tradiționale individul reprezenta întreaga colectivitate, iar colectivitatea răspundea de fiecare membru al ei.

Întregul proces al intrării comunităților sociale în timpul muncilor de primăvară debuta simbolic prin sărbătorirea tradițională a tânărului cel mai vrednic din sat, care ieșea primul la arat.

În cultura noastră populară, obiceiul constituie o manifestare bine reprezentată și care nu s-a născut undeva gratuit, ci pentru a îndeplini o funcție în cadrul societății, constituindu-se ca o realitate independentă de voința individului, determinându-i anumite sentimente și emoții, impunându-i totodată o anumită atitudine.¹ Acest minunat obicei al „Plugarului” a fost amintit și de marele scriitor Ioan Slavici, care se referea la faptul că țăranul român a știut să-și împodobească fiecare lucru, în câmp, cu un șir de forme frumoase, arătând că atunci „când plugarul, întâia dată, își lăsa fierul plugului în țărână, el era purtat în triumf pe grapa sa”.

Pornirea plugului este una dintre cele mai importante și mai sfinte datini ale începutului de primăvară. Fiecare plugar își pregătea din timp plugul, grapa, carul cu boi și celelalte unelte (ascuțind lama plugului la începutul primăverii la fierar, după ce a fost trecută prin foc, crezându-se că se îndepărtează astfel tot răul).

În prezent, acest vechi obicei de primăvară și-a pierdut în parte caracterul inițial, aspectul ritual, acordându-se mai multă importanță elementului exterior, decorativ, prezentându-se ca un spectacol cu joc mimic, costumații, muzică și dans, spectacol ce se desfășoară în vatra satului.

Obiceiul „Plugarului” este atestat în anul 1675 de către mitropolitul ardelean Sava Brancovici. Obiceiul se întindea cândva pe o arie extinsă, în multe provincii ale țării, restrângându-se mai apoi doar în Transilvania. Plugarul, ca rit al fertilității pământului și totodată ca obicei care glorifică pe întâiul om ce iese cu plugul la câmp, a stat în atenția multor folcloriști.

Simion Florea Marian a cercetat acest obicei în unele sate din Țara Făgărașului și anume: Grid, Fântâna, Comana, notând diferențele sau asemănările variantelor „Plugarului” din această zonă.

„Plugarul este un membru din colectivitate care joacă rolul principal, el fiind actorul al acestui vechi spectacol popular de primăvară, scena sa fiind satul, iar spectatori, membrii comunității de la mic până la mare”.

¹ Vasile Golban, *Aspecte ale ceremonialului*, Editura Nona, 1996, p. 48.

Obiceiul poate fi urmărit sub trei aspecte: „Plugarul”, ca rit agrar de primăvară, ca obicei de glorificare a celui care a ieșit primăvara primul cu plugul la arat și totodată „Plugarul” de astăzi, ca ritual magic existând ca obicei în sine doar prin latura sa spectaculoasă.

În trecut, ceremonialul „Plugarului” se începea cu mult timp înainte de a avea loc, fiind în atenția întregii colectivități. Toată obștea satului se interesa și participa la alegerea viitorului „Plugar”. Dovadă că la Comana se mai menține și astăzi obiceiul cu funcție de ritual agrar este că cel care urma să fie „Plugar”, în acel an, era ales încă de la Crăciun, din ceata feciorilor care umblau cu „Turca”. În general, era ales vătaful cetei un fecior chipeș, voinic, harnic și destoinic.

Cu o zi înainte de serbarea „Plugarului”, fetele mergeau la câmp și culegeau fire verzi din holdele de grâu, veneau în sat și se strângeau seara la casa „Plugarului” unde împleteau legături cu care urmau să-l împodobească pe tânărul fecior. Tot atunci erau aleși din rândul tinerilor feciori cei patru „chizași”, cum li se spunea în sat și în satele învecinate. Acești tineri voinici trebuiau să ducă grapa pe umeri și pe ea să-l poarte pe „Plugar” prin sat. Pentru a se diferenția de ceilalți chizași, se legau peste brâu cu legături din paie combinate cu fire de grâu verde și secară. Pe cap, peste căciulă sau pălărie, puneau cununite de verdeață. Tânărul „Plugar” era îmbrăcat în costum popular de zonă, împodobit cu cununi de verdeață, împletite de tinerele fete din sat.

Ceremonia sărbătoririi „Plugarului” începea cu ascunderea acestuia în gospodăria proprie. Ascunderea „Plugarului” avea o funcție dublă: pe de o parte, de a supune unei probe de istețime și agerime ceata feciorilor și în special pe chizași și a doua, aceea magică, de influențare a elementelor naturii.

Căutând să adun cât mai multe informații în legătură cu acest interesant obicei, am poposit în Comana de Jos de unde am aflat amănunte interesante de la domnul Constantin Gubernat. În gospodărie, la gazdă, se ascundeau o grapă și tânărul „Plugar”. Ascunzișul trebuia să fie foarte bun, pentru ca destoinicii chizași să nu-l găsească prea curând pe acesta. Între timp, slujba de a doua zi de Paști de la biserică lua sfârșit și astfel toată suflarea satului se aduna la gazdă.

Chizașii căutau „Plugarul”, iar dacă acesta nu era găsit prea curând, se plătea gazdei un litru de rachiu. Cât timp tânărul era căutat, acesta încerca să scape, însă în cele din urmă era prins, după care era împodobit cu cununite de paie la brâu, la picioare și la pălărie. Dacă

totuși tânărul nu era găsit de chizași, în timp ce răsunau clopotele bisericii care vesteau încheierea slujbei, acesta ieșea singur la vedere, cu o pâine mare în mână, ca semn al istețimii, hărniciei și rodniciei pământului. După ce tânărul „Plugar” a fost găsit, acesta îi cinstea pe toți din curte cu rachiu. În tot acest timp, în curtea gazdei se desfășura jocul, care de obicei era o învățată, însoțită de strigături cu adresă la istețimea și agerimea celui căutat, cât și a celor ce îl căutau.

După ce tinerii erau împodobiți cu cununițe de paie, chizașii îl urcau pe „Plugar” pe o grapă de lemn cu colții de fier, pe care chizașii o purtau mai apoi pe umeri. În prezent, această grapă de lemn a fost înlocuită cu un car cu boi frumos împodobit.

Alaiul se îndrepta spre râul din apropierea satului. După „Plugar” veneau lăutarii, tocmiți de cel ce fusese ales primar în ceata de feciori de la Crăciun. Lăutarii cântau pe tot parcursul drumului un cântec de joc, iar feciorii și fetele chiuiau și spuneau strigături:

<i>Cât e ulița de largă,</i>	<i>În curtea cu ziduri mari,</i>
<i>Numai pe-o parte mi-e dragă,</i>	<i>Că-acolo îs gospodari.</i>
<i>Pe partea de către vale,</i>	<i>Soare, soare, mândru soare,</i>
<i>Că-am o mândră ca o floare...</i>	<i>Dă-ne ploaie pe ogoare,</i>
<i>Stați pe loc și vă uitați</i>	<i>Dă-ne, Doamne, pace-n țară,</i>
<i>În ce curte să intrați,</i>	<i>Roadă bună la hotară</i>
<i>În curtea cu ziduri multe,</i>	<i>Și grâu bun de primăvară!</i>
<i>Că-acolo-s oameni de frunte,</i>	(Culese de la Constantin Gubernat)

„Obiceiul era încărcat de semnificații, prin implicarea apei, care încorporează o simbolistică amplă, de la germinație-viață, până la regenerare și purificare”.¹

În urma tinerilor porneau spre râu toți sătenii îmbrăcați în straie de sărbătoare. Ajunși la râu, „Plugarul” era dat jos de pe grapă și urma să fie udat de flăcăii tineri.

Tânărul aflat apoi în mijlocul râului dădea cu furca prin apă, să stropească oamenii. Între timp, chizașii se repezeau la el să-l prindă, sfârșind prin a se lua la trântă în apă. „Plugarul” trebuia să iasă biruitor de fiecare dată, pentru că el era considerat cel mai puternic din toată ceata de feciori.

Obiceiul mai era să se prindă un ȋigan, care era băgat în apă și spălat pentru ca să nu se facă „grâul tăciune”. După toate acestea, tânărul

¹ Gherasim Rusu-Togan, *Apa – Stare de oglindă*, Editura Libra, București, 2003, p. 63.

era urcat din nou pe grapă, alaiul îndreptându-se spre casa acestuia. Lăutarii cântau, iar feciorii chiuiau pe tot parcursul drumului până la casa gazdei. Ajunși acasă, „Plugarul” își schimba hainele ude cu cele de sărbătoare, în timp ce în curte se întindea o masă mare unde erau cinstiți toți feciorii. Spre seară se încingea hora satului la căminul cultural.

Petrecerea finală a sărbătorii, unde oamenii serveau masa, se cinsteau cu rachiu și mai ales jucau, trecând în revistă toate dansurile specifice zonei, ținea de cele mai multe ori până spre dimineață. De obicei petrecerea continua și a treia zi de Paști cu joc și voie bună.

Frumusețea acestui obicei popular, valențele educative, estetice și artistice au determinat pe unii folcloriști și coregrafi să-l transforme în spectacol scenic.

Obiceiul, atât de complex din punct de vedere artistic, se află în prezent transpus scenic în repertoriul multor ansambluri folclorice din județ, cum ar fi: „Măgura”, al Casei Municipale de Cultură din Codlea, „Astra”, din Săcele, „Plaiurile Dumbrăviței”, din Dumbrăvița, „Lunca Oltului”, din Comana de Jos.

Ideile majore care au dat conținut obiceiului sunt: elogiul adus hărniciei, opinia comunității care incriminează lenea, apoi optimismului și cinstirea robusteții sufletești a sătenilor pentru care munca și veselia au același numitor comun.

BIBLIOGRAFIE:

1. *etno. brașov. ro – percepții, medii culturale, comunicare* – Nr.1/2002- Consiliul Județean Brașov.
2. Golban, Vasile, *Aspecte ale ceremonialului*, Editura Nona, Piatra-Neamț, 1996.
3. Rusu-Togan, Vasile, *Apa - Stare de oglindă*, Fundația culturală Libra, București, 2003.
4. Țoca, Ioan, *Sărbători religioase, datini și credințe populare*, Editura Allfa, București, 2004.

Performerii:

1. Nume: *Urdea*, Prenume: *Bucura*, Vârsta: *74 de ani*, Localitatea: *satul Comana de Jos*, comuna *Comana*.
2. Nume: *Costea*, Prenume: *Maria*, Vârsta: *75 de ani*, Localitatea: *satul Fântâna*, comuna *Hoghiz*.
3. Nume: *Gubernat*, Prenume: *Constantin*, Vârsta: *74 de ani*, Localitatea: *satul Comana de Jos*, comuna *Comana*.

ASPECTE ALE CEREMONIALULUI EXISTENȚIAL ÎNTR-O FAMILIE TĂRĂNEASCĂ

Cezar Bădescu,
Arefu, Argeș

I ntr-o definiție lapidară, familia reprezintă celula de bază a societății. Este cea mai veche dintre instituțiile create de om de-a lungul existenței sale istorice. Altfel spus, este o formă de comunitate umană ale cărei relații între membrii săi permit continuitatea speciei umane și evoluția societății¹. Ca grup natural stabil, ea reunește bărbatul, femeia și copiii lor uniți prin legături de căsătorie, de sânge și prin forme specifice de organizare a relațiilor dintre ei.

Funcțiile familiei sunt multiple. Sistematizându-le, H. H. Stahl și I. Matei vorbesc de două categorii:

a) funcții interne – biologice, economice, de solidaritate familială, pedagogice, educative și morale.

b) funcții externe – integrarea familiei în viața socială, încadrarea maturilor în activitatea de producție, dezvoltarea personalității fiecărui membru ca să răspundă cerințelor formulate de societate².

În lumea satului de odinioară, o familie se constituia pe baza parcurgerii câtorva etape și a unor reguli simple. Mai întâi, atât însurătoarea cât și măritatul se făceau în ordinea vârstei. Nu era permis unuia mai mic să facă nuntă înaintea fratelui sau surorii mai mari. Când se hotăra pentru însurătoare, flăcăul trebuia “să-și vadă lungul nasului”, adică să ceară fata dintr-o familie cam de aceeași putere economică cu a lui, ca să nu fie refuzat. Nici diferența de vârstă nu trebuia să fie prea mare. Totul pornea de la hora satului, de la o șezătoare sau o clacă. La joc, băiatul cunoștea fata și de-i plăcea, cerea sfatul părinților. Aceștia, dacă erau de acord, apelau la o rudă sau un prieten de familie să meargă la părinții fetei și pe departe să aducă vorba de ar vrea s-o mărite și de

¹ Dan Banciu, Sorin Rădulescu, Marin Voica, *Adolescenții și familia*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1987, p. 20.

² Henri H. Stahl, I. Matei, *Manual de prevederi și asistență socială*, vol. I, Editura Medicală, București, 1962, p. 95.

le-ar plăcea băiatul. Abia apoi urma pețirea, când părinții cu băiatul mergeau “căutători de casă” la fată, se făcea logodna la care participau și nașii și, în sfârșit, nunta când fata era adusă la casa băiatului. Cununia religioasă, la biserică, reprezenta consfințirea noii familii cu binecuvântarea lui Dumnezeu.

Încă o precizare: zilele alese pentru logodnă erau doar joia și duminica, celelalte fiind nepotrivite din diverse motive¹.

Nunta - mă refer la satul Arefu - se desfășura în intervalul sâmbătă - luni. Sâmbăta, flăcăi din partea ginerelui și fete din partea miresei mergeau pe la casele gospodarilor cu plosca în mână și chemau pentru a doua zi la nuntă. Azi nu se mai umblă cu plosca. Chemarea se face prin viu grai, după stabilirea nunții, sau trimițând invitații scrise. Tot sâmbăta se aduc și se bagă brazii în poartă la nași, la socrii-mari și la socrii-mici. Seara, fetele se adunau la mireasă pentru împodobirea bradului, ginerele mergea cu plocon la naș, după care venea acasă unde urma fedeleșul în timpul căruia se făcea bărbieritul lui.

Duminică, mireasa era adusă cu mare alai la casa ginerelui, se rosteau orațiile de nuntă. În urma alaiului era căruța – sau căruțele în funcție de avere - cu zestrea miresei care era descărcată la noua ei locuință.

La hora mare și după aceea soacra-mică obișnuia să pună pe umărul bărbaților prezenți câte o batistă sau prosop lucrat în casă, drept garanție că respectivul, împreună cu soața lui, nu va lipsi seara de la masa festivă încheiată cu daruri în bani sau diferite obiecte casnice acordate tinerilor.

Astăzi obiceiul s-a pierdut, fiindcă totul s-a simplificat mult, nunțile nu se mai desfășoară duminica, ci de regulă sâmbătă-seara. Orațiile au dispărut, petrecerea a pierdut mult din trăirea afectivă, preocuparea organizatorilor vizând nu atât latura artistică, ci mai mult câștigul pecuniar.

Lunea mai continua petrecerea la care participau cei care din diferite motive (boală, distanță - n.n.) nu au putut fi prezenți duminică, rude de gradul întâi sau prieteni apropiați ai cuscilor și tinerilor. Azi în puține familii se mai organizează așa ceva.

¹ Pentru amănunte, vezi *Nunta la români*, Editura Grai și suflet. Cultura națională, București, 1995, p. 74.

Până la nuntă, fata trebuia să-și păstreze virginitatea. Azi această pretenție pare desuetă. Mai mult, cuplurile se constituie și pe baza unei “uniuni libere”, căsătoria încheindu-se odată cu botezul primului copil născut.

Pentru țărani, familia era considerată lucru sfânt. Ea nu se constituia decât în urma cununiei religioase la biserică. Odată întemeiată, trebuia să dăinuiască până la sfârșitul vieții. Rar se vorbea de divorțuri, și în cazuri cu totul excepționale, iar concubinajul era considerat păcat. Funcția biologică – perpetuarea speciei umane prin copii - era socotită un “dat al lui Dumnezeu”. De câte ori rămânea gravidă femeia, trebuia să și nască, avortul reprezentând păcat de neiertat în fața lui Dumnezeu. Așa se explică de ce în Arefu, până acum o jumătate de secol, nu a existat familie - excepție făcând cele care din cauze naturale nu au putut avea – cu mai puțin de trei-patru copii. Ba au fost femei cu număr record de nașteri: Lina lui Tomiță, 17 născuți, i-au trăit 11 copii; Gheorghita lui Constantin Onea, 13 nașteri, și mai tânăra Anghelica lui Nicu Oțelea, cu 11 copii născuți și toți rămași în viață...

În fiecare familie funcționau aceleași norme nescrise dar impuse de-a lungul timpului. Era un fel de împărțire a îndatoririlor, în care femeilor le reveneau nașterea și îngrijirea copiilor, pricipalele sarcini domestice, iar bărbaților, câștigarea mijloacelor de trai¹. Calitatea de soț și tată îi oferea bărbatului autoritatea față de ceilalți, totdeauna cu dreptul de a decide și de a media relațiile familiei cu mediul social înconjurător. El este socotit “capul familiei”, iar ceilalți - nevastă, copii - i se subordonează. Paternitatea are rol hotărâtor. Dacă întrebi un copil al cui este, îți va răspunde: al lui Ion Popescu; al lui Din Bostan; al lui Constantin Onea.

Bărbatul e în măsură să ocrotească familia, dar să și decidă pentru ea, să impună regulile de viață.

El era mai mult „pe drumuri”, să facă aprovizionarea cu lemne, cu alimente pentru hrană - în cazul celor din Arefu, cu porumb, grâu, mălai, făină - să vândă unele produse, să încheie mici tranzacții sau să caute lucrători pentru diverse munci în gospodărie – construirea de adăposturi pentru animale, confecționarea ulucii sau șitei, aratul pământului primăvara și toamna, cositul ierbii, vara. Când bărbatul pleca de acasă,

¹ Cristina Ștefan, *Familia monoparentală, o abordare politică*, Editura Arefeana, București, 2004, p. 65.

femeia trebuia să-i pună masa să mănânce și să-i pregătească merindele pentru drum, iar când se întorcea, să-i iasă înainte, la poartă, și să-l ajute la ce avea de făcut.

Nevasta rămânea acasă cu treburile domestice, revenindu-i o sumedenie de griji. Unele aveau caracter permanent, altele difereau după anotimp. În efectuarea lor, erau antrenați și copiii.

Ca să înțelegem mai bine cum stau lucrurile, vă propun să urmărim filmul unei zile.

Nu-i interesa pe soți ora - ceasuri erau puține în sat, doar la învățători, preoți sau la câțiva oameni mai înstăriți. Orientarea se făcea după soare.

Femeia se scula prima, când începea să se crape de ziuă (la ivitul zorilor - n.n.). Se spăla pe ochi cu apă rece luată din vadră (vas cilindric construit din lemn, de cca 10-15 l capacitate, în care se aducea apa de la fântână - n.n.). Se închina rugându-se la Dumnezeu pentru sănătatea copiilor și pentru spor în gospodărie, apoi aprindea focul în vatră și punea mâncarea la fiert.

Bărbatul pleca cu treburi în sat, la pădure sau la câmp.

Când își trezea copiii, prima grijă era tot spălutul pe ochi, mai ales primăvara, ca să nu fie „spurcați” de cuc sau de pupăză, păsări auzite cântând pentru prima oară. Cu pupăza era chiar mai rău, căci fiindcă o auzea cântând prima dată în acel an, și nu era spălat, tot anul îi mirosea gura urât și nu oricum, ci a excrement de om. Să credem deci că ceea ce spune Creangă în “Amintiri” cu „spurcatul cucului cel armenesc” e bazat pe această credință.

După ce treceau de șase ani, copiii erau și ei antrenați la treburi. Cei mai marișori, până plecau la școală, erau trimiși să curețe în adăposturile animalelor, iar cei mici, să păzească mieii, caprele ori vacile pe izlaz sau prin grădini. Fetele rămăneau în jurul mamei să întrețină focul, să aducă apă de la fântână, să coasă câte ceva pe pânză, să dea cu mătura prin casă. Se mătura zilnic, excepție miercurea și vinerea, când nu trebuia dat afară gunoiul din casă, că venea uliul la puii de găină, vara, și la păsări.

Toți membrii familiei era obligatoriu să stea o dată la masă. Iarna, că era ziua mică, se mânca de două ori, la prânz și seara. Vara se puneau de trei ori masa: la prânz, cam până la ora 10 cel puțin, la amiază, când începeau trântorii să cânte (între orele 13 și 15 - n.n.) și la cină. Dacă la masa de prânz sau amiază mai lipseau unii (copiii plecați la școală, sau

tatăl dus la treburi - n.n.), seara toți trebuiau să fie prezenți. Masa se punea după ce erau terminate treburile zilei respective, și animalele închise, după asfințitul soarelui, când începea să se întunece. Masa țărănească era rotundă, sprijinită pe trei picioare. La ea se stătea pe scaune rudărești (făcute de rudari - n.n.), tot cu trei picioare. Fiecare avea un loc stabilit pe care nu-l schimba niciodată. Mama stătea totdeauna pe partea dinspre vatră sau dinspre plita sobei, fiindcă trebuia să pună mâncarea în străchini. Bărbatul stătea pe scaunul din dreptul ușii. Două erau motivele acestei poziții: să-i poată avea pe toți sub privirile sale, dar și să le garanteze protecția la caz de nevoie. Să ne amintim că Marin Preda face o asemenea descriere a mesei în casa lui Moromete¹. Înainte de a sta la masă, trebuia să spui o rugăciune și când te ridikai de la masă, de asemenea. Rugăciunile rostite de regulă erau: “Tatăl Nostru” și “Doamne, Doamne, Ceresc Tată”!

La masă nu se vorbea și nu puteai sta picior peste picior, că se supără Maica Domnului. Fărâmurile de la masă nu trebuiau să cadă pe jos, că e păcat. Se dădeau la păsări sau, dacă masa se lua la câmp, erau puse într-un mușuroi de furnici, ca să nu dispară belșugul din casă.

Vara, când se cosea iarba la câmp, femeia mergea cu mâncare la cositori de două ori pe zi: la prânz și la amiază. Oalele de pământ cu fiertura, castroanele, mămliga erau puse într-un chelteu (coș de formă rotundă, făcut de rudari din grădele de alun), pe care apoi gospodina îl purta până la destinație pe cap, peste o glavie (împletitură sub formă de cerc, făcută dintr-o bucată de pânză, lungă de cel puțin un metru, pe care femeile o puneau deasupra capului, ca suport al chelteului). Azi asemenea practică a cam dispărut, mămliga e înlocuită cu pâine, în locul chelteului se folosesc sacoșile din pânză sau plastic, iar locul oalelor a fost luat de sufertaș sau vase din plastic prevăzute cu capac. Seara se cina la casa gospodarului, nelipsită fiind, țuca de prună, produsă în gospodăria proprie. Azi, se bea și la mesele din timpul zilei, unde obligatorie a devenit și ceașca cu cafea.

După cină urma odihna de noapte. Vara era părăsită incinta camerei. Se dormea afară, pe prispă. Era o mare plăcere pentru copii să se vâre în așternuturile întinse direct pe scândura prispei și să adoarmă în cântecul păsărilor de noapte sau în „concertul” broaștelor. Copiii

¹ Vezi Marin Preda, *Moromeții*, vol. I, Editura Cartea românească, București, 1981, pp. 19-20.

dormeau în așternut, cu mama, bărbatul dormea singur în față, către porțița pe unde se urca pe prispă, motivul fiind menținerea aceluiași rol de protector al familiei.

Înainte de a încheia, aș mai vrea să menționez frumosul obicei ca în zilele de sărbătoare, îmbrăcați în straie țărănești, tinerii și părinții să coboare „pe de vale”, adică în centrul satului, pentru horă sau să discute cu prieteni și cunoscuți. La horă, tinerii nu doar se distrau după o săptămână de muncă, dar se și cunoșteau mai bine între ei, se dezvoltau relații sentimentale, multe evoluând spre constituirea familiilor. Adulții discutau probleme familiale, de gospodărire personală sau în interesul comunității, puneau la cale măsuri de ajutorare a familiilor aflate în dificultate, de aprovizionare cu diverse materiale trebuitoare. Azi, televizorul imobilizează lumea la domiciliu, iar comoditatea s-a generalizat. În loc să mai coboare în centrul satului, fiecare preferă să rămână acasă ore în șir, pe o canapea sau pe scaun în fața televizorului.

Rezultatul nu este altul decât adâncirea fenomenului de înstrăinare. Personal, încerc să revenim la hora satului cu ajutorul tinerilor de la echipa de dansuri. Am planificat repetițiile duminică de la ora 16:00 și le fac nu în cadru închis, ci cu asistență. În timpul pauzelor, acordeonistul mai cântă și câte o sârbă, horă mare sau periniță, hore în care se prind și dintre asistenți.

N-am certitudinea reușitei, dar știu că „încercarea moarte n-are...”.

Gândesc că în ceremonialul existențial intră și jocurile de copii. N-am pomenit nimic de ele, în speranța că pot constitui un subiect interesant pentru sesiunile viitoare.

Închei cu o epigramă ce consacră unul dintre puținele obiceiuri care încă nu va dispărea curând în lumea satului și anume obișnuința ca bărbatul să meargă înaintea femeii:

*Țăranul nostru, om mintos,
E mai deștept decât se crede,
N-o fi, mă rog, politicos,
Dar... pe nevastă n-o mai vede¹.*

¹ Alexandru Corvin, în *Antologia umorului românesc*, “Epigrama clasicilor”, Editura Grai și suflet. Cultutra națională, București, 1998, p. 78.

OBICEIURILE PRENUPTIALE: ÎNTRE TEOLOGIE ȘI TRADIȚIA POPULARĂ

Iuliana Băncescu,
București

Intemeierea unei familii este văzută de tot mai mulți tineri mai mult ca o povară decât ca un prilej de bucurie. Nu numai împușinarea nunților confirmă atitudinea reticentă față de căsătorie, ci și abandonul parental sau filial, înmulțirea divorțurilor, ușurința cu care se desfac căsătoriile sau se înfiripă relațiile extraconjugale.

De asemenea, contextul satului tradițional a dispărut, comunitatea suferind pierderi și transformări ale unei însemnate părți a patrimoniului cultural din cauza deschiderii din ultimii 50-60 de ani, influențelor tot mai puternice ale culturii populare din alte zone sau arealuri geografice, ale mass-media etc.

Remarcabilă este evoluția nunții de la ritual la spectacol, aceasta devenind, în ultimii ani, mai mult o ceremonie privată, de dimensiune mai puțin comunitară și mai mult familială, în sensul lărgit al noțiunii de neam. Se poate spune că tânăra generație, presată și de contextul socio-cultural actual, a înfăptuit o revoluție a familiei, implicând și profunde schimbări în obiceiuri.

Dispariția unor secvențe ritual-ceremoniale în obiceiurile actuale nu mai constituie deja o surpriză pentru cercetătorii de teren. În momentul acesta se poate vorbi și despre o renaștere a comunității românești într-un nou context social și confesional. Tinerii revin din Europa cu o nouă mentalitate, cu noi valori, dintre care o parte se reflectă și în obiceiurile nuptiale.

Previziunile pe care le putem face vizează schimbări profunde, filtrate prin prisma mentalității tradiționale și a tradiției creștin-ortodoxe, destul de înrădăcinate încă în comunitățile românești. Sub acest semn al unei schimbări profunde în societate, știință și în mentalul colectiv se situează și obiceiurile vieții de familie. Dacă, în ultima vreme, specialiștii constată dispariția multora dintre ele, o conservare fragmentară a altora și

multiple mutații funcționale, în viitor sunt de așteptat schimbări și mai profunde cum ar fi înlocuirea unor (secvențe de) obiceiuri cu altele străine de zonă sau chiar de spațiul românesc, urmare a liberei circulații în alte spații geografice a multora dintre membrii comunităților tradiționale sau a urmării unor emisiuni pe teme de cultură tradițională la posturile de radio și TV. Așteptăm, de asemenea, inventarea unor “tradiții” sau asumarea de către comunitate a unor fapte pe care să le includă în rândul tradițiilor. De asemenea, este de așteptat o pronunțare a societății tradiționale asupra problemelor familiei contemporane enumerate mai sus, precum și a noilor tehnologii ce vizează viața de familie, pe măsura cunoașterii și/sau adoptării lor de către membrii comunității tradiționale.

Înainte de a ne ocupa de obiceiurile propriu-zise, ne propunem să facem câteva remarci privitoare la pastorația de care are nevoie familia actuală, în calitatea sa de cea mai mică formă de organizare socială, de a cărei bunăstare depinde bunăstarea întregii comunități.

Sfinții Părinți învață că familia este „biserica de acasă” în care Dumnezeu a pus rost și binecuvântare încă de la întemeierea lumii: „Și a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său (...) a făcut bărbat și femeie. Și Dumnezeu i-a binecuvântat, zicând: Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l stăpâniți și domniți (...) peste toate vietățile ce se mișcă pe pământ și peste tot pământul”. (Fac. I, 26-28).

Unitatea și indisolubilitatea căsătoriei arată unirea între un singur bărbat și o singură femeie printr-o legătură care nu se poate desface, pentru întreaga viață. Căsătoria, dincolo de ajutorul reciproc și nașterea de prunci, are și scopul de a-i conduce pe oameni către Dumnezeu, unul prin altul, fiind, de fapt, o unire veșnică, prin iubire, care trece dincolo de hotarele morții, unindu-i și pe sfinți în iubire între ei și cu Dumnezeu.

Dar dacă Dumnezeu a creat căsătoria ca o binecuvântare, spre ajutorul și desăvârșirea omului, rare sunt cazurile, în ziua de astăzi, când ea se prezintă astfel. În practică vedem că este mai mult o cruce, uneori extrem de greu de purtat până la sfârșitul vieții. Oamenii, educați în societatea de care pomeneam la început, sunt făcuți mai mult să se rănească decât să se iubească sau să se ajute. Familia contemporană are mult de suferit atât din interior, cât și din exterior. Dar pentru mărturia pe care o are de dat familia creștină în prezent, în „pustiul” lumii, preotul va manifesta deosebită grijă în povățuirea duhovnicească a tinerilor și a soților.

Misionarul creștin va avea grijă ca încă de copii enoriașii să stea pe lângă biserică, participând la sfintele slujbe, ajutând la treburi după pricepere și putere, cântând la strună sau dialogând cu alți creștini, sau participând la activitățile caritabile și cultural-duhovnicești organizate în parohie. În acest sens, și tradiția îi poate veni în ajutor preotului care îi va îndemna pe tineri să participe la obiceiurile specifice satului lor.

Tot astfel se întâmplau lucrurile și în comunitatea tradițională românească. Sărbătorile erau prilej de “ieșit la lume” al logodnicilor, de etalare a costumelor populare, ocazii de a socializa sau de a se vizita ale tinerilor.

Aceștia se cunoșteau uneori la biserică, sau la muncile câmpului ori vara, când ieșeau cu vitele la pășunat, sau prin cunoștințe și apropiați ai familiei.

Existau însă și instituții premaritale „oficiale” care ofereau tinerilor prilejuri de a se întâlni și cunoaște. Odată cu ajungerea lor la vârsta nubilă, părinții erau preocupați ca aceștia să se detașeze de mediul în care au copilărit și să iasă în lume, având un nou statut: acela de „fată mare” și de „fecior”. Cel mai bun prilej social pentru afirmarea acestui statut era hora satului. Scoaterea la horă marca integrarea într-o categorie superioară de vârstă, semnalând comunității că, din acel moment, fetele sunt bune de măritat, zestrea fiind aproape gata, s-au deprins cu lucrul și au învățat jocurile prin șezători.

Fetele puteau fi băgate în joc la marile sărbători ale anului calendaristic. Cu acest prilej erau jucate de “o rudă apropiată, căreia îi era plătită hora respectivă”¹ sau „de unul din dragomanii jocului ori chiar de vătaful sau calfa petrecerii, cel mai respectat dintre flăcăi”². Ele erau frumos gătite, portul popular având un rol important în semnalarea acestui moment. De asemenea, cu prilejul acestui eveniment, își schimbau pieptănătura capului și ofereau feciorilor un colac împodobit cu năframă (simbol al credinței, alături de inel, în cultura populară).

Băieții puteau intra în vorbă cu fata doar după momentul scoaterii la horă, celor mai nou intrați în horă nefiindu-le îngăduit să-și aleagă o fată aflată în vorbă cu feciori mai mari. Povestesc bătrânii că, mai demult, fetele se împrieteneau ca și surorile. Tinerii se cunoșteau la joc, la bal, la

¹ Alexandru Doru Șerban, *Nașterea, nunta, moartea la gorjeni: credințe, mituri, tradiții*, Editura Scrisul gorjean, Târgu Jiu, 2002, pag. 40.

² Silvia Ciubotaru, *Nunta în Moldova: cercetare monografică*, Editura Universității Al. I. Cuza, Iași, 2000, pag. 36.

clăci, pe stradă, la biserică. La grădina publică se făcea joc la sărbători și duminica (**Dobrovăț, jud. Iași**). Fetele mergeau cu prietenele sau cu mamele la horă și la asfințitul soarelui trebuia să fie acasă.

La **Cucuteni**, fetele se scoteau la horă la 16 ani. Atunci părinții sau o rudă organizau clăci de scărmanat lână, sau cânepă, de tors buci etc. Pe seară se aduceau plăcinte și vin. Cineva cânta din fluier, iar un țigan, la cobză sau vioară. Fata nu intra dintr-o, dată în hora mare. Mai întâi părinții trebuia să aducă o cofă de vin, iar la celelalte hore putea să participe și ea cu prietenele. Prietenul pe care îl avea de când termina școala o scotea oficial la dans. O mai însoțea mama, care stătea pe margine, la o masă și supraveghea.

Cavalerii comandau muzica și mergeau câte doi, roată, chibzuind cam pe care fată să o ia la dans. Îi făcea compliment, iar dacă refuza, îi dădea o palmă. Se întâmpla însă și să-l lase pe băiat în timpul dansului.

Mai demult, preotul nu îngăduia ca tinerii să trăiască necununati. Ei se cunoșteau de mici, se studiau reciproc, discutau dacă se acceptă sau nu. Când cădeau de acord, mirele, cu o rudă mai în vârstă, mergea la fată. Dacă mama fetei nu era de acord să o mărite după un anumit băiat, fata putea fi și furată. În acest caz, trimitea răspuns că vine să o ceară de la părinți, dar putea avea loc și o ceartă, deoarece o furase.

O fată era considerată a fi bună de măritat atunci când știa să facă mâncare, să țeară, să coasă, să poarte o gospodărie. Băiatul trebuia să aibă armata făcută, să știe să facă treburile bărbătești, să aibă casă sau măcar loc de casă.

În satul tradițional era obiceiul ca femeile căsătorite să intre în casele cu fete de măritat și să spioneze dacă fata e gospodină, dacă știe să lucreze, spunând mamelor de băieți care fată ar fi mai potrivită pentru flăcăul lor. Dar și băiatul care cunoștea o fată o urmărea dacă este curată, dacă e gospodină, apoi le spunea părinților lui. Discutau și mergeau să vorbească și cu părinții fetei. Dacă cu toții erau de acord, se căsătoreau. Dacă nu, nu. Părinții nu dădeau voie să se căsătorească dacă unul dintre tineri nu le era pe plac. Cam acestea erau problemele discutate la pețit.

Acum tinerii se cunosc în alte contexte, cum ar fi discotecă, clubul, la diferite sărbători ale comunității și spectacole, în excursii sau în alte contexte prilejuite de societatea modernă. Nu se mai cunosc așa ca mai demult, din copilărie, ca să aibă timp să se studieze și să se acomodeze reciproc, să experimenteze mai întâi prietenia și apoi iubirea. Din cauza

preocupărilor zilnice, au tot mai puțin timp pentru a sta împreună și a se cunoaște bine, pentru a cimenta o relație pe termen lung.

O altă modalitate de educație a tinerilor, constituită tot ca rit preliminar căsătoriei, era și ceata de feciori (constituită din feciori de 16-20 de ani, în perioada sărbătorilor de iarnă), uneori având aparența unui grup de colindători. Scopurile erau legate însă și de formarea unei păreri despre fetele de măritat, mai ales cu ocazia colindatului, prilej de etalare a zestrei și a priceperii culinare a fetei. Dar pe parcursul anului, ceata desfășura și alte activități: organizarea jocurilor, băgarea în joc a fetelor, frecventarea șezătorilor și a zilelor onomastice.

O ceată specială este cea a Junilor Brașoveni, organizată cu prilejul Paștelui. A doua zi de Paște, junii se duc după ouă pe la fetele pe care și le-ar dori de neveste.

De toamnă-iarnă, fetele și feciorii se adunau seara la o casă, pentru a ajuta la diverse munci, a cânta, ori a spune povești, basme, snoave. Este vorba despre șezători, numite și furcării, danț sau sedenci, considerate de specialiști drept dovezi ale existenței unei cete feminine cu rolul pregătirii fetelor pentru viața de familie și cea conjugală. Din cauza dispariției funcției lor economice, dar și a schimbării modului de viață, varietății posibilităților de distracție și de informare, șezătorile au dispărut, fiind preferate întrunirile moderne.

Nedeile, desfășurate pe plaiurile montane, la confluența mai multor așezări, constituiau și ele un bun prilej de a lega cunoștință între tineri, dar și de a se efectua schimburi comerciale între oamenii din diferite ținuturi. S-au păstrat astfel denumiri precum „Târgul de fete de pe Muntele Găina” sau „Târgul sărutului de la Călineasa”, în Munții Apuseni. Excluzând ideea de târg de fete în înțelesul propriu, multe dintre aceste manifestări se constituiau doar în prilejuri publice pentru logodirea tinerilor care se aflau deja în vorbă „prin schimbare de năframe, numite credințe”¹ sau doar dându-și mâna.

În Bucovina, nunțile românilor sunt adevărate sărbători, care fac să se reunească întreg neamul mirelui și al miresei, mai ales la masa mare. Dacă vorbim despre nunta românească din această parte a țării, trebuie să spunem că, în zilele noastre, ritualul acesteia s-a simplificat mult, eliminând o mare parte a elementelor tradiționale. Acestea mai sunt,

¹ S. Fl. Marian, *Nunta la români*, pag 65.

totuși, prezente în nunțile „țăărănești” din orașele bucovinene și, mai adesea, la sate.

Schimbarea care a apărut se justifică prin lipsa de timp și de bani a omului modern (o nuntă tradițională dura între trei și șapte zile, cheltuielile fiind pe măsură), dar și printr-o schimbare de mentalitate, care a făcut ca valorile tradiționale să fie considerate perimate, iar ritualurile, inutile. De aceea, nunta bucovineană actuală a selectat elementele neapărat necesare acestui rit de trecere: luarea miresei de acasă de către mire (cu masa miresei, de cele mai multe ori), cununia religioasă și masa mare. Precedate, bineînțeles, de cununia civilă și logodnă, care, în multe cazuri, a încetat să fie o ceremonie aparte, ci a rămas o simplă discuție între cele două familii.

Și totuși, chiar și pentru comunitățile actuale, nunta tradițională reprezintă un spectacol, un obicei, un ritual demn de atenția și participarea comunității. Deși sunt tot mai rare și privite aproape ca un fenomen exotic, mai ales de către tinerii care nu cunosc tradiția și semnificația unor acte sau obiceiuri, nunțile tradiționale au un farmec aparte, amintind comunității de vechile sale tradiții și rădăcini.

Bătrânii povestesc că tinerii se cunoșteau la horă sau la bal, pe dealuri cu vitele, la clacă sau prin cunoștințe și apropiați ai familiei. Părinții aveau un cuvânt greu de spus în acceptarea sau nu a căsătoriei copiilor lor. Principalele criterii după care se alegeau mirii erau starea materială și calitățile fiecăruia dintre ei.

Acestea erau și principalele probleme care se dezbăteau la logodnă, pețanie sau înțelegere, mai ales între socri. Pentru că în Bucovina există obiceiul ca băiatul să vină la casa miresei cel puțin cu părinții săi, dacă nu însoțit și de un prieten-doi și rude apropiate, cu ceva vreme înainte de nuntă, pentru a o cere pe fată de la părinți, a stabili zestrea pe care o vor da cele două părți și data nunții.

Băiatul aducea, de obicei, băutură, iar familia fetei îi primea pe musafiri cu sarmale, supă, prăjituri. Și așa, în jurul mesei, se încingeau glume și discuții. Dacă băiatul era bun de gură, începea el vorba. Dacă nu, părinții fetei îi întrebau pe musafiri de ce au venit. Când problema zestre era tranșată, tinerii erau întrebați dacă și ei sunt de acord cu nunta și condițiile acesteia. Dar nu vorbeau împotriva părinților, ci încuviințau, cu capetele plecate. Nici acum nu lipsesc aceste discuții și negocieri, dar bucovinenii rar mai fac din ele o ceremonie; stabilesc totul „din mers”.

Un capitol special în cadrul riturilor premaritale îl constituie magia, performată cu scopul întemeierii, la vremea potrivită, a unei familii fericite. Aceste practici se făceau fie sub presiunea satului, fie de frica de a nu rămâne *fată bătrână* sau *flăcău tomnatic*.

Unele rituri magice de dragoste se performează la sărbători. De exemplu, la Anul Nou sunt o mulțime de practici de aflare a destinului. Printre ele se numără Vergelul sau vergelatul (Gorj), sculatul vitelor de către fete, prin lovirea animalului cu piciorul drept (se număra la a câta lovitură se ridică animalul, socotind că după atâția ani se va mărita fata). Alt obicei este Sânvăsăitul care constă în punerea a două boabe de grâu pe plita încinsă, crezând, prin analogie, că dacă boabele se vor împreuna, la fel se va întâmpla și cu tinerii. Alegerea, cu ochii legați, a unui par din gardul curții pentru a afla trăsăturile ursitului, prin analogie cu cele ale parului, luarea de busuioac din clopotul urătorilor și spălarea cu el pentru a fi dragă flăcăilor fata sunt alte practici magice la cumpăna dintre ani.

De Bobotează, fetele se rugau Maicii Domnului ca să-și viseze ursitul, băteau nouă mătânii, apoi se culcau, în tăcere. De asemenea, în unele locuri, își pun sub pernă o floare din cele cu care a fost împodobită crucea la Bobotează, tot pentru a-și visa ursitul. Dar mai multe sunt prevestirile onirice în care cred fetele aflate în căutarea ursitului. O parte sunt legate de sărbătoarea Sfântului Andrei, altele, de alte sărbători, pe care le-am pomenit mai sus.

De multe ori, refugiul în farmece și vrăji nu este o practică nevinovată, ci are în vedere răul și prejudicierea altei persoane. Ne referim aici la vrăjile “pe ursită” care au ca finalitate moartea soției celui ursit și împreunarea lui cu fata care a făcut vraja. În Bucovina se spune că în momentul morții, femeia vede fața celei care a omorât-o prin acest ritual. Dar mai sunt și alte practici magice „de despărțit”, de „furatul drăguțului” sau de „întoarcerea gândului”, asimilate, deseori, cu descântecele, dar aparținând, de fapt, categoriei vrăjilor. Se fac, de asemenea, farmece pentru ca fata să pară frumoasă și să atragă admirația flăcăilor, mai ales a celui iubit.

Pentru vrăjile de dragoste se folosesc obiectele cele mai apropiate de corp, cum ar fi cămașa, inelul (de cununie), lanțul de la gât, voalul sau oglinda în care s-a gătit mireasa etc. În fine, fata care vrăjește „nu numai constrânge pe feciori a se amorea într-însa, ci ea, luându-și adeseori refugiul și la spiritele cele necurate, ca acelea să-i vie întru ajutor și să-i

aducă ursitul cu nepusă masă de unde s-ar afla acela, îl necesitează nu numai s-o iubească, ci totodată s-o și ia de soție”¹.

Există, în fine, practici magice defensive, așa-numita magie albă, în care se folosesc fragmente de rugăciune sau obiecte sfințite, profanându-le, pentru înșelarea beneficiarului. Unele dintre acestea sunt făcute de fată, altele, de vrăjitoare și descântătoare specializate, ale căror reclame abundă și în presă, la televiziune, dar și din om în om. Aceste așa-numite “dezlegări de cununii”, de blesteme, de farmece, descântece pentru îndepărtarea făcăturilor sau alte practici performate de reprezentantele magiei stau sub semnul înșelării demonilor, ascunzându-și adevărata față sub semnul binelui.

Interesant este faptul că magia de dragoste a proliferat mult în ultimul timp, foarte multe persoane apelând la ea odată cu adâncirea crizei familiei și a iubirii în societatea noastră. O amăgire, un răspuns fals la problemele cu care se confruntă oamenii se află în practicile magice, care uneori oferă sau promit fericirea trecătoare și satisfacția în dragoste, al căror preț deosebit de mare îl au de plătit cei care apelează la ele, în cursul vieții pățind mari nenorociri, moartea fiind precedată de un chin prelungit, iar după moarte așteptându-le focul cel veșnic dacă nu se pocăiesc de acest păcat, nu se spovedesc și nu fac penitență după rânduiala Bisericii.

Asimilați de popor practicanților magiei sunt și preoții care oficiază alte dezlegări decât cele din cărțile de cult sau practică alte ritualuri și rânduieli decât cele aflate în Tradiția Bisericii. Din păcate, fascinați de “minune”, mulți oameni se reped la acești slujitori la doi domni, păgubindu-se duhovnicește și păgubindu-i și pe alții.

Ca o concluzie la riturile preliminale căsătoriei putem spune că societatea actuală oferă un amestec de nou și vechi, de tradiție și modernitate, de păgân și creștin. E tot mai greu a face diferența între bine și rău și a ține calea lui Hristos într-o lume aflată în multe feluri de criză, cu multe dorințe și pofte și puține idealuri, cu o viață care înseamnă mai mult trăirea momentului decât fericirea veșnică, cu oameni care mai mult cred în minuni decât fac nevointă creștină, cu o gândire în care scopul scuză mijloacele. De aceea și căsătoriile sunt puse mai mult sub semnul întâmplării, al satisfacției/potrivirii de moment între parteneri, oferind, de

¹ S. Fl. Marian – *Vrăji, farmece, desfaceri*, 1893, pag. 29.

multe ori, nu armonie, ci prilej de mucenicie și acesta disprețuit și curmat, în multe cazuri, prin despărțire.

Dacă până acum am pus față-n față tradiția și modernitatea în materie de rituri preliminare, ne propunem să analizăm în continuare, succint, principalele momente ale căsătoriei așa cum le concepe tradiția, dar și societatea zilelor noastre.

În societatea tradițională românească, pentru căsătoria tinerilor era absolut necesar consimțământul părinților și binecuvântarea lor, uneori părinții căsătorindu-i pe tineri chiar și fără voia acestora, dacă ei considerau că au aflat partenerul de viață potrivit pentru copilul lor. În familie, aveau prioritate la căsătorie fetele față de băieți, iar copiii de același sex se căsătoreau în ordinea strictă a vârstei, pentru a evita ca cei mai mari să rămână necăsătoriți.

Vârsta la care se considera că tinerii întrunesc calitățile pentru a se căsători era, la fete, 16-18 ani, chiar și mai devreme, iar la băieți, 18-20 de ani sau chiar mai mult, în funcție de când își încheiau stagiul militar. Fetele trebuiau să știe să facă treburile casnice (prepararea hranei, curățenie, confecționarea îmbrăcămintei), iar băieții, să se descurce cu gospodăria. De asemenea, pentru noua familie care se va întemeia, băiatul trebuia să aibă casă, iar fata să aducă lucrurile din casă (mobilă, covoare, vase etc). După ce se hotărâsc a se căsători, tinerii cer binecuvântarea părinților și caută, împreună cu aceștia și „oamenii de credință”, să afle informații despre cealaltă parte, privind averea, însușirile fetei sau ale flăcăului. După primirea binecuvântării părintești, se alege o zi potrivită pentru a pleca în pețit. Favorabile acestui eveniment erau socotite zilele de joi și duminică, restul fiind considerate nefaste.

La fată, în pețit, mergea tânărul cu părinții, câteva rude mai apropiate și staroștii (tălmaci, cercători, stolnici, ispititori, misiți, lehăi, barâșnici). Aceștia se alegeau dintre rude sau prieteni, căutându-se oameni de cinste, dintre fruntașii satului, „cu vorbă așezată și cu minte sănătoasă, care să știe cum să ia lucrul, pentru a face cinste satului și părinților flăcăului”¹.

Ajunși la casa fetei, după salutări, urări reciproce de sănătate și o scurtă convorbire generală, se aduce vorba despre adevăratul scop al vizitei, dar nu direct, ci prin orații rostite de cel mai de frunte dintre

¹ Elena Sevastos, „Nunta la români”, în *Literatură populară*, vol. I, Editura Minerva, București, 1990, pag. 153.

pețitori. Apoi aceștia cer ca să le fie arătată fata. Dar în locul ei se aduce o bătrână îmbrăcată în zdrențe, simbolizând povara muncilor casnice, dar și “cu funcție apotropaică, vizând înșelarea spiritelor rele, alungarea deochiului și a tuturor actelor de magie neagră”.¹ După ce fata este adusă, se cercetează dacă nunta este dorită de părinți, dar și de fată. Urmează înțelegerea părinților în ceea ce privește zestrea și data logodnei. Dacă tinerii nu erau din același sat, înainte de logodnă mai avea loc întâlnirea viitorilor cuscri la casa mirelui, pentru a se încredința că cele spuse în pețit sunt adevărate și a vedea ce lipsește din gospodărie pentru a-i fi dat ca zestre fetei. Se putea întâmpla ca ceea ce vedeau părinții fetei cu această ocazie să nu fie pe placul lor, iar atunci căutau o scuză potrivită, pentru a nu-și da fata. Uneori erau adevărate negocieri între cuscri pentru ceea ce le dădeau zestre copiilor.

În prezent, pentru că tinerii și chiar cuscrii se vizitează mult mai des înainte de căsătorie, aceste discuții au loc, în general, într-un cadru nonformal, nemarcat ritual, sau la logodnă, în cazul în care aceasta mai are loc, așa cum se întâmpla în comunitatea tradițională. Oricum, pețitul reprezintă o secvență rituală peste care se trece în comunitatea actuală.

Logodna, cunoscută și sub numele de încredințare sau schimbarea verighetelor, este următoarea secvență ritual-ceremonială prezentă în cadrul nunții. Este un fel de “pețire oficială”, în sensul că, la casa fetei, se adună, pe lângă miri și părinți, rude apropiate, prieteni, chiar și cu lăutari, alaiul fiind condus de un „svornic” sau „grăitor” care rostește, la poarta casei, o orăție asemănătoare celei din același moment al pețitului.

Din nou, fata dispare, băiatului fiindu-i adusă o bătrână sau un flăcău îmbrăcat în straie femeiești. Apoi este adusă și fata, iar invitații se ospătează și se veselesc.

Elementul central al ceremoniei îl constituie schimbul de inele simbolizând “legătura indisolubilă și credința reciprocă”². Este un ritual laic, oficiat de cel mai de vază dintre bătrânii prezenți, putând fi chiar preotul sau viitorul naș. Acest ritual constă în ascunderea inelelor într-un blid cu grâu, astfel încât inelul fetei să vină în dreptul feciorului și invers. Deasupra se mai pun bucăți de zahăr sau sare, busuioc ori pene, în credința că astfel tinerii vor avea în viață pâine și sare, traiul le va fi dulce

¹ Silvia Ciubotaru, *op. cit.*, pag. 172.

² Ivan Evseev, *Simboluri folclorice: lirica de dragoste și ceremonialul de nuntă*, Editura Facla, Timișoara, 1987, pag. 188.

ca zahărul, ușor ca pana și vor trage unul la altul cu dragoste, cum trage busuiocul cu dragostea.¹

Din momentul în care tinerii scot din blid inelele și le pun pe degetul inelar – fata, pe cel al feciorului și feciorul, pe cel al fetei – ei se numesc mire și mireasă, până după uncrop². După acest moment, în toiul petrecerii, cuscii se înțeleg asupra datei nunții, a alegerii oamenilor de încredere și a altor probleme care privesc ceremonia de nuntă.

Pentru înfăptuirea acesteia, era necesar și avizul comunității, a fi evitată înrudirea dintre miri, după trup sau a celei sufletești (cumătria, cumnăția, frații sufletești). De aceea, în trei duminici la rând, preotul striga vestirile, cunoscute și sub numele de strigări, vestiri, strigatul în biserică: „Vă vestesc că flăcăul NN al lui NN se căsătorește cu fata NN a lui NN. Cine are ceva de spus să-mi deie de știre”³.

Dacă nu era nicio piedică și „ieșeau vestirile”, continuau pregătirile de nuntă. În perioada dintre logodnă și nuntă, fata se gătea cu flori în păr, iar băiatul purta flori la pălărie. Pentru „a nu se întoarce logodna”, în acest răstimp, erau tot felul de interdicții, între care cea de a toarce sau de a merge pe la petreceri. Răstimpul dintre logodnă și nuntă era, de obicei, de două-trei săptămâni, putându-se prelungi dacă zestrea nu era gata sau dacă cele două familii nu dispuneau atât de repede de bani pentru organizarea nunții.

Dintre pregătirile pentru nuntă fac parte “împletitul sarmalelor”, la care se adună mai multe vecine, dar și coacerea pâinii, mai ales a colacilor, care se dau în dar în cadrul ritualurilor de nuntă. Și în prezent se mai păstrează în comunitățile tradiționale obiceiul de a se tăia un vițel și/sau porc pentru ospăț, preparându-se cârnați, caltaboș, lebăr, drob etc. Mai demult, când nunta se dăruia cu daruri în natură, nuntașii aduceau la casa mirelui cele de trebuință pentru ospăț. Socăcița era și încă mai este ajutată de vecine și prietene pentru a pregăti ospățul.

În societatea tradițională exista obiceiul ca femeile (rude sau vecine cu mirele) să contribuie și în natură pentru ospăț, fiecare cu ce putea: o găină, făină, zahăr, ouă etc. Astfel, era ușurată sarcina economică a familiei care pregătea nunta, fiind sporite, de asemenea, coeziunea socială, iubirea și sentimentul de întraajutorare între membrii comunității.

¹ Elena Sevastos, *op. cit.*, pag. 165.

² S. Fl. Marian, *Nunta la români*, pag. 132.

³ Simion Rusceac, *Nunta la români*, Editura Autorului, Cernăuți, 1929, pag. 10.

Nu în ultimul rând se aleg, în această perioadă, protagoniștii nunții. Nașii de botez ai mirelui sau ai ambilor tineri sunt și nași de cununie. Dacă aceștia sunt prea în vârstă sau au decedat, sunt puși ca nași copiii lor, relația moștenindu-se, ca și celelalte relații de înrudire. În ziua de azi există însă obiceiul de a-și lua nași străini, pentru a înmulți neamurile, sau tineri, ca să fie mai apropiați ca vârstă de miri și să le înțeleagă problemele mai bine. Există obiceiul de a avea chiar 20-30 de perechi de nași, obicei criticat de Biserică, deoarece devin rude atât ei, cât și copiii lor și nu se mai pot căsători.

În cele mai multe părți ale țării, nașul conduce nunta. De asemenea, nașii au un rol important în principalele momente ritual-ceremoniale ale acesteia, bucurându-se de onoruri din partea mirilor și a părinților acestora (daruri, cinste). Dar principalul lor rol este acela că sunt garanți ai căsniciei finilor, având și rolul de părinți spirituali ai lor, de îndrumători pe noua cale a familiei, datorând tinerilor sprijin și participare la momentele importante din viața acestora.

Se aleg, de asemenea, vorniceii (pârcălabi, chemători, vătăjei, diaveri, frați de mire sau de mireasă) și druștele (domnișoare de onoare) atât din partea mirelui, cât și din cea a miresei, dintre prietenii apropiați ai lor, sau dintre cei cu care au petrecut la horă. Rolul lor este de a-i chema la nuntă pe oameni, de a-i însoți pe miri în diferite momente ale nunții, de a-i ajuta la pregătirea darurilor și în alte momente preliminare ale nunții.

Vornicul mare, cunoscut și sub denumirile de staroste, colăcer sau stolnic, este cel care creează atmosfera specifică fiecărui moment al nunții. El trebuie să fie cel mai bun cunoscător al orașilor îndătinate (de conăcărie, la închinarea darurilor, la brad, la paharele dulci etc), orator dibaci, care să dea nunții avânt și veselie.

Ambii miri tocmeșc lăutari. Cei ai miresei își termină rolul odată cu ieșirea acesteia din casa părintească; ai mirelui cântă până ce se sfârșește uncropul¹. Prezența lăutarilor care întrețin veselia este indispensabilă nunților românești. Ei pot lipsi numai la cei care au fost căsătoriți sau dacă unul dintre miri este în doliu.

Datina românească mai necesită prezența la nuntă și a altor roluri ceremoniale, cum ar fi: socăcița (bucătăreasa), care organizează mesele, respectând ordinea felurilor de mâncare după tradiția fiecărei zone, călțunarii (rudele care duc plocioanele socrilor), cumnatul de mână (cel

¹ S. Fl. Marian, *op. cit.*, pag. 166.

care însoțește mireasa în diferite momente ale nunții, pocânzeicele (femei care constată fecioria miresei, a doua zi după nuntă).

Un moment important premergător nunții este pregătirea darurilor care au rol de pecetluire a înțelegerii, de mediere și unificare, cu scopul depășirii conflictului marital. Nunta românească este plină de momente în care principalii actanți își oferă, reciproc, daruri pregătite în vremea dintre logodnă și nuntă. În trecut, nașa cumpăra lumânările pentru cununie, găteala miresei și florile care li se pun în piept nuntașilor și mirelui. Mireasa pregătea năframele vătăjeilor, cămașă, brâu și năframă pentru mire, câte o cămașă pentru socri, cusută de mâna ei. Mirele îi cumpăra miresei balțul pentru cununie, o ladă de zestre, florile cu care se împodobeste, baticul pentru înhobotat. De asemenea, nașii cumpărau daruri pentru miri și reciproc.

Dar perioada de timp dintre logodnă și nuntă poate constitui și prilej de neînțelegeri între socri în privința zestre, răstimp în care unul dintre miri își poate găsi alt partener, considerat mai bun. De asemenea, pot fi luate în seamă vorbele rele ale răuvoitorilor, lucruri care pot duce la stricarea logodnei. Dacă acest lucru se întâmplă, atunci cel care desface logodna „este obligat a întoarce nu numai semnele de încredințare, ci și toată cheltuiala făcută de cealaltă parte”¹.

Însă dacă toate lucrurile merg bine, pregătirile continuă și urmează nunta, moment ceremonial care corespunde și el vremurilor moderne. Adaptările la timpul prezent constau în: diminuarea intervalului temporal de derulare a secvențelor ritual-ceremoniale care, în consecință, sunt eludate sau comprimate. Înlocuirea sensurilor rituale cu altele ceremoniale, profane, fac ca sensurile ceremonialului nupțial să migreze către spectacol. Practicile și obiceiurile ies de sub semnul magicului, dominând „tendința de adaptare a unor momente la condițiile vieții contemporane”². Apar obiecte și ceremonii noi (păpușa îmbrăcată în mireasă, tortul miresei etc.).

În societatea tradițională românească, nunta era socotită un ritual obligatoriu, fiind o mare rușine în fața comunității pentru părinții ai căror copii plecau de acasă fără nuntă. Copiii, la rândul lor, erau stigmatizați pe plan social dacă nu se supuneau rânduielii. Comunitatea, dar mai ales

¹ S. Fl. Marian, *op. cit.*, pag. 195.

² I. Meițoiu, *Spectacolul nunților: monografie folclorică* – Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă, Casa Centrală a Creației Populare, București, 1969, pag. 27.

preotul vegheau asupra respectării prescripțiilor creștine de conviețuire și mai ales asupra întemeierii de familii creștine.

Mutațiile suferite de ceremonialul nupțial popular au consecințe în plan social și teologic. Căsătoria nu mai este privită ca unirea sacră a bărbatului cu femeia, consecință a voinței divine, având caracter indestructibil și menire sfântă (de a se îndumnezei, unul prin altul, cei doi parteneri, de a naște și crește prunci buni). Ea este privită, în prezent, într-un mod mai libertin, de unde și divorțurile frecvente, dar și "alternativele" la căsătorie: conviețuirea liberă, homosexualitatea, prostituția etc. Dacă, în plan comunitar, nunta își păstrează funcția de rit de trecere, în plan teologic ea este Sfântă Taină.

Datoria păstorului duhovnicesc este de a-i face conștienți pe tineri de acest fapt, precum și de faptul că această Sfântă Taină sfințește iubirea celor doi și este destructibilă numai prin moartea unuia dintre parteneri. De asemenea, preotul le va vorbi tinerilor despre treptele iubirii, care, odată cu trecerea timpului, tinde către o iubire duhovnicească între parteneri. Dar pentru a se ajunge aici este necesară o maturizare și mai mult timp. Divorțul limitează accesul la treptele superioare ale iubirii, reducând căsnicia la unirea trupească. De cele mai multe ori, despărțirea se produce din motive care nu sunt duhovnicești sau canonice, având la bază, uneori, mici neînțelegeri sau nepotriviri referitoare la viața sexuală, la treburi casnice sau chiar la puncte de vedere diferite.

În adâncurile lor, oamenii societății tradiționale au înțeles Taina cununiei, indisolubilitatea ei, stigmatizându-i pe cei care „trăiesc necununăți”. Există, în popor, credința că omul nu numai că „nu sporește, dar trăind și lucrând fără legământul slujit la biserică, el păcătuiește și tot ceea ce vrea să clădească se năruie”¹. Căsătoria este considerată „intrare în rândul oamenilor”, în ordinea firii, a împlinirii personale.

De aceea, ritualul popular al nunții este deosebit de fastuos, la el participând, în trecut, toată suflarea satului. Este momentul în care membrii comunității și mai ales actanții principali ai nunții fac tot ce le stă în putere pentru ca mirii să se simtă, în momentul nunții, ca niște fii de împărați. Același rol are și ospățul îmbelșugat și darurile cu care tinerii sunt dăruți pentru a-și putea întemeia o gospodărie.

¹ E. Bernea, *Nunta în Tara Oltului*, în *Studii de folclor și literatură*, Editura pentru Literatură, București, 1982, pag. 82.

După ce mirii și socrii întocmesc o listă a celor pe care doresc să-i cheme la nuntă, chemătorii merg pe la casele lor și îi poftesc, acesta fiind un ritual obligatoriu. Chemarea se face în săptămâna premergătoare nunții, pornind de la cei mai de vază nuntași (nașii și socrii-mari) până la cei mai sărmani. Poftirea se face prin rostirea unei scurte orații în casa celor pe care vor să-i cheme la nuntă, după care chemătorii le întind plosca sau un pahar cu vin ori rachiu. Acceptarea sau nu a băuturii echivala cu acceptarea sau respingerea invitației la nuntă. Acum oamenii sunt poftiți la nuntă prin invitații scrise, telefonice, trimise prin poșta electronică etc, conservându-se, în parte, și forma tradițională.

În ajunul nunții, conform unei vechi tradiții, are loc alt schimb de daruri între miri, cu scopul mai marii apropieri dintre aceștia și al temperării conflictelor care pot apărea. Darurile pleacă mai întâi de la mire către mireasă și constau într-un batic, încălțăminte, colaci, fructe și dulciuri. Se trimite prin vornicea care rostesc, cu acest prilej, o orație, la casa miresei. Tânăra îi trimite mirelui o cămașă cusută de mâna ei, ȋtari, brău și o năframă. În prezent, această secvență poate lipsi sau este transferată către alt moment al nunții. Pe alocuri, se oferă daruri întregii familii, ca semn al „intenției de apropiere, ca marcă emblematică a dorinței fetei de a pătrunde și de a fi acceptată în noua familie”¹.

În cercetarea contemporană a obiceiurilor prenuptiale se constată mari schimbări de mentalitate, privitoare la conviețuirea dintre bărbat și femeie, ritualul nunții (atât sub aspectul tradițiilor populare, cât și referitor la săvârșirea Sfintei Taine, eficiența acestora fiind considerată de mai mică importanță decât era în viziunea comunității tradiționale). Mari sunt schimbările și în ceea ce privește atitudinea, așteptările și viziunea pe care o au tinerii unul despre celălalt, acestea ținând în prezent și de școală, situație socială și materială, dar cu alte repere decât cele din comunitățile tradiționale.

Consecința acestor fapte este și aceea că riturile premaritale tradiționale sunt deosebit de restrânse, în prezent, fiind chiar înlocuite de conviețuirea liberă, uneori mulți ani înainte de căsătorie. Apoi, dacă tinerii hotărăsc să se căsătorească, sunt reluate rânduielile tradiționale, mai rar în totalitate, mai adesea doar cele principale (logodna), modernizate și simplificate și ele.

¹ Ion Șeuleanu, *Poezia populară de nuntă*, Editura Minerva, București, 1985, pag. 155.

Marile schimbări care au dus către oficierea doar secvențială a riturilor premaritale și tind către eliminarea acestora din ceremonialul nunții duc la considerarea căsătoriei ca un act profan, lipsit de sacralitate și de importanța socială pe care o avea până acum câteva decenii în urmă. Din punct de vedere teologic, se remarcă punerea accentului pe cununia religioasă, considerată încă indispensabilă oficierii nunții.

Mutațiile care au survenit în aceste ritualuri, precum și tendința actuală către suprimarea multora dintre ele, schimbarea de mentalitate, diminuarea importanței sociale și a participării comunității la aceste ceremonii ne fac să ne punem problema conservării nunții tradiționale, măcar în forme pasive (film, fotografii, spectacol) dacă nu în situ.

Poate că misiunea cercetătorilor nunții contemporane ar fi și aceea de a duce un mesaj către tineri pentru a le arăta frumusețea nunții tradiționale, importanța ei în viața cuplului, precum și în societate, faptul că în cadrul și în cursul acestor ritualuri membrii viitorului cuplu se aflau într-o situație privilegiată, aceea de fii de împărat, așa cum Biserica îi încununează și ritualurile populare îi cinstesc. De aceea, discursul nostru se dorește a fi o pledoarie pentru nuntă - ceremonie populară, moment de bucurie și de împărtășire a bucuriei constituirii unui nou cuplu cu semenii, dar și a nunții ca Sfântă Taină, de unire sacră a bărbatului cu femeia și de sfințire și binecuvântare a iubirii lor. Pentru că familia care se va constitui va avea un rol însemnat în societate, dar și în viitorul acesteia, prin pruncii care se vor naște și vor crește, slujind societății și lui Dumnezeu.

VREMEA COLINDELOR LA ȘERCĂIȚA

Veronica Bogoiu,
Brașov

 iecare sfârșit de an calendaristic îi găsește pe locuitorii Șercăiței pregătindu-se cu nerăbdare să îngroape timpul cel vechi și „obosit” și să întâmpine timpul cel nou care urmează să se nască la cumpăna dintre ani. Șercăița, atestată documentar la 1584, este un sat de la poalele munților Făgăraș, în subzona etnofolclorică a Perșanilor, locuit de oameni vrednici, buni păstrători ai tradiției, peste care prezentul cu transformările-i de ordin social, cultural și economic a trecut mai blând. Acesta este unul dintre satele în care tinerii și vârstnicii deopotrivă continuă să pună în practică obiceiuri, ritualuri și ceremoniale, care chiar dacă și-au pierdut din semnificațiile inițiale, continuă să fie puternice mijloace de trăire emoțională. De aceea am considerat că Șercăița poate fi privit drept un sat-eșantion, unde se mai întâlnesc bătrâni cunoscători ai tradiției și tineri care preiau această valoroasă moștenire culturală, un loc ce încă mai oferă cercetătorilor un bogat material de studiu.

Studierea ceremonialelor care marchează trecerea de la un ciclu vechi la unul nou și a mutațiilor care au apărut în desfășurarea lor a constituit tema de cercetare pe parcursul mai multor campanii de teren, desfășurate din 2003 și până în prezent. Renovarea simbolică a timpului și a lumii corespunde cu ciclul sărbătorilor de renovare a anului, care începe cu Crăciunul și se termină cu Boboteaza. Răscrucea dintre cele două cicluri reprezintă un moment propice pentru punerea în practică a ritualurilor cu caracter divinatoriu și deopotrivă a celor cu caracter augural. De aceea, în centrul sărbătorilor de iarnă stă și în prezent ceata de feciori din sat, grupul de tineri chemat prin tradiție să dea viață riturilor și ceremonialelor de renovare simbolică a lumii.

Cetele de feciori sunt reminiscențe ale unor stăvechi rituri de inițiere masculină ce reprezintă „un fenomen complex, exemplu tipic de sincretism păgâno-creștin în care întâlnești, deopotrivă, ceremonialul de

trecere de la o categorie de vârstă la alta, rituri de inițiere, precum și rămășițele unor datini de purificare, similare Saturnaliilor romane, care apar astăzi în spațiul european numai la români, cu elemente și structură de tip arhaic”¹.

Obiceiul cetei de feciori este o parte importantă a unui ceremonial existențial, care mai presus de nunți, înmormântări și slujbe religioase, antrenează și implică în desfășurarea lui întreaga obște sătească, fără nicio excepție².

Ceata de feciori de la Șercăița se constituia înaintea Crăciunului, astfel încât tinerii să aibă răgazul să facă pregătirile materiale pentru colindat, dar mai cu seamă să învețe repertoriul de colinde. Spre deosebire de unul din satele vecine, Sâmbăta de Jos, unde în fiecare an colindă două cete de feciori, la Șercăița a colindat dintotdeauna o singură ceată luând la rând toate casele din sat.

Pentru buna desfășurare a pregătirilor și a întregii activități a cetei se impunea rezolvarea unor probleme de organizare, mai precis alegerea conducătorilor care să vegheze asupra feciorilor și acțiunilor cetei de la constituirea și până la desfacerea ei. Odinioară, în ceată erau primiți numai feciorii scăpați de armată, care în ziua Sfântului Nicolae se adunau laolaltă, împreună cu preotul care supraveghea alegerea prin vot secret a conducătorilor cetei. Cel care primea numărul cel mai mare de voturi era ales **vătaful** feciorilor – de obicei feciorii îl alegeau vătaf pe cel mai în vârstă dintre ei, un tânăr „dezghețat”, bun cunoscător al colindelor. Vătaful și **căpitanul** – feciorul ales să-i fie ajutor – supravegheau întreaga activitate a cetei de feciori, ei fiind și cei care instituiau regulile pe care ceilalți erau obligați să le respecte de-a lungul întregii perioade. Ceata își exercită astfel una din funcțiile sale cele mai importante, și anume aceea de educare a tinerilor în vederea însușirii de către aceștia a normelor de comportament, a „rânduiei” care guvernează întreaga existență a comunității. Astfel, feciorii care nu erau la gazdă când toca la biserică primeau „amendă”. Dacă vreunul dintre ei trecea de a doua grindă a casei și încă mai avea căciula pe cap, era penalizat. La fel se întâmpla și dacă în timpul mesei se stătea cu coatele pe masă „Când stăteam la masă, nu

¹ Ilie Moise, *Confreții carpatice de tineret. Ceata de feciori*, Editura Imago, Sibiu, 1999, p. 62.

² Traian Herseni, *Forme străvechi de cultură poporană românească. Studiu de paleoetnografie a cetelor de feciori din Țara Oltului*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977, p. 39.

aveam voie să avem decât palmele pe tăblia mesei. Dacă vreunul uitam și puneam câteodată și cotul, trebuia să plătim amendă. De obicei dădeam o sticlă de beutură”¹.

Feciorii își alegeau și doi **armași**, responsabili cu scosul fetelor la joc, atât în seara de Ajun, când mergeau cu colinda, cât și la celelalte jocuri dintre Crăciun și Sfântul Ioan, când erau obligați să le joace pe fetele ne jucate.

De problemele administrative ale cetei de fecior din Șercăița se ocupau **crâșmariul**, care avea cheile de la „chiminița cu beutură”, și **colceriul** care se ocupa cu strângerea colacilor și a cărnii, iar uneori ajuta mamele celorlați feciori care găteau pe rând în câte o seară la gazdă.

Ceata își mai alegea și un **controlor** care ținea evidența banilor primiți drept răsplată pentru colindat.

Tot în ziua Sfântului Nicolae feciorii își tocmeau și muzicanții cu lăuta din satul vecin, dar și doi oameni din sat numiți „iepe”, însărcinați cu strângerea darurilor primite la colindat.

Funcțiile feciorilor din ceată au rămas neschimbate, dar la începutul anilor '90 s-a schimbat modul de alegere a conducătorilor și feciorilor care dețin celelalte funcții importante. În prezent, feciorii nu au mai votat, ci și-au ales conducătorii în urma unei discuții deschise, renunțând chiar și la prezența preotului.

Un moment important îl constituie alegerea gazdei, nucleul întregii activități a cetei de feciori. În acest loc feciorii serveau masa, se adunau în fiecare seară pentru a învăța colindele și tot de aici porneau la colindat în Ajunul Crăciunului. Stăpânul casei devenea al „doilea părinte” pentru feciorii din ceată, fiind numit „Tatăl Feciorilor”. El era cel care asigura preluarea corectă a tradițiilor spirituale ale localității, însușirea corectă a normelor de comportament: „Feciorii nu se așezau la masă până ce Tatăl Feciorilor nu spunea Tatăl nostru”².

În ultima perioadă, feciorii și-au ales drept gazdă o casă nelocuită, renunțând implicit la masa în comun și la rolul pe care Tatăl Feciorilor îl ocupa în desfășurarea obiceiului. Mai mult de atât, în prezent este permis accesul fetelor în serile în care se repetă colindele, lucru interzis cu desăvârșire până atunci.

¹ Performer Nicolae Ciovică, 79 de ani, Șercăița, nr. 112, comuna Șinca Veche, cercetare din 2003.

² Performer Verginia Ciovică, 73 de ani, Șercăița, nr. 112, Șinca Veche, cercetare din 2010.

Colindul începe în Ajunul Crăciunului, așa cum „a fost lăsat dintotdeauna”: „Se colinda întâi și întâi la primariu’, apoi la notariu’, la popa, la învățători, la oamenii de seamă din sat. După aia feciorii luau casele la rând și colindau tot satul¹”. „Mesagerii fericirii” cu un important rol augural erau așteptați cu lămpile aprinse și porțile deschise la fiecare casă din sat, unde, prin colind, duceau nu doar vestea Nașterii Mântuitorului, ci și urări de sănătate și belșug. La Șercăița, repertoriul cetei de feciori cuprinde cinci colinde: colindul de fereastră - „Seara de-astă seară”, colindul de fată - „Jos în prundu-i, mărlui cu flori dalbe”, colindul de băiat - „Dar și Ion, bun bărbatu”, în funcție de ce era „pruncul ăl mic din casă”. În casele în care nu erau copii, feciorii colindau în cinstea casei și a gazdelor colinda „Ce-i în cinstea casei?”, iar după ce terminau de cântat și la ultima casă din sat, pe drumul de întoarcere până la gazdă, colindau „Coborât-a coborât”.

Mai mare era veselia la casele unde locuiau fete nemăritate sau neveste tinere, unde armașii jucau cu acestea o „Poșovoaică” sau o „Învârtită”.

Obiceiul colindatului nu a suferit modificări importante, singura schimbare fiind ordinea caselor la care se colindă și care acum este una aleatorie.

Urarea colindelor este întotdeauna răsplătită prin anumite daruri a căror semnificație s-a pierdut în mare parte. Darul pregătit în fiecare casă rămâne colacul anume copt pentru ceata feciorilor. Alături de colac se mai dau și o bucată de carne de porc și bani. Din banii adunați la colindat, feciorii plătesc muzicanții și organizează jocul din a doua zi de Crăciun. Jocul de altădată ținut în mijlocul satului a fost înlocuit cu balul de la căminul cultural.

Între Crăciun și Anul Nou, ceata de feciori se ocupă de organizarea jocurilor, iar în ultima zi a anului, feciorii umblă cu zoritul: „Ei merg prin sat cu lăutarii după ei și se opresc doar la casele unde sunt fete sau feciori. Se opresc la poartă și cântă «Viva, viva să trăiască/ toată stăpânirea noastră!», de trei ori, iar pe unde sunt fete, le mai joacă o țăără prin curte”².

Prezența feciorilor din ceată este remarcată și la sărbătoarea Bobotezei, când „Fac o bulboacă la râu, adică trag câte o staghilă de

¹ Performer Nicolae Ciovică, 79 de ani, citat.

² Performer Elena Trif, 70 de ani, Șercăița, nr. 140, comuna Șinca Veche, cercetare din 2007.

lemne de se-adună acolo apă. La marginea apei venea preotu' cu toată lumea de la biserică, făcea slujba de sfințire a apei și pe urmă arunca crucea în apă, de trei ori. Săreau câte doi, trei feciori din ceată și care prindea crucea, o săruta și zicea că în anu' ăla se însoară¹”. Obiceiul se păstrează întru totul și în prezent.

În prima zi după Sfântul Ioan, ceata de feciori se desface, atribuțiile acesteia legate de cele 12 zile dintre ani încetează și se mențin doar cele legate de celelalte obiceiuri de peste an. Desfacerea cetei este marcată de „jocul butoiului”, reminiscență a cultului dionisiac și a unor credințe și practici magico-religioase legate de băuturile fermentate², pus în practică de tinerii din ceată și în prezent: „Ziceam că jucăm butoiul. Ne chemam și drăguțele cu noi și mai făceam împreună o ultimă petrecere. În timpul petrecerii, urcau pe butoi câte doi feciori și jucau de numa' numa'”³.

Chiar dacă multe din funcțiile importante ale cetei feciorilor nu s-au păstrat și deși multe din semnificațiile unor ritualuri s-au opacizat în timp, acest obicei este în continuare pus în practică cu multă însuflețire de către tinerii din Șercăița. Trăirea actanților este cea care dă valoare acestui obicei, asigurându-i și prelungindu-i existența într-o lume aflată într-o continuă disensiune.

BIBLIOGRAFIE:

1. Caraman, Petru, *Colindatul la români și la alte popoare*, Editura Minerva, București, 1983.
2. Herseni, Traian, *Forme străvechi de cultură poporană românească. Studiu de paleoetnografie a cetelor de feciori din Țara Oltului*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977.
3. Meiu, Paul George, *Vin feciorii cu Turca!*, Editura Fundației Culturale Arania, Brașov, 2004.
4. Moise, Ilie, *Confrerii carpatice de tineret. Ceata de feciori*, Editura Imago, Sibiu, 1999.
5. Suci, Alexandru, *Nevoia actuală de ceremonial și ritual*, Editura Lux Libris, Brașov, 1998.

¹ Performer Maria Boeriu, 68 de ani, Șercăița, nr. 142, comuna Șinca Veche, cercetare din 2003.

² Traian Herseni, *op. cit.*, p. 304.

³ Performer Gheorghe Debu, 60 de ani, Șercăița, nr. 110, comuna Șinca Veche, cercetare din 2007.

NUNTA – TAINA CEA DIN VEAC ASCUNSĂ

Mariana Bordeanu,
Berevoești - Argeș

În titlu simbolic pentru un eveniment atât de important din viața omului – nunta.

Totdeauna m-am gândit că nimic nu poate fi mai curat, mai nobil și mai înălțător decât jurământul celor două inimi pline de dragoste, de speranțe și de pasiune. Și atunci, acest jurământ sacru nu este oare numai al lor, „taina”, misterul, secretul fericirii lor viitoare? În acest jurământ este tot sufletul lor; ei practic își dăruiesc unul celuilalt ceea ce au mai scump – inima, încrederea în iubirea absolută care-i va salva, îi va face să simtă cu adevărat că trăiesc și, mai ales, că-și pot împlini menirea pe acest pământ – aceea de a deveni un cuplu – cu trup și suflet – și de a avea urmași, rod minunat al acestei „taine”.

Referitor la vechimea acestui obicei – nunta – cu certitudine nu putem preciza o dată anume. Ea vine însă „din veac” și m-am gândit aici în primul rând la nunta binecuvântată de Mântuitorul Nostru, Iisus Hristos în Cana Galileii.

Iată de ce, de-a lungul secolelor, nunta a însemnat și înseamnă binecuvântarea dată în Sfânta Biserică pentru o legătură trainică; jurământul făcut este „până când moartea ne va despărți”, adică pentru totdeauna.

Obiceiul nunții la noi, la români, are niște rădăcini trainice, moștenite de la moși, strămoși, de mii de ani. Evenimentul în sine este plin de voie bună, de cântece și jocuri, ceea ce confirmă bucuria tuturor la unirea a două destine. Și atunci de ce „taina cea din veac ascunsă”? Tocmai pentru că jurămintele rămân ascunse în inimile celor doi îndrăgostiți pentru „veșnicie”.

Multe și variate au fost obiceiurile, tradițiile, ritualurile ce s-au succedat pe teritoriul țării noastre, ele fiind influențate de starea de spirit a comunității și de condițiile în care se desfășurau. Zona Muscelului de nord, în care se află și comuna Berevoești, are o zestre de obiceiuri, tradiții, datini cu care colectivitatea noastră vine din timpurile cele mai

vechi. Manifestările din viața satului nostru ce au loc în momentele trecerii omului prin viață: nașterea, botezul, nunta și înmormântarea devin un adevărat prilej prin care se pronunță specificul zonei.

Unele dintre tradițiile și obiceiurile locuitorilor satului nostru, de o mare frumusețe și de o deosebită valoare spirituală, sunt concentrate în jurul acestui eveniment important: nunta. Acest ritual vine din trecutul îndepărtat și s-a păstrat până în zilele noastre, cu mici modificări datorate evoluției populației și emancipării educaționale și intelectuale. Ritualul nunții a fost influențat și de schimbările politice petrecute în timpul diferitelor regimuri (regat, comunism, democrație), având manifestări generate de condițiile impuse în diferite etape ale evoluției pe scara cronologică. În timpul regatului se deosebeau nunțile clasei bogate de cele ale clasei săracilor, mai ales prin lada de zestre și foaia de „dotă”, dar și prin grandoarea nunților bogaților în comparație cu mica „zestre” a celor săraci. Sunt dovezi care vorbesc despre tocmeala nunții, întocmirea foii de zestre, tocmeala lăutarilor, dar mai ales despre desfășurarea ritualurilor nunții pline de veselie și horele pline de viață, începute de flăcăi îmbrăcați în cioareci peste care purtau cămăși frumos cusute cu motive naționale, încinși cu un brâu cusut în casă, iar în picioare cu opinci, care prindeau viață la auzul cântecelor slobozite de lăutari. Lângă ei se prindeau fetele, în frumoasele lor costume populare cusute chiar de ele în cadrul șezătorilor, iar mai apoi se prindeau în joc și bătrânii satului care băteau pământul în ritmul melodiilor, arătând că și ei sunt pe acolo.

Odată cu depănușatul porumbului, și iarna, când nu mergeau la câmp, oamenii organizau șezătorile. Acestea se desfășurau la o casă, în afara zilelor de marți și joi, de toamna până primăvara, atunci când nopțile erau lungi. Aici se adunau fete, băieți, femei, bărbați și lucrau (torceau, depăneau, țeseau și coseau), vorbeau, glumeau și chiar jucau la sfârșitul șezătorilor. Nunta își avea originile de nenumărate ori în șezători. Este un eveniment plin de emoții la care visează orice tânăr. Nunta are o serie de momente ce țin de obiceiuri și tradiții care trebuie respectate. Obiceiurile de nuntă sunt diferite de la o zonă la alta. Ele sunt însemnate, iar succesiunea lor trebuie respectată. În satul nostru nunta s-a menținut în timp fără să sufere prea multe schimbări.

După ce s-au încheiat unele relații între doi tineri, băiatul trebuie să meargă la fată să o „pețească”, să ceară încuviințarea părinților de a le lua fiica în căsătorie.

La încheierea logodnei, între părinții fetei și părinții băiatului se întocmește o foaie de zestre care cuprinde: loturi de pământ, animale, obiecte de îmbrăcăminte, obiecte pentru amenajarea casei, bani (galbeni). Acestea sunt dăruite fetei de către părinții ei. Într-o ladă de zestre erau aranjate lucrurile fetei, din care nu lipseau: marama, legătoarea, costumul popular. Apoi urmează alegerea nașilor. Nașii de cununie vor fi nașii de botez ai mirelui. Dacă tinerii vor să-și aleagă alți nași, cum se mai întâmplă astăzi, trebuie să meargă la nașii băiatului să le ceară permisiunea, altfel căsătoria lor va fi urmărită de ghinion toată viața, ajungând la despărțire. Nașii, părinții spirituali, sunt cei care îi îndrumă pe tineri în viața familială, îi sfătuiesc atunci când au probleme și sunt alături de ei „la bine și la greu”.

Încep pregătirile de nuntă. Prietenii ginerelui se strâng cu o zi înainte – sâmbătă – și pleacă „la brad”, îl pun la porțile miresei, nașilor și ginerelui. Bradul simbolizează prosperitate, „viața veșnică” a celor doi miri și vestește nunta. Sâmbătă-seara, ginerele împreună cu invitații lui pleacă în sat, însoțit de lăutari, spre casa nașilor, pentru a le duce plocon. Acesta este pus într-un coș de răchită împodobit cu un prosop frumos cusut și constă în alimente, băuturi și un plic cu bani. Fratele de ginere și sora de ginere duc acest coș și îl oferă nașilor. Acolo toți invitații sunt tratați cu dulciuri și băuturi alese. Cu toții pleacă la căminul cultural unde are loc o seară încununată de dans „La Brad”. Aici tinerii necăsătoriți împodobesc un brăduț cu ciucuri roșii și albi, semn că ginerele își ia rămas-bun de la feciorie. Mireasa împreună cu domnișoarele de onoare își organizează separat petrecerea împreună cu invitații ei.

A doua zi, la casa ginerelui sosesc flăcăii din sat pentru a-l bărbieri pe mire. Aceasta simbolizează trecerea mirelui de la flăcău la bărbat. Mirele pregătește buchetul de flori pentru mireasă și pentru nașă. Apoi alaiul pleacă spre casa nașilor. Nașii cumpără o eșarfă pentru mireasă, lumânările și o geantă pentru a strânge darul oferit de meseni. Are loc o mică petrecere la nași, după care se pleacă la casa miresei. Aici, mireasa este aranjată de către domnișoarele de onoare (culoarea albă a rochiei de mireasă simbolizează virginitatea), așteaptă alaiul condus de ginere și nași însoțiți de lumânările frumos împodobite. Ajunși la poartă, ginerele și fratele de ginere își schimbă hainele și acesta pornește în căutarea miresei care este ascunsă. Mireasa îi oferă beteala fratelui de ginere și este condusă la poartă pentru a-și primi alesul inimii, nașii, precum și pe ceilalți invitați. Ginerele oferă buchetele de flori miresei și nașei.

Domnișoarele de onoare oferă betele celorlalți invitați, în timp ce mireasa le oferă nașilor, socrilor și rudelor.

După ce tinerii își cer iertare de la părinți pe când lăutarii interpretează „Ia-ți, mireasă, ziua bună!” se dansează „Hora Miresei”, prilej cu care soacra-mică împarte daruri nașilor, socrilor, ginerelui și rudelor apropiate. Apoi, nașa rupe un cozonac deasupra capului miresei și sub formă de cruce este aruncat invitaților, tinerilor care vor să se căsătorească curând.

Nuntașii pornesc spre biserică însoțiți de lăutari, într-o anumită ordine: o domnișoară de onoare și un cavaler (care trebuie să aibă ambii părinți) care vor ține lumânările, apoi mireasa și nasul, mirele și nașa, socrii-mari, socrii-mici, invitații.

Cununia religioasă are loc în biserică și este oficiată de unul sau mai mulți preoți care sunt răsplătiți cu o cotizație din partea nașilor. La sfârșitul slujbei, mirii ies din biserică în timp ce invitații aruncă grâu și orez pe deasupra lor, în semn de bogăție. Se merge la local (cămin cultural, cort) pentru a se desfășura „masa și dansul” organizate de cei doi tineri. La intrare, nuntașii sunt serviți cu șampanie și pișcoturi. Urmează valsul miresei – dansul aparține numai tinerilor căsătoriți.

Furatul miresei este un obicei plin de umor. Mirele trebuie să o găsească și să plătească pentru a-și putea recupera mireasa. Se fac declarații de dragoste.

Tortul de nuntă se taie la sfârșitul distracției, când se cântă „La Mulți Ani!” și din nou se fac urări tinerilor. Urmează scoaterea voalului miresei și înlocuirea cu o eșarfă roșie dăruită de naș. Aceasta simbolizează trecerea miresei de la „fată” la „femeie”. Apoi mireasa se întoarce cu spatele la grupul de fete nemăritate și le aruncă buchetul. Fata care-l prinde este cea care se va mărita prima (în același an). După aceea urmează darul oferit tinerilor căsătoriți de către nași, socri, rude, invitați.

Când ajung acasă, mirele trebuie să treacă pragul casei cu mireasa în brațe. Nunta se încheie.

Obiceiurile, tradițiile, ceremonialul de nuntă formează tezaurul sufletului românesc și avem obligația de a le păstra și duce mai departe cu sfințenie.

CEREMONIALUL VEDREI ÎN CADRUL OBICEIULUI NUNȚII LA VLĂDEȘTI-MUSCEL

Diana Cristina If. Brănescu,
Vlădești, Argeș

*El frumos și ea frumoasă / Două fire de mătăasă,
Să le stea noroacele / La toate soroacele,
În toate ogoarele / Să le fie soarele.*

(Tudor Arghezi)

Ele mai importante momente din viața noastră sunt nașterea, inițierea, nunta și înmormântarea, care antrenează tot neamul și chiar marea colectivitate satească ori comună.

Nunta este, dintre ele, cel mai complex obicei care consfințește căsătoria ca eveniment de trecere a tinerilor la o nouă etapă de viață. Ea este un măreț spectacol popular, care are ca *actori*: mirele, mireasa, nunii, socrii, frații de ginere și de mireasă, vorniceii, lăutarii, mesenii, spectatorii.

Dacă odinioară dura mai multe zile, astăzi obiceiul, datorită condițiilor istorico-sociale, cunoaște la Vlădești, ca și în multe localități muscelene și argeșene, o restructurare manifestată atât ca durată, cât și ca bogăție a momentelor sale. Majoritatea nunților nu mai durează trei-patru zile, ci doar o singură zi și aceasta este sâmbăta, pentru ca oamenii să aibă la mijloc a doua zi, duminică, spre a se odihni în vederea începerii lucrului luna. Au apărut unele momente ceremoniale noi cum ar fi *tortul miresei*, dar cele mai multe au rămas doar în amintirea celor vârstnici: *peșitul, logodna, fedeleșul, bărbieritul mirelui, orația, masa mică*.

Am adăuga la cele de mai mult dispărute pe cel al *vedrei*, care se desfășoară duminică-dimineața, în prezența fetelor și flăcăilor invitați la casa ei de către mireasă, sâmbătă-seara, adică atunci când s-a gătit bradul.

Mireasa trece prin urechile unei vedre un prosop frumos cusut cu mâna ei, agață de-o ureche doi covrigi și de cealaltă un buchet de busuioc. Împreună cu fratele de mireasă – un băiat cu amândoi părinții în viață – ridică vadra cu ajutorul prosopului, ținând fiecare de câte un capăt și, însoțiți de lăutari și tineri, merg la cea mai apropiată fântână (puț).

Se umple vadra de trei ori cu apă, pentru ca mireasa să o verse tot de atâtea ori, folosind doar piciorul. După aceasta, întregul alai se îndreaptă spre casă cu vasul plin, în care fratele de mireasă a aruncat o sumă de bani, în monede. Au loc trei opriri cu prilejul cărora se rotește hora tot de trei ori. Cum se ridică vadra, fetele vin să calce în locul unde a fost ea așezată, în credința că se vor mărita în curând.

Acasă, în timp ce tinerii și tinerele învârtesc hora în jurul vedrei, sunt stropiți de mireasă cu ajutorul buchetului de busuioc înmuiat în apă, ca să se căsătorească mai repede și să aibă noroc.

La sfârșitul ceremonialului¹, banii din vadră sunt luați de către lăutari, prosopul este al fratelui de mireasă, iar din covrigi gustă toate fetele candidate la măritat.

Vadra nu se golea oricum. Prima dată se împingea cu piciorul mai forțat, înainte, spre răsărit. A doua oară se vărsa spre miazăzi și a treia oară spre miazănoapte, astfel încât urma lăsată de apă pe pământ să aibă forma unei cruci. Iar stropitul cu apă începe prin a se face spre cele patru puncte cardinale, în ordinea est, apus, sud și nord, ceea ce dă naștere la semnul Sfintei Cruci atunci când ne închinăm, și apoi se udă tinerii.

Când au apărut vasele din metal (tablă), în locul vedrei s-a folosit și găleata².

Pe parcursul drumului, atât la ducerea spre fântână, cât și la întoarcere, lăutarii, chiar și tinerii, cântau în cor, printre altele, piese folclorice specifice momentului:

*Foaie verde și-o alună,
Ia, mireasă, vadra-n mână
Și hai cu ea la fântână,
Să aducem apă bună,
Apă bună și sfințită,
De la Domnul dăruită;
Să stropești ograda-n jos,*

sau

*Să-ți vie mire frumos!
Să stropești ograda-n sus,
Să-ți vie mire ajuns!
.....
Haideți, fete, alergați,
Stropi de apă s-apucați,
Iute să vă măritați!*

¹ Informatoare care au participat direct la acest ceremonial, la nunta lor, ca mirese: Viorica I. Vâlcoci, 82 de ani, și Marioara N. Tudor Mateescu, 87 de ani, satul Vlădești, 12 aprilie 2010. Alți informatori: Valentin N. Ilincescu, 84 de ani, și Veroana M. Tănase, 78 de ani, din satul Vlădești, Joița Gh. Arsene, 77 de ani, din satul Coteasca, 23-24 aprilie 2010.

² Informatoare: Viorica V. Dragomir, 80 de ani, satul Coteasca, 27 martie 2010, și Maria «Mița» I. Cicu, 98 de ani, satul Vlădești, 24 aprilie 2010.

*Foaie verde și-o alună,
Hai, mireasă, la fântână,
Cu fete, flăcăi de mână!
Ia vedrița din pridvor,
Cu prosop cusut cu flori,
Cu buchet de busuioc,
Care aduce noroc!
Mireasă-a miresei,
Din grădina florilor,
Scoate apă de trei ori*

*Și stropește-n patru zări!
Aruncă spre Sfântul Soare,
Băieții să se însoare!
Aruncă spre cele sfinte,
Fetele să se mărite,
Dar de părinți să nu uite!
Și să trăiești viață bună,
Cum e apa din fântână!
(Cum curge apa-n fântână!)¹.*

Se cunosc mai multe variante ale acestui moment al nunții în diferite localități muscelene și argeșene.

Astfel, în satul Piatra, comuna Stoenеști, înainte de a pleca la fântână, socrii-mici pun în vadră patru mere și bani, iar la întoarcere, tinerii care au însoțit mireasa sunt puși la masă².

La Brăduleț³, oprirea cu vadra plină spre casa miresei are loc doar o singură dată.

Acest ritual în jurul vedrei este cunoscut și în unele sate din județele vecine ale Argeșului: **Olt**⁴ și **Vâlcea, localitățile Lovișteș⁵ și Dianu⁶**.

Momentul *vedrei* cu ceremonialul său era cândva practicat cu sfîințenie, dar este greu de găsit în concepția informatorilor noștri de astăzi în ce constă semnificația lui.

- *De ce se învârte hora de trei ori și de ce tot atâtea opriri la întoarcerea de la fântână?* este întrebarea noastră, la care cei intervievați ne răspund cam la fel:

- *Așa era obiceiul la noi!*

¹ Informator: Ion V. Stroe, profesor pensionar, 66 de ani, satul Vlădești, 19 aprilie 2010.

² Nicu Ștefan, *Piatra - un sat din Argeș. Monografie*, Ediție îngrijită de Gheorghe Deaconu, Editura Almarom, Râmnicu Vâlcea, 2001.

³ Dorin Alicu și colab., *Comuna Brăduleț. Studiu monografic complex*, Editura Eurodidact, Cluj-Napoca, 2003.

⁴ Constantin Stancu, Vasile Panțiru, *Nunta la români*, Asociația de învățământ „Țara de Sus” Vatra Dornei, Editura K. M. L., Pitești, 2008, pag. 277.

⁵ Constantin Stancu, Vasile Panțiru, *op. cit.*, pag. 313.

⁶ Mihaela Ciuculescu, „Dinamica obiceiurilor de nuntă în satul Dianu”, Vâlcea, în „Caiete Folclorice Argeș”, vol. II, Centrul Creației Populare Argeș, Asociația folcloriștilor argeșeni „Constantin Rădulescu-Codin”, Pitești, 1998, pag. 56.

- *Așa am pomenit!*
- *Așa era pe vremea mea!*
- *Așa a fost la nunta mea!*

În ceea ce privește folosirea vedrei în loc de alt vas, doniță spre exemplu, am primit un răspuns de la cineva¹:

- *Pentru că vadra e mai mare și poate fi luată de două persoane.*

La întrebarea *De ce mireasa trebuie să verse vadra cu piciorul și nu cu mâna?*, răspunsurile au fost:

- *Nu mai știu!*
- *Așa am moștenit!*
- *La toate nunțile așa se făcea!*

Și o argumentație² mai clară:

- *Așa trebuie! Fata să se priceapă la toate!*

Alte răspunsuri legate de apa din vadră:

- *Apa arată ca mireasa să fie curată ca apa!*
- *Apa se varsă pentru că după ce te speli, e murdară!*
- *Prosopul se folosește la șters atunci când te speli cu apă!*
- *Cu apa se spală păcatele!*
- *Se stropește cu apă ca să fugă duhurile rele din casa tinerilor!*

La acestea noi am adăuga:

Apa este viață. Se folosește în orice împrejurare. Apa e vindecătoare.

Ea produce creșterea, evoluția, trecerea treptată dintr-o etapă a vieții în alta. Fără apă n-ar mai fi posibilă schimbarea moarte-viață.

Ceremonialul *vedrei* nu mai este astăzi cunoscut decât de bătrâni, de cei tineri care au luat contact cu aceștia și de specialiști.

Deși a dispărut ca practică în obiceiul nunții, trebuie să-l consemnăm atât pentru piesele folclorice legate de el, cât și pentru faptul că dă naștere la o multitudine de semnificații și interpretări care demonstrează bogăția sufletească și ingeniozitatea țaranului român, concepția sa de viață.

¹ Informatoare: Marioara N. Tudor Mateescu, 87 de ani, satul Vlădești, 23 aprilie 2010.

² Informator: Valentin N. Ilincescu, învățător pensionar, 84 de ani, satul Vlădești, 24 aprilie 2010.

ASPECTE ALE LIMBAJULUI POETIC ÎN LIRICA DE ORIGINE RITUALICĂ

Maria Chivereanu,
Pitești, Argeș

In cultura populară tradițională, obiceiurile formează un capitol important, fiindcă întreaga viață a omului, munca lui dintr-un an și diferitele lui ocupații, relațiile cu semenii și cu întruchipările mitologice erau întrețesute cu obiceiuri. Trebuie precizat că în folclorul românesc există un bogat capitol de literatură orală legată de sănătatea omului sau a altor ființe. Este vorba despre lirica de origine ritualică, „o formă de introducere în misterul cultic” (P. Ursache, 1976, p. 69), cunoscută sub denumirea de descântece, farmece, vrăji. Asemenea creații orale, născute în condiții istorico-sociale specifice unor perioade, mai păstrează și astăzi mărci ale poeziei primare.

Cât privește actualitatea acestei categorii folclorice, trebuie precizat că unii cercetători care au studiat decântecele exclusiv ca text literar îl apreciau ca gen care și-a încheiat cursul: „Pierzându-se din ce în ce mai mult, până la totala ei dispariție, încrederea maselor în descântece ca medicație, ele vor rămâne în formele cele mai izbutite, ca vechi piese de artă, grațioase și terifițe în același timp, la fel ca măștile ce însoțeau odinioară ritualuri, la fel ca statuetele de idoli ale populațiilor preistorice, ca și colindele profane cu substrat păgân străvechi” (Ov. Papadima, 1968, p. 348).

Trebuie precizat că acest domeniu al creației populare poate fi privit într-o dublă perspectivă, „ca text poetic și gen de poezie rituală integrată, ca rit verbal, unui complex magico-terapeutic tradițional ce perpetuează reprezentări și practici străvechi” (A. Rujan, 2006, p. 9).

Perspectiva contextuală și funcțională asupra categoriei descântecelor oferă instrumente de mare finețe și adecvare la nivelul analizei stilistice, a poeziei și poeticii acestui gen. Analiza bogatelor materiale culese de cercetători a putut duce la delimitarea tipurilor de discurs pe care îl întâlnim la nivelul textelor de descântec. În opinia lui Gh. Vrabie, subtipurile de discurs vizează: a. Discursul invocativ; b. Discursul imperativ; c. Fabulativ; d. Mixt.

Așadar, prima secvență o formează fraza nominală care are drept finalitate imprimarea notei lirice acestui tip de discurs. Exprimarea se realizează prin intermediul vocativului, ca de exemplu: *Tu, argintule, fiorosule, ruginitule!* (Gh. Vrabie, 1978, p. 193). De asemenea, s-a constatat că „secvența primă a acestui tip de discurs o constituie numele bolilor: *Bubă-albă, bubă-neagră...* extinse la nesfârșit” (*Ibidem*).

Pentru a ne referi doar la câteva aspecte stilistice puternic subliniate în textele de descântec – procedeul enumerației și invenția verbală – se poate constata, în legătură cu prima, că dincolo de efectul stilistic de intensificare, aceasta are următoarea valență, și anume, „inducerea unei stări de hipnoză verbală, efect al monotoniei și al ritmului rostirii, a somnului conotat simbolic, din care bolnavul urmează să se desprindă curat și luminat, ca trezit la o nouă viață” (A. Rujan, 2006, p. 12). Pe lângă situația prezentată mai sus, prin folosirea ei se asigură epuizarea naturii răului, cât și anihilarea lui.

Ca figură de dicțiune, enumerația își justifică prezența tocmai prin funcția acestei poezii. În acest context putem vorbi de o enumerație cumulativă, iterativă, amplificatoare sau evolutivă. S-a precizat, de asemenea, că în centrul acestor procedee este așezată hiperbola, exprimată fie printr-o retorică a numărului: *Soare sec, tu ai 99 de surori,/ Să vie toate să ia/ Câte 99 de dureri,/ Câte 99 de înțepături,/ Câte 99 de cuțite!* (*Ibidem*), fie printr-o înșiruire ca următoarea: *Cine a făcut cu o mână,/ eu desfac cu două,/ cine a făcut cu două,/ eu desfac cu trei* (Gh. Vrabie, 1978, p. 195). Ca atare, sesizând acest fenomen, unii cercetători au afirmat că o astfel de enumerație, precum cea din ultimul exemplu, „implică paralelismul ascendent” (*Ibidem*).

Cât privește marea capacitate de invenție verbală sesizată în specia descântecului, se poate afirma că exprimă „nu numai gradul de stăpânire a limbajului, ci are o funcționalitate mult mai complexă: între altele, rolul de a spori gradul de ermetism al incantației ritualice, de a activa prin limbaj resorturi cu eficiență magică” (C. Burghele, 2000, p. 32). S-a afirmat în literatura de specialitate, cu acest prilej, că „funcția rituală cea mai importantă pare a fi, însă, aceea de a marca, la nivelul textului, reiterarea mitului creației aplicat la destinatarul descântecului: în practicile magice, ieșirea persoanei din starea de rău existențial nu este văzută ca o vindecare a părții bolnave, ci drept o renovare a întregii ființe, o re-creare a ei după arhetipul facerii divine a omului, astfel încât creațiile verbale unicat devin, alături de alte mărci textuale (formula finală, de

exemplu), purtătoare ale unei încărcături magice majore, ale unei prodigioase potențialități, asemănătoare începutului de lume” (A. Rujan, 2006. p. 13).

A doua secvență surprinsă în discursul invocativ o constituie fraza verbală, exprimată cu ajutorul verbelor la conjunctiv, ce imprimă mesajului ideea de dorință, ce implică o topică indirectă liberă.

În aceeași ordine, discursul imperativ implică o suită de secvențe care denotă fantezia colportorului. Secvența verbală, de exemplu, este investită cu un caracter retoric atâta vreme cât discursivitatea persuasivă reiese dintr-o enumerație sinonimică: *Ieșiți, aruncături,/ieșiți făcăături,/ ieșiți țipături,/ieșiți junghiuri!* (*Ibidem*, p. 31). Într-un astfel de descântec se poate observa cum ideea verbală este reluată de negație, înțelesul rămânând același: *Nu face dureri,/Nu face supărări,/Nu face strășnicie,/Nu face mânie!/Nu da dureri,/Nu da supărări,/Nu da minte necuviincioasă!* (A. Rujan, *op. cit.*, p. 32).

La o altă analiză se poate constata că secvenței imperative îi urmează una nominală, exprimată eliptic în cele mai numeroase cazuri: *Să pieriți/ Din cap, de sub cap, /Din păr, de sub păr,/Din creieri, de sub creieri,/Din urechi, de sub urechi...!* (*Ibidem*, p. 32).

În ceea ce privește discursul fabulativ, trebuie subliniat că expunerea ia turnură narativă, hiperbolică de regulă. Ca atare, secvența dialogată constituie partea centrală, cheia expunerii înseși.

Poezia descântecelor fiind fondată pe un sistem retoric formează, așa cum nota Gh. Vrabie în *Retorica folclorului (poezia)*, „sarea care-i dă gust literar” (Gh. Vrabie, 1978, p. 201). Ca atare, toate descântecele fac uz, alături de enumerație și de hiperbolă, de figuri de stil descrise ulterior, și de epitet și într-o mare măsură de comparație. Prin urmare, problema epitetului a fost dezbătută de iluștri teoreticieni ai antichității care afirmau „că fără epitete vorbirea pare goală și oarecum neîngrijită. Prea multe epitete, însă, o împovărează totuși, căci vorbirea ar deveni lungă și încărcată” (*Ibidem*, p. 101). De acest adevăr s-a bucurat și poezia populară, deoarece sunt unele genuri în care epitetul apare mai frecvent atâta timp cât funcția ei o cere.

Specialiștii în domeniu identifică mai multe tipuri de epitete, cel restrictiv, de exemplu, fiind întâlnit în poezia orală. *Buba* dintr-un descântec este *albă, roșie, neagră, vâcească, câinească, șerpească, românească*, aceste cuvinte - adjective calitative - sunt folosite în scop magic și exprimă gradul zero al limbii.

Poezia descântecelor cunoaște comparația obiectivă, introdusă prin ca: *Să rămâie curat, luminat,/ca argintul cel lăsat;/Să rămână cum l-a lăsat Dumnezeu;/Să rămână curat, luminat ca floarea câmpului;/ Să rămână curat, luminat/Ca steaua din cer,/ Ca roua de pe câmp,/Ca busuiocul din flori!* (A. Rujan, 2006, p. 69).

Trebuie subliniat că în descântece, comparația fiind asociativă, dezvoltă împreună cu enumerația discursul specific acestor creații orale, constituind cel mai bun semn al arhaicității acestora.

Concluzionând, se poate constata că textele de descântec, alături de celelalte creații lirice ale literaturii orale, dezvoltă prin arta cuvântului forme poetice ridicate la rang de operă artistică.

BIBLIOGRAFIE:

1. Burhele, Camelia (2000), *În numele magiei terapeutice*, Zalău, Editura Limes.
2. Papadima, Ovidiu (1968), *Literatura populară română. Din istoria și poetica ei*, București, Editura pentru Literatură.
3. Rujan, Adriana (2006), *Folclor poetic din Argeș - Descântece*, Pitești, Editura Alean.
4. Ursache, Petru (1976), *Poetică folclorică*, Iași, Editura Junimea.
5. Vrabie, Gheorghe (1978), *Retorica folclorului (poezia)*, București, Editura Minerva.

OBICEIURI DE MOARTE ÎN LOCALITATEA VĂDĂȘTRIȚA

Elena Ciupitu, Melania Velica,
Slatina, Olt

iața omului se scurge fără întrerupere și fără putință ca cineva s-o oprească, s-o dea înapoi precum acele ceasornicului.

Grija omului pentru desfășurarea întocmai a obiceiurilor la înmormântare și uneori pregătirile și cheltuielile făcute înainte, în timpul și după înmormântare, le depășesc cu mult pe cele efectuate la alte momente de răscruce din viața sa, nașterea și căsătoria. Dotați cu mai multă înțelepciune dăruită de către Dumnezeu, dar cu o absență desăvârșită a cunoașterii și a aplicării cercetării medicale, boala era considerată prevestitoare de moarte, în credințele populare fiind precedată de anumite semne de care trebuia să se țină seamă.

Semne prevestitoare de moarte:

Animale domestice reprezentate de către câine, care atunci când hăuie, prevestește moartea cuiva apropiat sau o pagubă în gospodăria respectivă.

Din rândul păsărilor domestice, atunci când găina cântă cocoșește, este, de asemenea, rău de moarte. Pentru îndepărtarea acestuia, se introduce găina într-un sac cu un toporaș lângă ea și se aruncă peste casa celui unde a cântat găina. Dacă moare, răul este alungat, dacă trăiește, e musai s-o taie, că prevestește sigur moartea. Cucuveaua, pasăre sălbatică, dacă tot cântă în apropierea casei, trage a pagubă, a pustiu și trebuie alungată cu orice preț. Semnale auditive precum: scârțâitul ușilor la casă și ticăitul ceasului care, de fapt, nu există în cameră, sunt tot semne ale prevestirii morții.

Visele au și ele un rol prevestitor. Când visezi că văruți o casă, că scoți o măsea, un dinte, când visezi casă zidită, pește proaspăt, grâu (lacrimi), când apare în vis un mort și-ți cere ceva, când visezi că te piepteni, toate acestea prevestesc moartea unui apropiat din familie.

Pentru ușurarea morții, familia, rudele apropiate, persoanele cărora cel suferind le-a făcut rău sau a greșit cu ceva față de ele își cer iertare.

Dacă suferința se prelungește, este chemat preotul care îl spovedește p bolnav, după care îl împărtășește. Nu murea dacă nu spunea ce a făcut și nu își cerea iertare. Formulele de iertare erau:

- Dacă v-am greșit cu ceva, vă rog, iertați-mă! Spunea suferindul.
- Da, te iertăm! Îi răspundeau ceilalți.

Persoanele care puteau ușura moartea erau medicul și preotul. Medicul folosea toate metodele pentru a-i alina suferința, iar preotul sfătuia familia să facă un maslu cu adunătură din sat. Se mergea la treis-cinci-șapte-nouă case de la care se primeau bani, făină, ulei. După aceea preotul era chemat acasă și se făcea Sf. Maslu.

Dacă Dumnezeu nu-l ierta, apelau la babe descântătoare și strigau spurcul:

- Auzi cucul?
- O fi spurcul! Răspundea bolnavul.

Se striga așa de trei ori și se alegea: ori murea omul, ori se făcea bine. Un bărbat din familie era sfătuit cum să meargă în clopotnița bisericii și să spele limbile clopotului. Mortul se ținea trei zile, după care se înmormânta.

Dintre semnalele auditive la înmormântare, putem aminti goarna și lăutarii.

Cu o seară înainte de înmormântare, se aducea gornistul. Dacă persoana murea la spital sau în accident, era așteptată la intrarea în sat cu lăutari, după care aceștia reveneau în ziua înmormântării. Semnal auditiv era și clopotul care se bătea de trei ori pe zi: dimineata, la prânz și seara, iar în ziua înmormântării, când se aducea la biserică și după oficierea slujbei. Cele vizuale era doliul, care se pune la fațada casei și care se păstra tot anul. Cei care doreau așezau și tabloul cu cel decedat, data nașterii și a decesului, acest obiect rămânând pe perete zeci de ani, poate. După ce bolnavul a decedat, apropiații se pregăteau pentru scaldă rituală. Spălarea trupului se făcea în semn de curăție, cu apă curată care aducea aminte de apa botezului, arătând cu aceasta că cel răposat a trăit creștinește. Spălarea trupului înseamnă curăția sufletească a creștinului în care sufletul său se va înfățișa înaintea Dreptului Judecător pentru a fi judecat și răsplătit după faptele sale. Aduceau albia din lemn, puneau la foc pe pirostriei căldarea mare de aramă, să fiarbă apa adusă de către trei persoane străine (apă neîncepută) de la fântână, fără să vorbească. După ce apa a fiert, se spăla mortul cu săpun de casă, se pieptăna, dacă era bărbat se bărbiera cu briciul, i se tăiau unghiile la mâini și la picioare.

Briciul i se dădea de pomană, iar părul și unghiile i se puneau în tron. Prosopul și hainele în care a murit se spălau bine și se împărțeau la parastasul de trei săptămâni. Cei care l-au scăldat se spălau ultima dată pe mâini deasupra mortului cu *molitvă* (*moliftă*), considerându-se prin aceasta a fi curățit pentru sărutarea cea de pe urmă a oamenilor și permisiunea ca cei ce l-au scăldat să pună mâna la treabă și pe alte obiecte. După scaldă, apa se arunca într-un colț al grădinii pe unde nu se umbla, albia, ceaunul și căldarea se întorceau cu fața în jos până la înmormântare. Femeile, dacă nu aveau haine de doliu, puneau căldarea de aramă și îmbrăcămintea albă o vopseau în negru. Mortul era îmbrăcat și așezat pe pat. Era chemat preotul pentru a citi dezlegările (rugăciuni speciale în urma citirii căroră, familia și rudele se puteau ocupa de cele trebuincioase înmormântării). Erau aduse de la biserică steagul și sfeșnicul. O femeie bătrână, văduvă, frământa o azimă de pâine (nedospită, fără aluat) care se cocea la țest, după care aceasta o puneă într-o pânză, o așeza sub braț, începea să rupă și s-o împartă la toți cei din jur. După ce se scotea din țest, pe ea se așeza zahăr cubic. Aceasta era turta de subțioară. Lumânarea care a fost aprinsă când omul a murit se puneă mortului în mână pentru a arăta că viața acestui creștin, botezat și îmbrăcat în Hristos, a fost o lumină pentru semenii săi, după care toți membrii familiei, folosindu-se de o strachină din pământ în interiorul căreia se puneă tămâie și foc din coceni bătuți, tămâie mortul.

O femeie (membră a familiei), ajutată și de alte femei, pregătea masa de prânz (depinde, ori de post, ori de dulce). Capul familiei își puneă rânduiala. Pregătea și numea oamenii pentru săpatul gropii, femeia care tămâia, fata care cară apa, cine se ocupă de tron, cine cară sfeșnicul, steagul, *stâlpul*, *culupa*, *tronul*. Se jelea mortul la răsăritul soarelui, nicidecum noaptea. O femeie mergea la cimitir și tămâia locul înaintea de a se apuca de săpatul gropii, având cu ea o cană, o batistă cu lumânare și un colac (pe care le primește după aceea). Seara se pregătea o ciorbă de păstăi, fasole, ciorbă de pasăre etc. și erau invitați la masă ai casei și toți aceia care urmau să stea la priveghi. Noaptea nu se mai jelea, iar cei care păzeau mortul depănau amintiri legate de el, uneori se mai și glumea, se mâncau boabe coapte și se bea vin.

Cei prezenți la priveghi aveau misiunea de a nu lăsa vreo clipă mortul singur și să nu permită pătrunderea în cameră a pisicilor, pentru ca el să nu se transforme în strigoi. Tot în prima zi, se lua o ață din cânepă, cu care se măsura lungimea defunctului, după care se făcea tronul.

Aceasta era trecută prin mâna mortului cu sare și era pusă în pod la o grindă (semnificația fiind ca mortul să nu plece din obor cu norocul după el). Săpunul de la scaldă, pieptănușul, nouă pietricele, nouă boabe de mei, nouă bucăți de cleștar (marmură) se puneau la un loc într-un *trăstucior* de pânză albă, făcut de o femeie bătrână (văduvă), care se așeza mortului sub pernă. Semnificația este: „a nu fi strigoi, să se-ntoarcă înapoi”. În alte cazuri, pentru cei care știau că este făcut de-a-ndaretelea sau cu chitie și cămașă, se puneau, la patru colțuri ale tronului, patru căpățâni de usturoi, sau mestecăul sub pernă. Dacă era femeie, îi ardea din poalele cămășii (partea din față cu cea din spate). Se puneau, de asemenea, rășchitorul la ușă și o funie de usturoi, după ce s-a îngropat, se tămâia și se stropea cu agheasmă.

De jur împrejurul tronului se puneau rugi în interior. Se credea că devin strigoi toți aceia peste care dai ceva și când pisica trece pe deasupra sau pe sub tron, când se întărcă copilul și fura țâța mamei noaptea. Mamele se legau cu o cârpă pentru a nu se întâmpla lucrul acesta. Chitia se învelea la naștere în ceară și se forma un guguloi cu care femeile descântau de *dăochete*.

Cu o panglică roșie, se leagau picioarele mortului, semnificația fiind că el în viață a fost legat de anumite jurăminte și se dezlega de către preot la slujba de înmormântare (la citirea dezlegărilor); legătura se băga sub așternut în tron, pentru a nu se fura, deoarece este benefică vrăjilor. Se, descheia și nasturele la cămașă.

În ziua cu înmormântarea, preotul venea, citea tronul, stâlpul și culupa, după care se așeza mortul în tron. La baza tronului se puneau talaș, o pânză albă, un macat sau o foaie de scoarță țesută în argea, peste care se așeza mortul.

Deasupra acoperământului, tot din pânză albă, în formă de X, se pune panglică roșie sau ață din lână roșie. La degetul mic de la mâna stângă se prindeau un ban din argint, găurit și prin care se trecea ață roșie. Dacă era femeie cu copii moșiți, i se pune panglică roșie la mâna stângă. Pe pieptul mortului se așeza lumânarea cu care a murit, la care se legau o batistă din pânză albă, precum și pistornicul. Într-un ciurel erau pomnete, cu lumânare, tămâie și o litră de vin. Pomneata era făcută, dintr-o pânză albă ruptă, la colțul căreia se pune un bănuț și se lega cu ață.

Tot în această zi se frământa pâinea și *capul de țărână* format din:

- Liturghie, *năpurojnie*, *cristată*, *aranghel*, *colacul de Dumnezeu*, *înger*, *trei pitișoare* frământate și coapte de către o femeie bătrână, văduvă.

Se pregăteau totodată lucrurile pe care familia trebuie să le dea de pomană mortului: un prosop țesut în război, din bumbac sau borangic, care se pune la steag, unul la sfeșnic, două la culupă, la cei care duc tronul, la gornist sau lăutari.

Cu goarna se suna a doua zi seara (prevestire că în următoarea zi avea loc înmormântarea). Se dădeau ștergar de borangic țesut în război (preotului), barișe negre din satin sau crep (numai la apropiatii mortului), la străini (cei din afara familiei), numai la bărbat, o batistă. La tinerii decedați (flăcău sau fată) se făcea brad. Se tăia dintr-un brad o creangă pe care se prindeau cornuri albe din pânză și ștergar de borangic, o batistă legată în interiorul căreia se puneau mere cu dulciuri. Un băiat și o fată (cu mamă și tată) mergeau la cișmea, fata purtând în mână o cană din sticlă, cu două-trei mere și legată cu panglică roșie. Fata costumată în negru avea în mână o lumânare îmbrăcată cu pânză albă, legată cu o fundă neagră mare, toate acestea simbolizând *buchetul*.

Bradul îl găteau trei-cinci-șapte fetețe până-n 12-13 ani, cu mamă și tată. Când se mergea la cimitir, în urma bradului trei-patru femei jeleau.

La mormânt, legătura din brad i se da băiatului care a purtat bradul, iar cornurile, la fete. De la împodobirea bradului și până la depunerea lui la mormânt, el era purtat numai cu vârful în jos și se prindea la stâlp. Dacă tânăra decedată era fără nuntă făcută, sau fată mare, o îmbrăcau în mireasă. Se frângea bradul și se împărțeau crengi la fete. Un alt brad se făcea la șase luni, un altul, la un an și se plimba prin sat cu lăutari.

În noaptea dinaintea înmormântării, femeile alegeau grâul și-l puneau la fiert în oală de pământ, oală care apoi se dădea femeii ce tămia mortul timp de șase săptămâni. La luminatul zilei se puneau ceauunul său căldarea de aramă la foc. Dacă se gătea de post – ciorbă de păstăi sau fasole, iar de dulce, varză cu carne de oaie sau ciorbă de pasăre. Se pregătea carul cu boi, la coarcele acestora prinzându-se doliu. La ocolul carului se făcea o platformă din lemne și de jur împrejur, peste acestea se prindeau covoare alese (scoarțe). Cei care aveau posibilități cumpărau pânză neagră și puneau în loc de covoare. După ora prânzului, venea preotul și rostea rugăciunile necesare. În car se urcau neamurile apropiate care jeleau. Timp de trei zile, fata rânduită căra apă de trei ori

pe zi pe la vecini și la gătit în casă. Când plecau cu mortul la groapă, fata arunca apa înaintea boilor.

O femeie bătrână, văduvă, rămânea acasă să măture în urma mortului (în camera unde a fost depus). Se folosea o mătură mai veche. După ce mătura, mergea cu gunoiul și îl arunca într-un colț al grădinii unde nu prea se umbla. Familia îi dăruia bătrânei o lumânare aprinsă și o cană cu apă.

Ordinea în convoiul funerar:

Lăutarii, gornistul, bradul (când cel decedat este tânăr), coroane, steagul, sfeșnicul, preotul, țarcovnicul, culupa, mortul (carul cu acesta), coșul cu ploconul, femeia cu oala de tămâiat, oamenii care-l conduc, pe decedat, bărbatul cu găleata cu vin. Totdeauna se pleca cu mortul spre apus și nu spre răsărit. Pe drum spre biserică se oprea convoiul la trei colțuri, citea preotul o rugăciune specială și se arunca de către un membru al familiei (bărbat), din car, mărunțiș, de la dreapta la stânga, peste mort. Dacă în acest drum trecea pe la poarta unui neam apropiat (fiică, soră, frate), se oprea convoiul și preotul citea o rugăciune de despărțire, iar gazda deschidea porțile larg, înainte de această citire.

Ajunși la biserică, se trăgea clopotul, se cobora tronul din car pe două lemne de dud, după care se introducea în biserică. Mortul se așeza cu picioarele spre răsărit și capul spre apus. La capul mortului se puneau stâlpul și sfeșnicul pe lateral, culupa, rezemată pe tron. La picioare, pe o masă, se așeza capul de colaci, se puneau mere, ouă, brânză, zahăr cubic și sticla cu vin. Lângă ei și ciurelul cu pomnetele, sticla cu vin cu care se stropea mortul la groapă. Se aprindeau patru lumânări la cele patru colțuri ale sicriului, în sfeșnic, la stâlp și începea preotul să officieze slujba de înmormântare. După terminarea slujbei, se făcea veșnica pomenire la colivă și se împărțeau pomnetele. Se trecea lumânarea mortului la cap (persoana care i-a ținut-o aprinsă când și-a dat sufletul și pe tot parcursul slujbei, pe piept) și începea sărutarea (iertarea) cea de pe urmă, sărutând mortul sau pistornicul. Capul de colaci așezat pe masă și vinul rămâneau preotului. Sfeșnicul și steagul se opreau la biserică.

La ieșirea din biserică se bătea clopotul, se urca mortul în car și se mergea cu el la cimitir. Acolo îi citea preotul rugăciunile, după care se stropea cu vin (semnificând pecetluirea). Cei trei gropari îi puneau tronului capacul, îl coborau pe funie în groapă, iar preotul lua cu sapa pământ și binecuvânta.

Se acoperea groapa de către gropari, rămânând trei femei care tămâiau, iar oamenii și întreg convoiul se întorceau acasă. La poartă îi aștepta fetița care a cărat apă, cu un poloveac (căldărușă) din aramă și cu o cană de pământ le turna apă pentru a se spăla pe mâini, după care se așezau la masă.

Preotul, care deja a tămâiat și citit bucatele și vasele cu mâncare înainte de a porni cu mortul la biserică, binecuvânta masa și da dezlegare oamenilor de a servi din pomana mortului. Mâncarea se servea în străchini din pământ cu linguri din lemn, oamenii fiind grupați câte doi-trei la strachină. După ce serveau, la poartă erau așteptați de o femeie cu coșul în care avea tăiată pâine adusă de către cei care au tămâiat și condus pe ultimul drum pe cel răposat.

În prima zi după înmormântare, trei femei mergeau la cimitir, la tămâiat, fără să vorbească, atât la plecare, cât și la întoarcere. O femeie văduvă frământa azima pentru prânz și nouă pitișoare. Se punea vin într-o strachină de pământ cu mult zahăr și după ce azima și pitișoarele s-au copt, se chemau câțiva copii care întingeau în vin și mâncau cele nouă pitișoare. Membrii familiei pregăteau masa de prânz. Așezată undeva bine, la un loc ferit pentru a nu fi lovită, se punea o cană afară din casă. La mânerul cării se prindea o batistă. Timp de șase săptămâni, zilnic, se schimba apa din cană; semnificația este că, timp de șase săptămâni, sufletul mortului nu s-a depărtat de casa unde a locuit și vine să bea apa zilnic.

De la moarte și până la trei săptămâni, fata rânduită să care apa, la luminatul zilei se trezea și le-o ducea vecinilor zi de zi. La nouă zile se făcea parastas la cimitir; preotul citea și slujea la cruce prinoasele aduse și făcea veșnica pomenire la colivă. Colacii folosiți la parastasul de nouă zile sunt: liturghia, colacul de Dumnezeu și coliva. De câte ori se făcea parastas, se slobozea apa la cișmea, la o apă curgătoare sau la fântână. Fata care căra apa își făcea o nuielușă din salcie pe care creșta zi de zi numărul urcioarelor de apă cărate. Se făcea un brăduț dintr-o creangă de merișor, pe care se prindeau dulciuri, flori etc.; se pregătea o tiuguliță căreia i se tăia o părticică, se scoteau semințele, se curăța bine și în interiorul ei se puneau două lumânări sub formă de cruce, și bănuți. Când se mergea la cișmea, se lua și un *copil de mărturie*: dacă mortul a fost bărbat, se lua băiat, iar dacă a fost femeie, se lua fată. Ajunși la cișmea, copilul de mărturie era întrebat de către o femeie:

- Ești martor că a cărat Ana apa lui Mărin timp de...?

- Da, sunt!

La slobozitul apei se așezau în coș: colacul de Dumnezeu, colacul de bărbat (femeie), arangelul, cristata: Colacii și toate dulciurile din brăduț se împărțeau copiilor participanți la slobozitul apei. Tiugii i se dă drumul pe apă.

La parastasul de trei săptămâni, se frământau și se coceau patruzeci și patru de pitișoare (22 cu floare-cruce și 22 fără floare), se făcea și colivă. La acest parastas, pentru a merge la cimitir, se pregăteau o liturghie, colacul de Dumnezeu și coliva. Împreună cu preotul, se venea acasă unde se citea rândul de haine și se rânduia unui om (de preferat, din afara familiei și sărman); la trei săptămâni se dădeau de pomană hainele în care a fost îmbrăcat răposatul când și-a dat sfârșitul, după ce, bineînțeles, au fost spălate și molifate.

Ca și la nouă zile, se slobozea apa; pe cele 44 de pitișoare se puneau câte o lingură de colivă și se împărțeau cu ciurelul la trei case și o cană de pământ în care se puneau apa cu zahăr. La ultima casă se lăsa cana, batista și se înapoia numai ciurelul. Când se împărțea rândul de haine, era prezent și un copil de măturie, care era întrebant:

-Ești martor că am dat țoalele pentru Ion, lui Mărin?

- Da, sunt!

Această întrebare i se adresa de trei ori.

Hainele primite de pomană erau îmbrăcate de către om, după care era pus să meargă prin curte până la poartă (simbolizând pașii efectuati de către răposat prin curtea lui).

La parastasul de șase săptămâni se fac soroacele (șase capete) care sunt formate din: năpurojnie, liturghie, colac de Dumnezeu, arangel, cristata, *sute*, îngeri, colac de femeie (de om), colacii de la gura cuptorului (boboneții), pitișoare. În total se fac două sute zece colaci. Pentru fiecare cap se dădea colivă și se puneau sticlă cu vin, se făcea parastas la cimitir unde se puneau în coș liturghia, colacul de Dumnezeu și coliva. Tot la cimitir, oala cu care s-a tămâiat șase săptămâni se lovea de cruce și se spargea. Se slobozea apa, preotul era invitat acasă pentru a citi trei rânduri de haine: unul se împărțea la un flăcău și era considerat rând de țoale de duminică, al doilea, de dat unui om nevoiaș și al treilea, *de răposat*.

La cei trei oameni care au scăldat mortul li se plătea, ei primeau, de asemenea, lighean, săpun, prosop și câte o cană cu apă. Cana care șase săptămâni a fost în afara casei, spre a potoli setea sufletului mortului, i se

împărțea unui copil. Femeia care a tămâiat mormântul răposatului timp de șase săptămâni era și ea plătită alături de fata care a cărat apă celui decedat. Colacii erau așezați de cu seară pe mese și pe ei se puneau: zahăr cubic, fructe, ouă fierte, bomboane.

Se făcea parastas la cimitir la trei luni, la șase luni. Cu o săptămână înainte de a face pomenirea, se căra apă și în ziua cu parastasul se slobozea apa la cișmea.

La un an se făcea parastasul cu colacii de la capul de țărână cum ar fi: liturghie, năpurojnie, cristată, arangel, colacul de Dumnezeu, înger și trei pitișoare. Se căra apă cu o săptămână înainte și se slobozea. Din an în an se respecta același ritual până la șapte ani. La șapte ani se făcea cap din nou și parastas la cimitir.

Morții negrijiți, nespovediți, fără lumânare,

În afară de toată pomana, li se fac 40 de liturghii pentru *scoaterea la lumină*. Aceste liturghii erau împărțite de către familia decedatului la biserica satului și la toate bisericile de mir din împrejurimi. De câte ori se mergea la tămâiat, li se aprindeau lumânări la intrarea în cimitir și după aceea la cruce.

De Paște erau împărțiți copii în numele celui mort. Începând de miercuri (săptămâna patimilor), femeile cu morții în întuneric mergeau cu făină, sare și apă la biserică, le sfînșea preotul și le dădeau la o femeie măritată luată cu nuntă (fecioară), care le frământa și le cocea liturghiile. Acestea se aduceau la biserică, preotul le citea și din ele se făcea Paștele. Vineri (înainte de Prohod) se scotea Sf. Epitaf cu Mântuitorul, femeile se așezau la mese și aprindeau *statul* care ardea până se termina slujba și se ocolea biserica.

În noaptea de Înviere se duceau și se duc și în zilele noastre cu *hore de pomană* – coșnițe cu dulciuri, cozonac, ouă roșii, flori, ploscă cu vin și un cocoș alb.

Tot în seara de Înviere, când preotul ieșea în fața altarului, familia răposatului “fura” lumină. În toate posturile de peste an se încărcau policandrele cu lumânări. Fără lumină pot muri oamenii singuri, cei care mor în somn, spânzurați, înecați, accidentați, omorâți în urma unei crime. A treia zi de Paște, femeile care au purtat lumină trebuiau să aducă la biserică viță-de-vie uscată, o oală de pământ, o sticlă de vin. Se săpa o groapă în interiorul căreia se ardea vița; cenușa rezultată se pune în oale de lut, acestea se introduceau în groapă și se acopereau cu pământ. De-a

lungul anului, ori de câte ori era nevoie, se scotea câte o oală din pământ și această cenușă era folosită la aprinsul cădelnițelor.

Conform rânduiei Bisericii Ortodoxe Române, cei care se sinucid nu au parte de o slujbă religioasă de înmormântare, sunt îngropați undeva la marginea cimitirului, nu sunt introduși cu sicriul în lăcașul sfânt și toată rânduiala făcută ca a unui decedat de rând este în zadar până la șapte ani, deoarece nimic nu este primit pe lumea cealaltă pentru cei care își curmă viața singuri.

Ploconul adus de oameni la înmormântare

Ca un ajutor pentru familia lovită de necaz și totodată ca un pios omagiu adus celor decedați cu ani în urmă în familia lor, toți cei care participau la însoțirea pe ultimul drum a mortului aduceau într-un coș: o pâine pe care așezau fructe, dulciuri, ouă fierte, brânză, carne, pește și tot ceea ce considerau ei că ar fi bine primit pe lumea cealaltă, o sticlă de vin.

Pe o masă așezată special lângă tron, femeia pune coșul, rânduia lumânările, le făcea cruce, pune bobul de tămâie în strachina cu care se tămâia mortul, cu mâna stângă ținea lumânările aprinse pe mâna mortului, iar cu dreapta tămâia de câteva ori. Într-o cameră alăturată, femeii rânduie, de-ale casei, primeau coșurile, dădeau jos conținutul, goleau sticla de vin și restituiau tot ceea ce a aparținut femeilor.

Datul ouălor roșii peste mormânt

A doua sau a treia zi de Paște se mergea la cimitir cu ouă roșii și dulciuri, femeia fiind însoțită de către un copil. Dacă răposatul a fost bărbat, cel care primea ouăle peste mormânt trebuia să fie băiat și invers, dacă a fost femeie, primea pomană o fată. Se aprindeau lumânări la cruce, după aceea se împărțeau ouăle și dulciurile.

Hora de pomană în biserică

După săvârșirea slujbei de Înviere, miruirea credincioșilor și luarea Paștelui, erau așteptați în pridvor de către cei care doreau să facă hora de pomană celor răposați sau celor aflați încă în viață. Într-o coșniță se puneau merele, în alta, dulciurile, coșnițele cu flori și ouă roșii. Din ritual nu lipseau un bărbat cu plosca (în zilele noastre, căldărușa) și o cană cu ajutorul căreia se servea vinul. Până ca toate acestea să fie împărțite,

preotul le sluja, se făcea molitvă, primind o lumânare cu prosop la ea, după care oamenii puteau să împartă.

Hora de pomană în zăcătoare

Când preotul citea molitva la cei care făceau horele de pomană, în biserică sluja și pomana celor cu horele din zăcătoare, după care aceștia se întorceau cu pomana acasă. Horele de pomană care aveau loc în zăcătoare erau pentru tinerii decedați. Prezenți erau și lăutarii care cântau o horă dreaptă („Hora lu’ Toacă Dude”). În centrul horei se afla o femeie (nu făcea parte din familia răposatului) cu un tulpă alb acoperindu-i capul și care împărțea tuturor ouă roșii, dulciuri etc

Informatori: Nicolae Ioana („a lui Bitoleanu”, n. 1955) și Vanță Ana (n. 1924).

IA CIUMEI – UN ELEMENT AL RĂULUI ÎN SLUJBA BINELUI

Roxana Cornea,
Brașov

In secolul al XIV-lea, în Europa, 25 de milioane de oameni mor de ciumă, iar în Asia, alte 23 de milioane. În secolul al XV-lea, toată Peninsula Balcanică se umple de ciumă. În secolele următoare, numeroase alte epidemii de ciumă se declanșează în toată Europa.

Se zice că ciuma vine acolo unde găsești multă mizerie și dezordine. Când se auzea că „a luat-o ciuma peste sate”, femeile nu se mai încumetau să-și lase vasele nespălate peste noapte. Oamenii făceau curat în curte, în grajd, în pivniță că, dacă vedea rânduială, ciuma nu se mai apropia. Ba, mai mult, oamenii se fereau să mintă sau să facă alte rele când erau epidemii de ciumă. Cât antagonism noncontradictoriu în chipul ciumei ... un element al Răului în slujba Binelui!

Ce făceau oamenii ca să scape de ciumă? – În multe sate din Transilvania, dar și din Muntenia și Dobrogea, făceau ia ciumei. Tot pentru a scăpa de ciumă, trasau oamenii cu plugul una sau mai multe brazde în jurul satului. Ritul este extrem de sugestiv pentru modul de percepție a ceea ce Eliade numea Cosmos.

După credințele populare românești, singurul ce are putere asupra ciumei este Sfântul Haralambie. Lui i-a dat Dumnezeu ciuma în pază. În mai toate icoanele pe sticlă din Transilvania, Sfântul Haralambie apare ținând ciuma în lanț. Rar s-a întâmplat să-i scape.

O analiză asupra unui element cultural din trecut, care a existat din Țara Făgărașului, dintr-o perspectivă structurală, este limitată întrucât se bazează mai des pe structura orală. Cercetarea mea asupraiei ciumei în arealul menționat se vrea a fi asemenea unei lingvistici ce încearcă să identifice o gramatică simbolică, cu mult după ce existența simbolului în discuție a dispărut. Lucrarea încearcă, așadar, să reconstruiască logica semiotică aiei ciumei.

Pentru început am izolat termenii simbolului: IE (CĂMASĂ) – CIUMĂ.

Pentru IE (CĂMASĂ) am identificat câteva întrebuițări magico-rituale în zonă. De exemplu, rituri ca „purtatul copilului prin ie” (Drăguș). Imediat după naștere (în prima sau a doua zi) nu trebuie să treacă persoane străine (excepție făcând moașa) pragul casei. Trebuie îndeplinite în acest caz anumite rituri menite să apere femeia și, mai cu seamă, pe copil, de toate relele pe care le pot aduce străinii care trec pragul casei. „Mai întâi, cum îl naște, până n-a intrat încă nicio boreasă în casă, se petrece copilul prin ia murdară (în care l-a născut) a mamei sale. Îl bagă pe dedesubt și-l scoate de trei ori, spunând: “Când l-oi mai băga eu pe aici, atunci să se mai spurce copilul”¹. Toate acestea se făceau pentru a nu se „spurca” copilul, adică „să nu se umple de bube”. Era obiceiul mai înainte să se treacă copilul nou-născut prin trei ii murdare de borese.

Într-o altă practică magică identificăm cusutul, până la miezul nopții, al unei cămași din cânepă de vară, toarsă și țesută într-o singură zi, începând de la amiază, ca una din acțiunile prin care o mamă își poate recupera copilul „schimbat”².

Putem vorbi apoi de „ia dată nașei la înmormântare, în cadrul obiceiului numit în arealul Țării Făgărașului „mărul mortului” - un fel de dublu vegetal al celui decedat. Mărul respectiv, ramura de măr era „împodobită” cu diverse alimente de genul colacilor rituali. După înmormântarea propriu-zisă, nașa era cea căreia îi revenea mărul mortului, împreună cu o cămașă/ie țesută în război și un ștergar. După cum se observă, cămașa/ia conferă capacități deosebite celor ce o folosesc, purtătorii ei fiind, în acest fel, marcați de la naștere până la moarte de prezența unui element cu valoare magică. Solomonarii vin pe lume cu puterea de a stăpâni văzduhul. Ei vin pe lume într-o cămașă (...) pe care părinții o îngroapă și care crește în pământ odată cu ei. Când se fac mari, dezgroapă cămașa, se îmbracă cu ea și capătă puterea de a porunci văzduhului și balaurilor³. Conform *Dicționarului de divinație*

¹ Ștefania Cristescu-Golopenția, *Gospodăria în rituri magice ale femeilor din Drăguș (Făgăraș)*, Colecția Științe sociale, București, Ed. Paideia, 2002, p. 93.

² Elena Niculiță Voronca, *Datinile*, p. 433.

³ Marcel Olinescu, *Mitologie românească*, București, Editura Saeculum, 2004, p. 104.

*populară românească*¹, substantivul feminin *cămașă* este sinonim cu *căiță*, *căciulă*, *tichie*. Pe terenul culturii populare, cămașa are și alte implicații, după cum o dovedesc și sintagmele compuse: cămașa de mire, cămașa de soacră. Pe lângă acestea, există multe altele, implicând cămașa, legând-o de numeroase acțiuni din viața omului: „când îmbraci cămașa pe dos, umbli rău”, „dacă îmbracă cineva cămașa pe dos, apoi se crede că se depărtează norocul de dânsul”, „când îmbraci o cămașa nouă, treci prin ea bani ca să fii norocos”, „fata care spală cămăși și se udă pe veșminte va căpăta un bărbat bețiv”, „femeia care naște întâi băiat taie poalele cămășii cu care a născut și le dă la fete mari să treacă de nouă ori prin ele, să se mărite curând”, „se crede că dacă are cineva mulți copii și-i botează pe toți în una și aceeași cămașă, aceștia, crescând, vor ține la un loc, dacă se vor boteza fiecare în altă cămașă, apoi vor fi fiecare pentru sine”.

Din toate aceste expresii populare, rolul apotropaic este evident. La Veneția de Jos se folosește des vorba: „ai făcut un lucru ca pe ia ciумii”, adică în grabă și nu a ieșit cum trebuie. Expresia „a lucra ca la cămașa ciumei”, neînregistrată în dicționare, a fost semnalată și explicată prima dată de etnologul Henri H. Stahl, care evocă magia „cămășii ciumei”, consemnată în secolul al XVII-lea de către Anton Maria del Chierro.

Toate aceste credințe atrag atenția asupra valorii predictive a elementului magic discutat.

Apoi, pentru CIUMĂ există o sumedenie de credințe ce vorbesc despre personificarea bacilului.

Analizând aceste credințe, precum și datele culese din teren din satele fâgărășene (Comana de Sus, Comana de Jos, Veneția de Sus, Veneția de Jos, Fântâna, Ucea de Jos, Cuciulata, Paloș, Cața, Recea), putem vedea cum este percepută ciuma atunci când nouă femei adunate la o casă îi dedică/dedicau o ie.

În finalul cercetării mele am reunit termenii analizați și am observat care sunt legăturile care se creează între simbolistica lor, simbolistică legată în mare parte de alungarea duhurilor rele (ciuma, în cazul de față), respectiv a spiritelor morții/morților. Interpretările logice le-am validat prin raportarea la sistemul cultural al satelor analizate din secolele trecute.

¹ Valeriu Bălțeanu, *Dicționarul de divinație populară românească*, București, Editura Paiedia, 2001, p. 34-35.

Personificarea ciumei

În vechime, spunea S. F. Marian¹, pe când hotarele țărilor locuite de români și mai ales cele ale Munteniei și Moldovei erau dinspre Dunăre și Bugeac, expuse călcării dușmanilor, ciuma le-a bântuit foarte tare, în mai multe rânduri. Spaima ce s-a răspândit atunci în toate părțile a dat apoi naștere mai multor legende și povești despre răutatea ciumei. Românii au personificat această boală grozavă și foarte periculoasă, istorisind și crezând despre dânsa că ar fi o babă urâcioasă și răutăcioasă.

Când vine vorba de ciumă, trebuie numaidecât să te gândești pe unde scoți cămașa, pentru că avem de-a face cu o ființă îngrozitoare, mai rea și decât sora ei mai mare, holera. Se spune că ciuma este o babă dintre cele mai urâte, subțire ca pomul uscat și neroditor, înaltă și cu ani mulți cât să te gândești că e soră cu moartea. Însă acestea sunt puține dintre cele ce se pun pe seama ei. Uneori apare ca o fată harnică și nevinovată, alteori ca un câine, o mătă, un purice sau o nălucă. Umblă adesea în alb și cu o seceră ascuțită în mână. Unii spun chiar că ar avea o coadă ca de șarpe, cu ghimpe în vârf. Înțepătura ghimpelui aduce boală. Ciuma nu numai că bagă spaimă în sufletele oamenilor, ci îi și omoară. Țsta e rostul ei, să ia viața celor hotărâți să moară și pe a celor cu care se întâlnește, dar nu vor să-i facă pe plac. Așa că cel mai cuminte lucru e să te închizi în casă când îi vine ciumei să străbată satele și să intre în toate gospodăriile la rând, adică pe înserat și noaptea. Oamenii au învățat cu timpul ce trebuie să facă pentru a se feri de înverșunarea ciumei. Se spune că ea se teme de lătratul câinilor care o simt și chiar o văd. Astfel, oamenii sunt anunțați de primejdia care plutește în aer. Se mai știe că, pentru a o îmbuna, oamenii i se adresează cu nume frumoase și bune: Alba, Frumoasa, Maica-Bătrâna sau Maica-Călătoare. Când apucă ciuma să intre într-o casă, e jale mare, pentru că nimeni nu mai scapă viu. Iar dacă se mai întâmplă ca vreunul să scape cu viață, se știe că acela ori i-a făcut ciumei un bine cândva, ori s-a întâmplat s-o găsească în toane bune. După ce intră într-o casă, ciuma trece pe la hârdaie și bea toată apa, apoi umple toate vasele cu apă de-a ei, dătătoare de moarte. Oamenii au mai aflat și alte feluri de-a scăpa de ciumă: își afumă casa, sau mănâncă sămânță din planta numită *ciumăfaie*, *ciuma-fetii*, *ciumaică*, *ciumașcă*².

¹ Simion Florea Marian, *Botanica românească*, București, Editura Paideia, 2000.

² I. A. Candrea, *Folclor medieval românesc comparat*, Iași, Editura Polirom, 1999, p. 165.

Desfășurarea ritualului

Ciuma nu este numai o maladie a oamenilor, ci un pericol, o calamitate ce se abate asupra unui teritoriu, a unei comunități ce cuprinde ogoare, pășuni, livezi. Adiament, ciuma afectează și animalele din gospodărie. La Comana de Jos, ciuma era asemuită unui strigoi, un fel de piață rea, „măiere de zmeu”, de aceea i se face o cămașă și i se duce de mâncare. Se combătea prin diferite practici magice menite să alunge duhurile rele în afara satului, „pe pustii”. În trecut, obiceiul se practica mai în toate satele, anual sau când se constata apariția unor epidemii, cu scopul de a le preîntâmpina. Ciuma aduce cu ea moartea animalelor, păsărilor, sălbăticiunilor sau a culturilor, a holdelor. Modul cel mai frecvent de a o alunga este acela de a-i dedica o cămașă. Se adună 9/7 femeile bătrâne văduve (la Ucea de Jos se spune că femeile trebuiau să poarte numele de Maria sau Ileana) și la apusul soarelui, în șezătoare, în zilele de marți sau sâmbătă, ia ciumei realizându-se într-o singură noapte până la cântatul cocoșilor. Înainte de a începe lucrul, femeile adunate în șezătoare spuneau o rugăciune. Urma torsul fuiorului de cânepă, depănatul, urzitul, țesutul (în război sau alesul cu degetele), croiul (simplu), cusutul (în formă de cămașă/ie, având dimensiunile cam ca pentru o păpușă). Ia se așeza pe un surcel—creangă de măr altoit „bătut în cruce”. Cămașa e dusă și purtată de bărbați. Se forma astfel un alai compus din cele 7/9 femeile, rar fete și bărbați/feciori, care purtau cămașa 7/9 hotare - după numărul femeilor care o făceau. Alaiul format era unul vesel cu tobe, muzici, strigături. Cămașa era lăsată fie la o „vamă”, la o răscruce, la o răspântie de drumuri, în hotarul satului, unde se știa că „bolește” ciuma și ziceau: “ciumă ce cutreieri satele/ cu moartea pă apucatele/, ciumă ce ieie viețile/ și întuneci soarele,/ ți-aducem cămașă în dar/ să te-ntorci de la hotar,/ ia-ți, ciumă, cămașa ție/ și du boala pă pustie/ cămașa o făcui eu/ cu lucrul lui Dumnezeu,/ descântecu' ți-l spun eu,/ dă leac să dea Dumnezeu./ noi descântăm cu tărie/ să pleci de aicea pe vecie,/ du-te-n piatra munților,/ în copita ciutelor,/ unde cocoșii nu cântă/ și glas de om nu descântă/ și-ți fă acolo casă/ și îți pune acolo masă;/ vânturile, vânturile care legeni frunzele/ și muți ierburi pe pământ,/ adu leacu' mai curând,/ satu' rămână curat/ și de Domnu' luminat,/ de viață să avem folos în cuvântu' lui Cristos”. Apoi se întorceau acasă cu chiote și strigături ca la petrecerile de nuntă. „Că așa se făcea de boli, de rele, să spărie ciuma, s-o alunge” (Bucura Urdea, Comana de Jos). Pe la Cața, în comuna Paloș, în timpul rostirii

descântecului se aprindeau focuri cu scop apotropaic, pentru a arde și a nimici toate forțele malefice, nefaste. Se făceau 3/7/9 focuri, după cât de rea era ciuma. La baza lemnului în cruce pe care era așezată ia ciumei se puneau hrana ciumei, care consta într-un „blid cu mâncare și bucături de pită, oase mari vechi de prin ogradă pe care nu le mănca nici câinii” (Maria Costea, Fântâna). La Recea, ia confecționată de femei era umplută cu paie, pentru ca apoi să fie scoasă în capul satului împreună cu colaci, mere și alte merinde pregătite ca pentru mărul din riturile funerare. După efectuarea acestor rituri se credea că „ciuma și-o făcut rostul și se duce”. Toate se făceau pentru a îmbuna ciuma și-a răscumpăra locul calamitat. O informatoare de la Comana de Jos își amintea că bătrânii spuneau că pentru a alunga ciuma sacrificau, o găină neagră și-o „împlântau” în gardul care desparte gospodăria de locul de unde ar veni ciuma, cu scopul de a feri gospodăria de forțele malefice.

În ziua în care urzeau cămașa ciumei, la Cața, femeile care vorbeau una cu cealaltă nu mâncau nimic, nici nu beau apă. Mai duceau pe hotarul unde puneau cămașa un scaun și o masă și așezau ia pe masă. În drum spre hotar nu se întorc din drum, nu privesc înapoi. Dacă dimineața cămașa nu se mai afla pe masă, însemna că ciuma a plecat din sat. La Cuciulata, cămașa era dusă la hotar în credința că atunci când apare soarele, ciuma se adună în ea. Apoi, după trei zile, era luată și îngropată în pământ cu tămâie și busuioc.

Ia ciumei – formă de magie defensivă

Oamenii din cele mai vechi timpuri erau înconjurați și asaltați de foarte multe provocări, cele mai multe, cu caracter distructiv, ciuma, în cazul de față. Ei se aflau în fața unor situații teribile ce trebuiau cunoscute și rezolvate. Răspunsul la aceste întrebări se afla în depozitul acumulat de generații și obținut prin colaborarea acestor generații între ele. Mentalitatea tradițională a satului, a țăranului trebuie înțeleasă ca un complex de fapte – magice, religioase și empirice. Se instituia, în acele timpuri pe care azi nu le mai putem reconstitui decât fragmentar pe cale orală, o „lume” care credea în energii secrete ale cuvântului. Magia defensivă apare și în cazul practicilor legate de ia ciumei, practici bazate pe puterea cuvântului de a institui, de a modifica o stare existentă prin implicare divină.

Ia ciumei vs spiritul morții

Ceea ce ne interesează în cazul acestui rit al iei ciumei – ca obiect material – al cărui ansamblu ritual urmărește alungarea ciumei, este, de

fapt, o încercare de alungare a morții/morților. Ritualul e menit să alunge spiritele. Dar cum? Pentru a înțelege aceasta, propun să privim alte câteva credințe din zonă, care ne vor dezvălui anumite principii de gândire magică, putând acționa și în acest caz. Aceste credințe trebuie să se bazeze pe ideea dualității trup-spirit. De pildă, se credea că spiritele strigoilor vii își părăsesc noaptea corpul, prin orificiile acestuia, pentru a hoinări. Dacă trupul, rămas gol în pat, este mișcat, s-ar putea ca sufletul să nu mai găsească drumul înapoi, iar trupul să rămână tot mort. Tot astfel, când moare un om, îi sunt astupate orificiile corpului, în trecut cu pietre, astăzi, cu vată de bumbac, pentru ca spiritul să nu poată intra înapoi în trup. Deducem din ambele credințe că, în ideologia locală, spiritul privat de corp continuă să existe, însă fără a lua o formă materială. Ce ne va interesa în continuare este posibilitatea ca un spirit să se reîntrupeze. Credințe ca aceea că dacă pisica trece peste mort îi poate lua sufletul (care în timpul priveghiului se crede că stă în preajma trupului), transformându-i-l în moroi, sau ca aceea conform căreia crucea purtată odată cu mortul în alai spre cimitir ar prelua pentru o perioadă spiritul acestuia, sunt exemplificatoare pentru ideea că spiritul privat de corpul de început se poate cuibări în alte elemente materiale. Aceste forme de gândire animistă par a fi stat și la baza magiei iei ciumei. Acest obiect ritual, ia ar fi fost o imitație de corp uman menit să preia asupra lui spiritul ciumei. Astfel, ia ciumei era scoasă în afara satului, pentru ca spiritul găzduit de acest obiect să părăsească satul odată cu el.

Evidentă devine însă ideea lansată de Petru Caraman¹, conform căreia la baza acestor obiceiuri ar sta interrelaționarea lumii celor vii cu lumea celor morți. Dovezile, după cum am arătat, sunt numeroase, iar o altă interpretare nu a fost găsită până în prezent pentru înțelegerea organică a acestor genuri de ansambluri rituale.

¹ Petru Caraman (1931), *Substratul mitologic al sărbătorilor de iarnă la români și slavi. Contribuție la studiul mitologiei creștine din Orientul Europei*, în Arhivă, Iași, 1931, pp.70, 71, 77.

BIBLIOGRAFIE:

1. Bălțeanu, Valeriu, *Dicționar de divinație populară românească*, București, Editura Paideia, 2001.
2. Candrea, I. A., *Folclor medieval românesc comparat*, Iași, Editura Polirom, 1999.
3. Caraman, Petru, *Substratul mitologic al sărbătorilor de iarnă la români și slavi. Contribuție la studiul mitologiei creștine din Orientul Europei*, în Arhiva, Iași, 1931.
4. Cristescu-Golopenția, Ștefania, *Gospodăria în rituri magice ale femeilor din Drăguș (Făgăraș)*, Colecția Științe Sociale, București, Editura Paideia, 2001.
5. Lukács, Antal, *Țara Făgărașului în Evul Mediu*, București, Editura Enciclopedică, 1999.
6. Niculiță Voronca, Elena, *Datinile și credințele poporului român. Adunate și așezate în ordine mitologică*, Cernăuți, Ediția Saeculum, 1998
7. Olinescu, Marcel, *Mitologie românească*, București, Editura Saeculum, 2001.
8. Tudor, Pamfile, *Mitologie românească*, București, Editura All, 1997
9. Simion, Florea Marian, *Botanică românească*, București, Editura Paideia, 2000 .
10. Performeri: Bucura Urdea, 73 de ani - Comăna de Jos, Ambrozie Popa, 78 de ani, Comana de Jos, 24 .12. 1960 (culeg. Catrina), Victoria Costea, 88 de ani, Comana de Jos, Eleonora Gubernat, 76 de ani, Comana de Sus, Constantin Gubernat, 77 de ani , Comana de Sus, Milu Neamțu, 73 de ani, Comana de Sus, Maria Costea, 75 de ani, Fântâna, Marcel Lapteș, 78 de ani, Cuciulata, 1987 (culeg. I. Pumnea).

MOȘTENIRI DACICE ÎN TRADIȚIA ȘI CULTURA POPULARĂ ROMÂNEASCĂ

Paul Ioan Cruceană,
Pitești, Argeș

Gontinuând prezentarea unor străvechi obiceiuri și tradiții populare românești ce provin de la strămoșii noștri daci, ne vom opri acum asupra a trei dintre ele - „Balada șarpelui”, „Lupii și Sf. Petru” și „Solomonarii” - care nu sunt doar legate una de alta, ci, parcă, se condiționează reciproc.

Balada șarpelui

De la bun început trebuie să remarcăm faptul că, față de celelalte culturi balcanice, doar în cultura populară de la noi, din România, este moștenit acest mit - „balada șarpelui” se întâlnește numai la nord de Dunăre - și, considerăm noi (și vom căuta să demonstrăm), el provine din religia dacilor.

Menționăm că, pe întreg teritoriul locuit de români, se cunosc nu mai puțin de 111 variante - cele mai cunoscute fiind *Șarpele*, *Cântecul Șarpelui*, *balada Corbea*, *balada Milea*, *Mistricean* (conform S. Ispas – *Considerații asupra baladei șarpelui în folclorul românesc*, 1977).

Toate variantele au, în esență, *un conținut comun, o structură tipică*: o femeie bătrână, văduvă, naște un copil care, atunci când mama sa îl pune la sân ca să-l alăpteze, o mușcă și atunci femeia îl blestemă ca odată ce va fi mare să fie supt de șarpe. Șarpele casei aude blestemul și, cu toate că nu de puține ori și el și copilul mănâncă din aceeași strachină, atunci când acesta din urmă împlinește șapte (în unele variante zece) ani, șarpele îl înghite până la brâu. Numai că un străin, care întâmplător trecea pe acolo, nu poate sta nepăsător la drama ce se desfășura sub ochii săi, ucide șarpele și-l salvează pe băiat căruia îi face apoi o baie în lapte ca să-l curețe de venin. În unele variante, cei doi devin frați de cruce.

Balada scoate în evidență natura ambivalentă a șarpelui casei. Vedem cum, dacă la început între șarpe și copil exista un fel de

îngăduință reciprocă, ajungând până acolo că uneori amândoi mâncau din același vas, odată cu trecerea timpului, adică după șapte sau zece ani, destinele lor prind a se despărți.

În basmele și legendele referitoare la șarpe vedem că există un ciclu de șapte ani. Atât, șapte ani îi trebuie șarpelui pentru a se transforma în balaur, șapte ani în care el se ascunde, se autoclaustrează și, tot după un ciclu de șapte ani de claustrare, dar de această dată sub supravegherea unui solomonar, balaurul se transformă în zmeu.

Și în cazul vârstelor omului deosebim aproximativ același ciclu: în jurul vârstei de șapte ani se termină prima copilărie, la 14 ani a doua și la 21 de ani se ajunge la stadiul de adult.

Până la împlinirea vârstei de șapte ani atât copilul cât și șarpele au destine similare, ambii sunt nevoiți a sta în preajma casei, dar atunci când băiatul trece de prima copilărie și șarpele trece de la stadiul de șarpe la cel de balaur, cei doi nu numai că se despart, dar are loc și confruntarea dintre ei.

Copilul femeii bătrâne nu-și poate depăși prima copilărie - spune Dan Oltean (în Religia dacilor, Editura Saeculum I.O., București, 2002, p. 438) - decât dacă ucide făptura ofidiană care-l înghițise până la brâu. În caz că nu reușește să o facă singur sau ajutat de străin, care aici (în baladă – n. n.) joacă rolul celui care inițiază, tânărul riscă să se reîntoarcă în materia telurică, titanică, din care s-a născut. Șarpele casei în acest mit și în altele de aceeași factură simbolizează destinul htonian al făpturii umane.

Mitul pe care ni-l relevă *balada șarpelui* este, în fapt, *mitul dualității de principii ce structurează ființa umană*, concluzionează Dan Oltean în mai sus citata sa carte.

Nu este greu să observăm că, *pe plan individual se reia legătura dintre titani și zei*. Pe de altă parte, *uciderea șarpelui-balaur și spălarea în lapte echivalează cu despărțirea de destinul pământesc și, pe de altă parte, răpunerea făpturii ofidiene cu ajutorul străinului mai înseamnă și înlăturarea blestemului matern*. Curios pare aici, în această baladă, faptul că bătrâna mamă a băiatului are *un rol opus celui al străinului*. În vreme ce bătrâna este refuzată în privința suptului, străinul îl scaldă în întregime pe tânăr în lapte și-l purifică.

Dar, credem noi, balada ne oferă în același timp posibilitatea de a înțelege mai bine concepția strămoșilor noștri în legătură cu pregătirea și formarea pentru viață a tânărului, căci odată cu scăparea de șarpe și cu

scăldarea sa în laptele purificator, el se distanțează de prima etapă a copilăriei sale, în care depindea cu deosebire de mamă și, cu ajutorul unui inițiator - bărbatul care-l scapă din gura șarpelui - este pregătit pentru viața care-l așteaptă, aceea de viitor membru de bază al comunității.

Mitul șarpelui reprezintă, așadar, prima fază de inițiere a viitorului bărbat, în vreme ce, după cum vom vedea ceva mai departe, mitul solomonarului reprezintă ultima fază de inițiere a sa.

Semnificativ este faptul, și nu trebuie scăpat din vedere!, că *Balada șarpelui* se cânta și, pe alocuri, se mai cântă încă, numai la naștere, mai ales atunci când nou-născutul era, este băiat, în vreme ce *Miorița* ori balada *Trei fete la flori* se cântau și se mai cântă numai la înmormântări.

Lupii și Sf. Petru

Indiscutabil, strămoșii noștri daci se identificau cu unul dintre cele mai feroase carnivore, care, în același timp, făcea parte dintre cele mai venerate vietăți carpatine - lupul -, pe care, după cum bine știm, și-l aleseseră ca stindard.

Luăm în considerare amănunțita analiză a semnificațiilor religioase ale numelor etnice, pe care o face Mircea Eliade, care, folosindu-se de un paragraf al geografului antic Strabon, ajunge la concluzia că *dacii se numiră mai întâi daoi*.

Dar, conform tradiției semnalate de Hesychius, *daos* era *numele frigian al lupului*, ceea ce-l determină pe același Mircea Eliade să concluzioneze că *dacii se numeau ei înșiși mai de demult lupi sau cei care sunt asemenea lupilor, cei care seamănă cu lupii* (Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Gengis-Han*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1980, p. 21).

Ca atare, strămoșii noștri daci ne-au lăsat o considerabilă moștenire legată de lup, moștenire ce nu a putut fi modificată în mod esențial nici de *romani, care posedau la fel ca și celelalte popoare indo-europene credințe asemănătoare despre acest animal și nici de religia creștină... care a fost nevoită, datorită importanței mitologiei lupului din Dacia, să-l transforme pe „păstorul de oameni”, adică pe Sf. Petru, într-un păstor al lupilor* (Dan Oltean, *op. cit.*, p. 440).

Statueta de lut ars descoperită în complexul magico-religios de la Cârломănești înfățișează, destul de realist, un lup, dovada concretă că lupul era reprezentat în arta dacilor.

Pe frizele Columnei de la Roma, stindardul dacilor - cap de lup și trup de șarpe - apare de mai multe ori, cu deosebire în partea care reprezintă primul război dintre romani și daci, 101 – 102 d. H.

Același cap de lup apare și pe monumentul de la Adamclisi, dar aici el este continuat cu un vrej de acantă încolăcit, simbol care sugerează supunerea dacilor și îmblânzirea lor. Acest motiv va figura și pe stindardul ce va fi purtat de trupele auxiliare de daci recrutate în armata romană după pacificarea și organizarea provinciei, stindard-simbol care le asigura pe mai departe identitatea etnică.

În fapt, capul de lup alăturat trupului de șarpe din stindardul dacilor însemna al doilea grad de inițiere al luptătorilor daci.

Simbolul este evident: uciderea șarpelui echivala cu ieșirea din perioada copilăriei, căci cel ce ucidea simbolic șarpele destinului era capabil de a-și controla propria soartă. Altfel spus, numai după ce ieșea din vârsta șarpelui și nu se mai târa asemenea lui, tânărul intra în etapa de foc proprie lupului. Acum, asemenea lupului, tânărul dac aleargă, atacă organizat și trăiește în grupuri.

Nu vom face acum o analiză amănunțită asupra mitologiei dacice a lupului, dar nu putem să nu amintim de moștenirea toponimică - Munții Vâlcă, de exemplu - și antroponimică foarte bogată: Lupu, preluat din latină; Vulc, din slavă; Filip, din greacă ori Farcaș, din maghiară.

Lupul participă destul de angajat în diverse etape ale vieții omului. Astfel, la naștere, copiilor slabi li se dădeau cu deosebire nume de lupi pentru a fi tari, precum este lupul, ba, mai mult, pe Platforma Luncanilor, după cum arată Lucia Apolzan (în *Carpații – tezaur de istorie*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1987, pp. 166-167), unii copii erau alăptați *prin tetina uscată a unei lupoice pentru a lua magic o parte din puterile acesteia*. De asemenea, tot la naștere era posibilă recunoașterea copiilor-lupi dacă *chița pruncului era roșie*.

În riturile de inițiere, pe lup îl găsim reprezentat alături de viteji, el oferindu-se întotdeauna să-l ajute pe eroul aflat la strâmtoare, la ananghie, ca singură condiție fiind aceea ca acesta, eroul, să nu se însoare niciodată.

Chiar și la moartea omului, la trecerea sufletului din lumea aceasta în cealaltă, animalul carnivor este prezent și acum în calitate de

călăuză, psihopomp: *Că lupul mai știe/ Seama codrilor/ Și-a potecilor/ Și el te va scoate/ La drumul de plai/ La un fecior de crai/ Să te duci în rai/ C-acolo-i de trai/ În dealul cu jocul/ C-acolo ți-e locul* (M. Coman, *Mitologie populară românească*, București, vol. I, p. 146).

Animalul sacru al dacilor, este prezent și în viața omului, nu numai în destinul individual al fiecăruia, fapt scos în evidență și de numărul mare de sărbători închinat lupului, niciun alt animal neavând atâtea zile de sărbătoare precum lupul. I. A. Candrea enumera 35 - atunci când ele se mai țineau - dintre care 18 erau cu dată fixă (Cf. M. Coman, *op. cit.*, vol. I, p. 158), dar principalele sărbători ale lupului sunt la 16 ianuarie, Sf. Petru de iarnă, numită și *lanțul lui Sf. Petru* - când se zice că în această zi Sf. Petru dezleagă și îngăduie sălbăticiunilor să mănânce din oile și din vitele oamenilor - și la 29 iunie, Sf. Petru de vară, când, se zice, la o răscruce de drumuri, are loc *soborul lupilor* și aceștia cer din nou de mâncare stăpânului lor. Tot atunci, la 29 iunie, aveau loc cele mai importante nedei din Carpați: *târgul de pe Găina*, precum și nedeile din Munții Șureanu, Vulcan, Lotrului și Retezat.

Menționăm, de asemenea, Filipii de Toamnă, un grup de mai multe zile din luna noiembrie, care încep cu *ziua lupului* (13 noiembrie), continuă cu *Gădineții* (12 - 16 noiembrie), cu *Filipul cel Șchiop* (21 noiembrie) și se termină cu *Sf. Andrei* (30 noiembrie), sfânt considerat *stăpân al oilor*.

Creștinarea Daciei a făcut ca transformarea rituală a inițiaților în lupi să fie considerat un proces malefic, fiind de neacceptat ca Omul-lup să stea alături de Omul-Dumnezeu, motiv pentru care religia creștină va considera această faptură ca aparținând demonologiei. Menționăm aici *pricolicii* din mitologia românească, acei oameni care, dându-se de trei ori peste cap, se transformă în câini sau lupi.

Și totuși, să ne amintim!, *lupul ne apare valorizat pozitiv și trecut în rândul celor care luptă împotriva Diavolului, mai ales la Bobotează, când cu prilejul sfințirii apelor, lupii ucid dracii care ies din ele*, după cum afirmă Dan Oltean (*op. cit.* pag. 446).

Se cade, credem noi, să punctăm faptul că Sf. Petru este una dintre cele mai interesante apariții din mitologia românească, el fiind acela care cumulează filonul mitic precreștin cu cel creștin.

Despre Sf. Petru și legătura pe care el o face, pare-se, între lumea pre-creștină și lumea creștină, destul de bine reliefată în mitologia românească, ne propunem să vorbim cu o altă ocazie, acum limitându-ne

doar a sublinia faptul că etimologia cuvântului *Petru* este comună cu cea a cuvântului *Hermes* (zeul), ambele provenind de la cuvântul *piatră*.

Solomonarii

Solomonarii erau aceia care luptau cu balaurii atmosferici, cu stihiiile naturii.

Am văzut că la vârsta de șapte – zece ani, sub influența unui inițiat, copilul trece în cea de a doua etapă a vieții sale.

Arătam atunci - în *Balada șarpelui* - că, pentru a-și dobândi și dovedi statutul maturității, orice copil trebuia să treacă, de obicei cu ajutorul unui inițiat, de proba uciderii șarpelui casei.

Cercul inițiaților devine mai mic atunci când este vorba de cei care trebuiau să se identifice cu lupul pentru a intra în grațiile zeului Războiului.

În mod asemănător, numărul acelor care trebuiau să ajungă la puterea de a se măsura cu stihiiile atmosferice, de a le stăpâni oarecum, era, categoric, mult mai redus.

Tot așa cum nu orice șarpe se transformă în balaur, ci doar aceia care, timp de mai mulți ani de zile, trec proba claustrării, la fel și inițiații daci nu devin preoți decât în număr foarte mic.

Este evident că lupta cu stihiiile naturii nu era la îndemâna oricui ci numai a câtorva dintre inițiați, a preoților daci.

În urma descoperirilor arheologice, au fost reliefate mai multe mărturii care dovedesc că cel puțin pentru secolele IV-I î.H. *controlul balaurilor atmosferici era asigurat de preotese ce slujeau o zeiță înfățișată în ipostaza de stăpână a animalelor*. Lucrul acesta este confirmat de tăblițele de argint aurit găsite la Letnița, în sudul Dunării, ori pe tăblițele de la Lupu.

În perioada apariției și existenței puternicului regat dac din Transilvania a existat o categorie specializată de preoți, care trăiau izolați, nu participau la lupte.

Dintr-o scriere a lui Strabon, care, la rândul său a preluat o relatare prolixă a anticului Posedoniu, aflăm că *asceții din sudul Dunării, de același neam cu geții, erau vegetarieni, că trăiau fără femei și că erau socotiți sacri* (Strabon, *Geografia*).

Columna Traiană înfățișează și câteva locuințe și sanctuare pe care romanii nu le-au incendiat atunci când au cucerit Dacia, așa cum au

făcut și în cazul esenienilor din Iudeea, de care, de asemenea, romanii nu s-au atins.

Faptul acesta îl face pe Iosephus Flavius, în ale sale *Antichități Iudaice*, să sublinieze prima similitudine dintre esenieni și pleistoi, afirmând că *viața esenienilor amintește în cel mai înalt grad pe cea a dacilor, numiți pleistoi* (cf. Gh. Bichir, *Geto-dacii din Muntenia în epoca romană*, Ed. Academiei, București, 1984, pp. 1, 5, 22).

Ca și pleistoi, urmașii lor, solomonarii, aveau un mod de viață identic. Ei trăiesc *în pustie, în munți, prin peșteri, în păduri, în colibe sau prin țarine* și mănâncă ouă, lapte, miere, *o coajă de mălai* (A. Oișteanu, *Motive și semnificații mîto-simbolice*, Ed. Minerva, București, 1989, pp. 169-170).

Principala acțiune magică a solomonarilor era controlul asupra fenomenelor meteorologice personificate prin balauri. *Pe aceștia, pe balauri, solomonarii îi farmecă, îi descântă, îi încalecă ca pe un cal împlânzit* (A. Oișteanu, *op. cit.* p. 189).

CEREMONIALUL NUNȚII ÎNTR-UN SAT DE PE VALEA BEICII, LOCALITATEA NADĂȘA

- studiu de caz -

Raluca Focșan-Bogătean,
Tg-Mureș

Nunta, obicei folcloric al românilor, nu are egal ca importanță și frumusețe. Doi tineri pornesc împreună pe drumul plin de răspunderi al vieții. Unde s-au cunoscut acești tineri? Nu e greu de răspuns: la muncă, în relațiile sociale și, în special, la horă, locul de întâlnire a tinerilor și unde se înfiripează multe prietenii, care, de cele mai multe ori, duc la mărșului aci, căsătoria.

Bătrânul pod din localitatea Nadășa a fost martorul multor evenimente de ordin sentimental, ca și parcul din fața căminului cultural unde se ținea hora satului. Au fost cazuri când de la horă tinerii plecau împreună, aceasta, când familiile nu erau de acord cu căsătoria, mai ales că multe căsătorii erau încheiate din interes. Fata plecată cu iubitul era făcută nevastă, fapt ce determina părinții fetei să admită căsătoria.

Comparativ cu trecutul, aspectul ritual al nunții prezintă astăzi schimbări esențiale. După ce feciorul pețește fata *un an și-o vară*, tinerii hotărăsc căsătoria cu consimțământul părinților. După actul premergător nunții, logodna, sau cum se obișnuia și se mai obișnuiește și astăzi să i se spună, *tomneala* sau *mersul pe-nțeleș*, se fixa de comun acord ziua celebrării căsătoriei, adică nunta.

În săptămâna premergătoare nunții se trimit chemătorii, prieteni ai mirelui și miresei, prin sat, din casă-n casă, să cheme oamenii la nuntă. De regulă, erau cinci băieți din partea mirelui și cinci fete din partea miresei. Intrând în casă, se adresau gazdei astfel:

Fetele:

*Noi suntem cinci lăcrămioare,
A miresei chemătoare.
Mireasa, fată din sat,*

*Pe noi frumos ne-o rugat
Să umblăm azi la chemat.*

Băieții:

*Iar noi suntem cinci bujori,
Ai mirelui chemători.
Mirele, om din sat,
Pe noi frumos ne-o rugat
Să umblăm azi la chemat,
Să chemăm oameni, perechi,
Fete, feciori dac-aveți,*

*Mândri de noi să nu fiți
Și la nuntă să veniți,
Că n-aveți fân de-adunat
Și nici grâu de secerat,
Numa o sâmbătă-sara de jucat
Și-o duminică de ospătat.*

Toți împreună:

Să trăiți și la nuntă să veniți!

Chemătorii sunt îmbrăcați în frumosul costum local, băieții purtând în mână câte o botă cu o batistă în vârf și cu petele multicolore pe care le făceau cu o seară înainte. Batista din vârful botei simbolizează schimbarea voalului cu năframa în momentul în care mireasa va deveni nevastă, iar petelele multicolore legate de botă simbolizează faptul că fata își va tăia codițele după ce se va mărita. Unul dintre chemători poartă pe cap pălăria mirelui, cu zgărdan din mărgele multicolore, având pană făcută special pentru acest eveniment, pe ea fiind lipiți bani de argint, semn al belșugului. Astăzi, multe familii folosesc și invitații tipărite, însă în satul Nadășa obiceiul chemătorilor se mai păstrează, însă puțin denaturat. Nunta propriu-zisă începe duminica-dimineața. Chemătorii, urmați de (ceterași) muzicanți, împreună cu starostele, pornesc spre casa nașilor. La nunii-mari sunt adunați cei mai apropiați acestora. Cei veniți sunt poftiți în casă și serviți cu băutură, după care, însoțiți de muzicanți, merg la casa mirelui, unde nuntașii sunt serviți cu prăjitură și băutură, iar starostele ia în numele mirelui iertăciuni și rămas-bun de la părinți, frați și surori. Mirele, încadrat de nași, starostele, și o parte din alai, se îndreaptă spre casa miresei. Este o adevărată trecere în revistă pe străzile satului a frumuseților portului popular. În drum spre casa miresei, femeile chiuie, exprimându-și diverse sentimente.

*Noi merem după mireasă,
Nu știu lăsa-ne-or în casă,
Noi om face ce-om putea
Și n-om veni fără ea,
Dacă trebe, om plăti
Și fără ea n-om veni.
Să trăiești, mire frumos,*

*Azi îți cade peana jos,
Până mâine-n prânzișor,
Numa-atâta ești ficior,
Peană verde nu-i purta,
Nici la fete nu-i umbra,
Îi purta peană uscată
Și-i ședea lângă nevastă!*

Câteva femei din rândul nuntașilor, în drum spre casa mirelui, chiuie, scoțând la iveală calitățile fizice și spirituale ale nașei și ale nașului:

*Nănașa-i frumoasă tare,
Ca o floare din cârare,*

*Da' și nănașu-i frumos,
Ca un păun luminos.*

Se ajunge la casa miresei unde este adunată multă lume așteptând sosirea mirelui care se aproprie în fruntea alaiului. Ajunși la casa miresei, trebuie să se oprească: poarta e legată cu o funie și păzită de un flăcău din tabăra miresei. Se duc tratative, se schimbă replici între cel de la poartă și staroste, până ajung la înțelegere:

*Noi de dimineată am pornit,
Că am auzit că la casa dumneavoastră
Aveți o floare frumoasă;
Noi am venit cu hârlețe de argint*

*Să scoatem floarea din pământ,
S-o ducem la mire acasă,
El acolo s-o sădească,
Mai frumoasă să-nflorească!*

Feciorul din tabăra miresei răspunde:

*Nu știu bine v-ați gândit
Când de-acasă ați pornit,
Floarea noastră-i floare-aleasă,*

*Am ținut-o tot în casă
Și-i o floare de mușcată,
Noi nu v-o dăm fără plată.*

Starostele plătește cu ȕică și li se dă drumul în curte. După multă tocmeală și vorbe meșteșugite, sunt poftiți în casă, unde îi așteaptă mireasa gătită frumos, înconjurată de cei ai casei și prieteni ai familiei. În prezent, după ce se intră în casa miresei, aceasta pune floarea în piept mirelui, apoi nașilor și nuntașilor. Urmează momentul în care starostele,

în numele miresei, ia rămas-bun de la părinți, frați și surori. Conform tradiției, se ciocnesc pahare în cinstea celor doi tineri. Urmează un moment emoționant: cu ochii scăldați în lacrimi, prin staroste, mireasa își ia rămas-bun de la părinți, își îmbrățișează părinții și frații; iar în timp ce ceterașii cântă cântecul miresei (cântec specific în zona Mureșului), aceasta iese din casă cu tot alaiul, iar fetele și feciorii vor chiui:

<i>Tu, mireasă, draga mea,</i>	<i>Să nu fi de răs în sat,</i>
<i>Amu meri la cununie,</i>	<i>Că muierile-s cățele</i>
<i>Ia-ți gându di la fetie</i>	<i>Și ți-or face vorbe rele!</i>
<i>Și ți-l pune la bărbat,</i>	

În trecut, se întâmpla un eveniment demn de remarcat: pregătirea zestre. Cu mare alai, sunt aduse de la mireasă hainele aranjate frumos pe un car tras de patru boi, de pe care nu lipsea canapeul pentru haine, tradițional și nelipsit din mobilierul caselor țărănești din localitate. Din alai fac parte prietene și rudeni ale miresei, în special fete și tinere neveste, care, prin strigături (chiuituri) arată hărnicia și bogăția zestreii miresei.

În drum spre biserică este legat din nou drumul, de către tinerii din sat, obiceiul păstrându-se și astăzi. Dezlegarea este plătită cu bani. Se îndreaptă cu toții spre cununia civilă. După oficierea căsătoriei, femeile chiuie, zugrăvind-o pe mireasă, prezentându-i toate calitățile fizice și morale (frumoasă, harnică, cuminte etc.), precum și neamul bun din care provine:

<i>Tu, mireasă, draga mea,</i>	<i>Tu, mireasă, tu, tu, tu,</i>
<i>Ai ieșit din cununie,</i>	<i>Bine ți-o cântat cucu,</i>
<i>Ia-ți gându di la fetie</i>	<i>Ți-o cântat cucu-n cărare</i>
<i>Și-l pune la nevestie.</i>	<i>Și ți-o fost norocul mare!</i>

Alaiul se deplasează către biserică, pentru oficierea căsătoriei religioase. Ajunși la biserică, în piața din fața bisericii, tineri și vârstnici se prind în horă, joc care numai cu această ocazie se organizează și la care participă tot satul. După celebrarea cununiei religioase, alaiul se îndreaptă spre locul unde se desfășoară felicitările, masa și dansul, la căminul cultural sau restaurant, în prezent, în trecut - și în cort. Nașa și femeile se adresează soacrei-mari pentru a ieși în ușă și a-și primi nora.

Mireasa este primită de „mama-soacră” care îi adresează cuvinte de încurajare, pline de căldură, iar ca semn al belșugului, se aruncă grâu și se stropește cu busuioc:

*Vă stropim cu busuioc,
S-aveți în lume noroc;
Vă stropim cu nintă creață,
Ca s-aveți noroc în viață!*

*Nu țipați grâul pe jos,
Că mirele-i om frumos,
Nu țipați grâul prin iarbă,
Că mireasa îi de treabă.*

Soacra-mare își primește nora cu un colac și un merindar țesut; în zilele noastre o primește cu bijuterii de aur, o sărută, iar starostele îi poartă înăuntru.

După cum e datina la noi, obicei care s-a păstrat până astăzi, neamurile mirelui se așază în partea dreaptă, iar din partea miresei, în partea stângă. Seara începe masa cu ritualul ei, masa și distracția – cu rugăciunea *Tatăl nostru*, care se rostește de către staroste.

De la această petrecere nu lipsea găina, frumos împodobită cu flori pentru nunul-mare și cu care ocazie se chiuie pentru găină, de către o socăciță (bucătăreasă). Găina poate fi fiartă sau vie.

Starostele:

*-Luați seama, oameni, bine
Iată și găina vine!*

Socăcița:

*- Ie, ceteraș, arcu-n mână
Și zi-mi una la găină,
Și zi una-ncet, nu tare,
Că am de mers multă cale
Pân-ajung la nunu mare!
Din calea me vă feriți,
Ca să nu mă prăvăliți
Și din calea mea vă dați,
Ca să nu mă răsturnați,
Pe aici, printre bărbați,
Nici pe mine nici pe ei,
Să fac ciudă la femei!
Scoală, nunule-n picioare,*

*Să te văd cât ești de mare,
Să văd cum ești îmbrăcat
Și cu câți bani te-ai gătat,
De îi plină punguța,
Eu ți-oi vinde găina!
Auzit-am, auzit,
Nunu-mare-i om vestit,
Om vestit și om isteț,
La găină mi-o da preț.
Nuna-mare-i de-omenie,
Mi-o dat pe găină mie,
Că-i frumoasă și gătată
N-o fi zgârcită la plată!*

Socăcița pune găina pe masa nașilor și-și ia plata. În prezent, obiceiul găinii a dispărut aproape în totalitate.

După găină, de obicei starostele înștiințează nuntașii să se pregătească pentru adunarea darurilor și cinstea pentru tinerii căsătoriți. Primii care cinstesc sunt nașii, apoi părinții, frații, surorile, bunicii, până la cel mai îndepărtat grad.

După acest eveniment ceremonial, începe jocul miresei, obicei care azi nu prea se mai păstrează. Toți cei care voiau să joace cu mireasa îi dădeau o sumă de bani pentru dans și aveau dreptul să aleagă ei piesa muzicală. În trecut, după acest moment, fetei i se tăiau cosițele. I se făcea conciu, iar voalul era înlocuit cu năframa. Acest moment a fost înlocuit în zilele noastre cu tortul miresei, acesta fiind considerat ca fiind momentul împlinirii nevestei, trecerea cu adevărat la statutul de nevăstă.

Petrecerea continuă până-n zori, iar pentru cei mai apropiați, și a doua zi; în zilele noastre, masa de a doua zi se ține la mireasă acasă.

Acest frumos obicei, cu toată grandoarea lui, și-a păstrat multe din aspect, dar au fost abandonate unele din elementele esențiale, care contribuiau la întregirea și coloritul spectacolului.

Nunțile tradiționale din satele mureșene, în oricare din subzonele etnofolclorice, erau un adevărat spectacol pentru ochiul privitorului, un spectacol la care participa, aproape întreaga comunitate sătească. Și astăzi sunt localități în care măcar în parte acest ceremonial de nuntă este respectat, și perechi de tineri care se reîntorc cu dragoste la aceste vechi modele.

Informatori:

Lenuța Luca, localitatea Nadășa, născută în 1940;

Cătălin Cioba, rapsod popular, localitatea Nadășa, născut în 1977.

URSIȚOARELE – ÎNCIFRAREA DESTINULUI

Gabriela Isacovici,
Pitești, Argeș

Gredințele populare spun că omului îi este cu neputință să-și croiască viața după voința lui. Cu mult înainte de a se naște, cursul vieții este hotărât, în cele mai mici amănunte, de către ursitoare. Ele stabilesc vârsta la care va muri cineva, ce va face în viață, dacă va avea parte de prea multe nenorociri sau de bucurii cu nemiluita. Una dintre vorbele bătrânești spune că „ce ți-e scris în frunte ți-e pus”, astfel încât orice împotrivire este în zadar.

Cum se naște un băiat sau o copilă, totdeauna se înscrie în cer într-o carte, care se numește cartea sorții, nu numai numele, ci și tot viitorul său cum are să fie: bun ori rău, de unde vine apoi și zicala: așa mi-a fost scris, așa mi-a fost scris în slovele ursitoare – scria Simion Florea Marian în lucrarea Nașterea la români.

După naștere, în tradiția populară, fiecare copil își primește destinul de la ursitoare. Ele sunt ființe magice, surori cu ielele pe care nimeni nu le-a văzut și prea puțini le-au auzit. Un lucru e sigur – ceea ce sortesc ele întodeauna se împlinește.

Nu știi prea multe despre cum au apărut cele trei ursitoare. O legendă, descrisă în volumul *Mitologie românească* (M. Olinescu), ne spune că ele ar fi fost trei servitoare de pe vremea împăratului Alexandru Macedon. În călătoriile lui, acesta a ajuns la un izvor cu apă vie și a umplut un vas cu elixirul nemuririi. Cele trei servitoare au furat apa vie, au băut-o și au devenit nemuritoare. Dumnezeu a hotărât ca ele să stabilească de atunci înainte cursul vieții fiecărui om de pe pământ. Legenda mai spune că ele trăiesc într-un palat neasemuit de frumos, în care ard tot atâtea candelă câte suflete umplu pământul. Din când în când se stinge câte o lumină, dar apare alta în loc atunci când se naște un copil. Una dintre ursitoare toarnă ulei în candelă, iar aceasta va arde tot atât timp cât va avea copilul de trăit.

Cât e țara de mare, tot atât de multe povești sunt. Părerile sunt împărțite de la o zonă la alta. Ursitoarele sunt trei, de cele mai multe ori.

Alte credințe spun că ar fi șapte sau nouă. Ele locuiesc în pădure, pe malul mării, în aer sau chiar în cer. Cele mai multe dintre ele sunt bune la suflet, doar una ce are un picior mai scurt este puțin mai rea. Aceasta are ultimul cuvânt și poate schimba destinul, dar dacă știți să o îmbunați și să o cinstiți cum se cuvine, o veți îndupleca.

Credința în URSITOARE, în puterea lor de a croi soarta fiecărui om, a fost și mai este încă răspândită și înrădăcinată în sânul poporului român, ea fiind moștenită de la romani. Sunt trei așa-numite ZÂNE care vin în nopțile fără soț (3, 5, 7) din prima săptămână de viață a copilului nou-născut și-i menesc soarta. Se zice că în timpurile străvechi, aceste ursitoare erau văzute și auzite cum ursesc, de MOAȘELE care privegheau nou-născuții și pe mamele acestora, în aceste zile și chiar de părinții copilului. Din păcate, pentru că moașele au destăinuit acest secret, în zilele noastre ele nu mai au acest dar.

În Moldova, unii oameni spun că sunt trei ursitoare, alții șapte, alții nouă sau douăsprezece; în Transilvania s-ar auzi de trei, șapte sau 11 ursitoare sau urători, urzători. Cei din Oltenia sunt mai preciși, ei cred că sunt trei ursitoare sau zâne, toate femei, una - mică, alta - mijlocie și una - mare. Dar nimeni nu poate fi foarte sigur, deoarece nu au fost văzute. Ele vin noaptea, în camera copilului și a mamei sau la fereastră. Unii spun că ar veni în prima zi, alții, în a treia zi, iar alții estimează că în prima săptămână de la naștere. Pentru ca nou-născutului să i se prezică o viață cât mai bună, părinții le așteaptă cu casa îngrijită, cu masa întinsă, cu lumânări și veselie în suflet.

Interesant este ritualul îndeplinit de ursitoare. Ele merg noaptea, de trei ori la rând, în casa unde s-a născut un copil, pentru a-i ursi. Prima dintre ele, numită **Ursitoare**, ține furca și fuiorul și stabilește, până la cele mai mici detalii, ceea ce urmează să se întâmple. Cea de-a doua este **Soarta**, care „toarce caietul vieții”, iar a treia, cea mai de temut, este **Moartea**, care are puterea de a curma firul vieții. Cea de-a treia ursitoare are puterea cea mai mare. În fiecare zi, ea se îmbracă cu alte haine. Dacă într-o zi poartă haine de preț, ca o adevărată regină, cei născuți atunci au parte de bogății și de fericire. În alte zile se îmbracă în haine de negustori sau de țărani. Aceasta înseamnă că oamenii își vor câștiga traiul din greu. Cea mai cruntă soartă o au copiii născuți în ziua în care ursitoarea s-a îmbrăcat în zdrențe. Ei nu vor avea parte de prea multe lucruri bune în viață.

Pentru a ursi de bine, se pune o masă bogată. În Moldova - pâine, apă, făină, un castron de pământ cu mălai, grâu, busuioc, zahăr, sare, ulei, dulceață, mâncare, creion, carte, bani. În Transilvania - apă, vin, rachiu, prăjituri, semințe, ceapă, pâine, colaci, bani, creion, carte etc. Oltenii le găzduiesc cel mai bine pe ursitoare. Așază la fereastră o masă rotundă cu trei picioare, trei scaune, trei farfurii cu tot atâtea linguri și trei pahare cu apă rece neîncepută. În mijloc se așază o azimă unsă cu miere și care are inscripționate trei cruci, o azimă făcută de o fetiță curată. Pe masă se mai pun trei cepe, busuioc, sare, zahăr, vin, țuică, pânză, carte, pâine, bani, ștergar, lână etc. Sub masă se pune o găleată cu apă neîncepută, pentru ca a doua zi să se scalde copilul în ea. După ce ursitoarele au îndeplinit ritualul, se înfruptă din ceea ce le-au lăsat stăpânii casei. Pe masă, la fereastră sau pe sobă se așază ofrande alimentare, de cele mai multe ori pâine, apă, sare sau un pahar cu vin. Și toate acestea, pentru a nu le atrage furia.

Legat de ursitoare, în Transilvania există încă tradiția ca MOAȘA care ajută la nașterea copilului, chiar dacă acesta s-a născut în spital, să-i pună în camera unde el va sta, imediat după ce ajunge acasă, pe o pânză albă nouă, un „blid” cu făină de grâu cernută, sare, o pâine, un bănuț și un caier de lână. După zile și nopți, dacă ursitoarele au venit, moașa și părinții copilului vor vedea urma lasată de ursitoare pe făină.

În Banat, Moldova și Țara Românească, la trei zile după nașterea copilului, se întinde o masă mare cu mâncăruri alese: pâine, o găină, vin și trei bănuți, așa-numita „cină a ursitoarelor”, existând credința că ele trebuie să fie bine ospătate și plătite pentru a fi mulțumite și a ursi o soartă bună copilului.

În Bucovina, MOAȘA, cum se îngână ziua cu noaptea, pune în camera copilului o lumină, pentru a arde toată noaptea, considerându-se că ursitoarele sunt mulțumite când găsesc această lumină și îi ursesc copilului o soartă mai bună.

Credințele se mai păstrează și astăzi, dar respectarea lor se face doar cu ajutorul unor obiecte simbolice. Ele mărturisesc despre un sistem complex de rituri, fără de care ordinea tradițională s-ar fi transformat în haos.

BIBLIOGRAFIE

1. Simion Florea Marian, *Nașterea la români. Studiu etnografic*, București, 1892.
2. M. Olinescu, *Mitologie românească*, ediție critică și prefată de I. Oprea, București, 2003.

NUNTA - SIMBOLUL VIEȚII

Raluca Mihaela Marinescu,
Pitești, Argeș

In societatea noastră modernă nu există separație mai netă între lumea (societatea) laică și cea religioasă, între profan și sacru – acestea menținându-se separate între ele prin înseși bazele lor esențiale. Între lumea profană și lumea sacră există incompatibilități, și încă într-o măsură care nu permite trecerea de la una la alta fără un stagiul intermediar, adică trebuie executate ceremonii (acte cu caracter special) care țin de o anumită sensibilitate și orientare mentală.

Nunta este, alături de naștere și moarte, unul dintre evenimentele fundamentale din viața omului, încadrându-se din punct de vedere tipologic „la ceea ce etnologii numesc sărbătorile și obiceiurile ciclului familial”. Ideea de continuitate, având drept scop perpetuarea prin procreație, l-a preocupat dintotdeauna pe om. În acest sens, căsătoria a fost considerată o șansă (poate chiar unică) pentru ca perpetuarea să fie posibilă. În spațiul românesc se credea că acest pas trebuie făcut pentru ca tânărul să poată intra „în rând cu oamenii”. De altfel, însăși etimologia cuvântului „nuntă” face trimitere la acest fapt. Originea sa se află în grecescul „gamos” și latinescul „nuptiae” care desemnează unirea fizică dintre un bărbat și o femeie, lege de bază a naturii. Nunta punctează un moment de întemeiere, de început al unui nou mod de a trăi în viața colectivă, când două destine individuale se unesc pentru a forma o familie și implicit un nou neam.

Nunta este înțeleasă ca o etapă absolut necesară în existența unei persoane, un ritual ce trebuie neapărat împlinit pentru ca omul să se realizeze și prin care să asigure continuitatea speciei.

Ceremoniile care însoțesc trecerea de la o situație magico-religioasă sau socială la alta au fost bine conturate de Arnold van Gennep prin trei faze însoțitoare și definitorii stadiilor specifice vieții omului: *nașterea, nunta, moartea*.

Din punct de vedere al funcției și finalității lor, toate acțiunile implicate în *scenariul nunții*¹ pot fi împărțite în trei grupe:

1. riturile de trecere, ce marchează separarea de stadiul flăcău/fată și încorporarea în noul stadiu de bărbat/nevăstă;
2. riturile menite să asigure belșugul în gospodărie, fertilitatea și mai cu seamă sporul la copii;
3. riturile apotropaice care au ca scop apărarea mirelui și a miresei de acțiunile nocive ale spiritelor vrăjmașe.

Apariția în 1908 a cărții *Les rites de passage* a lui Arnold van Gennep a influențat mulți etnologi și folcloriști români și străini² în interpretarea nunții din perspectiva riturilor de trecere, evidențiind cele trei momente principale reflectate în practicile și obiceiurile ceremoniale ca fiind: *preliminari* – practicile vizând ruperea de vechea etapă; *liminari* – riturile trecerii propriu-zise; *postliminari* - obiceiurile menite să asigure încadrarea în noua stare.

Chiar și cei care au evidențiat în cadrul ceremonialului și alte nuclee semnificative, în afara elementelor de trecere, a celor apotropaice, au considerat că nota dominantă a nunții rămâne marcată de următoarele faze ale trecerii: separarea de vechea stare – pregătirea și trecerea propriu-zisă – intrarea într-un cerc nou de relații.

Obiceiurile de nuntă au apărut și s-au dezvoltat odată cu apariția vieții de familie. Nunta este socotită din vechime o taină, ca și nașterea și moartea; spre deosebire de acestea, însă, omul participă la nuntă conștient în ceasul de floare al viețuirii sale. Dacă nașterea corespunde zorilor viețuirii și moartea – amurgului, nunta este ceasul de amiază, cel mai limpede pentru om, dar cel mai greu tocmai datorită acestei limpezimi. Sensul absolutei amiezi este momentul ungerii cu *Myrov*³ de unde vin termenii Mirele și Mireasa, iar Myrov înseamnă mireasma, slava și curăția lăuntrică ce se revarsă în afară; fața și ochii licăresc lumina lăuntrică îndeosebi, ceasul scânteierii în univers a făpturii umane. Acestei ieșiri în afară, ieșiri în sine, întâiului pas comunitar al omului i se răspunde cu un inel pe dreapta truditore, simbolul din vecie al recunoașterii omului ca podoabă desăvârșită pe de altă parte, omul

¹ Apud Ovidiu Bârlea, *Folclor românesc. Momente și sinteze*, vol. I, Editura Minerva, București, 1981, p. 426.

² Ivan Evseev, *Simboluri folclorice*, Editura Facla, Timișoara, 1987, p. 185.

³ Ion Șeuleanu, *Poezia populară de nuntă*, Editura Minerva, București, 1985, p. 154.

încheie un pact pecetluit cu acest ochi de aur nevăzut deschis în palma pământeanului. De acum încolo omul își cunoaște întreaga măsură, statura lui de slavă și în virtutea acestei slăvi omul se angajează în istorie, luând partea trudei comunitare întru rodnicie și viață echilibrată, cununa pe cap și inelul în dreapta sunt două spărturi prin care omul se trage din univers, cu care atinge și degustă nemarginile.

Poporul nostru a trăit plenar taina nunții, în așa fel că taina ce urmează acesteia, moartea, a fost înțeleasă tot ca nuntă, ecou al nunții, atingere a întregului pe mai departe. De la *Miorița* până la *Luceafărul* eminescian taina existenței este închisă în taina nunții.

Nunta este complexul de obiceiuri care ceremonializează căsătoria. Este singurul ceremonial de trecere conservat, la care protagoniștii participă conștient. Structura suitei poetice¹ ceremoniale diferă de la o zonă folclorică la alta, în funcție de tradițiile locale și de secvențele ceremoniale mai puternic conservate. Ceremonialului de nuntă îi este caracteristică o structură secvențială arborescentă similară unei piese de teatru realizate cu multe și diverse personaje și pe mai multe scene.

Actul întâi surprinde în centrul său momentul încuviințării sau al pețitului, logodna sau încredințarea, apoi strigările sau vestirile prin care se aduce la cunoașterea publică acceptarea căsătoriei de către ambele familii. Ceremonialul se continuă cu pregătirea nunții - se aleg personajele: nunii, starostele, vorniceii (chemătorii), colăcerul (orator popular), tarisfatul (cel care poartă plosca nunului și vorbește în numele acestuia), stegarii, lăutarii, vătăjițele, bucătăresele etc.

Nunta propriu-zisă este cel de-al doilea act al spectacolului, care, susținut de un vast material folcloric, se desfășoară secvențial: chemarea, bărbieritul, vedrele, Țoalele, iertarea, conăcăria (orația de nuntă), schimburile, dansul, bradul, masa mică (se oferă invitaților pâine, sare și rachiu), scalda (mirii se îmbăiază în apă ne-ncepută în care se pun lapte dulce, miere și diferite plante, în special busuioc, simbolul dragostei), gătitrea, iertăciunile, plecarea la cununie, cununia religioasă, întoarcerea de la cununie, colăcăria. Actul al treilea se petrece în casa mirelui și cuprinde masa mare (mirele și mireasa, nunii, invitații ocupă locurile stabilite de tradiție), jocul, răpirea închipuită, scoaterea zestrei, iertăciunea.

¹ *Ibidem*, pp. 54-55.

Intrarea miresei în noua familie se produce în cadrul unui alt ceremonial complex cu secvențe desfășurate linear, de obicei la noua casă a ginerelui: primirea tinerilor de către socri, invitarea lor și a nașilor în casă, spălarea și ștergerea rituală pe mâini a socrului și a nașului (mireasa le turna apă și le oferea ștergarul să se șteargă, pentru acestea primind un dar în bani, spre hazul nuntașilor), hora mare (jocul socrilor).

Deci, ar fi lipsit de orice temei ca cineva să încerce astăzi să neghe apartenența ceremonialului căsătoriei la complexul riturilor de trecere. Împreună cu obiceiurile de naștere și cele de înmormântare, datina nunții marchează un moment extrem de important în traiectoria vieții umane.

Căsătoria constituie baza ideologică pentru relațiile sociale și sexuale, transformându-le prin restructurarea identităților și a acțiunii sociale. Datorită semnificației sale culturale, nunta – momentul realizării publice a unei căsătorii – este bine pusă în evidență. Nunta celebrează *ciclurile reproductive (biologice) și productive (sociale) ale ordinii culturale*¹; ea reprezintă un eveniment social care reifică norme și valori sociale. În mod obișnuit, nunta durează trei zile, fapt ce demarchează, dar și facilitează într-o manieră dramatică transformările complexe de rol și de statut social suferite de participanți; nunta exemplifică *relația iconică dintre structura ritualurilor și a tranziției sociale pe care acestea le mediază*².

Ritualul nunții ordonează și controlează aceste tranziții asigurând o modalitate de reorganizare a aspectelor sociale, economice și politice ale relațiilor sociale și de rearticulare a naturii conștiinței prin încorporarea experienței individuale.

*Pe scurt, ritualul determină colapsul nivelelor sociocentric (adică relativ «obiectiv») și egocentric (adică «subiectiv») ale reprezentării iconice într-un vehicul simbolic condensat. Astfel, ea prezintă o modalitate de impregnare a ordinii obiective sociocentrice cu înțelesuri subiective pe care le codifică, și de manipulare a ambelor dimensiuni ale înțelesului ca funcții reciproce*³.

Ritualurile ca metaforme ale organizării sociale afectează orientarea subiectivă a participanților; în cazul de față, a neamurilor

¹ Arnold van Gennep, *Riturile de trecere*, Editura Polirom, Iași, 1996, p. 35.

² Apud Gail Kligman, *Nunta mortului. Ritual, poetică și cultură populară în Transilvania*, Editura Polirom, Iași, 1998, p. 58.

³ *Ibidem*.

(familia extinsă), a mirelui și miresei, a vecinilor apropiați, a musafirilor de onoare și a tinerilor de aceeași vârstă cu mireasa și mirele.

Datorită organizării sociale patriarhale (inclusiv preferința pentru reședința patrilocală), viața miresei este percepută ca fiind cea mai afectată de căsătorie. În consecință, ritualul nunții se concentrează asupra miresei și a reconstrucției publice a persoanei sale sociale (rituri de agregare preliminară la noul mediu) într-un mediu sociocultural de orientare masculină. Această *legare* a individualului de o comunitate cu alți semnificanți, prin mobilizarea simbolică a unor sensuri de viață *împărtășite*, face să nu putem afirma că nuanța este organizată din grija pentru sentimentele personale ale miresei.

Datorită ordinii patriarhale, de obicei mireasa este cea înstrăinată de familia ei natală; ea este *văduvită* de mama sa, și *cumpărată* sau *târguită* de mire. Mai mult, trecerea de la starea de fată nemăritată la cea de femeie măritată presupune o transformare fizică, marcată cultural: *pierderea virginității*. Pierderea virginității mirelui nu este recunoscută cultural și nici validată ritual. Mireasa este cea care își oferă sângele patriliniei. Astfel, dispariția uneia din fazele ciclului vieții este cea mai evidentă în persoana miresei. Onoarea celorlalți se sprijină pe onoarea ei – ca fată virtuoaasă, mireasă virgină, nevestă și noră. Așadar, ceea ce se transmite prin ritualul nunții este dreptul asupra puterilor reproductive ale miresei. Preocuparea implicită pe parcursul nunții este sexualitatea sau, mai precis, virginitatea miresei, pentru că ea reprezintă potențialul de a da naștere la o viață sacră, garantând astfel continuitatea în timp a familiei și onoarea acesteia; în acest sens, Cartoian scria: *în viața de tip patriarhal a satului, nunta țărăneasă este o adevărată dramă*¹.

Termenii lingvistici denumind ritul de nuntă sau pe cei doi protagoniști (căsătorie, nuntă, însoțire, soț, soție) și majoritatea simbolurilor prezente în ceremonialul nupțial sunt legate de ideea formării cuplului, de unificarea a două principii polare, masculin și feminin, care în gândirea strămoșilor erau puse la temelia întregului edificiu al lumii vizibile și invizibile. Textele poetice constituite din orații, cântece, strigături, prezente la orice nuntă tradițională, precum și elementele dramatice și actanțiale, împreună cu toate accesoriile și

¹ Cf. Nicolae Cartoian, *Cărțile populare în literatura românească*, vol. II, Editura Enciclopedică Română, București, 1974, p. 274.

obiectele rituale implicate în această mare sărbătoare a satului sunt subordonate întemeierii unei familii, unirii celor doi tineri, mirele și mireasa, în vederea unui nou tip de existență socială, afectivă și morală.

Actul marital este încărcat cu dramatismul unificării contrariilor, cu tensiunile și stările conflictuale ce preced și însoțesc armonizarea celor două principii complementare. Întregul edificiu al nunții – momentele și scenele ei centrale, dar și elementele periferice – sunt puse sub semnul simbolic al cifrei doi. Vârful acestei piramide alcătuite din elemente duale îl reprezintă cei doi protagoniști ai ceremonialului de nuntă, mirele și mireasa, prezentați în scenariul nupțial în ipostaze succesive de armonizare: la început, drept candidați la însurătoare, apoi logodnici, miri și, în sfârșit, ca soți.

Cu cifra doi sau cu numere pare ne întâlnim și-n practicile magice premaritale la care recurg fetele de Sfântul Andrei, Sfântul Vasile sau de Bobotează. Se consideră că *ele se vor mărita negreșit dacă lemnele aduse din pădure sunt în număr par, dacă două picături de ceară se unesc în apă, dacă două fire de păr puse alături pe o plită încinsă se unesc, dacă bobocii de la găscă sunt cu soț*¹.

Cu același număr simbolic ne întâlnim mereu în toate fazele desfășurării nunții: la fată se trimit, de regulă, doi pețitori; în număr par sunt solii care fac chemările la nuntă; principiul parității funcționează în alegerea numărului vornicilor și druștelor; înșirați în doi câte doi vin călăreții din alaiul mirelui

*Vine oastea d-înapoi,
Înșirați tot doi câte doi*².

Două formații de lăutari sunt prezente la nunțile din familiile mai înstărite; din doi este alcătuit convoiul ce pleacă după mireasă, având înhâmați doi-patru-șase boi; cu două lumânări se pleacă la biserică; nuntașii se împart în două tabere, la început, unii sunt asediatorii miresei, alții – apărătorii ei; după rezolvarea parțială a conflictului ritual, care apare sub aspect ludic, diviziunea mesenilor în două grupări rămâne în vigoare și pe parcursul petrecerii: în timp ce unii joacă în curte, alții trebuie să stea în casă.

¹ Elena Sevastos, *Nunta la români. Studiu istorico-etnografic comparativ*, Editura Academiei Române, București, 1989, p. 7.

² G. Dem Teodorescu, *Poezii populare române*, Editura Minerva, București, 1982, p. 205.

Pornind de la semnificația fundamentală a diverselor acte simbolico-rituale, nunta poate fi modelată semiotic ca un proces de armonizare treptată a contrariilor, de apropiere continuă între cele două principii, masculine și feminine, până la întemeierea echilibrului familial necesar unei vieți conjugale creatoare sub toate aspectele, când *doiul* complementar și tensional este înlocuit de *unul* unificator și totalizator.

Un rol important în atenuarea conflictului marital, având rădăcini în concepțiile și practicile arhaice însoțitoare căsătoriei exogamice din societățile gentilice, revine actelor și diversilor agenți de mediere și de unificare, începând cu schimbul de obiecte rituale și culminând cu legătura primei nopți de nuntă.

În unele zone ale Munteniei, deși *ziua începerii adevărate a nunții este, ca peste tot în țară*¹, joia, de miercuri se pornește la pregătirea pâinilor și colacilor rituali. Cu această ocazie, între mire și mireasă se procedează la un schimb de plămădeală: *mirele trimite printr-un sol al său o turtiță de plămădeală, iar de la mireasă o femeie duce o turtiță la casa mirelui*². Simbolismul germenului activ al celor două turtițe de plămădeală este destul de transparent, punctul central este că cei doi colaci rituali, prezenți în scenariul nunții, îi vor desemna pe mire și pe mireasă luați separat sau în conjuncția lor. Procesul de transformare a grâului în făină, a făinii în aluat, frământarea și coacerea pâinii sau a colacului au semnificații simbolice profunde, ce țin de tainele zămislirii vieții.

Nu întâmplător cercetătorii vechilor culturi stabilesc o sinonimie între simbolismul colacului și acela al pomului vieții. La plămădirea și coacerea pâinii participă două dintre principalele stihii ale naturii: *focul, semnificând elementul masculin, și apa – o stihie feminină*³. Despre conjuncția celor două principii vorbesc și ornamentele de pe colacii rituali. Pe o întinsă arie culturală europeană, prin imaginile ce împodobesc colacul ritual de nuntă figurează *soarele și luna*, care în simbolismul multor popoare desemnează *bipolaritatea masculin-feminin*⁴.

¹ I. Meițoiu, *Spectacolul nunților*, Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă, Casa Centrală a Creației Populare, București, 1969, p. 135.

² Cf. Elena Sevastos, *op. cit.*, p. 76.

³ Vezi Ivan Evssev, *Cuvânt-simbol-mit*, pp. 53-57.

⁴ *Idem*, *Simboluri ...*, p. 188.

Schimbul tradițional de cadouri între fată și flăcău se efectuează și cu ocazia logodnei. De cele mai multe ori, fata îi oferă flăcăului o năframă cu flori, simbol al feminității și castității, iar feciorul îi dăruiește un ban de aur - metal solar și masculin. Cu această ocazie se face și schimbul de inele, unul dintre cele mai răspândite simboluri maritale, semnificând legătura indisolubilă și credința reciprocă. Nu este exclus ca, într-o fază mai veche, simbolismul *inelului* să fi avut un substrat erotic mai pronunțat, căci era mai cu seamă un simbol feminin. În colindele românești cu conținut marital se vorbește de întâlnirea fetei cu junii care îi cer niște semne matrimoniale și erotice:

Unu-i ceru măr de sân,

Unu-i ceru inelușu,

Altu-i ceru cununița¹.

Istoricii culturii arhaice consideră că inelul era cândva un simbol al vulvei feminine, iar obiceiul de a pune inelul de logodnă pe deget avea o semnificație erotică. Se consideră, de asemenea, că, în basme, controlul inelului ar avea sensul unei probe de verificare a castității feminine. În poveștile despre zâne, îngustimea inelului este un test al virginității, fiind un substitut al pantofiorului de sticlă. Dar semnificațiile rituale ale inelului au evoluat, mai târziu, spre un simbolism al legăturii și unificării.

Conjunția dintre principiul masculin și feminin e stimulată și prin alte gesturi și acțiuni rituale prezente la sărbătoarea căsătoriei: împreunarea mâinilor, sărutul pe obraz, amestecul băuturilor destinate mirelui și miresei, băutul din același pahar, spălarea mâinilor cu apă din aceeași cană, mâncatul din aceeași bucată de pâine unsă cu miere, legarea calului mirelui de cel al miresei când se întorc de la cununie, legatul năframei miresei de toiagul vornicelului, introducerea în casă, de către soacră, a mirilor, cu capetele alăturate prinse într-un șervet sau brâu care ne amintește de străvechiul obicei practicat de romani de a pune tinerii căsătoriți să tragă la un jug, de unde au provenit o serie de termeni maritali (cf. *coniunga* - „soție”, *conjugalis* - „conjugal”, de căsătorie, *coniugium* - „căsătorie” etc.).

Un rol important în procesul de mediere simbolică îl au toate schimburile de daruri între mire și mireasă și între membrii familiilor pe cale de înrudire, precum și dansurile colective, în primul rând *dansul*

¹ *Ibidem.*

miresei care avea sensul integrării ei în noul neam, mireasa fiind jucată mai ales de rudele mirelui.

BIBLIOGRAFIE:

1. Bârlea, Ovidiu, *Folclor românesc. Momente și sinteze*, volumul I, Editura Minerva, București, 1981.
2. Cartoian, Nicolae, *Cărțile populare în literatura românească*, volumul II, Editura Enciclopedică Română, București, 1974.
3. Evseev, Ivan, *Cuvânt-simbol-mit*, Editura Facla, Timișoara, 1983.
4. Evseev, Ivan, *Simboluri folclorice*, Editura Facla, Timișoara, 1987.
5. Gennep, van Arnold, *Riturile de trecere*, Editura Polirom, Iași, 1996.
6. Kligman, Gail, *Nunta mortului. Ritual, poetică și cultură populară în Transilvania*, Editura Polirom, Iași, 1998.
7. Meșoiu, Ion, *Spectacolul nunților*. Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă, Casa Centrală a Creației Populare, București, 1969.
8. Sevastos, Elena, *Nunta la români. Studiu istorico-etnografic comparativ*, Editura Academiei Române, București, 1989.
9. Șeuleanu, Ion, *Poezia populară de nuntă*, Editura Minerva, București, 1987.
10. Teodorescu, G., Dem, *Poezii populare române*, Editura Minerva, București, 1982.

CEREMONIALUL MORȚII ÎN NORDUL ETNOZONEI ARGEȘ-MUSCEL

Sorin Mazilescu,
Pitești, Argeș

Obiceiurile vieții de familie marchează momentele esențiale ale vieții individului - naștere, căsătorie și moarte, iar vechimea acestora este diferită. Mihai Pop și Pavel Ruxăndoiu consideră că cele mai vechi par a fi cele legate de înmormântare sau de ritualul morților.

La început, primitivii se pare că nu făceau distincție între moarte și somn; înmormântarea în poziție chircită de somn este un rit primar determinat de această credință. Apoi credințele în continuarea vieții dincolo de moarte duc la îmbogățirea și varierea acestor obiceiuri. Caracterul culturilor diferențiate sincron (geografic) și diacronic (istoric) se definește și prin obiceiurile funerare (descrierea mormintelor).

Spre deosebire de obiceiurile calendaristice, obiceiurile vieții de familie nu se leagă direct de activitatea productivă a omului, nu au o funcție strict utilitară; planul de care se leagă este cel social-biologic, familia și, prin ea, colectivitatea mai largă, și numai indirect de cel al vieții economice. Dacă obiceiurile calendaristice marcau direct raportul om-natură, obiceiurile vieții de familie marchează în primul rând raporturi sociale, implicând bineînțeles și determinarea lor naturală.

De aici rezultă și o mai mare complexitate în desfășurarea acestor obiceiuri, incluzând acte de natură diferită, rezultate din stratificări în timp. Ele implică elemente de credință străvechi și de practici legate de logica magică, practici menite să-l apere pe om, sau să consacre situația nouă în care acesta trece. Implică însă și importante elemente sociale, evenimentele pe care le marchează fiind, în cadrul familiei și al societății, *o schimbare* a unei situații existente, *o dereglare* în sistemul de relații care se cere restabilit.

Mitologia morții este cea mai arhaică formă de mitologie posibilă și primul capitol, copleșit de semnificații profund umane, al oricărei

mitologii generative autohtone [Romulus Vulcănescu, 1987: 168].

Dacă nașterea omului constituie începutul unui nou sistem de viață cosmică în ipostază terestră, iar nunta constituie integrarea acestui sistem în ritmul alert al vieții pământești, moartea înseamnă revenirea peregrinului terestru în cosmos. Primele două evenimente principale ale ciclului ipostazei terestre (nașterea și nunta) marchează tulburări în biotonusul vital al corpului uman, al mediului uman (comunitate socială, rude, prieteni, cunoscuți). Ultimul eveniment, moartea, marchează ruperea brutală a corpului uman de mediul lui și catapultarea spiritului în cosmos. Prin cruzimea ei aparentă, moartea frustrează uneori încrederea omului în destinul lui.

În alți termeni, viața terestră este considerată a fi un rit de trecere din cosmos pe pământ și de pe pământ în cosmos. Putem afirma că evenimentul morții înglobează un complex de obiceiuri care ceremonializează moartea ca rit de trecere și că la acest ceremonial protagoniștii participă forțați de evenimentul tragic al morții, de foarte multe ori survenit neașteptat. Este, de asemenea, ritualul de trecere în care personajele afectate aparțin atât „lumii albe” (familia repauzatului), cât și „lumii negre” (repauzatul), prezentând, deci, zone vitale. Putem spune că ceremonialului înmormântării îi sunt caracteristice ruperea bruscă, dezechilibrul provocat între secvențele care marchează despărțirea de vechea stare, culminând cu trecerea propriu-zisă, și cele care marchează trecerea în noua stare, după cum remarcă Mircea Eliade în *Istoria credințelor și ideilor religioase*: „Moartea e primul mister care tulbură adânc conștiința umană” [1981: 24].

Diferențele zonale ale detaliilor care compun scenariul mortuar există și sunt destul de evidente dar, pe de altă parte, diferențele se manifestă numai în ceea ce privește anumite secvențe ale ceremonialului, pe când altele sunt caracterizate de asemănări considerabile.

Putem aprecia, de asemenea, că trăsăturile definitorii ale ceremonialului de înmormântare au evoluat mai pregnant de la străvechi rosturi magice sau strict ceremoniale la funcții predominant spectaculare. Nici poetica ceremonială nu se mai conservă azi într-o ordine secvențială perfectă, tocmai din cauza pierderii coeziunii structurale bazate pe vechile funcții magice și pe evoluția către spectacol. Astfel, puținele rămășițe arhaice mai sunt semnalate doar în repertoriul ardelenesc și oltenesc al celor care s-au așezat pe aceste locuri, atestând fizionomia literară de odinioară, când cântecele ceremoniale aveau o pecete stilistică

proprie. În alte părți, ținând pasul cu modernizările, scenariul s-a schimbat și el, dar sub auspiciile mai largi ale cântecului liric, de care s-a lăsat alimentat nu numai stilistic, ci și tematic.

În ceea ce privește lirica funerară, aceasta implică elemente de credință străvechi și de practici legate de logica magică, practici menite să-l apere pe om, sau să consacre situația nouă în care acesta trece. Implică însă și importante elemente sociale, evenimentele pe care le marchează fiind, în cadrul familiei și al societății, o schimbare a unei situații existente, o dereglare în sistemul de relații care se cere restabilit.

Moartea reprezintă trecerea din lumea albă în lumea de dincolo, o lume nu total necunoscută, ca în momentul nașterii, ci o lume reprezentată printr-un model imaginar specific fiecărei culturi etnice. Ceremonialul funebru este dominat de sentimentul despărțirii definitive, ca individ teluric, de lumea aceasta și reprezintă marea despărțire.

În ceea ce privește bocetul, acesta nu este integrat unor secvențe determinante ale ceremonialului, având o distribuție relativ liberă și implicând, ca manifestare, un grad mai înalt de spontaneitate. Actualizarea lui, legată mai mult de eveniment decât de ceremonial, nu este motivată prin cerințe de ordin ritual sau magic, ci răspunde unor cerințe de ordin psihologic și social. Ca „revărsare liberă a durerii morale”, bocetul satisface nevoia acută a dialogului cu „cel care pleacă”, părăsind pentru totdeauna lumea de aici.

Modalitățile de expresie în poezia bocetelor sunt cele ale liricii descriptive sau narative, cu intensificarea procedeelelor afective, marcate prin frecvența diminutivelor și a apelativelor familiare. Neavând un caracter ritual-magic, bocetele mai cristalizate au putut evolua spre un lirism pur, îmbogățind arsenalul imagistic al liricii propriu-zise:

„Oricât încearcă bocetul să nareze fapte și întâmplări din viața defunctului, notele dominante sunt lirice...” [I. C. Chițimia, 1971: 179].

Textele, deși au suferit modificări și influențe, și-au păstrat caracterul arhaic, apărând ca o necesitate a omului de a comunica cu cel care pleacă.

Întâlnim în aceste texte versuri de implorare a trezirii defunctului, redarea drumului fără întoarcere al celui plecat, implorarea revenirii printre ai săi și vești trimise de cei care cântă pentru cei de dincolo.

Deși textele sunt realizate pe loc, sunt anumite simboluri folosite de toți subiecții, care, în mod sigur, au fost transmise mecanic din generație în generație, pentru că semnificația acestora este puțin

cunoscută sau deloc, cei intervievați spunând: „așa ne-am pomenit”.

La moartea unei tinere fete de 18 ani (Mihaela Poenaru), consătencele Cristina Geambașu, Elena Boteanu, Eugenia Raști, Maria P. Costea, Rodica Luțu și Gilda Poenaru, din comuna Corbi, au creat și interpretat următorul cântec de jale [apud I. Ilinescu, 1997: 156]:

*În această lume mare,
Plină de necazuri tare,
Am fost o fată de frunte
Și acuma plec din curte.
Noi am fost trei frățiori,
Ca creanga cu trei bujori;
Iacă, vremea a venit
Și una s-a veștejit.
Mihaela, scumpa mea,
De ce pleci prea tinerea,
Dragă, din lumea asta?
Că doar nici tu n-ai fi vrut
Ca să pleci așa curând!
Ai crezut că vei juca
Cu viața și cu moartea.
Însă moartea n-a glumit,
Dintre noi că te-a răpit.
De Benone se ruga:
Salvează-mi, dragă, viața!
Te-am iubit atât de mult
Și ziceam că nu te uit!
Dar Satana m-a-ndemnat
Și de tine am uitat!
Și voi, fete și băieți,
M-aș ruga noroc s-aveți!
Că-n viață cât am trăit,
Noi cu drag am petrecut.
Nu m-aș fi gândit vreodată
Ca moartea să ne despartă!
Eu nu pot să mulțumesc,
Că nu pot să mai grăiesc!
Că dac-aș putea vorbi,
Eu la toți v-aș mulțumi,*

*Pentru nopți neodihnite,
Pentru mine nedormite!
Dragă frate, rămas-bun!
Eu mă duc pe jalnic drum,
Pe o cale neumblată,
Unde n-am fost niciodată.
Iar tu, surioara mea,
Te rog a nu mă uita!
Și cât îi trăi pe lume,
Să nu faci și tu ca mine!
M-ați crescut, părinți, de mică,
Vă las cu inima friptă!
M-ați crescut în tinerețe,
Să v-ajut la bătrânețe.
Te rog, surioara mea,
Pe părinți a-i ajuta!
Mi-am ales calea cea grea,
Fără ca să-mi dau seama.
Iartă-mă, măicuța mea,
Că ți-am rupt inima ta
Și ție și lui tata
Și-ntr-oaregă familia!
Sora mea, părinții mei,
Tu să ai grijă de ei!
Că pe mine m-au crescut
Și-ntr-o clipă m-au pierdut.
Soră, mamă, frate, tată,
Mai veniți voi câteodată
La mine pe la mormânt,
Să mă vedeți unde sunt!
Cimitir, iarbă uscată,
Multă lume-n tin' se gată;
Cimitire, iarbă verde,*

*Multă lume-n tin' se pierde!
Sunați, clopotelor, tare,
Să se-audă-n depărtare
C-a murit o mândră floare,
Pe părinți inima-i doare!*

*În mână țărână luați,
Peste sicriu aruncați
Și ziceți cu multă sete
Ca Dumnezeu să mă ierte!*

Cele mai multe bocitoare, și mai ales acelea care nu din prefacere, ci din toată inima plâng și se tânguiesc după cel mort, când au bocit un timp mai îndelungat și nu mai sunt capabile nici să mai plângă, nici să mai bocească, își încheie bocetele mai totdeauna cu următoarele versuri:

*Eu cu drag ți-aș mai cânta,
Dar mi-e friptă inima,
Și nu te mai pot cânta!*

Merită a fi amintit faptul că acela care nu are nici rude, nici prieten care să-l bocească, e foarte compătimit și considerat nu numai cel mai nefericit om de pe fața pământului, ci totodată și ca urgisit de Dumnezeu. De aici vine și blestemul *să dea Dumnezeu să n-ai pe nime' să te bocească!* În satul Corbșori, în cazul în care mortul n-are rude și, deci, nu are cine să-l bocească, atunci se plătesc bocitoare, cărora li se dă drept răsplată haine de-ale mortului și „ceva nou”, adică tot o haină, dar nouă, o năframă frumoasă, câte un ștergar, lumânare, colac, dar nu se dau niciodată bani.

În cazul extrem în care nu se află chiar nimeni care să le plătească, se adună femei care, de milă, ca să nu treacă cineva nebcit și pentru a se îndeplini obiceiul, deapănă ele singure moartea acestuia.

Făcând o culegere amănunțită a obiceiurilor de înmormântare, precum și o paralelă între tradiție și actualitate, ne-am convins de faptul că „moartea” a fost și este un eveniment încărcat de seriozitate și gravitate, chiar dacă se întrevede tendința de simplificare a multora din obiceiurile străvechi. În ciuda faptului că performarea unor obiceiuri din structura ceremonială a ritualului înmormântării s-au diminuat ori s-au estompat, putem afirma că acesta constituie de departe unul dintre ceremonialele tradiționale românești care s-a transmis de-a lungul veacurilor, din generație în generație, deși timpul și-a pus amprenta asupra lui sau a căpătat diferite influențe din cauza modernismului.

BIBLIOGRAFIE

1. **Chițimia, I. C.**, „Cântece populare funerare”, în *Folclorul românesc în perspectivă comparată*, București, Editura Minerva, 1971.
2. **Eliade, Mircea**, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, Ed. Științifică, București, 1981.
3. **Ilinescu, Ion I.**, *Mărturii de suflet din Corbi-Argeș*, Ed. Argeș Press, 1997.
4. **Pop, Mihai; Ruxăndoiu, Pavel**, *Folclor literar românesc*, EDP, București, 1976.
5. **Vulcănescu, Romulus**, *Mitologie românească*, Ed. Academiei, București, 1987.

RITUALUL ÎNMORMÂNTĂRII ÎN SATUL NEGRAȘI, JUDEȚUL ARGEȘ

Ionela-Daniela Mărar,
Pitești, Argeș

*Moartea nu vine când o chemi,
ci te ia când nu te temi.
(Proverb românesc)*

Moartea ființei umane aduce cu sine dezechilibru psihologic și social, la nivelul familiei și al comunității mai largi. În mentalitatea tradițională, încetarea de a mai trăi înseamnă o lungă călătorie spre „lumea de dincolo”, care este o continuare firească a lumii acesteia. Astfel, ritualul înmormântării se caracterizează prin două atitudini fundamentale:¹

1. grija pentru ca despărțirea, trecerea și integrarea în lumea de dincolo să fie perfecte și definitive, pentru a se evita reîntoarceri ale defunctului, sub forma de strigoi;

2. sentimentul că între defunct și cei vii pot fi restabilite legături, că existența în altă lume nu este incompatibilă cu existența din lumea aceasta.

În satul Negrași, județul Argeș, ritualul înmormântării conservă practici străvechi, ce demonstrează credința omului că viața aceasta nu este decât „o mare trecere” spre un tărâm al vieții fără de sfârșit, „fără întristare și suspin”.

Esențial este ca cel care părăsește această existență să îndeplinească cerințele creștinești: să fie spovedit, împărtășit și să aibă lumină (lumânarea pe care cei apropiați o țin aprinsă în momentul despărțirii sufletului de trup și a cărei flacără va avea continuitate până în momentul înmormântării). Dacă unul dintre aceste aspecte (sau toate) nu

¹ Cf. Mihai Pop; Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, Editura didactică și pedagogică, București, 1978, p. 203.

sunt realizate, acest fapt se va comunica preotului pentru a citi rugăciuni specifice.

Moartea fără lumânare determină, ulterior, împărțirea unui cocoș alb, la biserică, în vinerea mare (a Prohodului), timp de trei ani, și a chibriturilor la fiecare parastas. Dacă decedatul nu a fost spovedit și împărțășit, în noaptea Învierii se împart, timp de trei ani, vin și 44 de pachete (colaci, ouă roșii, dulciuri) celor care urmează să se împărțăsească.

Încetarea din viață aduce durere, dar și luciditate pentru cei care trebuie să împlinească ceremonialul. Ei conștientizează, încă o dată, condiția de trecător prin această lume și se îngrijesc de tot ceea ce este de făcut pentru trupul și sufletul celui decedat. Există obiceiul ca femeile apropiate să bocească în curte, strigându-l pe cel mort și evidențiind, prin cuvinte, relația de rudenie și durerea pe care o lasă în urmă. Se practică improvizația ad hoc a versurilor, din care nu lipsește cuvântul „dor”, definitoriu pentru sufletul românului (ex. *Aoleu, mama mea,/tatăl meu, cum de ne-ai lăsat cu atâta dor și-amar...?*).

Imediat după momentul morții, oglinzile din casă se întorc cu fața către perete. Așa vor rămâne timp de trei zile, cât durează priveghiul. Membrii familiei curăță atât odaia mare în care va fi depus mortul, cât și curtea.

Un moment important în pregătirea trupului pentru îngropare este scăldatul mortului cu apă caldă și săpun, de către trei persoane de același sex cu acesta, care nu aparțin familiei. Aceste persoane vor primi o sumă de bani, un săpun, un prosop și, în timp, la parastase, câte un rând de haine de pomană. Apa folosită la scăldat se aruncă în spatele casei, acolo unde se mai pun copaia folosită și hainele pe care le purta cel decedat, în momentul morții (acestea se spală și se pot împărți unui om sărac). Cei ce scaldă mortul nu se apucă de altă treabă până nu se spală cu agheasmă pe mâini.

Spălat și pieptănat, mortul se îmbracă cu haine noi, cumpărate de rude după moarte. În aproape toate cazurile, acestea au fost pregătite de cel decedat încă din timpul vieții. Unele bătrâne, iubitoare ale portului tradițional, sunt îmbrăcate în costum național (*dacă cel mort este un tânăr/o tânără necăsătorit/ă, va fi îmbrăcat/ă în costum de ginere/rochie de mireasă și i se va găti bradul purtat pe drumul spre biserică cu vârful în jos; celor tineri care vin la înmormântare li se pun flori în piept,*

așezate tot cu vârful în jos). În buzunare se introduc: o oglindă, un pieptene, o batistă, apă de colonie, bani.

Mortul se pune pe pat în odaia mare, așezat cu picioarele spre ușă, ori direct în coșciugul pregătit, așternut cu pătură țărănească, țesută în casă, și cu pânză pe care sunt cusute cruci mici. Picioarele se leagă peste pantofi cu o ață neagră, care se va dezlega la sfârșitul slujbei de înmormântare și se va lăsa în coșciug (există teama că unele femei pot fura ața pe care o vor folosi la făcut farmece). Deasupra capului se așază „orarul” (o bucată de pânză pe care apar șapte cruci cusute cu ață albă, albastră și roșie – simbol al celor șapte ani în care se fac pomenile mari). Acesta i se va pune pe frunte la slujba de înmormântare din biserică. Pe mâinile încrucișate (cea dreaptă peste cea stângă) se află crucea ce va fi sărutată de cei care vin să-și ia rămas-bun de la mort și de degetul mic al mâinii stângi se prind cu ață doi covrigi și un bănuț găurit, ce vor fi de folos la plata vămilor văzduhului. La capătai, lumânarea va arde continuu, iar luminile din casă se țin permanent aprinse. Pe fațada casei se pune, pentru șase săptămâni, doliul: o bucată mare de pânză neagră care va fi împărțită apoi unei femei din sat.

Credința populară este că sufletul mortului se plimbă prin lume timp de 40 de zile, perioadă în care poate bea apă sau vin din paharele care se așază deasupra tocului ușii de la intrarea în casă, pe o tăbliță de lemn, pe un strat de lână.

După pregătirea trupească a *dalbului de pribeag*, un membru al familiei, bărbat, anunță preotului decesul, iar acesta va trage clopotele la biserică, apoi va merge la casa mortului, pentru citirea „rugăciunilor la ieșirea sufletului”. Abia după acest moment rudele și cunoscuții încep să vină pentru a-și exprima compasiunea, aducând cu ei lumânări, flori și tămâie. La intrare spun „Dumnezeu să-l ierte!”, răspunsul fiind aceleași vorbe.

Priveghiul durează trei zile. Celor care sosesc li se dau vin, țuică, suc și pâinici stropite cu apă și zahăr (până nu de mult erau coapte acasă, alături de colaci, astăzi acestea se cumpără din magazine). Cei care vin compătimesc rudele și încep să vorbească despre cel mort: când l-au văzut ultima dată, ce fapte au făcut împreună... dar și despre evenimente cotidiene.

În ultima noapte a priveghiului se pregătesc 44 de pomnete (batiste de care se prind cu ață, fără a se face nod, o lumânare și un bănuț). Acestea vor fi împărțite în biserică, la slujba de înmormântare. Tot în

această noapte încep și pregătirile pentru pomana de după îngropare, numită „pomana de țărână”.

În ziua înmormântării, a treia de la deces, coșciugul se scoate în curte, pe o masă și la slujba scurtă ce se ține, se împarte, peste acesta, o găină sau un cocoș. Toți cei prezenți primesc un prosop ce le va fi prins de braț și, în piept, o bucată de doliu negru.

Cel din urmă drum al mortului se face înainte de prânz și este plin de jale. La ieșirea din odaie se sparge vasul în care a ars lumânarea celui decedat, acest gest simbolizând alungarea morții de la acea casă. Este invocată, la ieșirea din casă și din curte, rămânerea între cei vii: *Nu ne lăsa...!* Bocetul va însoți această ultimă călătorie prin sat, observându-se în textul lui motivul popular al morții ce este percepută ca o călătorie. Cuvintele bocetului au în vedere postexistența. Mortul este cel care va duce celor plecați mai demult noutăți din lumea aceasta: *Dacă te întâlnești cu mama/tata, să-i spui de cele întâmplate de când ne-a părăsit...*

Cei rămași acasă se vor ocupa de curățarea camerei unde a fost depus trupul mort și de curățarea curții. Ei vor prinde la poartă, în cuie, o tăbliță de lemn pe care sunt scrise: numele celui mort, data nașterii și a morții. Bucătarea se va ocupa de pregătirea mâncării și ea va primi ca plată bani și un șorț nou.

Până la biserică, alaiul se va opri la răspântii pentru scurte rugăciuni. Acolo se vor arunca bănuți (plată la vămile văzduhului). Dacă despre mort se știe că s-a născut strigoi (strigoii se nasc ca orice copil, dar ei se cunosc după o tichie ce o au pe cap la naștere), pe drum se aruncă mei pentru a se întoarce după rudele în viață doar după ce va fi terminat de adunat toate semințele.

Odată alaiul ajuns în biserică, pe pieptul mortului se pune privighetoarea, o lumânare lungă, încolăcită, ce va arde în timpul slujbei (partea neconsumată se va da femeii care va tămâia mormântul timp de șase săptămâni, zi de zi, pentru a o aprinde în fiecare dimineață). Acum se împart pomnetele și 44 de măturii (lumânare și bănuț).

Cimitirul satului Negrași, aflat în curtea bisericii situate pe un deal, cuprinde morminte în majoritate săpate în pământ. La căpătâiul mortului este pusă crucea de lemn. Până la parastasul de un an, aceasta va fi înlocuită cu una mare, confecționată adesea din marmură.

Demn de menționat este că în sat se păstrează până azi două obiceiuri specifice zonei: „datul dimineților” și „dezlegatul apei”.

Încă din ziua morții, timp de 40 de zile, în fiecare zi se dau „diminețile”: unei familii vecine se vor împărți trei colaci (pentru Dumnezeu, pentru ziua respectivă – sfântul zilei – pentru sufletul mortului) și alimente/dulciuri.

Tot în acest interval de timp, o fetiță va căra apa mortului. De la o fântână din sat duce trei găleți de apă la trei case (aceleași în fiecare zi, dintre care una va fi a fetei), cu aceeași simbolistică: pentru Dumnezeu, pentru ziua respectivă, pentru sufletul mortului. Ritualul se încheie în ziua a 40-a, la parastasul de șase săptămâni, când „se dezleagă apa”. Acum merg la râu fetița, un copil (martor) care aduce o crenguță de salcie pe care a făcut 40 de creștături și un membru al familiei mortului. Aici are loc un dialog între ruda mortului și martor:

- *Tu, X, ai fost martor că Y (numele fetei) a cărat apa pentru Z (numele mortului)?*

- *Și eu, și Dumnezeu, este răspunsul martorului.*

Acest schimb de replici se va repeta de trei ori. La fiecare răspuns, ruda celui mort va rupe o bucată din crenguță și o va arunca pe apă. În final, pentru a realiza comuniunea mortului cu natura, pe o stînghie de lemn se pun două lumânări în formă de cruce și se slobozesc pe apă. Este evident cultul strămoșilor care este profund înlănțuit cu cel al naturii.¹

Fetița va primi de pomană o găleată nouă, o cană, un coș de răchită (astăzi înlocuit cu unul de plastic), un colac și un rând de haine noi.

După parastasul de 40 de zile, urmează pomana de nouă săptămâni, apoi din jumătate în jumătate de an, până la șapte ani. În funcție de posibilitățile materiale, se împart de fiecare dată haine pentru cel pomenit. La pomenile mari (un an, șapte ani) se împart și obiecte (masă, scaune, pat), dacă acestea nu au fost date de pomană chiar din timpul vieții sau la moartea soțului/soției, anterioară momentului actual.

Ceea ce este important pentru societatea rurală este grija pe care o poartă cultului morților. Aceasta se relevă în acțiunile pe care le întreprinde. În principiu, omul are grijă ca momentul morții să nu-l găsească nepregătit, atât truște, cât și sufletește.

Paradoxal, în secolul al XXI-lea, țaranul român, având acces la informație, începe să-și pună întrebări despre existență, despre rolul omului pe pământ și caută răspunsuri și în afara credințelor strămoșești.

¹ Cf. Gheorghe Vrabie, *Folclorul - obiect, principii, metodă, categorii*, Editura Academiei, București, 1970, p. 250.

Am fost surprinsă când am auzit, de la un bătrân de 84 de ani că, după ce a cugetat la rostul vieții, a ajuns la concluzia că nu există un tărâm cu „viață fără de sfârșit” ilustrată în creștinism, ci o integrare a omului într-un mare „spirit universal”.

BIBLIOGRAFIE:

- Pop, Mihai; Ruxăndoiu, Pavel, *Folclor literar românesc*, Editura didactică și pedagogică, București, 1978.
- Vrabie, Gheorghe, *Folclorul obiect, principii, metodă, categorii*, Editura Academiei, București, 1970.

Informator: Oprea Ioana (80 de ani), Negrași, Județul Argeș.

OBICEIURI DE DUPĂ „MARILE TRECERI”

Nadia Pantazică,
Băjești, Argeș

atul românesc este păstrătorul unui fond de valori autentice ale folclorului nostru: credințe, superstiții, ritualuri, obiceiuri.

Privite sincronic, în diverse arii folclorice, observăm o mare varietate de transpunere și exprimare, iar sub raport diacronic, evolutiv, își face loc un element interesant: perpetuarea esenței lor; în ultima vreme asistăm la un proces intens de revigorare, de îmbogățire, impuse de realitățile socioeconomice ale timpurilor noastre.

Folclorul ceremonial prezintă o bogăție impresionantă de credințe și superstiții legate de riturile „de trecere” legate de naștere, nuntă și moarte. Pentru aceasta, ne-am fixat ca obiectiv să cercetăm și să culegem acele credințe și ritualuri de după momentul propriu-zis, care se întâlnesc în satele de pe valea Bratiei, cu precădere în satele Băjești, Bălilești, Românești și Valea Mare-Bratia, localități atestate documentar din vremea lui Vlad Călugărul, 1481-1495.

Din clipa în care pruncul intră în noua lume prin strigătul de uimire „oa!!” - probabil văzând la oamenii, ființele cu care intră în contact - apar în „scenă” o mulțime de actori, fiecare cu rolul său bine determinat. Personajul central este moașa, de obicei o bătrână pricepută, având cunoștințe empirice, deosebit de utilă în actul nașterii.

Ea îl ridică pe noul-născut, îl prezintă celor din jur, după care cheamă tatăl pentru a se bucura și a-și recunoaște odrasla. Apoi pregătește „ursitoarele” copilului. Acestea, în număr de trei, sunt ființe magice care, în credința populară, au darul de a hotărî soarta copilului. De aici expresia „Așa i-a fost ursita”. Ele sosesc pe nesimțite, la miezul nopții. Nu le vede nimeni. Bunica spunea că numai mamele uneori le aud, dar atunci e semn rău. Ce-i e sortit să pățească pățește, în pofida oricăror măsuri de pază luate de părinți.

Ca să le îmbuneze, moașa pune pe masă un prosop curat, trei bucăți mari de pâine, trei pahare cu apă și trei bulgărași de sare. Bătrâna

moașă, de acum 60 de ani, Mița lui moș Niță Hașpaliu, descânta darurile: „Voi, surorilor,/Ursitorilor,/ Să-l faceți frumos,/ Drăgăstos,/ Harnic și milos”. Știa să ceară o mulțime de calități pentru copil.

Dimineața, ai casei mâncau pâinea și beau apa că, ziceau ei, e bună de leac. Leana lui Băla, o altă moașă de demult, se mândrea tare când vreun copil avea o reușită în viață și spunea tuturor: „Pe ăsta eu l-am moșit!”.

Tot moașa lega buricul copilului cu un fir de arnici și presăra cărbune de tei ca să se vindece repede. Numele copilului era ales de naș sau de părinți, de obicei nume de sfinți. În Catagrafia din 1838, acestea predomină: Ion - 82, Gheorghe - 19, Dumitru - 14, Dinu - 15, Mihai - 5, Lazăr - 4, Toma - 4, iar la fete Maria - 56, Ioana - 22, Floarea - 11, Safta - 13, Ana - 5, Ileana - 6. În anul școlar 2008/2009, din 28 de fete, una purta nume de sfânt - Ana, iar din 16 băieți 4 - Andrei, Alexandru, Ștefan și Mihai.

În cazul în care după naștere copiii mureau, mamele erau sfătuite să pună nume următorului Stan/Stana ca să stea, dar și Oprea, ca să se oprească.

Apa în care moașa scaldă copilul pentru prima dată se aruncă la rădăcina unui pom sau a unei flori, ca să fie copilul frumos și sănătos. În apă se presară petale de flori: mușetel ca să fie curat, frunze de pelin, să nu aibă dușmani, crenguțe de busuioc, să miroase frumos. De multe ori se aruncă în apă tărâte de grâu, să curețe pielea de coji, bănuți de metal, să fie avut, dar și câte un creion, ca să învețe carte.

Până la moliftă, mama trebuie să se supună mai multor restricții: să nu facă mâncare, fiindcă este spurcată, să nu iasă la poartă sau în drum. După moliftă, ea intră pe făgașul normal al vieții. Familia se pregătește de botez care are loc la șase săptămâni, nu mai înainte, decât în cazul în care copilul se îmbolnăvește greu, viața fiindu-i în pericol. Atunci părinții apelează la preot, ca nu cumva copilul să moară necreștinat.

În situația unei îmbolnăviri grave, după însănătoșire i se schimba numele copilului, ca să nu-l mai cunoască boala. La Băjești se cunoaște o istorie de acest gen, plină de farmec. Toma Bucurel a pus numele primului băiat Neculae. Acesta s-a îmbolnăvit și i-a schimbat numele în Apostol, cum îl știa tot satul până prin 1975 când a murit de bătrânețe. Peste câțiva ani i s-a născut al doilea băiat. Bucuros, Toma s-a îmbătat și i-a pus numele nașului: Neculae. Când și-a dat seama că băieții poartă

aceiași nume, i-a zis celui de-al doilea Gheorghe. Și așa cei doi frați Neculae au rămas pentru săteni Apostu și Gheorghe.

Asemenea schimbări de nume, dar fără o cauzalitate ca cea de mai sus, se întâlnesc la tot pasul: Gheorghe Spătaru, Gheorghe Onofrei, Ghiță Bucura, Ion Rumânescu, Ion Strâmtaru se numesc în realitatea Stării Civile: Neculae, Vasile, Constantin, Constantin, Dumitru.

După ce mama sau soacra se obișnuiau cu copilul și-i făceau baie singure, moașa mai venea săptămânal „să-l tragă” pe copil, ca să alunge astfel răceala, oboseala ori gâlcile.

Astăzi, această instituție a moașei a început să-și piardă din importanță, datorită schimbărilor petrecute în viața de familie, în societate în general. Practic, ea intră în scenă după ce tânăra mamă sosește de la maternitate.

Moașa era o personalitate a satului. Se bucura de mult respect din partea tuturor, iar copiii i se adresau cu „sărut mâna!” când se făceau mai mari. Pe lângă Mița lui Hașpaliu și Leana lui Băla, la fel de faimoase au devenit mai târziu Zinca și Butăroaia. Acestea au lăsat moștenire fiicelor lor destoinicia în practicarea acestei meserii de mare importanță pentru om. De la moașa Zinca a moștenit „darul” fiica acesteia, Leana, numită și Nuca.

Când copilul împlinește un an sau trei, după dorința familiei, i se taie moțul. Până atunci nu este tuns. Nașul prinde părul din creștetul copilului într-o șuviță cu o fundă albastră sau roșie, după cum e copilul – băiat sau fată. Smocul de păr trece prin doi covrigi și apoi este retezat, nu înainte de a fi întrebat nașul: „Pe ce-l tai, nașule?”, iar acesta răspunde: „Pe purcel, pe miel” sau pe altceva, mai ales astăzi când la modă sunt jucăriile, bicicletele, mașinuțele. Ca să glumească, nașul răspundea uneori. „Pe sănătate”. Apoi pe o tavă se așază diferite obiecte (creion, carte, pahar, țigară) și copilul e lăsat să aleagă unul dintre ele, dovedind prin aceasta o viitoare înclinație spre o meserie.

Nașul dă finului său bani, iar exemplul îi este urmat de ceilalți participanți. După aceea se așezau la masă și chefuliau în bună lege, deoarece copilul este frumos, sănătos și voinic, prilej de bucurie pentru toți. Această masă, ca și cea de la botez, poartă numele de „cumetrie” și la ea participă rudele cele mai apropiate, prieteni de familie, vecini.

Raportându-ne la o realitate vizibilă la orice pas, aceea că prin căsătorie au venit în sat peste 152 de femei în ultimii 50 de ani, din comunele învecinate sau din alte județe, acestea au adus cu ele obiceiuri

legate de nașterea copilului, obiceiuri care au „prins” și au început să se practice cu regularitate. O rudă, o prietenă de familie devine moașă, alături de soțul ei care este „moș”. Această nouă moașă nu are legătură cu moașa tradițională care asistă și îngrijește femeia la naștere. Ea cumpără haine și îmbracă pruncul la ieșirea din maternitate. La botez cumpără alte haine cu care îl îmbracă, după care îl încredințează nașei. Timp de trei ani, în seara de Revelion, „dă copilul de grindă”, ridicându-l spre tavanul casei și făcându-i urări de sănătate. La „tăiatul moțului” frânge un colac și-l împarte celor veniți la petrecere, obicei ce se numește „ruperea turtei”.

La nuntă, după momentul „darului”, nașii, socrii și tinerii se retrag într-o cameră unde, în liniște, numără banii agonisiți. Se comentează prezența la nuntă și multe săgeți critice se îndreaptă către cei ce n-au onorat nunta. Apoi tinerii merg în camera lor unde se pregătesc de culcare. Somnul durează până când soarele arată prânzul. Rudele, prietenii mirelui și ai miresei, însoțiți de lăutari, fac zgomot mare, să-i trezească pe proaspeții căsătoriți, cărora li se cântă „Zorile”. Exemplificăm cu varianta culeasă de la Nică Dodonete, 85 de ani.

<i>Zorile de dimineată</i>	<i>Cu capul pe inimioară,</i>
<i>Tuturor le pare greață,</i>	<i>Cu mâna la țâțșoară.</i>
<i>Numai mie cu dulceață,</i>	<i>Bagă, Doamne, luna-n nor,</i>
<i>Că sunt cu mândra pe brațe,</i>	<i>Să mă satur de amor!</i>

În uralele tuturor, mirele arată cămașa cu pata de sânge, semn că mireasa a fost neprihănită. În situația în care lucrurile stau altfel, soacra-mare face ce face și ascunde faptul că fata „s-a greșit”. Între timp, ia legătura cu socrii mici care află și ei tărașenia, dacă nu o cunoșteau bine. Începe un adevărat târg, iar aceștia din urmă sunt nevoiți să mai adauge la zestre pământ, vite sau bani. Dacă nu se înțeleg, urmează cel mai rușinos moment: mireasa este nevoită să parcurgă drumul până la casa părintească așezată pe o grapă de măracini trasă de boi. În ultimii 50 de ani obiceiul s-a pierdut. Mireasa este alungată la casa părinților spre mirarea satului.

În cazul în care mireasa a fost „cinstită”, alaiul mirelui și rudelor sale străbate satul cu chiote și lăutari, iar cei întâlniți sunt serviți cu vin roșu. Seara are loc „uncropul”, un ospăț la casa mirelui, unde se servește țuică fiartă, chiar dacă nunta are loc vara.

Duminica următoare, tinerii împreună cu socrii-mari și nașii merg „pe calea-valea”, la socrii-mici, unde servesc masa. Cu această ocazie, tinerii aduc un plocon care se numește „de iertăciune”, plocon care, probabil, înlocuiește orația de iertăciune care se rostea înainte ca nașa să rupă în patru o felie de cozonac, să înmoaie bucățile într-un pahar cu vin deasupra capului miresei și să le arunce în cele patru zări.

După nuntă începe „luna de miere”, termen pătruns de la asirieni unde timp de o lună părinții fetei dădeau tinerilor mied, o băutură pe bază de miere. Tânăra nevestă se îmbracă frumos, cu batic pe cap. După masă, toți ies la horă în văzul întregului sat, ca dovadă că tinerii și familiile lor se înțeleg bine.

Vecinii și rudele care le călcau pragul trebuia să aducă „dar de casă nouă” o pasăre. În una din duminicile următoare, tinerii sunt „scoși la biserică” de către nași. La sfârșitul slujbei religioase, preotul îi invită pe tineri și pe nași în biserică, rostește rugăciuni pentru sănătatea și buna înțelegere a tinerilor și a familiilor lor. Acasă la tineri are loc după aceea o petrecere unde sunt invitate și rudele cele mai de vază și mai apropiate.

Multe dintre obiceiurile legate de nuntă s-au pierdut, ori și-au diminuat seva emoțională, iar farmecul lor nu poate fi descris decât de cei care le-au trăit.

„Marea trecere” din viață în moarte însumează o mulțime de credințe și obiceiuri menite să asigure integrarea celui dispărut în „lumea de dincolo”, dar și refacerea echilibrului sufletesc pentru cei rămași.

La casa decedatului se leagă de stâlpul cerdacului, sau pe fațada clădirii, o fâșie de pânză neagră care timp de un an nu se dă jos. Părinții, frații, soțul/soția celui decedat poartă haine cernite timp de șase săptămâni, sau chiar un an. Bărbații nu se rad și nu se tund în acest interval de 40 de zile.

O femeie plătită cară apă la trei case timp de șapte săptămâni, exclusiv duminica, iar o alta, timp de șase săptămâni tămâiază mormântul ca să alunge duhurile rele. La încheierea celor șapte săptămâni se dă „drumul apei” într-un adevărat ritual. Femeia care a cărat apa și un membru al familiei, de obicei o femeie, merg la râu. Într-un găvan din coajă de dovleac așază o lumânare aprinsă, lumânări și un băț cu șapte creștături. Închinându-se și rostind rugăciuni, îi dau drumul pe apă, făcând totul ca scofleaja să fie luată și dusă de valuri pe râu în jos. Semn rău este dacă nu o ia valul și o aduce la mal. În acest timp, pe

mal, pe un prosop întins sunt așezate mai multe alimente: ulei, făină, zahăr, orez. Acestea sunt luate de femeia care a cărat apa.

Dacă omul a murit pe deal ori pe câmp, pe locul acela se ridică o cruce. La Băjești există „Crucea lui Băra”, din piatră de Albești, datând din anul 1662, la poalele dealului Gurgui, cam la 300 m de biserică, însemnând locul unde a murit fratele jupâniței Maria, soția lui Mareș Băjescu, din cauza unui atac de inimă. Din când în când, la comemorarea morții sau la zile de sărbătoare, membrii familiei aprind aici lumânări.

Dacă omul a murit de moarte năprasnică, fără lumânare, timp de șapte ani în joia Paștelui se duc la biserică o lumânare groasă de ceară curată și o sticlă cu vin. Spun bătrânii că de sufletul unui asemenea mort se da de pomană un cocoș în acea zi. Cocoșul se dăruia în cimitir, peste mormântul celui pomenit.

După oficierea slujbei de înmormântare, când groparii acoperă sicriul cu pământ, cei care au însoțit convoiul pe ultimul drum aruncă panglicile de doliu. În final, deasupra mormântului, membrii familiei și rudele apropiate se spală pe mâini, apa scurgându-se pe țărâna proaspătă. După ce trec prin fața unei mese și primesc un colac, un pahar de țuică sau vin și un grăunte de colivă, fiecare zicând „Dumnezeu să-l ierte!” ori „Să-i fie țărâna ușoară!” și merg acasă, la pomana țărânii, numită de cei bătrâni „pogribanie”.

Până prin anii 1970 se serveau la masă ciorbă, varză, lapte bătut și o felie de pâine cu colivă. Mâncarea era pusă în străchini și se foloseau linguri de lemn. În ultimii 20-25 de ani, pomenile au devenit adevărate festinuri. Familii care au posibilități materiale modeste se întrec în a încărca mesele la pomană cu fripturi, dulciuri, fructe exotice (de care mortul n-a avut parte în viață), suc, cafea, prăjituri.

Pomenile, căpețelele, soroacele sunt destul de dese: trei, nouă zile, trei, șase, nouă săptămâni, trei, șase luni, un an. La aceste pomeni nu se pomenesc numele celorlalți morți ai familiei. Abia la pomenile din an în an se pot pomeni aceștia. Una dintre cele mai importante pomeni este cea de șapte ani, după care în acel mormânt poate fi înhumat altul, fără a se considera profanare de morminte.

În unele zone, la pomenile importante de șase săptămâni, un an, șapte ani se împart nu numai haine, ci și alte obiecte de valoare ridicată: masă, pat, scaune, dormeză, recamier. O familie din Bălilești, din cauza înmormântării extrem de costisitoare în zona Botoșani-Suceava, a

preferat să aducă sicriul cu trenul la Bălilești, mărturisind că astfel au cheltuit cu înhumarea jumătate din cât ar fi costat acolo.

La Băjești se împart obiecte de îmbrăcăminte, încălțăminte, vase. Pomenile sunt mai puțin costisitoare. Chiar și contribuția enoriașilor astăzi nu depășește 25-30 de lei. Explicația constă în faptul că fiind singurul sat de clăcași din zonă, aproape două secole și jumătate, s-a instaurat o conduită aparte, legată de posibilitățile materiale. Acest lucru a fost posibil deoarece preoții, încă din vechime, erau fii de săteni și munceau cot la cot cu localnicii. Popa Oprea cel Bătrân, 1615, Popa Vladu, 1630, Popa Stan, 1666, preoții Ioan și Stan, 1838, preoții Nicolae și Panait, 1895. Preoții care au slujit între 1895 și 1986, trei la număr: Samoilescu, Panțer și Ilinca, erau din satele vecine și s-au supus normelor impuse de înaintașii lor.

Anual, morții sunt pomeniți în „sâmbăta morților”, de obicei de trei ori: la Moșii de Iarnă, în Joia Paștelui și la Moșii de Vară. În ultimii ani au apărut în calendare și Moșii de Toamnă, la sfârșitul lui octombrie sau, după cum cad, la începutul lui noiembrie.

Mormintele sunt îngrijite cu multă atenție de mai multe ori pe an: la Paști, la Sâmpietru, la Sântămăria Mare, când este hramul bisericii și toamna, ca să nu ningă peste iarba uscată sau florile veștejite.

În zilele de sărbătoare, de ziua numelui, la comemorarea morții, ori în Săptămâna Patimilor, membrii familiei merg la cimitir și aprind lumânări. Unele femei bocesc fie soții, fie copiii dispăruți. Este un moment plin de încărcătură emoțională. Femeile amintesc de momentele fericite din căsnicia lor. Altele evocă greutățile pe care le-au îndurat fără sprijinul bărbatului. Nu lipsesc nici împlinirile familiei după dispariția bărbatului, referire se face mai ales la reușitele copiilor.

Dacă cineva din familie visează pe cel dispărut, dă de pomană unui om nevoiaș pâine, ouă, alimente, îndeosebi dacă mortul în vis și-a exprimat vreo dorință. Același lucru este valabil dacă vreun sătean l-a visat pe mort în vreo ipostază. Familia se conformează dorinței celui pristăvit.

Ceremonialul existențial este o componentă a tradițiilor românești multimilenare și cuprinde o multitudine de aspecte, din care noi atât ne-am învrednicit: să strângem un buchet de „floricele” crescute în sufletul celor care au trăit și trăiesc pe malurile Bratiei, care le udă cu răcoarea undelor ei, ca noi să nu uităm de unde venim și că ne îndreptăm spre veșnicie.

OBICEIURI DE NUNTĂ DIN PRIBOIENI, ARGEȘ

Felicia Perșunaru,
Priboieni, Argeș

in vechime până în momentul de față, scopul căsătoriei este, în primul rând, de a avea o consoartă, spre a împărtăși împreună binele și răul, iar în al doilea rând, pentru a avea urmași, care să ducă mai departe numele neamului, căsătoria fiind văzută ca o instituție de transmitere a vieții. În plan mistic, nunta este simbol al unirii dintre Hristos și Biserica Lui, dintre Dumnezeu și poporul Lui, simbolizând originea divină a vieții.

În trecut, se obișnuia ca fetele să nu se căsătorească înainte de a fi devenit “majore”, moment marcat de *ieșirea la horă a fetei*. Erau organizate baluri, în zilele de sărbătoare, când fetele, însoțite de mamele lor sau de femei în vârstă, intrau în horă, invitate de băieți. Era o adevărată competiție între fete în privința numărului de invitații, acesta fiind direct proporțional cu frumusețea sau neamul din care faceau parte. După horă, exista obiceiul ca fata să invite acasă tineri, pentru a sărbători intrarea ei în această categorie. În privința băieților, nu existau restricții pentru a ieși la horă - aspectul fizic era cel care hotăra momentul. De obicei, se intra la horă la vârsta de 18-19 ani, dar cei mai dezvoltăți fizic mințeau în privința vârstei.

Din ziua ieșirii la horă, fetele și băieții erau buni de măritat, respectiv de însurat. De obicei, când se apropia vârsta căsătoriei, tânărul și familia sa începeau construirea unei case pentru viitoarea familie. Erau cazuri în care casa pentru tânăra familie era construită după nuntă, tinerii fiind ajutați de ambele părți. În privința fetelor, se spune că o fată este pregătită să facă această trecere la statutul de nevestă atunci când știu cum se cade lucrurile care se cer de la o gospodină, ea urmând să fie responsabilă de treburile casnice, cât și de creșterea și educația copiilor. În mod ludic, în Priboieni, probele practice la care sunt supuse viitoarele neveste sunt măturatul și făcutul mămligii. Pe plan financiar, soțul era cel care se îngrijea de cheltuielile familiei, aducând bani în casă. În

timpul colectivizării, ambii soți contribuiau la acoperirea cheltuielilor din gospodărie.

Situația financiară era printre principalele aspecte luate în considerare într-o asemenea alianță. La bal, fetele „de neam” etalau haine scumpe pentru a găsi un soț pe măsură, în popor existând zicala „Păduche la păduche trage și bogat la bogat”. Era de neconceput ca o fată bogată să se mărite cu un băiat sărac sau un tânăr avut să-și aleagă o soție săracă, aceste cazuri fiind o rușine pentru familiile „de neam”, care dobândeau acest statut nobil în funcție de avere, ce se număra în bani, pământ sau statut social dat de profesie (preot, primar, profesor). Fetele familiilor neîntărite încercau să se facă remarcate prin frumusețe și pricepere la joc. Situația financiară nu este un aspect de neluat în seamă nici astăzi, cu diferența că accentul se pune pe capacitatea viitorilor miri de a se sustine financiar din profesiile lor. Alianțele între tineri din familii cu diferite statute financiare nu mai sunt blamate, din moment ce mirii se bucură de oportunitatea de a dobândi singuri cele necesare unei gospodării.

Revenind la căsătoriile din anii '40-'50, fetele mari foloseau diverse mijloace de a-și *interoga* ursita. Astfel, în ziua de Bobotează, furau câteva fire din mănunchiul de busuioc cu care preotul boteza în casă și îl puneau sub pernă, urmând ca în acea noapte să-și viseze ursitul.

La horă, tinerele erau remarcate și invitate la dans. După mai multe invitații, dacă cei doi erau de acord, viitorul mire mergea la casa miresei, însoțit de nașii săi de botez (care îl vor și cununa), pentru a o peți. Se obișnuia ca mirele să aducă un plocon alimentar. Acest dar de nuntă „are rostul de a perfecta integrarea noii perechi în comunitatea satului și de a cimenta, în felul acesta, comunicarea dintre membrii ei”¹. Ploconul poate fi interpretat în cadrul unui schimb de daruri, reciprocitatea fiind cea care duce la strângerea relațiilor. Dacă ploconul este un element al acestei reciprocități, se poate spune că cel de-al doilea element este însăși viitoarea mireasă. Ea este „darul prin excelență”², fiind fațeta magică a acestuia, deoarece femeia se dăruiește pe sine în dragoste, este „dată” în căsătorie și dăruiește viață copilului.

Familia fetei se pregătește pentru primirea oaspeților, întinzând o masă. Această masă de sărbătoare este și ea o formă specifică a darului. Pe lângă faptul că exprimă statutul social-economic al celui care o oferă,

¹ Ovidiu Bîrlea, *Folclorul românesc*, vol. I-II, Ed. Minerva, București, 1981, p. 429.

² Ofelia Văduva, *Magia darului*, Ed. Enciclopedică, București, 1997, p. 52.

masa are valențe sociale prin faptul că facilitează comunicarea între oameni, prin crearea unei atmosfere cordiale și primitoare. Aici se vor discuta detaliile legate de nuntă, mai ales cele financiare, stabilindu-se cine va face nunta (de obicei familia băiatului), și dota fetei, întocmindu-se foaia de zestre, care cuprindea fiecare articol primit de fată de la părinții săi. Această foaie este semnată de părinții tinerilor, de tineri și de martori. Băiatul era cel care trebuia să asigure căminul viitoarei gospodării, iar dota fetei consta, de obicei, în mobilă pentru noua casă. Tot acum se fixează data nunții. Există superstiția de a nu se face nuntă în luna mai, deoarece căsătoria se va destrăma cu ușurința petalelor de flori. Nunta se făcea, de obicei, toamna, după strânsul recoltelor. Din acest moment, cei doi tineri sunt considerați logodiți, *logodna*, cuvânt din slavonă, însemnând *convenire*. În biserică, preotul anunță logodna, numindu-i pe cei doi miri. Astăzi, acest pețit și-a pierdut caracterul oficial, transformându-se într-o întâlnire a celor două familii în cadrul căreia sunt discutate detaliile despre nuntă. S-a pierdut și noțiunea de dotă, întâmplându-se ca familia miresei să asigure căminul pentru cei doi miri, iar mobila și cele necesare să fie procurate din banii primiți la nuntă. De asemenea, nașii sunt aleși după ce se stabilește data nunții și se pun la punct toate detaliile. Dacă tinerii aleg alți nași decât cei care i-au fost mirelui nași de botez, cei doi miri au datoria morală să meargă la aceștia pentru a le cere binecuvântarea și de a-i dezlega, pentru a fi cununați de alt cuplu. De obicei, mirii din zilele de astăzi își aleg nași din rândul tinerilor. Odată aleși nașii, mirii merg la ei cu plocon. Utilizat inițial în ritualul religios, cuvântul *plocon* desemna ceea ce se oferea ca dar unei divinități, cu sensul de ofrandă. Evoluția lui semantică a dus la accepția familiară de astăzi, dar oferit la ocazii speciale, nuntă sau botez. Se poate spune că ploconul simbolizează atât acceptarea nașilor ca părinți spirituali, cât și darul pe care aceștia îl primesc în schimbul unui serviciu, de a le îndruma pașii în viața de familie. Ca simbol al logodnei, fata primește un inel.

Obiceiul numit „Fedeleşul” s-a păstrat până astăzi. În preziua nunții, la casa celui la care are loc nunta (pe vremuri) sau la casa miresei (acum), se strângeau tineri care ajutau la împodobirea bradului. Fedeleşul se putea face sâmbăta sau duminca. În urmă cu 50 de ani, disponibilitatea lăutarilor constituia un aspect de luat în seamă. Lăutarii, foarte solicitați la nunți, propuneau să se facă Fedeleşul joi. Ziua de joi pentru acest obicei era considerată specifică rromilor, de aceea erau rare cazurile în

care se accepta această propunere. La Fedeleș, bradul, adus din pădure tot de tineri, era împodobit cu floricele de hârtie și „scara pisicii”. De brad se leagă o batistă cu doi covrigi, simbol al viitoarei uniuni. Animați de lăutari, tinerii jucau diverse jocuri populare și erau serviți cu dulciuri și băuturi. În privința Fedeleșului la nunțile din zilele noastre, tinerii se întâlnesc pentru a împodobi bradul, ajutați în special de nași, sunt serviți cu aperitiv, dulciuri și băuturi. Fedeleșul se face, de obicei, cu două zile înaintea nunții, chiar și joi, pentru a evita oboseala. De asemenea, nu se mai păstrează obiceiul de a invita lăutarii. În privința semnificației, bradul înseamnă veselie, „precum oricine se bucură de verdeața bradului, astfel să se veselească și nuntașii și mai ales tinerii care se căsătoresc, să le ajute Dumnezeu a avea și a petrece o viață veselă”¹.

Dacă nunțile din zilele noastre se țin în restaurant sau în cort, nunțile de acum 50 de ani se țineau în căminul cultural sau în cort, în curtea marelui. Pregătirile pentru nuntă începeau în ziua premergătoare evenimentului și la bucătărie ajutau rudele și vecinii. Cei care serveau invitații erau numiți alergători. Se serveau bucate tradiționale și se sacrificau animale din gospodăria cuscilor pentru a face sarmale, ciorbă și carne cu sos.

În ziua nunții, mesenii mergeau prima oară la mire. După ce s-a îmbrăcat cu hainele cele mai alese, mirele este bărbierit de un alt băiat, de multe ori o rudă, numit frate de ginere. Nunta este un act de bucurie și veselie, de aceea nu există nuntă la care să nu fie și lăutari. Cel care făcea nunta fără lăutari nu era bine privit de consătenii săi, considerat om zgârcit, care nu face nuntă, ci pomană. Lăutarii sunt și ei de față la bărbieritul ginerului, interpretând diferite cântece de jale, prezentându-i pierderea libertății ce o avusese ca burlac în opoziție cu neajunsurile vieții de om însurat. Tânărul care l-a bărbierit primește bani de la mire pentru acesta. Acum i se pun și mirelui bani în piept, simbol al prosperității în viitoarea familie. Acest obicei este înfăptuit astăzi în note umoristice, fratele de ginere prefăcându-se că îl amenință pe ginere să îi dea o sumă consistentă de bani, altfel îl va tăia cu aparatul de ras. Alaiul, în frunte cu ginerele, merge să ia nașul. Astăzi nu se mai respectă această ordine, alaiul nuntașilor mergând mai întâi la cel care face nunta.

¹ S.Fl. Marian, *Nunta la români*, Ed. Grai și suflet - Cultura națională, București, 1995, p. 265.

În timp ce mirele merge, împreună cu rudele, la casa nașilor, mireasa, ajutată de câteva fete de o vârstă cu ea, îmbracă rochia de mireasă. Culorile rochiilor de azi variază de la alb, bej, roz și chiar mov. De asemenea, în trusoul miresei au intrat elemente de influență străină: mireasa trebuie să poarte ceva vechi, ceva nou, ceva împrumutat, ceva albastru și bani, la fel ca în zicala englezească: „Something old, something new, something borrowed, something blue and a silver sixpence in her shoe”. Un obicei nou este acela ca mireasa să se ascundă pentru a fi găsită de mire. Miresele de odinioară își așteptau mirele și nașii. La sosirea lor, mireasa este gătită. Gătirea constă în coroana (*cununa* sau *floarea*) pusă de nașă, voal, ciorapi și pantofi. Și acum 50 de ani, o mireasă trebuia să aibă asupra ei bani, continuându-se credința că este bine ca într-un moment de trecere (de exemplu, de Anul Nou, să ai asupra ta bani, pentru a marca un început prosper din punct de vedere financiar). Mireasa primește banii de la un tânăr care o ajută să-și pună ciorapii și pantofii. La punerea voalului, lăutarii interpretează „Ia-ți, mireasă, ziua bună!”, moment de reală emoție, încât mireasa lăcrimează. Se spune că o mireasă care nu plânge la punerea voalului nu regretă părăsirea casei părintești. Despre simbolistica cununii sau coroanei, grăitoare sunt *Odele lui Solomon* din *Cântarea Cântărilor*, care vorbesc de cununia spirituală între suflet și Hristos, ale cărei simboluri sunt voalul, inelul și coroana. Voalul simbolizează rugămintea fecioarei de a fi ferită de orice pângărire prin iubire, inelul simbolizează atașamentul la credință, iar coroana este simbol al puterii divine, marcând caracterul transcendent al unei împliniri. Nașii sunt primii cărora mireasa le pune floarea de nuntaș în piept, urmând apoi să pună floare tuturor celor prezenți, respectând gradele de rudenie. Este ajutată de câteva fete, alese de ea. Existau anumite restricții în privința acestor ajutoare. De exemplu, băiatul care încălța mireasa trebuia să fie un băiat cu mamă și tată, la fel ca și cel care ținea bradul, în drum spre biserică și apoi către masa de nuntă. După punerea florilor, astăzi se obișnuiește ca nuntașilor să li se ofere o masă, după care se joacă, ultimul joc fiind hora miresei, până ca alaiul să se îndrepte spre biserică. Astăzi se păstrează tradiția ca mirii să meargă la vecini pentru a-i invita la cununia religioasă și la masa de nuntă, mergând cu *plosca*. În trecut, mireasa mergea cu capul descoperit, ca fetele romane, fără voal, prin aceasta făcându-se aluzie că de acum înainte nu va mai umbla cu capul gol, ci, ca nevastă, va trebui întotdeauna

să umble îmbrobodită. Înainte, cei care mergeau cu plosca erau însoțiți de lăutari.

Alaiul pleacă spre biserică, în trecut – pe jos, acum cu mașinile, la oglinzile cărora câțiva tineri au legat prosoape și baloane. Prima este mașina miresei, obiceiul fiind ca o păpusă să fie pusă pe mașină. La plecarea alaiului, nașa merge în spatele miresei, cu o turtă sau colac și un pahar de vin. Aceste două elemente au semnificația de belșug - casa miresei să fie întotdeauna plină de toate bunătățile. Turta se rupe deasupra miresei în patru bucăți, pentru fiecare punct cardinal. Apoi, din paharul cu vin, nașa varsă în cele patru puncte cardinale. Bucăți din turtă sunt date nuntașilor. Colacul, „în armonizarea relațiilor între cele două familii ce se unesc prin căsătorie, prin simbolică lui în totalitate pozitivă, cumulează multiple funcții cu rol benefic în comunicarea între membrii comunității”¹.

Un alt obicei practicat de alai în drumul spre biserică este cel de a răsturna vadra cu apă de trei ori. Mireasa, împreună cu un tânăr, merge la o fântână pentru a umple vadra, în care au pus boabe de grâu, de fasole și un buchet de busuioc. Mireasa varsă de două ori puțină apă din vadră, a treia oară vărsând-o aproape pe toată, păstrând puțină, iar cu ajutorul buchetului de busuioc o aruncă în cele patru puncte cardinale (sub forma unei cruci) asupra alaiului. Restul de apă este dus acasă.

După cununia religioasă, la ieșirea din biserică, mirii sunt semănați, asupra lor aruncându-se boabe de grâu sau orez. Această semănare are rolul magic de a provoca fecunditatea și în consecință rodirea, nuntirea având ca finalitate nașterea urmașilor. Există în continuare credința că cel care va păși primul din biserică, cu piciorul drept, acela este cel care va avea controlul viitoarei căsnicii. Alaiul se îndreaptă acum către masa de nuntă, o secvență importantă a scenariului ceremonial fiind numită și „masa cu dar”. Ea este un semn al sărbătoreșului, organizarea și desfășurarea ei împrumutând din sacralitatea temporalității sărbătorești. Mirele și mireasa, împreună cu nașii, întâmpină mesenii în pragul ușii. În zilele noastre, dansul este deschis de cei doi miri, de obicei cu un vals. Aceștia sunt urmați de nași și apoi de socri. Obiceiul de a fura mireasa, pentru care mirele plătește o răscumpărare, este unul nou. Mireasa este furată de tineri care negociază cu ginerele prețul răscumpărării, de obicei în sticle cu băutură. Mai nou,

¹ Ofelia Văduva, *op.cit.*, pag. 181.

spre amuzamentul nuntașilor, mirele este solicitat să interpreteze o melodie sau să facă o declarație de dragoste pentru a-și recupera mireasa. În schimb, odinioară exista obiceiul de a-i pune pe cuscri într-o copaie în care erau legănați, de obicei până aceasta se spargea.

Aproape de sfârșitul nunții, nașa îi ia miresei voalul și îi pune o broboadă. Aceasta este simbol al tinerei neveste, ca o reminiscență din Antichitate, când tinerele neveste erau acoperite cu o năframă, pentru a nu vedea încotro vor fi duse, fiind răpite din sânul familiei și al neamului. Mireasa respinge de trei ori broboada nașei, iar a treia oară acceptă. În zilele noastre, voalul este pus unei fete necăsătorite, care prinde buchetul aruncat de mireasă. Există credința că această tânără este următoarea care se va căsători. Aruncatul buchetului este, la fel ca furatul miresei, un obicei nou.

La sfârșitul nunții este strâns darul, cu strigare (înainte) sau în plicuri puse apoi într-o casuță de carton de pe masa mirilor (acum).

Nunta de acum 50 de ani dura, de obicei, trei zile. Astăzi se mai păstrează doar obiceiul ca a doua zi, tinerii proaspăt căsătoriți, nașii și câteva rude să servească o masă care să includă ciorba de potroace.

BIBLIOGRAFIE

1. Bîrlea, Ovidiu, *Folclorul românesc*, vol. I, Ed. Minerva, București, 1981.
2. Chevalier, Jean, *Dicționar de simboluri*, Ed. Artemis, București, 1994.
3. Marian, Simion Florea, *Nunta la români*, Ed. Grai și suflet - Cultura națională, București.
4. Văduva, Ofelia, *Magia darului*, Ed. Enciclopedică, București, 1997.

NUNTA – BOGĂȚIE DE MANIFESTĂRI ȘI SEMNIFICAȚII

Anca-Ioana Popa,
Pitești, Argeș

ultura populară, privită de la distanță, pare a fi un bazin hidrografic unitar, ale cărui izvoare, râuri și pârauri se varsă unele într-altele și toate laolaltă, în fluviul-macă, spiritualitatea românească. Infinitel act de creație din amonte, individuale și concrete, se metamorfozează neîncetat, pe măsură ce curg la vale, devenind manifestări culturale comune întregului organism.

Fără a avea pretenția unui studiu exhaustiv, ci din dorința de a coborî în abisul spiritului uman arhaic și de a descoperi enigmaticele origini ale unui obicei care și-a pierdut astăzi din încărcătura semnificațiilor și din bogăția de manifestări de altădată, am întreprins această cercetare nu folosind rigorile unui specialist sau respectând ansamblul de cerințe ale unei cercetări științifice, ample, ci aducând în pagini curiozitatea și uimirea cu care un copil descoperă lumea în primii săi ani de viață.

Mi-au stârmit curiozitatea și admirația acele manifestări umane cu finalitate reală sau imaginară, modul original de receptare, respectiv intensitatea trăirii fiecărui moment important și a fiecărei sărbători din viața satului, spontaneitatea, creativitatea, veselia și bunul-simț specific omului simplu de la țară.

Spațiul de manifestare a obiceiului de nuntă prezentat îl reprezintă localitatea Bârsău, situată pe malul drept al Mureșului, aproape de poalele Munților Metaliferi, la 13 km de orașul Deva, reședința județului Hunedoara, pe șoseaua ce lega Deva de Exploatarea Minieră Coranda-Certej.

Satul face parte din zona etnografică a Văii Mureșului care se întinde pe malurile râului numit, între Zam și Dobra, în vecinătatea poalelor Munților Metaliferi și a Munților Poiana Ruscă. Reprezintă o zonă de interferență între zonele etnografice înconjurătoare: Țara Zarandului, Ținutul Orăștiei, Ținutul Pădurenilor.

În viața satului românesc, obiceiurile ciclului anual sunt completate de obiceiurile legate de momentele importante din viața omului: naștere, căsătorie, moarte.

O atenție deosebită voi acorda în acest studiu obiceiului de nuntă. Odată cu peșitul fetei de către fecior și părinții acestuia, se stabilea data nunții, locul și contribuția fiecărei familii pentru masa de „uspă”.

Cu o săptămână înaintea datei nunții, sâmbăta-seara, un văr primar al miresei și un văr primar al mirelui erau invitați de miri să le fie „vornici”, adică să meargă prin sat, la familiile indicate de părinții mirilor, pentru a invita lumea la nuntă. La casa miresei se împodobeau „plosca” în care se puneau țuică. Cu aceasta erau servite persoanele invitate la nuntă. Plosca se împodobeau cu „primuri” (benzi colorate de mătase), batiste colorate și flori.

În duminica dinaintea nunții, vornicii porneau prin sat după întoarcerea oamenilor de la biserică. Erau îmbrăcați în costum popular și aveau „primuri” prinse în piept. Invitația se făcea doar verbal. La fiecare familie invitații spuneau:

*Noi suntem doi argați gătiți,
Din casă de la mânați
Să vă facem cunoscut
Că fata lui frumoasă/feciorul lui frumos
Și-a găsit perechea potrivită
Și peste o săptămână se-nsoară/se mărită
(acasă la mire sau la mireasă).*

*Ei cu drag vă invită
Să luați parte la un pahar de beutură,
La mai multă dragoste și voie bună,
P-un ceas-două,
Dar o fi și opt și nouă.*

*Dar zice că iat-o palască gătată
Precum bine vedeți dumneavoastră,
Zice că-i cu-o frunză de mușcată,
Ca să beți și dumneavoastră câteodată*

și întindeau gazdei plosca să bea. Apoi continuau:

*Unde-i gazda, să primească,
Cu gura să mulțamească,
Ca Dumnezeu Sfântu' să-i trăiască
Și să ne dați răspuns dacă-i onorați ori ba.*

Pe baza răspunsurilor primite se pregăteau bucate pentru nuntă. Rudele apropiate sau vecinii se strângeau luni-dimineața cu ouă, găini, făină și alte alimente pe care le dădeau cu împrumut familiilor mirilor pentru prepararea bucatelor de nuntă, urmând să li se restituie datoria atunci când aveau și ei o nuntă, un botez sau o înmormântare în familie. În aceeași zi se stabilea atribuția fiecărei rude la pregătirea nunții: bărbații construiau cortul sau umbrarul, sacrificau animalele, pregăteau mesele; femeile găteau mâncarea, făceau curățenie, pregăteau vasele și tacâmurile.

În ziua nunții (duminica), vornicul mirelui venea pe la ora 12 la casa mirelui și întâmpina muzicanții. Doi instrumentiști erau îndrumați să meargă la casa miresei. Se exprima recunoștința mirelui față de părinți și bunici și se rostea o cerere de iertare a sa către părinți pentru ceea ce le-a greșit pe perioada copilăriei sale, apoi se spunea o rugăciune și alaiul format din tineret, mire și invitații lui pornea spre casa nașilor, cu muzică. Dacă nașii erau din alt sat, se mergea cu căruța sau cu carul tras de boi având coarnele frumos împodobite cu batiste colorate.

La casa nașilor se serveau plăcinte și țuică sau vin. Vornicul prezenta nașii. Muzicanții interpretau câteva cântece, apoi se pornea spre casa miresei.

La casa miresei se aflau invitații acesteia și vornicul din partea ei. Ajunși la poartă, se opreau; porțile erau închise iar în curte, lângă poartă, se afla vornicul miresei care saluta vornicul mirelui. Vornicul mirelui spunea:

-Bună ziua și bine v-am găsit!

-Bine ați venit!,

răspundea vornicul miresei.

Da' cine sunteți,

Ce umblați

Și pe cine căutați?

-Noi suntem soli de la împărăție

Și-am venit la dumneavoastră cu-o veste:

Tânărul nostru împărat

De dimineața s-o sculat,

Fața albă și-o spălat,

Păr negru și-o pieptănat

Și-ntr-o zi de sărbătoare

O plecat la vânătoare.

Și-o umblat munții cu florile,

Luncile și văile,

Dar nimica n-o aflat.

Și pe la sfințit de soare

I-o ieșit o fiară-n cale,

Cu urmă de câprioară.

Noi după dânsa ne-am luat,

Pân' aci la dumneavoastră la poartă,

Pă care-nluntru am intrat,

*Iar de-acî în cale urma nu i-am Și lui nerănită s-o predăm.
dat. Avem cartea pecetluită.*

Ș-acî avem ordin s-o confiscăm

(Atunci vornicul mirelui întinde plosca cu „vinars”, ca pe o scrisoare vornicului miresei). Apoi continuă:

- N-are nime ' voie s-o desfacă,

Decât un popă.

Da ' nu unu ' cu barba rară,

Să ne țină pân ' desară,

Ci unu 'cu barba ca fusu ',

Să ne dea curînd răspunsu.

(Atunci vornicul miresei primește plosca peste poartă, gustă din băutură și deschide poarta).

Alaiul intră în curtea miresei. Vornicul ei pătrunde în casă cu nașii și scot mireasa afară. O prezintă nuntașilor, exprimă în versuri părerea de rău a acesteia pentru supărările cauzate părinților în copilărie. Tot alaiul pornește la cununia civilă, apoi la cea religioasă. În fața alaiului, băieții dansează cu fața la miri. Dacă mirii erau săraci, în locul inelului sau verighetelor schimbau la cununie câte o monedă de argint.

După cununii, se întorcea tot alaiul la casa mirelui/miresei, acolo unde era pregătit cortul. Se opreau cu toții la intrarea în cort. Aici se aflau pe o masă: un ciubăr plin cu apă, un ștergar țesut sau cusut, un „blid” cu grâu și doi colaci. Mirii ocoleau masa de trei ori, ținându-se de mână. Apoi mireasa azvârle grăul peste capetele nuntașilor, strigând:

-Noroc să deie Dumnezeu!

Nuntașii îi răspund:

-Noroc, noroc!

Vornicul miresei spune apoi:

-Dragă adunare !

Vă rog bine să m-ascultați,

Că e poruncă mare:

Cine nu s-o spăla

În casă n-o intra,

Nici curechi ori zamă n-o mânca.

Toți nuntașii se spală simbolic pe mâini, iar mireasa îi șterge cu ștergarul. Fiecare trebuia să lase un bănuț miresei pentru spălarea simbolică a mâinilor. Mireasa și nănașa treceau prin mânerele ciubărului un ștergar și acesta era dus de miri în grădină, unde se ocolea un pom de trei ori, apoi mirii vărsau apa la rădăcina pomului. Vornicul mirelui făcea în jurul pomului trei găuri mici, în care punea câte un ban pe care mirii trebuiau să-l acopere cu pământ. Se intra înăuntru și se pornea veselie.

Jocul și cântecul erau completate de strigături de nuntă, unele, mai amuzante, altele, ironice.

După masa de seara (ora 22), începea jocul. Pe la miezul nopții se servea masa, după care începea „cinstea” (strigarea darurilor).

După terminarea cinstei, vornicul mirelui spunea:

<i>-Tot mai bună masă, cumătru-mare</i>	<i>Toate ți-am adus.</i>
<i>Și cu mesenii matala.</i>	<i>Dar tot se roagă gazda căsii</i>
<i>Câte le-ai poftit,</i>	<i>De cumătru-mare</i>
<i>Toate ți-or venit.</i>	<i>Să-nceapă o „cântecă”</i>
<i>Câte le-ai cerut,</i>	<i>frumoasă</i>
	<i>Din patru cornuri de masă.</i>

Rudele miresei cântau apoi pe o melodie tristă „Cântecul miresei”. Mireasa, împreună cu un băiat, mergeau după aceea în cămară, unde tăiau un colac în bucăți. Le lua în poală și le împărțea nuntașilor.

La ora 1, mireasa mergea împreună cu nașa într-o cameră unde schimba coronița cu un „conci” și o năframă albă. La întoarcerea la masă, vornicul o prezenta:

<i>Iată, ne-o venit un om nou</i>	<i>S-o jucăm, să vedem, n-o fi șchioapă,</i>
<i>Și venind cale departe,</i>	<i>Ori n-o ave' vreo „hibă”.</i>
<i>L-o nins pe cap...</i>	

Se începea deci jocul miresei, pentru care nuntașii care o joacă pun bani într-o farfurie pe masa miresei.

Dimineața, se mergea cu tot alaiul după apă la o rudă. Mirii duceau găleata împreună. Erau însoțiți de doi mascați (unul dintre bărbați era travestit în femeie). Aceștia făceau tot felul de năzbâtii, cu scopul de a binedispune lumea. La întoarcere, se mai punea ciorba acră, se mai încingea un joc, apoi se termina nunta.

Astăzi, tot vornicii cheamă la nuntă oamenii, dar pe baza de invitații tipărite, cu confirmare de prezență. La nuntă, prerogativele celor doi vornici sunt îndeplinite de un alt vornic, plătit. Toate perechile au două perechi de nași; la transportul pe distanțele lungi locul boilor cu coarcele împodobite a fost luat de autocare și mașini, orația de nuntă a primit un caracter mai comercial. Se mai aruncă cu grâu, se mai înconjoară masa, se mai spală nuntașii pe mâini, dar nu se mai toarnă apa la rădăcina pomului, nu se mai îngroapă bănuți. Acum se sparg de către nași și miri paharele din care s-a băut șampanie. Nu se mai pun doi colaci

pe masa care îi așteaptă pe miri când vin de la cununie, nu se mai împart bucați de colac nuntașilor, ci tort.

S-au rătăcit mascații cei plini de imaginație și de voie bună, nu se mai aduce apă pentru noua familie, de la rude. Astăzi o strigătură e considerată desuetă, un om care s-ar mai încumeta s-o spună ar fi catalogat drept „grosolan” sau „bețiv”. Nici cântecului, nici jocului miresei nu li se mai acordă importanță. Prezența la o nuntă mai are loc în cazul în care ești rudă foarte apropiată, ai o datorie sau ești vecin cu părinții mirilor, nu mai există acea disponibilitate de distracție și de a ajuta tânăra familie să pornească în viață.

BIBLIOGRAFIE:

1. Cernea, Gheorghe, *Obiceiuri de nuntă din județul Hunedoara*, Tiparul Tipografiei Săteanului, Sibiu, 1941.
2. Clemente, Constandin, *Lada de zestre*, Ed. Destin, Deva, 1998.
3. Ghinoiu, Ion, *Obiceiuri populare de peste an*, Ed. Fundației Culturale Române, București, 1997.

STRUCTURI FUNCȚIONALE ÎN SATELE DIN ȚARA OLTULUI

Ioan Praoveanu,
Brașov

Intervenția mea, succintă ca prezentare, dar cuprinzătoare ca modalitate de subliniere a unei idei care a pus stăpânire pe gândirea mea de modest dar stăruitor și de patru decenii începător în cercetarea culturii populare, este nu altceva decât o încercare de a redefini satul ca purtător de valori identitare.

Satul

Noțiunea de *sat*, așa cum a fost definită la Simpozionul de geografie a satului desfășurat la București în 1967, este echivalentă cu aceea de complex rural și înseamnă un complex teritorial, social și economic alcătuit din trei componente: *vatră*, *hotar* și *populație*, având ca funcție specifică producția rurală¹.

Componentele satului îndeplinesc funcții specifice: *vatra* este loc de odihnă și de adăpost, în timp ce *hotarul* este spațiul de producție rurală alcătuit din terenul agricol, pășunea, locurile de fânaț, pădurea, apele.

Potrivit structurii mai dense sau mai laxe a vetrei satului, s-au conturat trei tipuri de sate: *risipite* (cel mai vechi tip de sat), *răsfirate* și *adunate*.

Factorii naturali, structura ocupațiilor și factorul demografic (în satele cu populația săsească, îndeosebi) au făcut ca satele din Țara Oltului să capete caracterul de sate adunate, cu delimitare clară între *vatra* și *hotarul* satului.

Adaptarea activă a populației la condițiile naturale oferite de teren, ca și posibilitățile de valorificare a resurselor, au imprimat așezărilor rurale din Țara Oltului unele trăsături funcționale diferențiate. Am putea spune că relieful variat - câmpie (câmpia Oltului), zonă colinară și munte (Munții Făgărașului și Munții Perșani) - a imprimat economiei un

¹ Romulus Vulcănescu, „Structura și dinamica civilizației și culturii în așezările rurale”, în *Lucrările Simpozionului de Geografia Satului*, București, 1969, p. 273.

caracter mixt, creșterea animalelor și agricultura deținând ponderi egale, cu precizarea că agricultura a fost subordonată nevoilor de consum în gospodărie și creșterii animalelor, mai ales că posibilitățile de vânzare a unor vite și produse erau numeroase la târgurile de peste an organizate în mai toate satele din Țara Oltului.

Hotarul satului

Hotarul satului, destinat – după cum am arătat – producției rurale, era împărțit în *teren arabil*, pe câmpuri (cu rotația culturilor în sistem trienal), *fânețe*, teren destinat recoltării nutrețului pentru animale, dar și livezilor de pomi fructiferi și pășuni în hotarul satului sau în golul alpin din Munții Făgăraș. Referindu-ne la structurile funcționale teritorial-ocupationale, am ales spre exemplificare satul Șercăița, din Țara Oltului, aparținând comunei Șinca din Județul Brașov, sat care are în limitele sale teritoriale toate tipurile de teren, câmp, coline, munte și ape curgătoare cu debit suficient pentru a pune în mișcare orice tip de instalație de tehnică populară, așadar toate resursele de care are nevoie un sat pentru a-și asigura cele necesare traiului și pentru a produce și pentru schimb.

Șercăița are două ape: Crețu și Bălțița, care izvorăsc din Fundul Crețului și Fundul Văii și se împreunează în centrul satului. Satul are mai multe cătune: pe Valea Bălțița sunt locurile Sub Râpa lui Stan, Bălțița, Tufele Muntelui, Valea Mare și Mănăstire. Aici era teren arabil împărțit în parcele aparținând oamenilor. De aici, de la locul numit Mănăstire, începe pășunatul.

Pe valea Crețului sunt locurile: Lunca Crețului, Lunca Lărguțu, Poiana Seșului, Gura Crețului, Piscu Popii și Colnicul.

Oamenii aveau teren arabil în mai multe locuri; după cum ne spune Nicolae Ciovică (născut în 1924), el avea parcele în 24 de locuri: „așa a fost de la părinți și s-o împărțit la frați”¹.

În primul an, în hotarul din jos al satului se puneau numai grâu și secară; în partea de mijloc (în Călnic și în Crâng) se cultivau cartofi și porumb, iar în partea de sus a hotarului, ovăz și orz. În al doilea an, unde au fost grâul și secara se puneau cartofi și porumb, unde au fost orzul și ovăzul, „făceam ogor în urma lui, duceam gunoi, îl grăpam și făceam a doua arătură de semănat. În urma orzului, semănam grâu, iar al treilea an,

¹ Informator: Nicolae Ciovică, din Șercăița, născut în 1924, cinci clase, mecanic agricol, rapsod popular, coordonator al Formației de fluierași din Șercăița, înregistrare: Ioan Praoveanu, aprilie 2010.

cartofi. La trei ani schimbam” – ne spune Nicolae Ciovică, amintindu-și că „în iulie seceram și până în octombrie pământul se cocea și atunci aram și semănam”.

Fânețele sunt numai pe lunci: Lunca Crețului, Lunca Lărguțu, Valea Mare, Bălțița. Mai aproape de pădure este *pășunatul*: cireada de vite (bivoli și vaci) a satului se strânge dimineața, merge la pășune și seara se întoarce în sat. Pe timpuri, oamenii aveau mulți bivoli folosiți și la munca în câmp.

În sat era și *cireadă de boi* care se strângea la Rusalii și era dusă în munte, la Cordon, la Stofleanca și la Curmătura. Cu boii se duceau și vitele sterpe. Stăteau la pășunat acolo până când erau cărate bucatele de pe câmp; atunci coborau cu boii în fânețe, unde pășteau toate vitele după ce era cosită și otava.

Prin 10–15 octombrie începea semănatul și „nu mai călcau vitele pe ogor”.

Locuitorii satului Șercăița creșteau și oi și capre. Se practica păstoritul cu stâna de strânsură și pe la Sfinții Împărați Constantin și Elena, oile, în cârduri de mânăzări, sterpe și miei, urcau la stână. Caprele erau duse separat cu miei și iezii acolo unde păștea și ciurda.

Am încercat să reconstituim și un calendar al muncilor agricole în satul Șercăița și pentru că acesta, ținând seama de bioritmul vegetațional, constituie un model care trebuie perpetuat, condiție sine qua non a renașterii satului românesc.

Aratul începea când se zvânta pământul, pe la sfârșitul lunii martie, semănatul cu ovăzul și orzul, după care venea rândul cartofilor și porumbului. Nu era neglijată nici fâneța pe care oamenii o curățau și o grapau cu *mărăcini* în târși trași de vite.

Urma prășitul cartofilor. De pe la jumătatea lui iunie pornea cositul fânului pe lunci; între coase (coasa *fânului* și coasa *otavei*), oamenii săpau cartofii a doua oară.

După prima coasă la sfârșitul lui iulie începea *seceratul* - mai întâi grâul, apoi secara și pe urmă orzul și ovăzul.

După secerat se făcea *ogor*, adică se ducea gunoi de grajd și se ara miriștea de către bărbați, în timp ce femeile se ocupau cu cânepa.

Prin august începea treieratul; până la începutul secolului XX, cerealele se îmblăteau cu îmblăciul în fața șurii, mai apoi cu batoza. La sfârșitul lui august, cum se ridicau clăile de pe câmp, veneau vitele din

munte și intrau pe hotar pe unde nu erau semănături. Oile rămâneau unde a fost ciurda de boi și coborau în sat înainte să ningă.

În luna septembrie se cosea otava, apoi avea loc semănatul de toamnă. În luna octombrie se scoteau cartofii și se recolta porumbul. Cu împrăștiatul gunoiului se încheiau muncile la câmp. Am putea spune că sărbătoarea Sâmedrului marca încheierea ciclului agricol și era totodată o limită a celor două perioade ale ciclului pastoral: văratul și iernatul.

De la sfârșitul lunii octombrie, oamenii începeau munca la pădure pentru procurarea lemnului de foc.

La Șercăița, ca de altfel în toate satele din Țara Oltului, terenul arabil era proprietate particulară, în timp ce pășunatul era proprietatea devălmașă a întregului sat.

Vatra satului

Este partea clădită dintr-un sat care asociază pe lângă funcțiile specifice (loc de desfășurare a activităților casnice, loc de odihnă și adăpost) și funcții nespecifice rurale (administrative, sanitare, culturale, industriale).

Având structură adunată, vetrele satelor din Țara Oltului sunt constituite din gospodării înșirate de-a lungul unor ulițe, fie de-alungul văilor, fie urmând curbele de nivel, în așa fel încât fiecare gospodărie să beneficieze de avantajul terenului pentru așezarea casei și anexelor într-o dispunere funcțională și o comunicare lesnicioasă atât cu grădina și livada, cât și cu ulița care asigură accesul în sat și la locurile din hotarul satului. Ca urmare, gospodăriile sunt dispuse perpendicular pe linia uliței, începând cu casa de locuit, sușopul și grajdurile pentru animale, pe aceeași linie cu casa și cu șura perpendiculară pe linia casei.

Casa de locuit aparține tipului de casă cu două încăperi: casa dinainte și tindă; la Șercăița am întâlnit și casa cu trei încăperi cu un celar (cămară) dispus pe latura din spate a casei dinainte. La casele din zona Perșani lipsește celarul, pentru că aici casele sunt construite din piatră și au sub casa dinainte o pivniță spațioasă în care se intră din exterior.

În tindă sunt amplasate vatra pentru gătit mâncarea și cuptorul pentru pâine, în timp ce casa dinainte era camera de locuit, dar și de desfășurare a activităților casnice și ceremoniale legate de principalele momente ale vieții.

Practicarea ocupațiilor mixte - agricultura și creșterea animalelor - se reflectă și în structura anexelor gospodărești: grajduri pentru animale (vite, oi, porci, păsări) și o șură spațioasă cu două „feldere” (numite

„părțitoare” în satele din subzona Perșani) care servesc la depozitarea furajelor pentru iarnă.

La data cercetării în teren am găsit doar câteva gospodării tradiționale, unele locuite și active parțial, altele nelocuite și aflate într-un proces de degradare.

În subzona Făgăraș, în satul Șercăița, în urmă cu trei săptămâni am consemnat gospodăria aparținând lui Irimia al Văleanului, interesantă și pentru faptul că aici este gazda la care se strânge ceata de feciori în fiecare an, de la Sfântul Nicolae până după Bobotează.

Componentele și planul gospodăriei sunt cele descrise mai sus cu casa, șopronul și grajdul pe o latură a curții, șura dispusă perpendicular și în spatele șurii, terenul din vatra satului aparținând gospodăriei, structurat astfel încât să asigure un minim de produse agricole pentru consumul cotidian, mai ales fructele și legumele folosite la gătit.

Casa de locuit, construită din bârne de lemn de brad, așezate în cununi orizontale, încheiate în „cheotoare”, cu acoperișul în două ape și învelitoare din țiglă, este compusă din *tindă*, cu funcția de spațiu de trecere și loc pentru prepararea hranei pe vatra cu cuptor amplasată aici, *camera dinainte*, cu funcția de cameră de locuit pentru întreaga familie, dar și ca spațiu de reprezentare (de primire a oaspeților) și de desfășurare atât a vieții cotidiene, cât și a evenimentelor ceremoniale și rituale din cele mai importante momente ale vieții.

Gospodăria mai păstrează doar funcția economică de adăpostire a animalelor, de exploatare a terenului agricol (arabil și livadă de pomi fructiferi) și de depozitare a nutrețului în șură, activități practice de către o rudă a proprietarului - acum orășean. Casa este locuită temporar și, după cum am arătat, la sărbătorile de iarnă, de către ceata de feciori.

În subzona Perșani, în satul Părău, am întâlnit gospodăria lui Gheorghe Oană, cu aceleași structură și plan al curții, dar care are pe latura curții, paralel cu casa, o „căsuță”, o anexă care adăpostește cuptorul pentru pâine.

Ceea ce am constatat prin cele mai simple metode de cercetare în teren poate fi rezumat prin cele spuse de Nicolae Ovesea din satul Veneția de Sus, în vârstă de 79 de ani; la întrebarea mea dacă se va mai păstra moștenirea lăsată de strămoși „cu limbă de moarte”, el mi-a răspuns: „toate s-or dus și nu s-or mai întoarce”.

CEREMONIALUL NUNȚII DIN NORD-ESTUL MUNTENIEI ÎN CONTEXTEL CONTEMPORAN

Mihail M. Robea,
București

Trin complexitatea riturilor și prin funcțiile lui, ceremonialul nunții este cel mai important ceremonial de natură existențială. Datorită tocmai acestei structuri complexe, el nu poate fi analizat într-un timp scurt dintr-o sesiune ca aceasta, în întregime, ci va fi prezentat într-o formă sintetică.

În altă ordine de idei, zona nord-vestică a Munteniei este una întinsă cuprinzând câteva microzone cu satele de pe văile râurilor. Sub aspect etnofolcloric, între aceste componente nu există deosebiri substanțiale, ci numai unele cantitative și stilistice. Afirmatia este ilustrată de cuprinsul monografiilor sătești pentru gradul I ale învățătorilor din perioada interbelică și din lucrările similare mai recente. De aceea, cred că prezentarea ceremonialului nunții dintr-o singură vale, dintr-o singură microzonă, chiar sub formă sintetică, și anume din Valea Vâlsanului, care îmi este mai aproape, se dovedește demonstrativă.

Ceremonialul nunții de aici are o desfășurare clasică, fără încărcături inutile, dar cu un bogat repertoriu de cântece de nuntă și orații deja publicate.

După reușita *peșitului* și încheierea *logodnei*, la un timp scurt, comunitatea de oameni este invitată direct la nuntă de către un grup mic de tineri, format în nord, de la Mălureni la Brădetu, din două-trei fete și în sud, de doi flăcăi, toți cu ploști cu țuică, toți fiind însoțiți de un taraf restrâns de lăutari. În noaptea de sâmbătă înspre duminică nunții propriu-zise, se organizează *fedeleşul*, o petrecere cu lăutari, care semnifică despărțirea mirilor de tineret.

În dimineața zilei următoare, se desfășoară o succesiune de practici. *Bărbieritul mirelui* e un act ce simbolizează tot despărțirea de tineret, dar și un moment al pregătirii lui corporale de nuntă. În timpul bărbieritului, lăutarii intonează *Cântecul mirelui*, unul din cele trei

cântece similare înregistrate. Cântecul debutează cu exteriorizarea actului asupra fetelor:

*Foaie verde de aglaz,
Pusei briciu să mă raz;
Toate fetele fac haz,
Că flăcău s-a-nsurat,
Nu mai umblă noaptea-n sat¹.*

În continuare, interiorizându-se, deplânge pierderea libertății de flăcău:

*Când pusei briciul pe barbă,
Lacrimile mă adapă;
Ce bine era flăcău,
Că umblam de capul meu;
Dar acum m-am însurat,
Drumurile-mi s-au scurtat,
Mi-am luat mireasă pe plac².*

Dincolo, la casa miresei, dacă nu s-a putut desfășura sâmbătă-seara, se face în dimineața zilei următoare *împodobirea bradului* de către sora de mireasă și fratele de mireasă. În timpul ornamentării, taraful de lăutari execută *Cântecul bradului*, un text muzical cu rezonanțe melancolice și uneori chiar jalnice, produse de despărțirea fetei de componentele florale, de tineri și de părinți:

*Înfloriți, înfloriți, înfloriți,
Căci mie nu-mi mai trebuiți!
Când îmi trebuiați,
Voi atunci îmboboceați;
Înfloriți și stați ca gardul,
Că mie-mi gătește bradu;
Înfloriți și stați perete,
Că eu am ieșit din fete;
Până azi cu fetele,
Măine cu nevestele³.*

Bradul împodobit se păstrează apoi, pentru scurt timp, într-un loc anume. Încheierea împodobirii e urmată imediat de dezlănțuirea unei

¹ Mihail M. Robea, *Cântece și poezii populare românești*, Casa Editorială Muntenia, București, 2004, p. 79.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, p. 80.

hore. În satul Bunești, împodobirea bradului este substituită cu oferirea unei *cununi de flori*, miresei, din partea ginerelui, de către merinzari, oamenii săi. Pretutindeni, urmează *gătirea miresei și jocul vedrei cu apă*.

Într-o cameră anume, fetele apropiate miresei o ajută să încalțe pantofii primiți ritual de la ginere, să îmbrace rochia albă de mireasă și, așezată pe un scaun în fața oglinzii, o împodobesc cu voalul, cu beteală și cu lămâiță. În trecut, era îmbrăcată în port popular, cu fotă albă și cu ie. În timpul gătirii acesteia, lăutarii zic *Cântecul miresei*, circulând în multe variante, pe un ton profund, de tristețe, în perspectiva părăsirii familiei și a intrării ei într-o lume nouă, plină de griji și de evenimente neplăcute, grave. Uneori, acest tip de text se opune direct destinului fetei de a se mărita:

*Copiliță cu părinți,
La ce focu te măriți?
Că mila de la părinți,
Anevoie s-o mai uiți;
Căci mila de la bărbat,
Ca umbra de păr uscat¹.*

Deseori, în continuare, se pregătește apa rituală. În acest sens, mireasa, împreună cu prietenele ei, cu rude și cu taraful de lăutari, merge la un puț. Uple în trei rânduri cu apă o vadră din lemn, anume pregătită, și o varsă prin lovirea cu piciorul, după ce a stropit cu un pământuf de busuioc înmuiat în apă, în cele patru zări, într-o atmosferă veselă. Ultima dată se umple vadra cu apă, se joacă într-o horă, și este dusă acasă, ținută de sora de mireasă și de fratele de mireasă. Apa va fi folosită în anumite rituri.

Spre prânz, la casa ginerelui se alcătuește alaiul nuntașilor pentru a merge la casa părinților miresei. Odată pus, în mișcare, cu alternări de tristețe și de haz, pe parcurs se consumă mai multe practici precum trimiterea de ginere către mireasă, prin fratele de ginere, a darului său, o pereche de pantofi, și vesta sa, pentru a i se pune floarea de către fată. În același timp, mireasa, cu credința de a avea copii frumoși, îi privește sosirea prin verighetă. La venirea lui, alaiul, în frunte cu mirele, este întâmpinat mai întâi de socri-mici și apoi de către mireasă, care ajutată de fratele de mireasă, execută ritualul stropirii cu apă în cele patru zări. Altădată, până la ultimul război mondial, ceremonialul întâmpinării era

¹ *Ibidem*, p. 81.

mai complex, căci trebuiau înlăturate mai întâi o serie de obstacole și rostită orația de nuntă, cu vânătorul ce dorește să vâneze o căprioară. Obiceiul cu spusul orației de afară¹ este vechi în Valea Vâlsanului. Un astfel de text, în chirilică, l-am descoperit în caietul unui preot din Vâlsănești, datat 1828. Însă în cadrul anchetelor folclorice, am descoperit mai mulți oameni care puteau să recite orațiile de nuntă. De la ei am înregistrat opt texte – toate, inclusiv cel din 1828, evoluează pe un spațiu întins și posedă o structură omogenă.

În unele sate (Costești, Stroești, Toplița) urmează *gătirea miresei*. Nașa îi fixează pe cap un batic, „floarea” și voalul – semne ale intrării fetei în rândul nevestelor. Momentul este emoționant și chiar se plânge.

Mirii, părinții, nașii și rudele iau masa. Ginerile face acum proba voiniciei, rupând dintr-un singur gest „o găină întreagă friptă”, pe care o va împărți oamenilor.

Masa e urmată de actul *iertăciunii* și al *binecuvântării* tinerilor. Într-o anume cameră se strâng socrii mici, nașii, tinerii care cer iertare părinților și binecuvântarea lor pe care o primesc. Momentul are o puternică notă solemnă și una de profundă tristețe, întrucât fata se desparte de părinții ei. Acum se intonează *Cântecul iertăciunii*, introdus treptat în ceremonial după Al Doilea Război Mondial, în locul poemului *Iertăciunea* sau *Orația din casă*², tot atât de vechi ca și orația de afară. Poemul a fost substituit, fiindcă avea un caracter religios și fiindcă oamenii evitau să-l mai reproducă, din cauza sfidării lor de către activiștii de partid.

În curte se inițiază *hora bradului*. Nuntașii de la casa socrilor-mici se prind într-o horă, jucând în ritmul *Cântecului bradului*. În horă intră, de asemenea, fratele ginerelui, cu bradul, care e, de fapt, purtătorul lui, și îl joacă. În fine, nuntașii, în frunte cu mirii, nașii, părinții și alte rude apropiate, părăsesc casa într-un alai, urmat de carul cu zestrea fetei, acum mai rar, spre locuința ginerelui. Însă abia plecat, ginerile, pentru a îndeplini un rit străvechi, se reîntoarce la casa soacrei pentru a-i rupe cheotoarea de la ie și a-i dăruie în schimb o anumită sumă de bani, primind în schimb, ca dar, un prosop. Deseori, alaiul nunții se abate din drumul spre casa ginerelui, spre a merge la biserică, pentru cununie. Evenimentul

¹ *Ibidem*, pp. 73-79.

² Mihail M. Robea, *Folclorul poetic din Stroești-Argeș*, București, Societatea Cultural-Științifică Stroești-Argeș, 1980, pp. 115-116.

religios este însoțit în subsidiar de o serie de rituri menite să asigure sănătatea, fertilitatea, belșugul, armonia celor doi tineri.

În momentul următor, alaiul nupțial se îndreaptă spre casa ginerelui; tinerii miri sunt primiți de socrii-mari cu pâine și sare. Asistența este invitată în casă și servită cu dulceață. În satele în care diferă tradiția (Brădetu, Brăduleț, Mușătești) se succede momentul îmbrobodirii miresei cu grupul miresei, nașei, sorei de mireasă. Taraful lăutarilor înalță într-o atmosferă de jale Cântecul miresei, în varianta locală.

Nu lipsește nici actul spălării rituale pe mâini a socrului-mare și a nașului, cu apă și prosop pentru șters, de către mireasă, care apoi primește un dar în bani.

Un moment important în cadrul ceremonialului îl constituie hora-mare, care îi atrage pe actorii principali și pe aproape toți nuntașii.

În ritmul tarafului, stabilit în mijlocul horei, soacra-mică oferă daruri („socriile”) nașilor, socrilor-mari, unor rude, în hazul asistenței. Lăutarii interpretează un cântec liric destul de întins, având câteva motive distincte: laudarea nașilor pentru alegerea făcută, elogierea trăsăturilor celor doi tineri, relevarea jocului dinamic al nașilor și portretizarea hazlie a socrilor. Accentul cade pe primul motiv:

*Bine-ți șade, nune-mare,
Cu doi fini-ai dumitale!
Cruciuliță de argint,*

*Amândoi i-ai potrivit:
Și la ochi și la sprâncene,
Ca doi porumbei la pene!*

Și portretizarea hiperbolică a mirilor:

*Să trăiască ginerică,
Că și-a luat o mireșică;
Cu drag s-o țină în casă,
Ca garoafa la fereastră;*

*Ce mai soare luminos,
Ce mai ginere frumos;
Ce mai lună luminoasă,
Ce mai mireasă frumoasă!¹*

În funcție de imperativele jocului, lăutarii au libertatea de a schimba pozițiile motivelor, destul de mobile. În satele din sudul văii, mireasa și nașa mai întârzie după horă cu îndeplinirea ritualului *ruperea păpușii* păpuși din turtă dulce deasupra capului miresei. Bucățile ei, considerate aducătoare de noroc, atrag fetele mari și *negustorii*.

¹ *Idem, Cântece și poezii populare românești*, p. 83.

Seara, de obicei la casa ginerelui, se desfășoară una dintre cele mai importante evenimente – *masa mare* sau *masa cu dar*. Participă pocânzeii („oamenii socrilor-mici”), nuntașii și alți invitați. Socrii-mici aduc un dar special – ploconul miresei – alcătuit dintr-un cocoș și o găină, un semn și o urare indirectă ca mireasa să nască un băiat și o fată. La masă se servesc sarmale, friptură, cozonac, băuturi. Taraful interpretează diferite cântece populare și moderne într-o veselie generală. În unele sate, de câțiva ani, lăutarii au început să cânte, la un moment potrivit, „*un părinte poate crește...*”, pe o melodie tristă, despre îndatoririle morale și materiale ale tinerilor față de părinții din an în an mai îmbătrâniți și mai singuratici. Cântețul, de esență lirică, se deschide chiar cu o constatare generală sumbră:

*Foaie verde solz de pește,
Un părinte poate crește
Șapte-opt copii sau zece,
Dar șapte-opt copii cuminte*

*Nu poate ține un părinte;
Unul pe altul se lasă
Și de părinți nu le pasă¹:*

Către sfârșitul mesei, ginerele sau nașul strânge darul, care este strigat. Ridicarea nuntașilor de la masă și declanșarea jocurilor și horelor se anunță prin cântețul consacrat: *Hai, sculați, sculați!*, pe un ton adecvat veseliei generale:

*Hai, sculați, sculați,
V-ajunge de când mâncați!
Lingurele s-au tocit,
Străchinele s-au găurit².*

Acum ori după joc, nașii sunt conduși acasă de lăutari, iar mirii se retrag în camera lor. Pe plan social, masa mare și hora accentuează consimțirea celor două neamuri la căsătoria tinerilor.

Nunta continuă luni cu intensitate scăzută, având doar câteva momente decisive. Se începe chiar cu trezirea tinerilor, în zori, de către taraful de lăutari, care le intonează la fereastră cântețul *Zorile*, o producție lirică adaptată la împrejurările nuptiale, preluată din repertoriul

¹ *Idem*, p. 85.

² *Idem*, *Folclorul poetic din Stroești-Argeș*, p. 108.

colindatului onomastic la ziua lui Ion. Momentul este urmat, la prânz, de *masa alergătorilor* și se încheie seara cu *incropu* (*masa de luni-seara*), cu participarea mirilor, nașilor, socrilor, invitaților întârziați. Uneori, nunta mai continuă și marți. Nefecioria fetei se comunica în trecut socrilor-mici, o asemenea realitate ducând la dublarea zestrei.

În cursul săptămânii, pentru consolidarea familiei, tinerii căsătoriți, nașii și socrii își fac vizite reciproce, cea mai importantă fiind *calea-valea*, o vizitare a socrilor-mari de către tineri, nași și socrii-mici.

Nunta mică, al doilea tip de nuntă, este o nuntă mare, restrânsă la momentele și riturile esențiale. În fond, acest tip se desfășoară într-un timp limitat, duminica, la casa unuia dintre miri, cu nași și rude apropiate. Dintr-o asemenea nuntă nu pot absenta momentele ei esențiale: împodobirea bradului, îmbrăcarea tinerilor în haine de miri, cununia, masa mare ș.a. Diverși factori concurează separat sau în comun la originea unei asemenea nunți, precum: condițiile materiale precare, fuga tinerilor, văduvirea unuia dintre tineri, distanța mare dintre satele lor de origine etc. Tipul nunții mici se practică sporadic; ea apare drept o nuntă dezonorantă.

Nunta vâlsăneană se manifestă prin aceste două tipuri și prin extinderea în întreaga zonă de nord-vest a Munteniei. Oricum, nunta aceasta este o nuntă românească, în variantă locală.

COPILĂRIA LA SAT - IERI ȘI AZI

Elena-Camelia Sighiartău,
Arefu, Argeș

epănați pentru o clipă mosorul amintirilor și încercați să adunați laolaltă toate parfumurile și culorile care v-au bucurat copilăria trăită la țară! O să descoperiți anotimpurile toate, păstrate cu sfințenie în șipurile ce umplu sertărașul inscripționat simplu, “copilărie”. Mai întâi o să vă gâdile nările mirosul de busuioc proaspăt ce-mpodobește icoana din casa părintească. Acolo o s-o zăriți pe bunica, potrivindu-și năframa și strângându-vă duios mânuțele-n semn de rugăciune. Apoi veți auzi glasul-i molcom și blând, șoptindu-vă la ureche, în timp ce vocea șovăielnică a puiului de om murmură:

Înger, îngerașul meu

Ce mi te-a dat Dumnezeu,

Eu sunt mic, tu fă-mă mare,

Eu sunt slab, tu fă-mă tare,

Și-n tot locul mă-nsoțește

Și de rele mă păzește!...

Cu o rugă simplă, rostită de pruncul cu bujori în obrăjori, începeau să prindă contur cei șapte ani de-acasă la sat, acum câteva decenii. Totul era o pildă, o joacă de-a v-ați ascunselea printre merii-n floare, când se desprăvăra.

În satul de-acum câteva decenii, țărănușii vedeau viața depănându-se alene ca anotimpurile ce se-ndeamnă și-și întrepătrund frumusețile, încingând hora anului, cea vioaie și-aducătoare de belșug. Viața se-nvălătucea țărănește, așezat, ca-n ghemul ce-i creștea bunicii văzând cu ochii, tot mânuind fuiorul și furca iarna, la gura sobei. Vârstele anului își aveau savoarea lor și pui destoinici de țăran le-nvățam rostul de când eram de-o șchioapă. Simțurile ne erau luate cu asalt și le trăiam cu întreaga ființă.

Zâna primăvara ne-ntâmpina cu ciopoare de miei zburdând nestingheriți în crângul mirosind a iarbă proaspătă și ghiociei. Ca să-i dăm de știre că am așteptat-o cu nerăbdare, ne-nverzeam hăinuțele dându-ne

de-a berbeleacul pe coastă și ne-mpodobeam cu lanțuri lungi de păpădie. Ne primeam muștrului la cuvenită acasă, dar măicuța harnică bătea bine petele cu maiul la fântână și, ca s-o mai îmbunăm, plecam în ciurdă pe coclauri să culegem călțunei, viorele, ghiociei și floarea-Păstelui. Ajungeam acasă iarăși înnoroiți din cap până-n picioare, dar bucuroși să-i dăruim măicuței truda zilei adunată-ntr-un mănunchi de floricele. Ea ne zîmbea tandru și pocinogul era uitat curând.

Când ogorul era arat și brazdele, mărunțite, trudeam cu toții să dăm un sens ”mirabilei semințe”. Zi de primăvară până-n seară ne osteneam în grădinuțele noastre de pitici să ținem pasul cu cei mari și ne-nvârteam în jurul câtorva cuibulețe făcute de mânuțele noastre. Când boabele-și scoteau căpșorul din pământ, bucuria era fără margini – fusesem ucenici destoinici și-asta era lucru mare.

Greblam grădinile de frunzele trecutei toamne și-mpodobeam odăițele de sărbătoare. Venea Paștele și ne umplea sufletele de lumină creștinească. O însoțeam pe bunica la denii și strângeam cumiței frunzulițe de prin grădină, să împodobim ouăle. Ne puneam straiiele de sărbătoare și luam cuvioși păștițele. La ieșire ne așteptau înșirate precucioasele băbuțe ale satului cu câte-un biscuit și-un pahar de vin dulce. Ne lingeam pe buze, mai săream rîndul și ajungeam acasă puțin ambetați de aromele licorii roșii. Dormeam somnul lin de după spovedanie și ne umpleam apoi burdihanele cu bunătați din cămară, toate gătite cu trudă de măicuța cea harnică.

Venea și vara cea luminoasă, dându-ne ghes să-i descoperim farmecul aparte. Mergeam cu Joiana-n crâng și-i căutam poienița-cu iarba cea mai grasă și mai deasă, ca să se-nfrupte bine și să dea lapte bun. Noi trebăluim în juru-i, ridicând prispe din pământul reavăn și câte-o polată din crengi înfrunzite de arin ca să ne-adăpostim de ploile ce aveau să vină. Ne-mpodobeam „căsuța” cu cochilii de melc adunate de pe vale, răsfrîndu-le printre mănunchiuri de flori frumos mirositoare. Ne găteam cu foi de brustur de pe vale, purtându-le în chip de pălării, fălindu-ne cu borurile cele largi.

Seara, pe când făceam calea-ntoarsă acasă, răsuna crângul de chiotele noastre voioase. Greierii ne țineau isonul, iar licuricii ne lumineau calea-n chip de felinare de-o șchioapă. Luna, „galbenă ca un bostan”, ne privea îngăduitoare din înalta boltă-nstelată, iar noi, satisfăcuți, ne înturnam acasă. Ne minunam cum sporește-n ulcică laptele din ugerul doldora al Joienei și făceam mustați tot sorbind la spuma groasă din oală.

Ne strângeam cu toții în jurul mesei și ne spuneam rugăciunea de seară. Tăiam cu ața mămliga aburindă și măicuța ne umplea blidele cu lapte și știam fără tăgadă că asta-i rodul trudei noastre de peste zi.

Venea vacanța „cu trenu’ din Franța”, fără teme și buchiseli neîntrerupte. Mergeam la coasă și la strâns de fân, căram coșul cu bucate gătite de mama dis-de-dimineată pentru cositorii cei vrednici și drumul ni se părea ușure, deși mergeam cale de două ceasuri. Înșiram frăguțele pe firele de paie și le-amușinam, savurându-le mireasma până să le hărtăpălim cu pofta lui Fomilă. Îl întreceam pe Setilă tot sorbind apă de la izvorul cel rece și-alergam desculți prin iarbă după fluturi. Ne mai burzuluiam la câte-un tăune ce nu ne dădea pace și-ncercam să deslușim tainele ascunse-ntr-un mușuroi de furnici.

Plecam la horă-n sat și stăteam cască-gură, minunându-ne cum vreun frățâne de-al nostru își rupe pingecele în jocul drăcesc și ne trudeam să batem pasul pe loc, nădăjduind să ne ștergem curând „cașul de la gură” și să ne prindem și noi în hora cea sprintară. La nunți ne hârjoneam și trăgeam cu urechea la bârfele țățicilor de pe margine. Ele puneau țara la cale și numărau sânguincioase plocadele și darurile zvârlite pe umerii nuntașilor de părinții mirilor, ținând socoteala până la următoarea chermезă, ca să poată pune-n cumpănă zestrea fiecăruia. Vara trecea pe negândite și-ncet-încet, culorile toamnei începeau să prindă contur. Satul se-mbrăca în straie ruginii precum alambicul din care mustea țuica făcută de bărbații casei. O mână nevăzută lua ceva roșu de la merele din livadă, fura un pic de galben de la gutuile din pătul și-condeia totul în vălul brumăriu al toamnei. Spectacolul era minunat și te-nsoțea pretutindeni când începea culesul roadelor. Mușcam vârtos din merele mari și zemoase și-apoi le rânduiam frumos în coșul plin ochi de poame rumene. Rafturile cămărilor și păturile din beciuri erau doldora, răspândind arome îmbietoare. Începeau clăcile și viața satului ni se-nfățișa iarăși în toată splendoarea ei.

Pe Baba Iarna o cunoșteam după cojocu-i alb și pufos cu care ne troienea cărările și-mbrăca totul în promoroacă. Ne luam la luptă cu săbiile țurțurilor de la ștreășina casei, dădeam piept cu nămeții, plecând dimineața spre școală să-nvățăm a buchisi. Tot Baba cea albă ne dăruia derdelușul unde ne toceam pingecele; ea sufla și crivățul biciuindu-ne obrazii la săniuș. Ne croiam calea prin nămeți, colindându-i pe gospodari sau târându-ne trăistuțele cu-agoniseala de-o seară: câțiva pumni zdraveni cu covrigi, niscai mere și nuci – colindețele primite de la gospodari. Și

apoi venea Moșul cel darnic - sosea cu sacul mai plin sau mai gol, după sânguința fiecăruia. Dovedeam gerul ce ne-flăcăra obrajii la săniuș și ascultam fermecați poveștile spuse la gura sobei, în trosnetul lemnului biruit de focul pârdaľnic. Și-afară ninge, ninge și somnul era dulce și visările aidoma pufului de nea.

Acum, anotimpurile se rostogolesc de-a valma și copilul din satul „modern” încearcă în zadar a mai ține pasul cu toate cele rosturi de odinioară. Lumea zburdăľniciei desculțe-n roua dimineții a fost uitată demult. Când de prea multă zbenguială ne-nvinețeam picioarele sau ne zdreleam genunchii și coatele, numai mama și bunica știau leacul: ceva buruieni, un ceai aromat și durerile dispăreau ca prin farmec. Când ele nu mai pridideau, ne oblojea rănile moașa satului și-a doua zi o luam de la capăt. Acum microbii și virușii ne sunt dușmani de moarte ce ne pândesc la fiecare pas. Doctorul vine acasă, examinează, scrie trei rețete și recomandă uneori câteva zile de stat în casă.

Copiii satului din vremurile noastre nu-și mai găsesc răgaz pentru a se minuna de vârsta lor și de tot ce e în juru-le. Computerul și televizorul le țin loc de prieteni de joacă, iar ieșitul pe-afară se face pentru a căuta semnalul la telefonul mobil, și, fir-ar să fie, că tocmai în spatele grădinii dai de el. Toți vor să fie-n pas cu lumea, iar obârșia nu mai vor să li se știe, straiul popular e o rușine, pentru că-i ia-n zeflema țargul. Paștele și Crăciunul au devenit ceva formal, bagatelizat și comercial, sărbătorile nu mai sunt trăite la adevărata lor semnificație. Mămicile se-nfioară la gândul că odraslele vor prinde vreun beteușug de stau desculțe-n iarbă sau de-și caută de joacă prin grădină - domnul de la televizor o ști mai bine ce zice, că-i școlit la oraș.

Probabil că am rămas o nostalgică incurabilă, dar eu socot că acum copiii de la țară și-au pierdut inocența „vârstei de aur”. Lumea se modernizează, dar copilăria a devenit un lux pe care nu și-l mai pot mulți permite. Se năruie biserica cea sfântă a copilăriei, fiindcă în ea sufletele țărănușilor încep a fi pângărite.

„Unde sunt zăpezile de altădată?” se-ntreba retoric poetul odinioară. Parafrazandu-l, încerc și eu să-mi lămuresc misterul: unde-i copilăria de-odinioară, cu tot ce aducea ea senin și pur în viața puilului de țaran? Încet, amintirile vor păli și vor rămâne piese prăfuite într-un muzeu căruia lumea cea nouă îi uită ușile ferecate, poftind o viață mai luxoasă, mai „domnoasă”, dar mai săracă-n copii ce-și trăiesc inocent copilăria.

NUNTA LA VLĂDEȘTI – MUSCEL, RESTRUCTURĂRI DIACRONICE

Dragoș Constantin I. Stroe,
Vlădești, Argeș

Motto:

*Bin' le șade doi cu doi,
Să ne veselim și noi:
Cum la ochi și la sprâncene,
Ca doi porumbei la pene,
Cum la ochi și la făptură,
Parcă sunt făcuți de-o mumă.*

(Cântec de nuntă)

In viața omului sunt momente importante – nașterea/botezul/cumetria, inițierea, căsătoria/nunta și moartea/înmormântarea – ale căror ceremoniale sunt considerate de folcloristica și etnografia contemporană ca *rituri de trecere*, termen consacrat de francezul Arnold van Gennep în lucrarea sa *Les Rites de passage* (Paris, 1909)¹.

Spre deosebire de naștere și moarte, care privesc pe cei din jur – familia și rudele mai ales – inițierea și nunta sunt obiceiuri care dau prilejul celui în cauză să se manifeste direct, fără a depinde întru totul de alții.

M. Pop și P. Ruxăndoiu consideră că tradițiile legate de căsătorie sunt, față de celelalte legate de ciclul vieții, mai recente și *mai supuse înnoirilor, familia fiind o realitate socială mai mobilă*, autorii concluzionând că *nunta este în primul rând un mare spectacol*.

Obiceiurile ciclului vieții au elemente specifice de la o regiune la alta și chiar în cadrul aceleiași localități, de la un sat la altul, de la un cătun la altul.

¹ Barbu Theodorescu, Octav Păun, *Folclor literar românesc*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1964, pag. 111.

Referitor la tendințele actuale de evoluție a unor obiceiuri, în care un rol important îl ocupă cele de nuntă, M. Pop, într-o altă lucrare, constată că *în ciuda fenomenului de eliminare a repertoriului tradițional, obiceiurile se dovedesc a fi foarte tenace și că, în aproape toate zonele țării, ele rezistă procesului de modernizare de cele mai multe ori prin mutații funcționale ce nu impietează prea mult asupra desfășurării.*

În ceea ce privește evoluția actuală a nunții, Ovidiu Bârlea remarcă *tendința constantă de a îmbina obligativitatea practicilor tradiționale cu inserarea cerințelor moderne, scenariul dovedindu-se în fapt o mixtură între arhaic și contemporan, într-o simbioză nu totdeauna pe deplin organică, iar pe alocuri cu stridențe flagrante. Armonizarea lor sfârșește prin primatul aspectelor moderne, cel mai adesea de influență citadină, adică o sărăcire a schemei ceremoniale și, în consecință, o sărăcire similară a duratei nunții¹.*

Totuși, spectacolul nupțial constituie și astăzi o amplă manifestare artistică populară. Mutațiile produse în ceremonial au mers în direcția abandonării sau înspre ștergerea semnificațiilor inițiale la aducerea în prim-plan a funcției de rit-spectacol, apoi de spectacol.

Cauzele care determină transformări se datorează mutațiilor intervenite în sistemul obiceiurilor populare, îmbrăcând și o serie de aspecte speciale, determinate de specificul lor, cât și de cadrul social-economic și cultural în care se desfășoară:

a) Transformările intervenite în nivelul de cunoștințe. Aspecte rituale cu funcții apotropaice sau de fecunditate conținute de obiceiurile de nuntă au căpătat tot mai mult o semnificație simbolică generală privind bunăstarea, propășirea familiei.

b) Modificările intervenite în structura procesului muncii. Cadrul de timp și spațiu al obiceiurilor de nuntă s-a diminuat.

c) Creșterea standardului de viață a influențat bugetul nunții, făcând să crească cheltuielile afectate, valoarea darurilor.

d) Modificările intervenite în compoziția socială a satului, creșterea mobilității populației au făcut ca elemente din rândurile tineretului să părăsească comunitatea rurală, nediminuând numărul de nunți, căci mulți preferă să-și sărbătorească evenimentul în mediul natal.

¹ Constantin Stancu, Vasile Panțiru, *Nunta la români*, Editura K. M. L., Pitești, 2008, pag. 40-41.

e) Interacțiunile culturale sat-oraș remarcate prin asimilarea unor elemente urbane și invers.

f) Creșterea rolului mass-mediei, manifestată în domeniul repertoriului nupțial.

g) Mutațiile în preferințele artistice ale tinerei generații fiind o simbioză între menținerea interesului pentru aspectele tradiționale și apariția unor elemente noi, urbane.

Practicile rituale legate de nuntă se pot încadra, în linii generale, în perioade stabilite după datina străbună:

Însurătoarea are vremea ei, pentru că în credința populară, până la 20 de ani te însori singur, de la 20 la 25 de ani te însoară alții, până la 30 de ani – babele, iar de aici, numai dracul îți vine de hac. Nunta se fixează în perioadele când lucrările agricole au mai mică intensitate și nu în post, adică toamna, de la Sfântul Dumitru până la Sfântul Nicolae, și iarna, în timpul Cășlegilor, de la Sfântul Ion până la Păresimi¹.

Desfășurarea nunții în comuna Vlădești cuprinde aceleași momente cunoscute în ceremonialul nunții tradiționale românești:

1. Cunoașterea tinerilor.
2. Peșitul.
3. Logodna.
4. Fixarea datei nunții și a modului de organizare.
5. Pregătirile de nuntă.
6. Nunta propriu-zisă.
7. Ieșitul la biserică.
8. Pe calea-valea.

Peșitul este un moment premergător obiceiurilor propriu-zise de nuntă, care are acum tendința de a ieși din uzanță, pentru că tinerii rezolvă direct acest moment, datorită sporirii gradului de independență sau datorită faptului că adesea se perfectează legătura în afara satului, în cadrul noului lor mediu de muncă și viață; unii se cunosc chiar prin Internet. Din punct de vedere simbolic, se menține importanța peșitului, el manifestându-se printr-o vizită la părinții fetei.

Logodna, care a avut o largă răspândire, înregistrează o diminuare. Tocmeala între familii, consemnată cândva în *Foaia de zestre*, a dispărut. Momentului i se acordă și astăzi atenția cuvenită, pentru că acum se pune

¹ Ion Stroe, Steluța Stroe, *Sus în cercănel de lună, folclor literar din Vlădești-Muscel*, Centrul Creației Populare Argeș, Editura Paralela 45, Pitești, 2002, pag. 63.

baza bunăstării familiei pe cale să se formeze. Totuși, se păstrează uneori tradiția ca băiatul să aibă casă, pe care socrul-mic trebuie s-o mobilizeze.

Chemarea la nuntă este un moment care cunoaște forme noi împrumutate din mediul orășenesc: invitații scrise, frumos ornate, sau anunțuri prin telefon.

Alegerea nașului își păstrează importanța, existând tendința măririi rolului său în organizarea și desfășurarea nunții, a strângerii darurilor, dar mai ales în susținerea lor pe drumul vieții - deci el trebuie să fie un om cu mari relații sociale.

Nunta poate ține trei zile, adică sâmbătă, duminică și luni, sau două zile, sâmbătă și duminică; poate fi de o singură zi, doar sâmbătă. Indiferent de faptul că durata variază, nunta e tot *mare*, pentru că se împlinesc toate părțile importante ale ceremonialului – chemarea, fedeleșul, cununia etc. –, dar mai ales pentru că se face adunare de lume multă.

În general, organizarea nunții are loc în comună/sat, casa părintească fiind spațiul preferat, printre participanți numărându-se și noii colegi de muncă ai mirilor.

Un rol important în desfășurarea nunții îl au lăutarii, buni cunoscători ai ceremonialului tradițional. Se tinde tot mai mult ca printre instrumentiști să fie și un cântăreț (solist vocal), care de cele mai multe ori vine cu un repertoriu îndoielnic. Se observă că unele texte de factură strict rituală sunt înlocuite cu piese din alte zone folclorice, împrumutate de la televizor sau radio. Apar bunuri culturale extrafolclorice cum ar fi: muzica ușoară, romanțele, manelele.

Unul dintre momentele nunții, care se păstrează cel mai bine, este *împodobirea* – însemnul colectiv al acestui obicei care prilejuiește o ultimă reuniune a viitorilor soți cu grupul de fete și flăcăi din care au făcut parte. Înfrumusețarea porților de la intrarea în curtea socrilor și a nașului, cu ghirlande de brad, umplerea locuinței viitorilor soți (în joia nunții, de regulă) cu mobilier și alte obiecte de interior ce fac parte din zestrea fetei, confecționarea bradului, gătirea miresei, bărbieritul mirelui - constituie momente ceremoniale, însoțite de practici simbolice, încă viabile, marcând trecerea la noul statut social.

Se păstrează însemnele personajelor nunții: ștergarul frumos cusut cu motive naționale, înlocuit cu prosopul cumpărat din magazine, floarea artificială de pus în piept, buchetul miresei din flori naturale, lumânările purtate de fratele de ginere.

Alaiul nunții, în care proaspeții căsătoriți apar în fața colectivității, încă se menține și are rolul de a sublinia poziția socială a familiilor socrilor, nașilor și prestanța tinerilor în localitate. Se înregistrează o pătrundere a elementelor noi în cadrul acestei mulțimi: prezența autoturismelor, uneori împodobite cu gust îndoielnic, în locul călăreților și al căruțelor trase de cai, al căror mers făcea odinioară posibil să se audă clinchetul zurgălăilor.

Unul dintre cele mai bine păstrate momente ceremoniale tradiționale, datorită încărcăturii sale etice, afective, este *iertăciunea*, când lăutarii intonează cântecul de despărțire de părinți, frați, surori.

Se mai practică uneori și închiderea porților de la intrarea în curtea casei socrilor-mici, la sosirea mirelui, și căutarea bradului ascuns, mai ales pentru caracterul lor spectacular.

O situație similară au elementele constitutive ale comunicării, gesturile și obiectele. Mai mult ca oricând, acestea slujesc drept semne culturale ce stabilesc o comunicare complexă. Chiar dacă nu mai sunt percepute sensurile lor primordiale, gesturi precum spălatul mâinilor nașului și socrului-mare, ruperea ieii soacrei-mici și introducerea banilor în sânul acesteia, stropirea cu apă a mirilor, așezarea găleții cu apă înaintea casei mirelui, aruncarea buchetului miresei spre necăsătoriți încă se mai săvârșesc. Este adevărat că sensul unor asemenea practici este perceput sau decodat ca fiind altul în esență funcția lor de echilibru rămâne neștirbită.

Obiecte precum banul de aur (actualmente, o bancnotă mai valoroasă), plosca, vinul sunt deopotrivă prezente în plan magic, simbolizând gesturi de protejare a casei, de stimulare, de urare.

Masa mare continuă să constituie centrul de greutate al nunții; datorită numărului mare de participanți, ea s-a mutat fie în cort, fie la căminul cultural, fie la un local organizat *ad hoc*. Modalitățile de împodobire a cadrului în care se desfășoară îmbină elemente tradiționale – covoare, prosoape și tablouri cusute – cu unele de sorginte urbană: baloane, hârtie creponată, obiecte de artizanat.

Practica darurilor este tradițională, ea materializând sprijinul acordat de colectivitate întemeierii noii gospodării, constând, însă, de cele mai multe ori, în sume de bani mult mai mari ca altădată, în obiecte casnice moderne: mașini de spălat, calculatoare, cuptoare cu microunde, congelatoare, frigidere etc.

Ieșitul la biserică la o săptămână după nuntă se păstrează, iar vizita făcută de tineri la casa părintească a miresei (*Pe calea-valea*) se respectă, rar, și fără a îmbrățișa caracterul importanței de altădată.

Prin urmare, se remarcă o restructurare a obiceiului nunții atât ca durată, rămânând chiar la o zi, cât și în sensul dispariției unor momente, cum ar fi ceremonialul *vedrei*, simplificarea lor, dar și ivirea altora cum ar fi *tortul miresei*.

Cu toate tendințele de bază în evoluția obiceiului nunții, funcția principală a acesteia rămâne tot aceea de a asigura, de a marca integrarea noii familii în contextul vieții sociale și comunitare.

După cum observăm, datorită semnificației și posibilităților de adaptare, care pornesc de la valoarea și vigoarea fondului îndătinat, în condițiile confruntării dintre tradiție și inovație, nunta își păstrează încă personalitatea.

MĂRȚIȘOR ȘI BABA DOCHIA – LEGENDE POPULARE

(scurtă culegere de folclor)

Ion V. Stroe,
Vlădești, Argeș

ele mai multe dintre obiceiurile noastre și-au pierdut conținutul inițial, din care cauză noi astăzi nu știm ce semnificație au avut la începuturi.

Astfel, **Mărțișorul** este o sărbătoare a bucuriei, a înnoirii timpului în pragul primăverii și este legată, conform tradiției, de o zeitate feminină autohtonă, **Baba Dochia**.

Originile obiceiului ne duc spre un trecut îndepărtat, de peste 8 000 de ani, datând din vremea geților, cele mai vechi dovezi fiind descoperite de arheologi la Schela Cladovei, Mehedinți. Izvoarele sale se găsesc și în sărbătorile romane în cinstea lui Marte, divinitatea fertilității și vegetației, care este echivalentul zeului trac Marsyas Silen.

Ce semnificație au dat strămoșii noștri culorilor (alb și negru, la început, alb și roșu, mai târziu), celor două fire împletite ce formează șnurul cu amuletele (monede, pietricele și alte obiecte) agățate de el, nu știm. Ce legătură este între **Mărțișor** și **Baba Dochia** tot o enigmă rămâne pentru cei neinițiați, iar pentru specialiști, o probabilitate.

În Calendarul ortodox, la 1 martie este sărbătoarea Sfintei Evdochia, numită și Dochia, dar aceasta a trăit în vremile creștine, iar obiceiul nostru este anterior acestor timpuri. Cert este că se poate vorbi de mitul **Babei Dochia**, în strânsă legătură cu data începutului de primăvară și cu Mărțișorul, această zeiță agrară putând fi asociată cu Hera și Artemis de la greci sau cu Iuno și Diana de la romani.

Neavând documente arheologice și nu numai, pentru a da explicații referitoare la sărbătorile începutului de primăvară, suntem nevoiți să apelăm la tradiție în general și în special la acele povestiri având *elemente fantastice sau miraculoase brodate pe fondul unui motiv istoric sau al unei închipuiri mistice*, care poartă denumirea de legende.

Am cules câteva din acestea și le redăm pentru neuitare. Am transcris povestirea lor, pe care am reconstituit-o cu ajutorul întrebărilor

ajutătoare, în repetate rânduri, la diferite intervale de timp, pentru a face loc aducerilor-amine.

I. Baba Dochia pune gând rău fiicei sale vitrege de care voia să scape. Într-o zi geroasă de iarnă, o trimite la râul din apropiere cu un sac plin cu lână neagră și îi cere s-o spele până când se va face albă.

Toată ziua a frecat la ea tânăra și n-a reușit nimic. Ba, mai mult, cu cât o muia în apa rece ca de gheață, lâna se înnegrea și mai mult. Disperată și rebegită de frig, fata a început să plângă, neștiind cum să scape de pedeapsa mășterei. Tocmai atunci este surprinsă de apariția unui flăcău înalt și frumos. Era Mărțișor care o sfătuiește să nu mai fie tristă și-i oferă un trandafir roșu pe care i-l prinde în păr.

Îndată ce voinicul dispare, fata, din curiozitate, ia floarea în mână și atinge din greșeală lâna care se face albă. Uimită de ceea ce vede, scapă trandafirul roșu, care cade pe omăt. Imediat vremea devine schimbătoare. Astfel că timpul frumos al florilor roșii de primăvară alternează cu cel al iernii, a cărei zăpadă mai cade încă.

De atunci, cele două culori simbolizează lupta dintre bine și rău, dintre primăvară și iarnă. De aceea de 1 martie se pune la gât o împletitură din două firicele de lână – unul, alb și celălalt, roșu – care se numește Mărțișor, după numele flăcăului care i-a dăruit fetei floarea roșie. Acest șnur bicolor se poartă timp de nouă zile, după care se agață de ramurile unui pom tânăr înverzit/înflorit, semn că Baba Dochia și-a dezbrăcat ultimul cojoc și timpul călduros a învins¹.

II. Baba Dochia se hotărăște să scape de nora sa pe care nu o putea suporta. Îi pune în cărcă o legătură de rufe negre, cu obligația de a le spăla în lacul înghețat din apropiere, până când se vor face albe.

Fără nicio reușită, însă, pentru că obiectele deveneau mai închise la culoare pe măsură ce biata fată le freca mai mult în apa rece!

Rebegită de frig și întristată că soacra va fi și mai nemulțumită de ea, a început să plângă. Ca din senin, apare lângă ea Mărțișor, un flăcău voinic și frumos, care-i oferă o floare magică:

- Nu mai plânge și întoarce-te acasă! îi spune, după care dispare.

Dar nu i-a venit să-și creadă ochilor când a observat că obiectele la care a muncit toată ziua fără spor au devenit albe ca zăpada.

¹ Informator: Maria (Marioara) N. Tudor Mateescu, 87 de ani, satul Vlădești, 15 martie 2010.

Întră în curte și-i prezintă soacrei rezultatul muncii sale, ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic deosebit. Baba Dochia doar n-a plesnit de ciudă, însă, văzând floarea roșie prinsă în părul nurorii, a crezut că primăvara a sosit și a pornit cu oile la munte.

Urcând, și-a aruncat pe rând, unul după altul, cele nouă cojoace, vremea fiind din ce în ce mai frumoasă. Dar, pe când era aproape de vârful muntelui, timpul s-a răcit brusc, oile s-au transformat în bulgări de gheață, iar bătrâna a rămas singură. A trebuit să aștepte un an până când, reîncălzindu-se vremea, și-a văzut din nou mioarele păscând.

Ca să nu se plictisească, în toată această perioadă bătrâna a tors lâna și a răsucit-o în două fire, unul alb ca zăpada și altul, ca roșul florii din părul nurorii sale, de care nu a putut scăpa.

De atunci se crede că firul măștișorului, funie de 365 sau 366 de zile, ar fi fost tors de Baba Dochia de când i s-au transformat oile în gheață până când au revenit la forma firească, adică timp de un an. Asemenea ursitoarelor care torc firul vieții la nașterea noastră, tot așa ea toarce firul anului agrar prin împletirea albului zăpezii cu roșul florilor de primăvară¹.

III. Demult, tare demult, oamenii, mai ales tinerii, trăiau în veselie. În zilele de sărbătoare se întâlneau în vatra satului, unde practicau dansul nostru românesc, hora.

Într-o zi, soarele întruchipat într-un voinic chipeș, atras de frumusețea jocului și de voioșia celor prinși în el, coboară pentru a participa la distracția pământenilor.

Profitând de aceasta, un balaur îl răpește și îl închide într-o peșteră adâncă din Munții Apuseni.

Lipsiți de lumină și căldură, pedepsiți la existența unei ierni veșnice, mulți s-au întrecut să-l salveze, dar fără nicio izbândă. În cele din urmă, Voinicul-Voinicilor reușește să omoare dragonul și să elibereze astrul ceresc.

În timp ce acesta strălucește pe cer, eroul, rănit grav, cu rănilor deschise, încearcă să revină acasă. Pe locul unde picăturile sângelui său atingeau zăpada albă, răsăreau ghiocelii, însă Voinicul-Voinicilor se stinge din viață, fericit că sacrificiul său a favorizat venirea anotimpului frumos.

¹ Informator: Maria (Mița) I. Cicu, 98 de ani, satul Vlădești, 24 aprilie 2010.

Albul zăpezii împletit cu roșul sângelui, simbol al sacrificiului, este întruchipat în șnurul bicolor purtat de tineri la gât în amintirea luptei dintre bine (soarele) și rău (balaurul), între primăvară (roșul) și iarnă (albul).

Cele două fire împletite, alb și roșu, de care se leagă o amuletă ce reprezintă ghiociei, poartă numele de mărțișor, diminutiv de la numele lunii martie, când soarele, eliberat din peșteră, s-a ridicat spre cer, strălucind și încălzind iar pământul. Odată cu aceasta, natura a reînviat primăvara. De aceea, mărțișorul este simbol al acestui anotimp¹.

BIBLIOGRAFIE:

1. *Dicționarul limbii române moderne*, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958, pag. 452.

¹ Maria (Marioara) N. Tudor Mateescu, 87 de ani, satul Vlădești, 2 aprilie 2010.

VECHI OBICEIURI PASCALE: MASA ÎMPĂCĂRII

Gheorghe N. Tița,
Galeșu, Argeș

nul dintre cele mai vechi obiceiuri pascale, păstrat cu sfințenie în Galeșul argeșean, este cunoscut sub numele de **Masa împăcării** și are loc în fiecare an în prima zi de Paște, în jurul bisericii din sat. Nu e vorba despre o pomană oarecare, nici de o petrecere de obște, ci de o stare sufletească aparte, declanșată de un fior greu de explicat și suprapusă peste un topos a cărui vechime nu poate fi precizată. Este, în același timp, și un prilej pentru fiii satului strămutați pe alte meleaguri să revină la casele părintești, fie și numai pentru puțină vreme.

A. Locul

Așezat pe cursul superior al Râului Vâlsan, la 54 km de Pitești, Galeșul beneficiază de un relief în general înalt (c. 600 m altitudine). Într-un astfel de cadru, proiectat pe verdele crud al grădinilor cu pomi fructiferi, dar și al pădurilor de fag, încep pregătirile pentru Sărbătoarea Învierii Domnului.

B. Timpul

Pregătirile pentru această sfântă zi încep încă din Postul Mare. Femeile fac „lună” casele (curăță, aerisesc, scutură, spală și văruiesc camerele locuite, adică cele „cu suflet”), aranjează grădinile de lângă casă, din care nu trebuie să lipsească busuiocul, stânjeneii, ruzetul, mixandrele, bujorii, liliacul și nici, mai cu seamă, trandafirii și panseluțele. Tot femeile – cele care „poartă sâmbetele” – sunt prezente în fiecare zi de sâmbătă dimineața la biserică, cu coșurile lor cu *căpețel* (coliva, taierul, prescura pregătită tot în casă, lumânări și o sticlă cu vin natural). Cu o zi înainte de cei 40 de Mucenici (termenul local este *Măcinici*), femeile pregătesc coliva pentru a fi sfințită la biserică și aluatul pentru colăcei. Apa în care au spălat grâul este dusă și vărsată la rădăcina unui nuc. În dimineața zilei de 9 martie, împart colăceii la

vecini, la rude, la sărmani (*pentru sufletul morților din familie*), apoi, cu coșurile în mâini, iau drumul bisericii. La întoarcere, obișnuiesc să intre în grădina cu pomi și să mânjească trunchiurile cu puțină colivă, din credința că, astfel, *pomii vor lega rod în anul respectiv*.

Bărbații curăță pomii de uscături, îi sapă, îi văruiesc, greblează grădinile, repară gardurile și refac șanțurile din dreptul proprietăților, taie crengi din sălcii pentru hrana oilor, prepară produse din laptele oilor și vacilor din propriile gospodării.

Fetele și băieții zoresc să-și termine noile costume populare, pe care, după obicei, le vor purta a doua zi de Paște, la biserică. Cu o zi înainte de Sfinții 40 de Mucenici, tinerii strâng resturile de prin grădini (*ogrinji*), le dau foc și, care mai de care, sar peste flăcări. Asta, se înțelege, *pentru a le merge bine tot anul*.

Toate aceste lucrări sunt duse la bun sfârșit până în pragul Săptămânii Mari, când pregătirile pentru Marele Praznic devin tot mai presante.

În Săptămâna Mare, ulițele satului sunt un neconținut du-te-vino al oamenilor prinși în iureșul treburilor personale sau comunitare. Seara, sunt nelipsiți de la Denii. După datină, în Joia Mare femeile merg încă de dimineață în cimitir, pentru tămâierea mormintelor, iar seara, la Denia celor 12 Evanghelii. În Vinerea Mare participă la rânduiala *trecerii pe sub Masă* (adică pe sub masa pe care este așezat Sfântul Epitaf), iar seara, la Denia Prohodului.

C. Episoade preliminare

Cu câteva săptămâni înainte, Consiliul parohial hotărăște ce persoană va fi desemnată ca bucătar, ce ajutoare și „puncte de sprijin” va avea prin preajmă, ce animale vor fi sacrificate pentru pregătirea bucatelor: sarmale, ciorbă, tocană, „bureți” (din măruntaie), se stabilește câte kilograme de făină vor fi procurate pentru prepararea cozonacilor, câți litri de vin etc.

De regulă, în dimineața zilei din Sâmbăta Mare (care premerge evenimentul), sătenii aduc, după posibilități, și depozitează în magazia bisericii: varză murată pentru sarmale, untură de porc, morcovi, ceapă, țuică, ouă, mălai ș.a. Mâncarea e pregătită în spațiul culinar construit anume lângă magazia sfântului lăcaș.

În aceeași zi, începând cu ora 8 dimineața, în biserică se oficiază Sfânta Liturghie (o slujbă specială) urmată de împărțirea copiilor și a tinerilor.

După-amiază, femeile din sat ajută la prepararea sarmalelor, bărbații sparg lemnele (strânse cu o săptămână înainte, din gospodăriile sătenilor), aduc apa necesară, așază mesele și scaunele (lavițe lungi de lemn, făcute anume pentru acest praznic și dispuse în jurul bisericii, pe mai multe rânduri). O gospodină dintre cele mai pricepute, ajutată de alte femei, înroșește ouăle (nu puține la număr) care vor fi consumate la masă.

Unei familii, dintre cele dotate cu un cuptor de cărămidă pentru copt pâine, îi revine misiunea de a frământa și de a coace cozonacii.

Până la asfințitul soarelui, tuciurile mari cu sarmale (9), cu ciorbă (8), cu tocană (4) și cu bureți (2) sunt așezate pe pirostrii, în vatră.

D. Ceasul Învierii

O binemeritată liniște se așterne peste sat odată cu lăsarea serii. Oamenii se odihnesc, în puținele și febrilele ceasuri care îi mai despart de miezul nopții, când vor fi cu toții de față în biserică pentru a primi, din mâinile Părintelui liturghisitor, Sfânta Lumină a Învierii.

Ora 24. Toată suflarea satului, de la cel mai mic până la cel mai în etate, trăiește solidar emoția unui eveniment doar în parte pământesc, întrucât coboară Cerul pe pământ și transfigurează clipa în veșnicie.

În biserică se sting luminile. Preotul aprinde făclia de ceară, împrumutând lumină din candela Sfintei Cruci din Altar și rostește cu mistică înfrigurare, prin nimic atinsă de trecerea timpului: *Veniți de primiți Lumină!* Și în numai câteva clipe, zeci de luminițe îmbobocesc și se răspândesc prin toate cotloanele bisericii, pentru ca, pe urmă, în ordine desăvârșită, ieșind unul după altul în întunericul de afară, creștinii să-și unească lumânările cu luminile întregului univers și cu ciripitul păsărilor, care, în Noaptea Învierii, și ele slavoslovesc împreună cu oamenii, spre slava Creației Dumnezeuiești.

Acolo, afară, sub pavăza bisericii și a proniei cerești, intonând cel mai frumos și prețios tropar bisericesc ce a fost rostit vreodată, făptura umană și întreaga fire înalță un imn miracolului care centrează întreaga noastră existență, trecerea de la moarte la Viața cea fără de sfârșit a Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

E. Tradiția Mesei Împăcării

Bucătarul aprinde cele 23 de focuri sub tuciurile așezate pe pirostrii și veghează, pe toată durata nopții, ca mâncărurile să fiarbă bine.

Duminică, în jurul orei 10, după ieșirea din biserică, toți cei prezenți, bărbați, femei, tineri, bătrâni și copii, până la cel din urmă cerșetor, iau loc la *masa pregătită de ctitorii bisericii*.

Masa de obște din prima zi de Paște este așezată în jurul bisericii, lângă cimitir, întrucât se păstrează credința că, *de Înviere, se deschid mormintele și cei răposați vin să petreacă Paștele împreună cu cei vii.*

În capul mesei se așază preotul, cu cântăreții bisericii. Pe mese au fost așternute din vreme pânzele de in sau cânepă (lucrate la război), linguri de lemn, străchini cu bunătățile pregătite peste noapte, ouă roșii, pahare cu vin...

După ce toți cei prezenți s-au așezat la locurile lor, preotul binecuvântează bucatele. Bărbați și femei, îmbrăcați în haine curate, „de Duminică”, cu fețe destinse și binevoitoare, *punând*, cum se spune, *inimă* în tot ceea ce fac, îi îmbie și servesc pe meseni, nelăsând pe nimeni *neîmpăcat*.

Prin tradiție, masa se desfășoară într-o atmosferă decentă. Petrecerea cu măsură, desfătarea reținută și seninul fără opreliști care iradiază pe chipurile tuturor dovedesc cât de mult a fost așteptată această zi. Nu mâncarea și băutura primează într-o asemenea împrejurare - la drept vorbind, fiecare familie în parte și-a pregătit acasă toate cele trebuincioase. Pentru creștini primează prilejul binecuvântat de a-și împărtăși unii altora bucuriile și necazurile, izbânzile și eșecurile de peste an și, de ce nu?, asumându-și în mod public *comunicarea, comuniunea și cuminecarea* cu semenii, de a pune umărul la bunul mers și la buna armonie care trebuie să domnească în viața satului lor și, în felul acesta, de a fi bine-plăcuți unii în fața celorlalți și, totodată, bine-plăcuți înaintea lui Dumnezeu.

Miza este una considerabilă pentru destinul comunității, dat fiind că vizează un eveniment social pentru care își dau concursul instituțiile guvernării locale și biserica, iar sub acolada lor generoasă e gestionată relația dintre *ecclesia* și laicatul ei, pe de o parte, și dintre „viața de sine” și „viața de obște” a membrilor ei, pe de altă parte. Satul românesc nu este – și sub nicio formă nu trebuie încurajat să fie – o așezare alcătuită exclusiv din solitari autiști, din introvertiți sau „marginali” care nu pot ține pasul cu ritmul existenței istorice și care-și refuză orice contact cu problematica vie a colectivității în care le este dat să trăiască. Dimpotrivă, astfel de evenimente sunt mărturii de netăgăduit că țin de neconținerea noastră în destin și de *trezvia* lăuntrică a unui neam dăruit lui Dumnezeu, care, prin chiar acest tip de solidaritate, dă socoteală în fața Tatălui Ceresc de ceea ce construiește în numele Lui, pe pământ.

Se are permanent în vedere, cum scrie părintele paroh Nicolae Eftimie, păstorul de suflet al Galeșului, „o împăcare reală a oamenilor între ei, în numele Învierii lui Iisus Hristos, așa cum slava de la laudele Praznicului ne îndeamnă: *Ziua Învierii! Să ne luminăm cu prăznuirea și unul pe altul să ne îmbrățișăm! Să zicem fraților și celor ce ne urăsc pe noi, să iertăm toate pentru Înviere!* Or, semnul cel mai sigur al împăcării rămâne peste veacuri așezarea la aceeași masă și ospătarea din aceleași bucate binecuvântate, sub ochiul atotștiutor și milostiv al lui Dumnezeu!”

Prin pilda întrajutorării creștinești pe care o exprimă, în esența ei ultimă, *Masa Împăcării* ne amintește o întâmplare descrisă, cu neîntrecutul său har duhovnicesc, de Cuviosul Paisie Aghioritul:

„Odată, un om simplu îl ruga pe Dumnezeu să-i arate cum este Raiul și iadul. Așadar, într-o noapte a auzit o voce în somn spunându-i: «Vino să-ți arăt iadul!». Și îndată s-a aflat într-o încăpere în care mulți oameni stăteau în jurul unei mese, iar în mijloc era o oală plină cu mâncare. Însă toți acei oameni erau înfometați, pentru că nu puteau mânca. Țineau în mână câte-o lingură foarte lungă. Luau mâncarea din oală, dar nu puteau aduce lingura la gură. De aceea unii bombăneau, alții strigau, alții plângeau... Apoi a auzit aceeași voce spunându-i: «Vino acum să-ți arăt și Raiul!». Și îndată s-a aflat într-o altă încăpere, unde mulți oameni stăteau în jurul unei mese asemănătoare cu cea dintâi, iar în mijlocul ei era tot o oală cu mâncare, iar ei aveau aceleași linguri lungi. Însă toți erau sătui și bucuroși, pentru că fiecare lua cu lingura sa și-l hrănea pe celălalt!”.

(Cuviosul Paisie Aghioritul, *Patimi și virtuți*, București, Editura Evanghelistos, 2007, pp. 43-44).

PARADIGMA SPAȚIO-TEMPORALĂ A CEREMONIALULUI NUȚIAL

Elena Cremona Țintatu-Comănescu,
Pitești, Argeș

acă în comunitatea tradițională endogamia era o lege pe care doar cei curajoși o încălcau, asumându-și consecințele, astăzi nunta a devenit un eveniment cu alte conotații și cu alte implicații sociale. Ceremonialul nuțial avea în enclava pastorală o desfășurare exactă, de la care nu se acceptau abateri, căci s-ar fi atras neșansa pentru tinerii căsătoriți.

În săptămâna nunții, familiile socrilor erau vizitate de rude, vecini și prieteni care aduceau „plocon de nuntă”. În joia premergătoare nunții, mireasa, ajutată de rudele sale, „gătea” casa unde va locui cu viitorul soț. Zestrea miresei era transportată cu alai și lăutari. Ziua și seara de sâmbătă erau dedicate „bradului” și „fedeleşului”. Tinerii colindau satul în căruța plină de ramuri de brad, treceau pe la casele nașului, miresei, marelui, împodobindu-le porțile. Apoi ei erau tratați cu vin, țuică și prăjituri. Spre seară, nuntașii se adunau la casele mirilor sau la nași. Tot sâmbătă-seara, mirele trimitea la mireasă câțiva emisari, așa-zișii „pupăzari”. „Pupăza” era colacul împletit și preparat din aluat de pâine, care se aducea miresei din partea soacrei-mari, împreună cu alte cadouri. Darurile se aduceau în traiste, se înmânau personal miresei, apoi ele erau restituite „pupăzarilor” cu alte cadouri, pentru mire. Urma „fedeleşul”, adică petrecerea propriu-zisă. El începea cu jocul băiatului „frate de ginere” – urmat de jocurile nașului și marelui.

Duminica era ziua cea mai complexă a nunții. Nuntașii se adunau din nou la casele miresei, nașului sau marelui. La mireasă se „gătea bradul”, care era adus de „fratele de mireasă”, era ascuns la sosirea alaiului marelui și era căutat de „fratele de ginere”. Dacă bradul nu se găsea, el se cumpăra de către „fratele de ginere”. Încă de la casa marelui, alaiul era condus de „vornic”. Înaintea plecării de acasă, mirele primea binecuvântarea părinților și i se înmâna plosca.

După ce a trecut să ia nașul, alaiul nunții se îndreaptă spre casa socrului-mic, unde porțile sunt găsite închise și cele două grupuri își adresează glume și ironii. Porțile erau deschise de „vornicul ginerelui” - el rostea orația prin care se cerea fata de la părinții ei. Cei doi vornici fac schimb de ploști, nuntașii sunt primiți în casă și tratați cu vin și prăjituri. La plecare, tinerii primesc binecuvântarea părinților. Se pleca spre biserică unde avea loc cununia religioasă. Înainte se făcea „hora miresei” sau „hora florilor”, când se ofereau nuntașilor florile de nuntă. Apoi începea petrecerea. La o săptămână după nuntă se aduceau tinerilor căsătoriți alte cadouri.

Acum încerc să-i descopăr evenimentului nupțial altă dimensiune socială. Mediul s-a schimbat, este cel urban (căci enclavele culturale sunt și ele mai permissive) și vremurile sunt diferite. Nimeni nu se poate lăuda că a perceput toate sensurile vieții la bloc dacă nu a trecut prin experiența „nunții din parcare”. E drept că aceasta se întâlnea la începutul anilor 2000 și se desfășura pe coordonatele radicale diferite. Să rememorez...

La ea participă, vrea, nu vrea, toată lumea. Nimeni nu poate face abstracție de această formă de efuziune matrimonială. Sustragerea este imposibilă, sugestia – absurdă, iar intervenția directă – nu doar inutilă, ci și primejdioasă.

Pentru ca festivitatea să decurgă fără incidente, măsura elementară este golirea parcării de elementele nedorite, adică de mașini. Este o gravă nesăbuință să atragi atenția organizatorului-amfitrion că rostul parcării este tocmai acela de a adăposti mașini. Într-un moment atât de important pentru consolidarea relațiilor de cuplu, opoziția ta stârnește râsete compătimitoare sau, dacă insiști, accese de furie vulcanică.

Golirea parcării stă sub semnul unui memorabil efort fizic, dar în trei ore locul arată ca în palmă. Amenajările continuă... Unii nuntași își fac apariția din subsolul blocului și încep să aranjeze mese și banchete de lemn, cu o îndemânare care semnalează că oamenii nu sunt la prima operațiune de acest tip. Femei costumate de casă aduc farfurii, tacâmuri, pahare, șervețele și alte elemente de recuzită. Se aștern fețe de masă înflorate, se numără locurile la masă, pentru evitarea situațiilor jenante. Organizatorul supraveghează totul cu aerul unui inspector exigent, iar la un moment dat observă că lucrurile merg bine, însă nu impecabil. Lipsește ceva. După câteva clipe, bărbatul identifică problema. Nu este muzică. Nu se aude nimic, este trei după-amiaza, dar nu contează. Cum

poți să ceri voie bună și randament dacă nu pui la dispoziție fondul sonor care trebuie să rotunjească înaltul prilej?

Amfitrionul cheamă soția la geam și-i ordonă să coboare fulgerător cu stația. Cu ajutorul a doi nuntași care transportă fiecare câte o boxă, soția îndeplinește prompt dispoziția. Nu peste multă vreme, urechile locatarilor care își văd de ale lor în apartamente îndură năvala fonică a muzicii de petrecere, ba nu, a manelelor. La geamuri apar deja primele capete curioase. Aha, e rost de nuntă! Bun, măcar știm cum stăm!

Cum însă buletinul meteo nu exclude „înnotările accentuate și precipitațiile sub formă de averse”, organizatorii devin precauți. Nu după multă vreme, în mijlocul parării se înalță un cort de toată frumusețea. Construcția seamănă frapant cu un adăpost pentru sinistrați, dar amfitrionul a aflat de mai mult timp că scopul scuză mijloacele. Culoarea mai degrabă mohorâtă a pânzei de cort constrastează cu manifestările euforice pe care urmează să le ascundă privitorilor. O parte din martori mustăcesc în spatele geamurilor, căci nu mai pot vedea cum dansează mireasa.

Trăim într-o vreme imperfectă, însă una în care legea compensației funcționează fără încetare. Fericita pereche, socrii, nașii și nuntașii sunt feriți de privirile locatarilor, dar au grijă să recupereze în plan auditiv acest neajuns vizual. Publicul de la ferestre nu vede tot ce se petrece la nuntă, dar aude mai clar decât i-ar plăcea întreaga coloană sonoră a evenimentului. Strigarea darului, sârba pe asfalt, hora la bordură și celelalte elemente ale coregrafiei de cartier se desfășoară acoperit, însă percuția lor se simte în termopane... În fiecare locuință pătrunde cu forța alaiul manelist inconfundabil. Nuntașii aplaudă cu însuflețire, semn că doar tu ești un ciudat.

În 2010 ni se propune nunta pe internet, de la care pot lipsi „vornicul”, „fratele de ginere”, „sora de mireasă”, dar este obligatoriu să ai modemul și acoperirea. Spațiul nunții s-a lărgit brusc, altarul este unul neconvențional dar mai aproape de cer, vestimentația nu mai este nici pe departe una de gală, paharele se ciocnesc de monitorul laptopului, dar ce contează când veselia se transmite cu aceeași... prospețime?...

Rămâne să observați dumneavoastră ce a rămas din nunta tradițională, ce s-a trasformat, ce am pierdut, cât și dacă am câștigat ceva. Bineînțeles că și astăzi se mai organizează nunți tradiționale sau nunți pretențioase, elitiste chiar. Poate observațiile mele sunt prea sarcastice și eu nu înțeleg uneori realitatea în toată complexitatea ei.

BIBLIOGRAFIE:

1. Ilinescu, Ion, *Mărturii de suflet din Corbi-Argeș*, Argeș Press, Pitești, 1997.
2. Paraschivescu, Radu, *Ghidul nesimțitului*, Humanitas, București, 2007.

TEXTE SCRISE ȘI FUNCȚIILE SCRISULUI ÎN CADRUL CEREMONIALULUI EXISTENȚIAL

András Vajda,
Tg.-Mureș

nalize privind ritualurile vieții de familie (nașterea, nunta, moartea), prezentări legate de etapele, personajele, repertoriul de texte sau simboluri folosite în cadrul

acestor ritualuri au apărut în numeroase abordări etnografice. Nu este exagerat a pronunța că prezentarea vieții și a tradițiilor populare se axează mai ales pe prezentarea acestor cotituri importante ale vieții. Însă despre rolul și funcțiile scrisului, ale textelor scrise (tipuri, funcții) în aceste ceremoniale existențiale există doar câteva analize sporadice, putând fi numite între cele mai puțin analizate subiecte ale temei.

Prezenta lucrare vrea să se deplaseze pe acest teren mai puțin cunoscut pentru etnografie. Dorește să prezinte în linii mari acele funcții cu care scrisul s-a integrat în cultura populară a minorității maghiare, în special în ritualurile vieții de familie. Analiza se sprijină pe cercetarea scrisului popular, desfășurată la Universitatea “Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, respectiv pe rezultatele școlii franceze de istoria scrisului.¹

Textul scris, adică scrisul are foarte des funcție rituală (sau ritualizată) în ceremonialul existențial. O parte din aceste texte sunt realizate de instituțiile statului sau de biserică, cealaltă parte, de către membrii comunității locale. Ca urmare, unele asemenea texte sunt realizate și intră în circuitul lor din comunitate în formă imprimată, celelalte circulă în manuscris.

Nașterea și ritualurile din jurul evenimentului în mai multe puncte dau naștere la documente scrise. Începând din secolul al XVIII-XIX-lea (în unele zone din Transilvania chiar mai devreme), după botez, nou-

¹ Școala franceză de istoria scrisului (Martin, 1988, Fabre [dir.], 1997, Chartier, 2001, Lyons, 2001) a crescut din cercetarea cantitativă a alfabetizării (Furet-Ozouf, 1977). Rezultatele franceze au fost integrate în literatura de specialitate română prin Alexandru Ofrim (Ofrim, 2001).

născutul este trecut în registrul matricol al bisericii. În acest registru se notează numele, sexul, religia și părinții micuțului, precum și numele nașilor. Din secolul al XX-lea poate fi documentată răspândirea *certificatelor de botez*, adică a documentelor eliberate, cu ocazia botezului, de către biserică. Aceste documente reprezintă scene biblice cunoscute, cu citate biblice, și conțin cele mai importante date legate de circumstanțele botezului. Eliberarea certificatelor se realizează în oficiul pastoral, înmânarea lor se desfășoară în biserică, după ceremonia de botezare. După apariția instituțiilor civile, nou-născutul era trecut în registrele matricole chiar imediat după naștere. Mai mult, după ce nașterea în spitale a devenit obișnuită, mama și nou-născutul nici măcar nu pot să părăsească incinta spitalului fără luarea în evidență a copilului și primirea certificatului de naștere.

Pe lângă instituțiile oficiale, și familia „ia în evidență”, integrează nou-născutul în lanțul genealogic al familiei. Aceasta constă în faptul că, pe ultimele pagini ale Bibliei, pe paginile special tipărite pentru asemenea mențiuni, se notează numele nou-născutului, precum și data nașterii (după caz și numele moașei). Acest tip de *Biblie de familie* este și azi intens folosit în mediul rural (țărănesc). În perioada de tranziție de după 1989 a devenit tot mai obișnuită realizarea de fotografii ale copilului nou-născut chiar în spital, pe care se afișează numele, greutatea, data nașterii și o formulă de salutare pentru bunici și rude. În același timp, trebuie să menționăm apariția jurnalelor de bebeluș special create pentru acest scop și comercializate în magazine specializate: în aceste caiete se pot expune fotografiile de la primele poze cu ultrasunete, la poze ce immortalizează fiecare mișcare a copilului.

Legat de ritualul căsătoriei putem să identificăm o serie de texte și obiecte de texte (vezi: Balázs, 1997: 129-137). Numele perechii ce dorește să se căsătorească este citit timp de trei săptămâni, duminica, în biserică. La începutul secolului al XX-lea, numele mirilor era afișat și pe avizierul comunal. După ceremonialul căsătoriei, la sfârșitul ceremonialului, evenimentul este notat în registrul parohial al căsătoriilor, *certificatul de căsătorie* este înmănat tinerilor căsătoriți în prezența comunității, în grădina bisericii. Instituțiile civile, de asemenea, înregistrează căsătoria și eliberează certificatul care să ateste legalitatea actului.

În săptămânile dinaintea nunții, chemătorii, delegați din partea mirilor, înmânează invitațiile special create pentru eveniment rudelor,

prietenilor, cunoscuților. Aceste invitații au luat locul chemării în versuri, transmise pe cale orală. La unele momente ale ceremonialului (sosirea la casa miresei, ieșirea din biserică, înainte de servirea felurilor de mâncare din meniu, la dăruire, înainte de dansul miresei etc.) are loc rostirea unor versuri de către nași sau de către chemători. Într-o comunitate, mai multe persoane dețin caiete speciale în care sunt notate mai multe variante ale poeziilor care se recită în timpul ceremonialului nunții. Aceste caiete sunt frecvent utilizate de chemători, sunt împrumutate și copiate. La sfârșitul ceremonialului, aceste texte foarte des sunt dăruite tinerilor căsătoriți. Data căsătoriei, numele tinerilor apar și ele pe filele Bibliei de familie.

Ceremonialul morții deține și el un număr mare de texte scrise (Keszeg, 1997: 95-110, 2000: 131-163). Întâmplarea este vestită prin aprinderea lumânărilor și prin prapura neagră, iar de la apariția ziarelor și în zona rurală țărănească (din a doua jumătate a secolului XX), apariția unui *anunț* la rubrica *Decese* este un moment important în pregătirea înmormântării. De altfel, de la începutul secolului XX, este utilizat și *necrologul*, afișat pe poarta bisericii, dar este împărțit și la rude și prieteni apropiați.¹ Pe parcursul ceremoniei înmormântării se dă citire unui text în care defunctul își ia rămas-bun de la familia lui. Acest text, în mai multe zone, este multiplicat și împărțit printre membrii familiei (vezi Keszeg, 2000: 131-163). Pe lângă acesta se inscripționează numele defunctului și vârsta lui pe sicriu, iar pe coroane, alte texte de adio. Cel mai important text al cultului morților este inscripția funerară, care, pe lângă textul de ultim adio, reconstituie biografia decedatului. Testamentul scris, legalizat de martorii care sunt de față la întocmire, este și el prezent în cultura țărănească, drept parte a cultului morții. Din partea instituțiilor de stat și bisericești, la fel, se realizează texte scrise: biserica întocmește un *certificat de înmormântare*, iar instituția civilă, *certificat de deces*. Precum în ritualurile de naștere și de căsătorie, decesul se consemnează pe filele Bibliei de familie: se notează numele decedatului, vârsta, numele preotului care a oficiat liturghia de înmormântare.

Pe lângă marile cotituri ale vieții, se creează, se utilizează texte scrise și în celelalte momente importante ale vieții omului. După finalizarea ciclurilor de școală, instituțiile de educație eliberează *certificate* și *diplome* pentru fiecare elev în parte. Are loc realizarea de

¹ Aceste documente sunt păstrate în general cu mare grijă. O familie, pe parcursul anilor, adună chiar câteva zeci de necrologuri. Acestea au rolul de a păstra amintirea vie a celor dragi și de a reprezenta solidaritatea familiei.

diplome, împărțirea de *cărți* (invitații) la balul sau serbarea de absolvire. Pe acestea din urmă absolventul notează citate din opere literare de renume, copiate, de obicei, din *caiete cu citate*. Expansiunea acestor invitații în comunitățile rurale s-a realizat treptat în decursul secolului al XX-lea. Luând exemplul absolvenților de liceu prin realizarea de cărți, în ultima perioadă devine tot mai frecventă folosirea acestor modele și în cazul „absolvenților” de clasa a VIII-a și de grădiniță.

Cu ocazia riturilor de inițiere religioasă (confirmare¹, miruire²), biserica oferă câte o *diplomă* pentru participanți. Cel mai important rit de inițiere în societatea rurală și mai ales pentru comunitatea bărbaților era armata. De la momentul recrutării până la demobilizare, flăcăii treceau printr-o serie de rituri și efectuau activități ritualizate, în care scrisul avea un rol important. Biletul de recrutare, carnetul militar și certificatul de demobilizare erau eliberate de autorități. Realizarea unor *caiete de amintiri (oracolul)* și cititul acestora au facilitat dizolvarea anxietății cauzate de mediul străin, au servit la fortificarea legăturilor slăbite de distanță, ca atare sunt produsul culturii tradiționale. La fel și scrisorile de dragoste, unele scrise chiar în versuri. În ultimele decenii, caietele de amintiri au pierdut mult din intensitate, iar paralel cu aceasta s-a produs folosirea lor de către copii, elevi din gimnaziu.³

Formele sociale sunt administrate și legalizate de către instituțiile statului și de biserică, prin scris. Scrisul este organizator al societății, factor al raționalizării sociologice, iar acest impact se observă în măsura în care scrisul se impune și se extinde în societate (Kosárkó, 2000: 113). Pe lângă acestea, scrisul și o parte a textelor scrise au o funcție genealogică. Extrasele registrelor matricole, de căsătorie, de decese, precum și notițele efectuate pe filele speciale din Biblie au un rol important în redactarea arborelui genealogic și a memoriei familiale, în învățarea legăturilor de familie și gradului de rudenie. Cărțile de absolvire, caietele cu amintiri sau necrologul dau vizibilitate legăturilor de rudenie. Testamentul, diferitele documente legate de moștenire dețin un rol normativ în împărțirea averii. Textele scrise (certificate, diplome)

¹ La reformati.

² La romano catolici.

³ Despre caietele cu amintiri și scrierea de amintiri, vezi în detaliu la Keszeg, 1991. În ultima vreme, foarte multe astfel de caiete sunt postate pe internet și prezentate cu multă nostalgie. De exemplu: <http://jorjette.co.cc/despre-natura-umana/caiet-al-anilor-ce-trec-amintiri-oracol/> (ultima verificare, 5 mai, 2010).

expuse în spațiul semipublic al caselor țărănești au rol în crearea statutului și dețin funcții autodefinitorii.

Funcția textelor scrise este definită, pe lângă intenția autorilor, și de contextul și modul în care sunt utilizate, de aceea funcțiile acestora se schimbă frecvent. Prin natura lor, textele scrise sunt entități independente, care supraviețuiesc individului și contextului care le-au creat. Noile generații nu percep motivațiile existente în timpul redactării textelor, astfel textul capătă funcții decorative sau devine lectură. Cuvântul scris, ca obiect textual, se mută într-un mediu străin, unde se schimbă rolul lui, și devine o relictă familială, care are menirea de a contribui la construirea mitologiei familiale.

BIBLIOGRAFIE

1. Balázs, Lajos, *Írott szöveg – mondott szöveg a szentdomokosi lakodalomban* In: KESZEG Vilmos (szerk.): Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 7. Írás, írott kultúra, folklór. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 1999, 129–137.

2. Fabre, Daniel (dir.), *Par écrit. Ethnologies des écritures quotidiennes. Collection Ethnologie de la France 11. Edition de la Maison des sciences de l'homme*, Paris 1997.

3. François, Furet, Jacques, Ozouf, *Lire et écrire : L'alphabétisation des français de Calvin à Jules Ferry. vol 1–2*. Les Editions de Minuit, Paris, 1977.

4. Lyons, Martin, *La culture littéraire des travailleurs*. Autobiographies ouvrières dans l'Europe du XIX–e siècle. Annales HSS (juillet–octobre), 2001, 927–946.

5. Keszeg, Vilmos, *Alfabetizáció, írásszokások, populáris írásbeliség. KJNT–BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék*, Kolozsvár, 2008.

6. Keszeg, Vilmos, *Szövegtípusok, szövegfunkciók és íráshasználat az aranyosszéki temetési szertartásban* In: Cseri Miklós – Kósa László – T. Bereczki Ibolya (szerk.): *Parashti múlt és jelen az ezredfordulón. A Magyar Néprajzi Társaság 2000. október 10–12 között megrendezett néprajzi vándorgyűlésének előadásai*. Magyar Néprajzi Társaság–Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 2000, 131–163.

7. Keszeg, Vilmos, *Századeleji gyászjelentő lapok*. Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 7. Írás, írott kultúra, folklór. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 1999, 95–110.

8. Keszeg, Vilmos, *A folklór határán. A népi írásbeliség szerves műfajai Aranyosszéken*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1991.

9. Kosárkó, László, *Írástörténészek és szociográfusok*. Hajnal István recepciója az 1930-as és 1940-es években. Korall. (Tél) 2000,110–127.
10. Martin, Henri-Jean, *Histoire et pouvoirs de l'écrit*. Librairie académique Perrin, Paris, 1988.
11. Ofrim, Alexandru, *Cheia și psaltirea. Imaginarul cărții în cultura tradițională românească*. Editura Paralela 45, București, 2001.

CĂRATUL APEI MORTULUI ÎN MENTALUL LOCUIITORILOR DIN SATUL VALEA NANDREI – JUDEȚUL ARGEȘ

Victor Zaharescu,
Câmpulung-Muscel, Argeș

șezat pe partea dreaptă a Râului Doamnei, satul Valea Nandrii este o vatră veche de locuitori ce-și pierde existența în negura timpului, al cărei destin este conservat puțin în documente, dar, substanțial, în limbajul localnicilor, în legende și obiceiuri, sau în ecourile unor toponime: Caracal, Netoți, Valea Nandrei, Valea Țuicii, Dealul Cremenea, Pojorâta, Poiana cu Pelinul, Cărbunărie, Casa Pădurii, Vâlceaua Vacilor, Urzicar, Piscul cu Rădăcinile, Râpa Înaltă, Dealul Mare, Ogrăzi, Poiana Mare, Vâlceaua cu Vizuinile, Vâlceaua Corbului, Vâlceaua cu Alunii, Purcăreanca, Valea lui Ilie, Zăpodie, Poiana Badii, Pârlitură, Cotul cel Mare, Cotul cel Mic, Crac, Vâlceaua Adâncă.

Localnicii satului cresc multe vite: oi, capre, vaci, boi, cai, cultivă porumb, grâu, ovăz, lucernă, zarzavaturi pe terenurile cele mai fertile din luncă sau de pe dealuri. Între pomi, prunul este cel mai răspândit între plantațiile satului, de unde localnicii obțin, în anii roditori și binecuvântați de soare, țuică aromată, asemenea tuturor celor care locuiesc pe văile râurilor și dealurilor din Argeș sau Muscel.

Până în 1950, aproape toți locuitorii din sat purtau costumul popular caracteristic Muscelului, atât în zilele de lucru, cât și în cele de sărbătoare. Fiecare gospodărie avea război de țesut și gospodinele se întreceau, mai ales în zilele de iarnă, țesând pânză albă din fuior în combinație cu bumbac, așternuturi, covoare, dimie, pânză fină de borangic, pentru că viermii de mătase erau crescuți în foarte multe gospodării.

Locuitorii satului au acordat o importanță deosebită obiceiurilor de înmormântare, între care, cu deosebire, *Căratul apei mortului* - după trei zile de la înhumarea în cimitirul satului. Apa este cărată de o femeie mai

în vârstă, văduvă sau căsătorită, care este *iertată de Dumnezeu*, cum spun localnicii, respectiv, nu mai are contact cu partea masculină, fiind la o vârstă înaintată.

Persoana, întotdeauna o femeie – niciodată bărbat – care îndeplinește acest ritual, se bucură de încrederea locuitorilor și este percepută ca o individualitate cu virtuți magice. Apa se cară timp de patruzeci de zile, câte două căldări pe zi, unor oameni nevoiași, unui bătrân văduv, unei bătrâne bolnave și neputincioase.

Sursa este fântâna tradițională. [Un aspect foarte interesant: după ce satul a introdus apă prin conductă și toți locuitorii au apă în fiecare gospodărie, a încetat și obiceiul să mai ființeze].

Actualmente, localnicii îl raportează la un timp trecut. **Este încă viu prin simbolistica sa!**

Obiceiul este o îmbinare de rit creștin cu rituri vechi păgâne, întrucât apa este percepută ca un factor purificator și dătătoare de viață și rod.

Apa este cărată (după cum mărturisește L.E. - persoană care a cărat apă 25 de ani, în vârstă acum de 74 de ani) unei persoane *care are nevoie*, timp de patruzeci de zile, în fiecare zi, excluzând ziua de duminică. Apa se cară *pentru ușurarea sufletului mortului de păcate*.

După patruzeci de zile, familia mortului (dacă nu sunt toți, cel puțin o persoană trebuie să participe!), împreună cu persoana care a cărat apa, se deplasează la Râul Doamnei și duc un băț de alun și o *zgăvleajă* de dovleac (o coajă de jumătate de dovleac, care a fost copt, s-a consumat miezul în toamnă sau iarnă, și a rămas partea lemnoasă ca obiect în gospodărie, unde se păstrează semințe sau se joacă copiii în bățatură cu asemenea *pecării!*)

Pe apa râului se așază *zgăvleaja* de dovleac, bățul de alun rupt în două, pus în *zgăvleajă*, precum și o felie de pâine, colivă și lumânări (*mai multe*).

Se aprind lumânările, se pun cu grijă *în pluta* din dovleac, și *micii ambarcațiuni* i se dă drumul pe apă.

Momentul se numește ***dat drumul la apă***. Femeia care a cărat apa zice **Tatăl Nostru** pe malul apei și, apoi, în continuare, Psalmul 50.

Pe malul apei, se poartă un dialog între persoana care a cărat apa și membrii familiei:

-Sunteți martori că am cărat apa pentru Ion, Măria, Vasile, Florica ...?

- *Suntem!*

Femeia care a cărat apa scoate din râu patruzeci de căni cu apă pe care le varsă pe mal.

După acest moment, în ziua următoare, se mai cară încă șapte zile - pentru duminicile când nu s-a cărat apa și apoi, încă trei zile *ale fântânii*, după cum ne-a mărturisit L.E., persoană foarte populară în sat pentru conștiinciozitatea cu care a îndeplinit cerințele mitico-magice.

În mentalul popular, sufletul mortului stă în jurul casei timp de patruzeci de zile și apa cărată ***ușurează sufletul mortului.***

ANEXE

DESCÂNTECE DIN JUDEȚUL OLT

culese de Elena Ciupitu și Melania Velica,

DESCÂNTEC DE APUCAT

Doamne, ajută sânta luni de astăzi,
Dă-i leac și sănătate lu' Achim!
Dacă o fi apucat
Cu ceasul rău, cu zâua ra,
Eu mă rog de tine,
Sânta Marie, leac de la mine
Și de la tine să fie lui Achim!

DESCÂNTEC DE CUȚIT

Doamne! Maica Domnului!
D-o avea cuțat,
Să cheie de la Ion cuțatul din crucea capului, jugul gâtului, din mață, din
ficați, să rămâie Ion curat, luminat ca argintu' stricorat, Maică Sânta Marie, leac
de la mine și de la Dumnezeu să-i fie!

DESCÂNTEC DE BUBĂ REA

Bubă-ra, bubă-dulce,
Să te duci în pustietate, să-l lași pe Grigore în pace și leac să-i dea
Dumnezeu!

DESCÂNTEC DE SOARE-SEC

Vine la mine bolnava și într-o căldărușe cu apă de cinci litri, pun ca un
litru de apă în ea, masur capul bolnavului și-l găsesc desfăcut de 5-10 cm. Când
măsur prima dată, o fac cu ața întreagă, iar când măsur a doua oară, dau ața pe
jumătate și nu să mai ajunge. Atunci mă ghidez că e bolnav, că e capul dăsfăcut.
Bolnavul îl așez pe scaun, în fața icoanei și se închină. Căldărușa i-o așez pă cap.
Să dăscântă de nouă ori așa:

„Doamne, dăi leac și sănătate lu' Florea!...

Chei, soare-sec, din crucea capului, jugul gâtului, din mață, din ficați,
din rărunchi, din genunchi”. După ce să scoală dă sfârșește descântecul, îi dau
apă și să spală pă față și îi fac cruce cu degetul înmuiat în apă, la frunte, tâmpile,
creierul mic.

DESCÂNTEC DE DEOCHI

Pentru bărbat: Cine a dăocheat pă Marin

Să-i plesnească ochii,
Să se lile lumea de el
Cum s-a liliat el de Marin!

Pentru femeie cu copil mic: Să-i plesnească țâțele,

Să-i cure laptele,
Să se lilie lumea de ea,
Cum s-a liliat ea de Floarea!
Dacă nu, să-i cadă cosâța,
Să rămână cheală!

DESCÂNTEC DE FRIGURI

Doamne, Maica Domnului, zâua de azi,
Mă rog dă tine,
Dacă-o fi prins dă friguri Costică,
Mă rog dă tine,
Să-i dai leac și sănătate lu' Costică!
Maică Santa Mărie, leac dă la mine și dă la Dumnezeu să-i fie!

DESCÂNTECUL BOBILOR

Patruzeci și unu dă boi încolțați,
Dac-oți știi dă Valică că e plecat la un drum lung
Și dacă știți că se întoarce
Bine sănătos, îmi dați pă cinci, dacă nu, pă nouă la inimă și temei
numele lu' Valica!

DESCÂNTEC DE LUCRU URÂT (SPURCU)

Spurcu în sticlă: Se aduce o sticlă cu apă, eu îi dăscânt cu un fir dă păi, dă matură:

„Împărate, Necurate, toate crucile te-o bate, crucile, icoanele și cu sărbătorile, leac să-i ducă Dumnezeu lu' Pantelie!”

Să ducă cu apă acasă la bolnav, arde paiul pe vatra focului de trei ori, îl aprinde și-l stinge în sticlă. Să dă bolnavului să bea și el să face bine.

Spurcu (sub formă de frecție): Doamne, Santa marți de astăzi, – și încep să-l frecționez și zăc așa: Fărâmatura, armătura dâncrucea capului, dâncrucea jugului, dâncrucea mașii, ficiați, genunchi, leac să-i dea Dumnezeu copilului!

DESCÂNTEC DE DRAGOSTE

Să aduce o sticlă dă apă și o cămașă și eu ies sara afar', când e stele pe cer și mă rog la Dumnezeu și la stele să-i dea scrisă dă căsătorie și spun așa:

Stea, stelișoară,

Eu mă rog de tine

Să-mi spui scrisă la Mitrica

În ce parte o are!

Dacă n-are scrisă dă căsătorie, să-mi spui. Și ea nu pleacă la vale sau în jos sau în sus. Sare dă trei ori și stă steaua pe loc. Îi bag trei fire dă busuioc în buzunar și să-l ție acolo până să fărâmă el de tot.

DESCÂNTEC DE TRÂNȘI

Doamne, Maica Domnului și zâua de azi, îi leg și-i vereg pă 99 dă nodulețe să se usuze, să se ducă în pustietăți și să rămâie persoana lu' Dumitru, să rămâie curată, ca argintul strecurată. Să aduce o sticlă cu apă, trei fire dă brâu dă lână (roșii) și eu le leg, fac nodulețe.

DESCÂNTEC DE MUMA-PĂDURII

Aduce mama copilului o sticlă cu apă, o cămășuță dă doarme noaptea în ea, trei boabe dă tămâie, trei ardei iuți și trei lumânări și eu încep să-i descânt:

„Moroaico, Colțato, Lâmbato, Urâto, să-ți iei tolba, să pleci la pădure, să te oprești unde cocoși nu cântă, unde câini nu latră, pă căi fărâmate cu apă tenec, cu ardeiul te iuțasc, cu tămâie te tămăduiesc, cu focu' te fugăresc, la pădure să te oprești, să-l lași pe Ion în pace!”.

Se duce acasă cu sticlă cu apă, face baie la copil, îl îmbracă-n cămășuță, p-un ciob să pune foc (sâmbătă-seara) un bob dă tămâie dă peste copil și bagă ciobul sub pat. Duminică-sara scoate ciobu', pune al doilea bob dă tămâie sub pat unde doarme copilul. Luni-sara mai pune al treilea bob dă tămâie. Marțidimineața ia ciobul de sub pat cu cenușă și-l scoate înspre răsăritul soarelui, la un pom roditor și lăturile de la baie tot acolo le varsă cu scrumul, să aibe copilul leac.

DĂSCÂNTEC DE PLÂNS

Vine mama copilului cu o cămășuță, trei lumânări, trei boabe de tămâie
și eu încep să-i descânt și zâc așa:

*Dau plânsu dă la Ioana,
Dau plânsu cu una,
Dau plânsu cu două,
Dau plânsu cu trei,
Dau plânsu cu patru,
Dau plânsu cu cinci,
Dau plânsu cu șasă,
Dau plânsu cu șapte,
Dau plânsu cu opt,
Dau plânsu cu nouă...
Dau plânsu cu 99!*

DESCÂNTEC DE FĂRĂMĂTURĂ

(Tras de dor de oase)

*Doamne, Împărate, Necurate,
Ce-ai cătat în oase nevinovate?
Cu chinga l-ai închingat,
Cu frâu l-ai înfrânat.
Maica Domnului din cer auzea
P-o scară de arginți cobora
Și mâna dreaptă o lua
Și-o scutura și-o lecuia.
Du-te în coarnele mărului,
În coarnele cerului,
Pă Achim,
Cum l-ai ursat, cum l-ai chingat,
Ca strugurele din vie
Leacu să-i fie!*

Suferindul este întrebat unde îl doare și acel loc dureros este tras de
către femeia tămăduitoare spunând în același timp și aceste cuvinte.

DESCÂNTEC DE DEOCHETE

*Păsărică alburie,
Pică ici, pică coala,
Pică într-o pietricea,
Sări-ar ochii cui dăochea:
Dac-o fi dă fată mare,*

*Să-i albească cosățele,
Să-i plesnească țâțele,
Să-i moară pruncul,
Să se minune lumea de ea,
Cum s-a minunat ea de Ioana
Cum i-a sorbit inima,
Dac-o fi dă om cu ochii albaștri,
Să-i plesnească boășele,
Să-l dăm târgului,
Să se minune lumea de el,
Cum s-a minunat el de Ioana,
Dă i-a sorbit inima!*

DESCÂNTEC DE BRÂNCĂ (ureche)

*Leacu' meu și-a lu' Dumnezeu
Și-al Maicii Domnului.
Brâncă țăgănească,
Brâncă rusească,
Brâncă românească,
99 de brânci.
'Ncalece pe apus,
Să se ducă la Marea Neagră,
Unde popa nu toacă,
Unde câine nu latră,
Să rămâie Nicolae curat
Cum Dumnezeu l-a ursat.*

Intervievata a fost: Bejan Paraschiva (23 mai 1923)

DESCÂNTEC DE IZDAT (Junghi)

*Fugi, Izdate, Cucidate (să se depărteze de corpul omului),
Dă corpul lui să fugi,
În vârful muntelui să te arunci.!*

Se așază suferindul pe pat, se repetă cuvintele acestea de trei ori, folosind semnul crucii pe locul dureros, după care se face o pauză de o jumătate de oră și iarăși se repetă de trei ori aceleași cuvinte.

DESCÂNTEC DE APUCAT (Vomă)

*Aplecate din varză,
Aplecate din ciorbă,
Aplecate din țuică,*

*Aplecate din vin,
Aplecate din mămăligă,
Aplecate din sare!*

În timp ce se spun aceste cuvinte, suferindul este frecat la încheitura
mâinii. Semnul crucii este nelipsit.

DESCÂNTEC DE DEOCHETE

Descântat de moroi-strigoi

*D-o fi dă strigoi-moroi,
Să-i plesnească boășele,
Să-i cure pișatul,
Să se minune lumea de el,
Cum s-a minunat el de Adriana!*

Dacă o fi de strigoaică

*Să-i plesnească țâțele,
Să-i moară pruncul,
Să se minune lumea de ea,
Cum s-a minunat ea de Adriana!*

Dacă o fi de fată mare,

*Să-i cadă cosâța,
Să rămâie cheală,
Să se minune lumea de ea
Cum s-a minunat ea de Adriana
Și să rămâie curată, luminată,
Ca steaua din cer,
Ca roua du pă pământ!*

Suferindul deocheat are tendința să caște în permanență, semn că este
sigur dăocheat. Tămăduitorul îi face semnul crucii la cap unde are dorul, burtă
etc..

Intervievata a fost: Gepu Ioana (12.11.1936)

DESCÂNTEC DE DEOCHETE

*Fugi, moroaico,
Fugi, strigoaico,
Să se ducă în coadele mărilor,
În coadele ciutelor,
Unde cocoși nu cântă,
Unde popa nu toacă,
Unde câini n-a lătra,
Că acolo e locul lor de veci!*

Demn de specificat este faptul că se uită la fața ei când îi descântă; obligatoriu poartă la brâu o lingură prinsă de betelia fustei, că de nu procedează așa, nu are leac în vecii vecilor. Se face semnul crucii pe locul suferindului, unde acuză dureri.

DESCÂNTEC DE CUȚIT

*Dă moașă,
Dă cuțit dă nașă,
Dă cuțit dă vecină,
Dă cuțit dă străină,
Dă cuțit da 99 dă feluri, voi să putreziți, p-aci să nu mai veniți!
Să descântă cu cuțatul, se face semnul crucii pe locul suferind.*

DESCÂNTEC DE BRÂNCĂ (URECHI)

*Brâncă albă,
Brâncă neagră,
Dă 99 dă feluri să putreziți, p-aci să nu mai veniți!*

Aceste cuvinte se repetă de trei ori, semnul crucii se face cu fusul în dreptul urechii. Se descântă de brancă numai joia și marțea, după ce trece soarele de 12 spre seară.

DESCÂNTEC DE BUBE-DULCI

*Avrămeasă, cristineasă,
Toate bubele secasă,
Dă vârfsă pleasă,
Dă rădăcină sacasă!*

Dimineața, la prima oră, cu mâinile nespălate, se ia baleza de la vite și-n timp ce se folosesc aceste cuvinte, se pune baleza pe bube. Se descântă de bube-dulci numai miercurea și vinerea.

Intervievata a fost: Cismaru Eugenia (ale Cioarna), 26 aprilie 1926

CÂNTECE DE LA BOȚEȘTI

culese de prof. Constantin Dinu

Cântecele le-am cules la 17 aprilie 2010, de la Jugănaru Elena, 79 de ani, din Boțești. Nu am date asupra vechimii textelor, sursa le-a înregistrat într-un caiet pe care îl păstrează din primii ani ai căsătoriei. Motivele predominante sunt cele ale dragostei neîmplinite, înstrăinarea fetei măritate, iar unele cântece seamănă cu bocete de înmormântare, în care viața celui decedat devine subiect de baladă.

Frunză rară de mărar

Frunză rară de mărar,
Fusei aseară la bal,
Mă-ntâlnii c-un costorar;
Costorarul, om deștept,
Se-mbracă locotenent
Și eu, fată de general,
Luai băiat de costorar.
Iar băiatul mă-ntreba:
„Măi fetiță, știi ceva?:
Nu vrei ca să fii a mea?”.
Iar fetița-i răspundea:
„Da, băiete, da și da!”.
Iară fata mai mergea,
Mai mergea ce mai mergea,
Pe băiat îl întreba:
„Măi băiete, băiețele,
Unde sunt casili tele?”.
Mai mergea ce mai mergea,
Fata iar îl întreba:
„Măi băiete, băiețele,
Unde sint casili tele?”,
„Colo-n vale-ntre vâlcele,
Acolo-s casili mele.
Dacă vrei să stai în ele,
Dacă nu, la revedere!”.
„Bună ziua, mamă soacră!”,

„Mulțumesc, fetiță dragă!
Lasă geantă du pă mână,
Du-te-n sat după făină,
Să faci bărbatului cină!
Și să strigi cât oi putea:
Ia, cucoană, bidinea!
Că mi-e dor de maica mea!
De la sticla cu parfum,
Am ajuns în cort cu fum;
De la sticluța cu bere,
Am ajuns pe drum a cere;
De la pat cu somiere,
Acum dorm pe pietricele”.
Dară fata ce făcea?
Se-ntâlni cu-o păsărea:
„Păsărică, păsărea,
Du-te tu la maica mea
Și să-i spui, puicuță-așa:
Să-mi încarce mobila,
Să mi-o ducă la hotare,
Să-i dea foc cu-o lumânare,
Că n-a avut ursitoare!
Ursitoarea mi-a fost bună,
Dar mi-a fost mintea nebună”.

Frunzuliță matostat

Frunzuliță matostat,
Eu azi-noapte m-am culcat,
Ce vis urât am visat:
Mireasă nelogodită,
Cu voal negru-mbrobodită.
Dimineața mă sculai,
Visul maichii-l explicai.
Frunzuliță foi de nucă,
M-ai trimis, maică, la luncă,
La fasole s-o culeg,
S-o culeg și să o bat,
Să-mi iei pantofiori de lac
Și rochiță după plac.
Sear-acasă când sosii,

Donițele că le luai
Și la apă că plecai.
Când ieșii din poartă-afară,
Mi-aruncai ochii la vale,
Văzui doi băieți călare,
Ei veneau de la tociță,
Cu șapte cuțite-n mână,
Nicușor și cu Ionel,
Care-am avut drag cu el.
„Aurico, fugi cu mine,
Ori bag cuțitele-n tine!”:
Trei în piept și trei în spate,
M-a lăsat pe pat de moarte.
Mi-a luat salba de la gât
Și m-a aruncat în puț.
La vreo două luni de zile
Dete mama peste mine:
„Aurică, Aurică,
Te-am crescut de mititică
Cu lapte și cu pâinică,
Cu pâine și lăptișor,
Să-i fii maichii de-ajutor!
Nicușor, pe un’ te-oi duce,
Temnița să te mănânce!
Temnița și-un pumn de sare,
Că mi-ai ucis fata mare!”

La fântâna cu doi fagi

La fântâna cu doi fagi,
Doi tineri se-avură dragi;
Când a fost la logodit,
Părinții nu i-au primit;
Când a fost la cununat,
Părinții nu i-au lăsat
Și de mână că s-au luat
Și spre Dunăre-au plecat,
În valuri s-au aruncat.
Părinții, când au aflat,
Într-acolo au plecat,
Au dat bani, au dat hârtii
Să-i scoată pe-amândoi vii.

Ce folos de banii toți,
Îi scoase pe-amândoi morți.
Pe mormânt l-acel băiat
A crescut un pui de brad,
Pe mormânt la cea fetiță
A crescut un pui de viță.
Vița mare că creștea
Și de brad se agăța.

Foaie verde matostat

Foaie verde matostat,
De când mândra a plecat,
Trei garoafe în poart-am pus,
Câtetrele mi s-au prins
Mi s-au prins, a-mbobocit,
Mândruța n-a mai venit;
Numai una s-a uscat,
Că mândruța m-a lăsat.
Foaie verde mărgărit,
N-am pe cine să trimit:
Să trimit pe sfântul soare
Într-o zi l-amiaza mare,
Mândru soare, rătunjor,
Mi-o spune că nu e dor.
Am să-i duc eu dor acasă,
Cu el s-o gătesc mireasă,
C-are gura ca o fragă
Și mie mi-e tare dragă.

Mândrulițo de demult!

„Mândrulițo de demult,
Mi-ai dat gura împrumut,
Dar deseară vin la voi
Să-ți dau gura înapoi!”
„Vin’ bădiță, când oi vrea,
Că mă găsești singurea,
Cu doru și dragostea!”
Măi mândruțo, ochii tăi
Bine samănă cu-ai mei,
Că-s făcuți pe seama mea,

Unde dragostea s-a ține,
Ea cu ea și eu cu mine,
Amândoi să trăim bine.

Nu știu ce ți-aș face...

Nu știu ce ți-aș face,
Că prea nu-mi dai pace,
Dealul meu plin de dor,
Tu m-ai dat de gol
Chiar și la vecine
Și au râs de mine
Până ne-au aflat
Azi întregul sat
Ei, și-apoi ce dacă,
Lumea ce-o să facă?
Ea cu vorba ei,
Eu cu ochii mei.

Foaie verde lămâiță

Foaie verde lămâiță,
Am stat aseară măi bădiță,
Toată seara la portiță,
Ca să vii să-ți dau guriță,
Că mi-e așa dor de tine
De nu știu seara când vine!
Nu pot să mă odihnesc,
Tot la tine mă gândesc.
Nu ți-e dor de gura mea
Când s-apropie sara?
Eu să mă muncesc de dor
Și-ți plâng dorul pe ogor.

Lele, lelișoara mea!

Lele, lelișoara mea,
Ș-om trăi cum om putea,
Cu doru și dragostea!
Zboară, cucule, departe
Și du la mândruța carte
Peste dealuri și vâlcele

Și câmpu cu floricele!
Lele, lelișoara mea,
Ș-om trăi cum om putea.
Și de-ai știi tu, neiculiță,
Ce dor duce-o mândruliță,
Ai face din noapte zi
Ș-ai veni de und-oi fi;
Ai veni noaptea pe lună,
Ca ziua pe vremea bună;
Ai veni noaptea pe stele,
Ca de dorul mândrii tele!
Lele, lelișoara mea,
Ș-om trăi cum om putea!

Foaie verde și-o cucută

Foaie verde și-o cucută,
Teiule, frunză rotundă,
Lasă-mă la a ta umbră,
Ca să stau cu mândra-n luncă!
Foaie verde, foaie lată,
Teiule, frunză rotată,
Niciun gând să nu te bată,
Niciun vânt și nicio piatră!

Foaie verde, trei migdale

Foaie verde, trei migdale,
Dinspre Drăgănești la vale
Neica-al meu degrabă vine
Inima să mi-o aline.
Ce frumos mergi tu, voinice,
Pe cărarea cu aglice
Și dai pinteni calului
Până-n pieptul dealului!
Frunzulită, floare-albastră,
Bine este-n casa noastră,
Vine neica să mă ceară
Și ne-om cununa la vară,
La culesul holdelor,
Pe alunul spicelor!

Măi ciobane de la oi!

Măi ciobane de la oi,
Vino seara pe la noi,
C-am făcut plăcinte moi!
Măi ciobane, ciobănele,
Cu părul făcut inele,
Vin' la maica și mă cere!
De m-o da, de nu m-o da,
Codru ne va cununa.
Măi ciobane, ciobănaș,
Mai vino seara prin sat,
Să-ți dau o perniță,
S-așternem în poieniță,
Perină cu dor umplută,
De mânuța mea cusută!
Mai vino, bade, prin sat,
Nu lăsa dorul uitat;
Mai vino, bade, prin sat
Să nu rămâi ne-nsurat!
Zi, bade, cu fluiera,
Să văd dacă mi-o plăcea!

Mândrulițo, gura ta!...

Mândro, gura ta-i izvor
Nu de apă, ci de dor!
Spune-mi, mândrulița mea,
Cine ți-a făcut gura?
Mi-a făcut-o mama mea,
Moare badea după ea.
Spune, mândro, numai spune
Cine te-a adus pe lume!
(...)
M-a-nfășat în iarba verde,
Să fiu dragă cui mă vede.
M-a purtat în braț cu flori,
Să fiu dragă tuturor!

Auzit-am, auzit

Auzit-am, auzit
Că dragostea s-a oprit:
S-or opri apele toate,
Dar dragostea nu se poate;
S-o opri și Mureșu,
Dar dragostea nu și nu.
Câte mândre-am avut eu,
După toate-mi pare rău,
Dar mai tare după una,
Lumineze-i calea luna,
Să i-o lumineze bine,
Să se-întoarcă iar la mine.

Foaie verde, flori de nufăr

Foaie verde, foi de nufăr,
Mă urcai în deal la Rucăr.
Vrusei să mă odihnesc
Și-auzii mioarele,
Ciobani cu cavalele
Coborâi mai jos, la umbră,
Unde este iarba crudă,
Auzii băcițele
Cântând cu foițele,
Îmbrăcate-n mândre fote,
Cu ii albe și cu bete,
Stau la umbra fagilor,
La mirosul florilor,
Păzesc turma de mioare.

Foaie mândră prin livezi

Foaie mândră prin livezi,
Ca bădița nu mai vezi:
C-are gura ca o fragă
Și la toată lumea-i dragă,
Nu te teme, bade, nu,
Că știi ara cu plugu',

Eu știu toarce cu fuior,
Tu știi răsturna ogor!
Zică lumea ce o vrea,
Eu iubesc pe bădița,
El mă iubește pe mine
Ș-amândoi om trăi bine.

Foaie verde viorea

Foaie verde viorea,
Cântă-un cuc ș-o turturea
Lângă mândrulița mea;
Cântă cucu cât o vrea,
Glas ca mândra n-o avea
Și nici blânda turturea
N-are glas ca mândra mea,
Că mândruța mea când cântă
Rămâne pădurea mută,
Toate lumea o ascultă.

Foaie verde, foaie lată

Foaie verde, foaie lată,
La fântânița din poartă
Șade-o fată supărată,
Bagă citura-n fântână,
Scoate apa și suspină;
Am și eu un dor pe lume
Și nu mai am cui îl spune,
C-am avut un pușor
Și tot îl aștept cu dor.
Ai plecat și m-a lăsat,
Pe la mine n-a mai dat:
N-a plecat c-am fost urâtă,
A plecat c-am fost pârâtă.
Eu zic puiului să vie,
Să nu mai poarte mânia,
Că mânia-ndelungată
Nu e bună niciodată.

CUPRINS

I. OBICEIURI TRADIȚIONALE DE IERI ȘI DE AZI, 2009

✓ <i>Cezar Bădescu</i> , Colinde-îmnuri ale Nașterii Domnului	5
✓ <i>Iuliana Băncescu</i> , Nunta lipoveană, între obicei și amintire.....	13
✓ <i>Diana Cristina If. Brănescu</i> , Sântoaderul - credințe și tradiții.....	20
✓ <i>Paul Ioan Cruceană</i> , Obiceiuri și tradiții dacice transmise din generație în generație.....	27
✓ <i>Constantin Dinu, Niculina Dinu</i> , Jocul ursului.....	34
✓ <i>Ștefan Enyedi</i> , Obiceiuri de nuntă în zona de câmpie a județului Satu Mare.....	37
✓ <i>Raluca Marinescu</i> , Pețitul și ceremonialul nunții la Văleni-Dâmbovița.....	50
✓ <i>Sorin Mazilescu</i> , Semnificația etnoculturală a <i>Zilei Crucii</i> . Repere identitare argeșene.....	58
✓ <i>Gheorghe Nițescu</i> , Călușarii din Oinacu.....	62
✓ <i>Radu Oprea</i> , Tradiții, datini și obiceiuri muscelene de la sfârșitul veacului al XIX-lea.....	67
✓ <i>Laura Elisabeta Panaïtescu</i> , Dragobete - sărbătoare tradițională românească - ori ... Valentine's Day?.....	75
✓ <i>Nicolae Pantazică</i> , Obiceiuri tradiționale și componente structurale aflate în regres.....	85
✓ <i>Elena Camelia-Sighiartău</i> , Colindețele - bucuria de-o noapte a copiilor.....	95
✓ <i>Anișoara Stegaru</i> , Obiceiuri de peste an specifice zonei Galați, din perspectiva rolurilor de gen. Structuri arhaice și contemporane.....	104
✓ <i>Elena Cremona Țintatu-Comănescu</i> , Disponibilități sintactico-semanticale ale motivelor pastorale.....	113

II. CEREMONIALUL EXISTENȚIAL - RESTRUCTURĂRI DIACRONICE, 2010

✓ <i>Delia Barbu</i> , Plugarul, între ritual și spectacol.....	123
✓ <i>Cezar Bădescu</i> , Aspecte ale ceremonialului existențial într-o familie țărănească.....	128
✓ <i>Iuliana Băncescu</i> , Obiceiurile prenuptiale: între teologie și tradiția populară.....	134
✓ <i>Veronica Bogoiu</i> , Vremea colindelor la Șercăița.....	150
✓ <i>Mariana Bordeanu</i> , Nunta – taina cea din veac ascunsă.....	155
✓ <i>Diana Cristina If. Brănescu</i> , Ceremonialul vedrei în cadrul obiceiului nunții la Vlădești-Muscel.....	159
	305

✓ <i>Maria Chivereanu</i> , Aspecte ale limbajului poetic în lirica de origine ritualică	163
✓ <i>Elena Ciupitu, Melania Velica</i> , Obiceiuri de moarte în localitatea Vădăstrița.....	167
✓ <i>Roxana Cornea</i> , Ia ciumei - un element al răului în slujba binelui.....	178
✓ <i>Paul Ioan Cruceană</i> , Moșteniri dacice în tradiția și cultura populară românească.....	186
✓ <i>Raluca Focșan-Bogățean</i> , Ceremonialul nunții într-un sat de pe Valea Beicii, localitatea Nadășa - <i>studiu de caz</i> -	193
✓ <i>Gabriela Isacovici</i> , Ursitoarele – încifrarea destinului.....	199
✓ <i>Raluca Mihaela Marinescu</i> , Nunta - simbolul vieții	202
✓ <i>Sorin Mazilescu</i> , Ceremonialul morții în nordul etnozonei Argeș-Muscel.....	211
✓ <i>Ionela-Daniela Mărar</i> , Ritualul înmormântării în satul Negrași, județul Argeș.....	217
✓ <i>Nadia Pantazică</i> , Obiceiuri de după „Marile Treceeri”.....	223
✓ <i>Felicia Persunaru</i> , Obiceiuri de nuntă din Priboieni, Argeș.....	230
✓ <i>Anca-Ioana Popa</i> , Nunta – bogăție de manifestări și semnificații.....	237
✓ <i>Ioan Praoveanu</i> , Structuri funcționale în satele din Țara Oltului.....	243
✓ <i>Mihail M. Robea</i> , Ceremonialul nunții din nord-estul Munteniei în contextul contemporan.....	248
✓ <i>Elena-Camelia Sighiartău</i> , Copilăria la sat – ieri și azi.....	255
✓ <i>Dragoș Constantin I. Stroe</i> , Nunta la Vlădești – Muscel, restructurări diacronice.....	259
✓ <i>Ion V. Stroe</i> , Mărțișor și Baba Dochia – legende populare (<i>scurtă culegere de folclor</i>).....	265
✓ <i>Gheorghe N. Țița</i> , Vechi obiceiuri pascale: Masa Împăcării.....	269
✓ <i>Elena Cremona Țintatu-Comănescu</i> , Paradigma spațio-temporală a ceremonialului nupțial.....	274
✓ <i>András Vajda</i> , Texte scrise și funcțiile scrisului în cadrul ceremonialului existențial.....	278
✓ <i>Victor Zaharescu</i> , Căratul apei mortului în mentalul locuitorilor din satul Valea Nandrei – Județul Argeș.....	284
III. ANEXE	
✓ <i>Elena Ciupitu și Melania Velica</i> , Descânțece din județul Olt.....	289
✓ <i>Constantin Dinu</i> , Cântece de la Boțești.....	296

CAIETE FOLCLORICE ARGEȘ
XIII - XIV
PITEȘTI, 2011

ISSN 1584 - 2126